

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

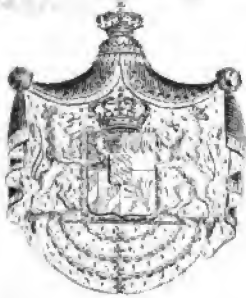
About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

H. Sed. Aquilano
202

Historia Regis Ferdinandis
etque populi et belio

1872

BIBLIOTHECA
REGIA
MONACENSIS.

ԸՆՏԻՐ

ՄԱՏԵՆԱԳԻՐՔ

ԱԳԱԹԱՆԳԵՂՈՍ

*Tempus pinguis et pinguis quod est
 et lucidum et pinguis et lucidum*

Barbordini inv. et des.

Gata inc.

ԼԳՎԹԼՆԳԵԳՆՈՍ

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

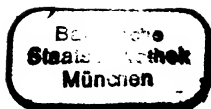
ՀԱՅՈՑ

Ի ՎԵՆԵՏԻԿ

Ի ՍՈՒՐԲԵ ՂԱԶԱՐ

ՌՄԶԴ

ԱՌ ԸՆԹԵՐՑՈՂՍ

Ի ՄԱՏՆԵԱԴՐՈՒԹԻՒՆՍ Հախ-
նեաց, որպէս առաջին է Ադա-
թանդեղոս Ժամանակին հնու-
թեամբ և նիւթոյն պատուակա-
նութեամբ, համարձակիմ ասել
և չքնաղ հայկաբանութեամբն,
այսպէս և առաջին պարտէր
տպագրութեամբ 'ի լոյս ընծայել:
Այլ մեք պատահութեան ժա-
մանակին սպասեալ մնայաք, մին-
չև 'ի ձեռն բերել զՕրինակն զայն
զնորա զհնագոյնն և զընտրեւա-
գոյնն՝ որ յարբունի Գրատան
Փարիզու՝ զորմէ ստորև, առ անվը-
թար զնոյն 'ի տիպ արձանացուցա-

նել. քանզի և որչափ ինչ ցայժմ
առ մեզ Գրչագիրք և Տպագիրք
նորա, չէին բաւական 'ի լրումն
ըզձից մերոց:

Ագաթանգեղեայ Պատմու-
թեանն Հնութիւն և վաւերակա-
նութիւն՝ վկայեալ է ոչ միայն
առհասարակ յաղագէն, և բնաւ
իսկ որ 'ի յետին դարս 'ի Պատմա-
գրաց մերոց, այլ և որ ժամանա-
կակից իսկ էր նորա՝ 'ի Զենոբայ
Գլակայ, 'ի Պատմ. Տարօնոյ, Եր.
19. և 22: Դարձեալ և յորոց մեր-
ձաւորք էին նմա ժամանակաւ,
որպէս 'ի Մովսիսէ Խորենացոյ,
որ բազում ուրեք գովութեամբ
'ի վկայութիւն կոչէ զԱգաթան-
գեղոս 'ի Պատմագրութեան իւ-
րում: Եւ 'ի Ղազարայ Փարպեցոյ,
որ զԱգաթանգեղոսին մատենն,
Եր. 7. կոչէ 'Սկիզբն առաջին
գրոց Պատմութեան Հայոց. որ-
ում ակիզբն տրարեալ պատմեաց

ստուգիւ այրն երանելի Ագաթանգեղոս " : Եւ Եր. 9. " Յըստոյդ և յանխալ կարգաւորութենէ, ասէ, առաջին Գրոյն, զոր յարմարապէս պատմեալ ծանոյց մեզ երանելին Ագաթանգեղոս " :

Իսկ այսպէս պարզարար Աբ. յ. Եւ Անխալ ասել և կրկնել Փարպեցւոյն զնմանէ, անշուշտ 'ի վկայութիւն անգրականարկէ հոյակապ Յառաջաբանին նորուն իսկ Ագաթանգեղեայ, Եր. 15. եթէ, " Հրաման հասեալ ('ի Տրդատայ արքայէ) առ իս ոմն Ագաթանգեղոս՝ որ 'ի քաղաքէ 'ի մեծն Հռոմայ... ոչ զիւր քաջութիւնն սուտ ինչ հրամայեաց մեզ վկայանել և ոչ զքմաղարդ բանից ինչ առասպելս՝ աւելի քան զարժանն ընթանալ " : Դարձեալ և Եր. 16. և 18 " Հասեալ առ իս, ասէ, հրամանի 'ի մեծ արքայէն Տրդատայ, կարգել ինձ 'ի ձեռ

նարկութենէ նշանագիւտ ժամա-
նակագրացն ոչ եթէ 'ի հին
համբաւուց տեղեկացեալք մա-
տենագրել . այլ մեզէն իսկ ակա-
նատես կերպարանաց և առնթե-
րակայ հոգեւորական գործոցն, և
լուսաւոր շնորհապատում վար-
դապետութեանն " : Յէս վասն այ-
սոցիկ և 'ի Պատմ . Հյ . հատ . Ա .
Եր . 668 :

Իսկ թէ ո՞րք եկաց Ագաթան-
գեղոս, աներկբայ գիտեմք այժմ
ի նորուն իսկ ընդարձակ և վսե-
մախօս Յառաջաբանէն, զոր արգ-
առաջին 'ի տիպ արձանացուցա-
նեմք յազգիս, և զոր՝ Գանձ նորա-
գիւտ կոչել արժան է, ցայժմ
ծածկեալ 'ի վերոյգրեալ հնա-
գիր Օրինակի անգ Փարիզեան
Գրատանն : Զի որչափ ինչ գի-
տէպք մեք զնմանէ՝ միայն 'ի խո-
րենացւոյն, յասել նորա . Եր .
301 . "Աջող Բարտուղարն Տրգա-

տայ Ագաթանդեղոս¹¹, զվերջին
 զարգիս գիտեմք զնորա՝ 'ի նորուն
 խկ վկայելոյ 'ի նորապիւտ Յառա-
 ջարանի անդ իւրում, Եր. 15 :
 Եւ յոր ինքն անդանօր պարկեշ-
 տանայ, 'ի խօսել զՀռոմեարէն և
 զՅունարէն գալրութեանց իւրոց
 և զՀայրենի արուեստին վարժիցն,
 փարպեցին մեզ ճշգրտաբանէ ըզ-
 նմանէն, 'ի վկայել իւրում Եր. 9.
 "Երանելին Ագաթանդեղոս, առէ,
 այր բանիրուն գիտութեամբ, և
 լի ամենայն հրահանգիւ, տառ-
 գարսն 'ի կարգադրութիւն ճա-
 ուից, և յարմարագիր 'ի սխառմու-
 թիւնս ասացուածի իւրոյ , , :

Առ այս՝ և յաստուածիմաստ և
 'ի ջերմեռանդն խորհրդածու-
 թեանցն Ագաթանդեղեայ բա-
 ջում ուրեք 'ի կարգի Պատմութե
 իւրոյ, յայտնի է ուղիւմ ընթեր-
 ցանելեացն, եթէ բաց յԱրտաք-
 նոյն վարժից՝ էր նա քաջավարժ

և յԱստուածային մատենան ,
այլ և Աստուածամերձ անձն , և
նոյնպիսի ծանուցեալ 'ի բոլոր
ազգին : Ոչր ողագաւ և Փարսե-
ցւոյն 'ի վեր և 'ի վայր յամենայն
նուազի մեծարել զայն , կոչմամբն
Երանելի և Այբ Երանելի և Այբ
Աստուծոյ : Քանզի և 'ի վերջե
ծաղաքազ զամենայն զպատ-
մեալսն նորա միանգամայն առնե-
լով , զնովիմբ ածէ Եբ . 10 . եթէ ,
“ Զայսամենայն , ևս առաւել քան
զսոյն գիտութիւն , յիւրում հա-
տատուն և անսխալ կարգաւորու-
թիւնն պատմեաց մեզ երանելի
այրն Աստուծոյ Ազաթանդե-
ղոս “ :

Ինչ մի հետաքնին և յազադս
անուան Գրոցս Ազաթանդեղոսի
ունիմբ 'ի նմին Փարսեցւոյն ,
իբրով եթէ Գրիգորիի կոչել
Գրոցս այսոցիկ յազգին՝ յաւ-
ուրց անտի մատենագրին իւրոյ :

Քանզի պատմեաց՝ ասէ Փարպե-
ցին՝ երանելին Արաթանդեղոս
“ Զդարձ աշխարհիս Հայոց . . .
յ Աստուածգիտութեան ճշմար-
տութիւն, 'ի ձեռն սրբոյ Նա-
հատակին Գրիգորիսի. յորոյ ա-
նուն և զԳիլան անուանեալ կո-
չեն՝ Գրիգորիսի “. Եր . 7 :

Արդ զհոյակապ զայս և զոսկե-
ղինիկ Մատեան, աղարտեալ բա-
զում ուրեք և անիմանալի յար-
դարեալ յանհմտութենէ տպա-
դրողաց ցայժմ, կամ թէ մանա-
ւանդ 'ի պակասելոյ ընտիր Գրչա-
գիր օրինակաց, առ անվթար 'ի
լոյս ընծայել ըստ ընտրելադոյն
ընթերցուածոյ ամենայն հաւա-
տարմութեամբ՝ օժանդակեցին
մեզ Օրինակք եօթն :

Ա. Փարիզեանն, որոյ այս է Յի-
շատակարանն. “ Գրեալ 'ի Վար-
դանայ քահանայէ 'ի Թուախանիս
Հայոց 29. 'ի քաղաքին Ռիմ :

ընդ հովանեաւ սուրբ Տաճարին՝
 որ յանուն սուրբ աւետարան-
 չացն Բոհաննու և Մառթէոսի,
 որ էր նա Հոգեւորն Հայոց՝ :
 Ըստ հնութեանն՝ այնչափ է և
 ընտրութիւն Օրինակիս, (Թէ-
 պէտ և գրչասխալք չպակասն 'ի
 նմա) մինչև առանց սորա չէր մեղ-
 մարթ անվթար 'ի լոյս ածել զԱ-
 դաթանգեղոս : Ի ճանաչել զմե-
 ծապէս յարդ Օրինակիս, հարկ
 է 'ի բաղմաց՝ հաւատարիս քանի
 մի՛ յառաջ բերել 'ի մեծամեծացն :
 Զոր 'ի Տպագրեալն ցայժմ՝ ըն-
 թեռնուաք, "Մահու նմա երե-
 ւեցան, ,, ուղղագրէ Փարիզեանն.
 Եր. 352. "Մահու նուիրեցան" :
 Եւ զոր ընթեռնուաք ստորասա-
 կանաւ, "Ծանուցեալ" . բացա-
 սականաւ ուղղագրէ Փարիզ. "Ոչ
 ծանուցեալ,, , Եր. 351 : Եւ զոր
 Տպագիրք Ադաթ. ցայժմ՝ ու-
 նէին, ,, Արտուած անփոփ է " , փա-

րիզեանն ունի "Աստուած անիո-
 փոխէ " Եր. 262 : Եւ որ 'ի Տպ.
 Եսայեայ ընծայի դոչէլն 'ի իւս-
 չէն 'ի ձայն մեծ. Փարիզ. զայն
 Քրիստոսի ընծայէ. Եր. 348 : Եւ
 զոր Տպագրեալքն ունին, "Եւ
 կամ յետոյ հետ չմիջի". Փարի-
 զեանն ունի, "Եւ յետոյ անհետ'
 չէ 'ի միջի, " Եր. 309 : Այլովք
 բազմօք հանդերձ : Ինչ մի ևս նշա-
 նաւոր 'ի կարգի եկեղեցական
 աւանդից՝ ունիմք 'ի մերոյս Գրչա-
 դրէ. ցարդ 'ի Տպագիրս տասն
 Թուովէին յանուանէ՝ իբրեւ դա-
 հերէց Եպիսկոպոսունք ձեռնա-
 դրեալք 'ի Վրաստանէն. զարդիս
 ունիմք Երկոտասանս Թուով. քան
 զի յաւելլու մերս. Եր. 627 "Մե-
 տասաներորդն՝ Տիրիկէս : Երկո-
 տասաներորդն՝ Վիւրակոս" : Թող
 զայլանդակութիւն անմիասնական
 կապակցութեան բանիցն 'ի Յու-
 ռաջաբանի և 'ի Վերջաբանի Ա.

գաթ . 'ի Յարագիրան որ ցայժմ ,
 'ի պակասելոյ հարազատ Օրինակի
 նոցան՝ զոր ունիմք այժմ : Թոյ և
 զրուն ոճ հայեցի բարբառոյն , և
 զընտրութիւն վսեմ բառիցն , զոր
 ունի այս Օրինակի Փարիզեան .
 որպէս յայտնի լիցի բաղդատու
 զացն : Յանկալի էր և ընթերցու
 ած մի հարազատ և անխարդախ՝
 զընաւ իսկխանգարելոյն զայնորիկ
 զթղթոյ Դաշանցն , ժանել 'ի հին
 և 'ի վաւերական Ա . Օրինակիս
 Փարիզեան , յորում չեք գլխովին
 որպէս և ոչ 'ի Բ . Օր . հնագիր ,
 գրեալ 'ի ՉՂԹ : Տե՛ս զայսմանէ
 և 'ի Պատմ . Հյ . հատ . Ա . եր .
 642 :

Բ . Օրինակն ընտիր , Գրչագիր
 հին գրեալ 'ի Դերջան , 'ի Թուա-
 կանիս հայոց . ՉՂԹ :

Գ . Օրինակն Գրչագիր , գը-
 րեալ յԱմիթ քաղաքի , անթուա-
 կան : Յօրինակէ աստի է վերջին

Տպ . Կոստ . յամի Տեառն .
1824 :

Դ . Օրինակն է առաջին Տպ .
Կոստ . յամի Տեառն 1709 :

Ե . Օրինակն է գրչագիր
նոր՝ գրեալ 'ի Թուխ Հայոց .
ՌՃԽԶ :

Զ . Օրինակն է նորագիր , ան-
կատար , գրեալ 'ի Լեհաստան .
Բազում մատամբք առ զՏեա-
րնթանայ Ա . Օրին . Փարիզեան :

Է . Յունարէն Օր . Ագաթ :
'ի սմա բոլորովին պակասի Այս-
դպեատութիւն Լուսաւորչին . և
'ի կարգի ևս պատմութեան ու-
րեք ուրեք համառօտեալ է : Տէս
զայսմանէ 'ի Պատմ . Հ . Հատ .
Ա . Եր . 674 :

Զայսոսիկ Օրինակս 'ի բաղդա-
տութի առեալ , և ըստ ընտրեալ-
դոյն՝ եթէ զխաբիսք՝ և ըստ հա-
րազատ ընթերցուածոյ 'ի Լոյս
ՂԱգաթանդեղոս ամեալ , դնեմք

'ի վերջէ և զիսպեւոր տարբերու-
 թիւնս ընթերցուածոց : Որով և
 փոքու այտուիկ երկասիրութեամբ
 նովորեմբ աւագիկ ընթերցանել-
 լեացն զմատենան զայս զոսկեղինիկ.
 Մասեան՝ որ քան զամենայն մա-
 տենան՝ յետ Աստուածայնոցն՝ պա-
 տուականագոյն ևս համարեսցի
 առ մեզ և համբուրիւ ողջունելի,
 իբրեւ առ շնորհապարտ որդիս
 երկանց Լուսաւորութեան բազ-
 մաչարչար . որոյ հօրն մերոյ և
 հայրապետին Գրիգորի :

ՅԱՌԱԶԱԲԱՆ

ԱԳԱԹԱՆԳԵՂԱՅ

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ :

ԻՂՋԳ. ըղձացեալք ցանկա-
ցեւոցն զնաւելոցն 'ի նաւահան-
դիսոն հասուցանել' խնդութիւն
է խաղաղութեամբ. վասն զի 'ի
մէջ ընդոստուցեալ աշեացն որ
ընդդէմ գառնան, մըրկածին
սգւտիք 'ի մարտ պատրաստին, ըն-
չաքաղցիցն և ոգտածարաւեացն.
ժամ եղեալ բազմաց միարան
սանձեալ թիակօք զերիվարս տախ,
տակադործացն բեւեռակապեր,
կաթադործացն՝ զմիմեանս քա-
ջալերելով, կասկած երկիղիւ-
որսիւ 'ի կապոյտ գալաին անբայլ

Գնացիւք անընթաց ոտիւք թռու
 ցեալ 'ի վերայ ծովուն մկանց
 ջուրցն ալեացն կուտակելոց . ուր
 բարկացեալ ալիքն լեառնաձեւ
 կուտակին մէտ 'ի մէտ խոնարհին,
 ըստ աղեգէտն պատմողին մար-
 մնաբնար դաւթեան երգոյն, ելա-
 նեն լեառնանան և իջանեն դաշ-
 տանան, ուր ուրեմն ասորեալք 'ի
 ծփանացն՝ արշաւանս գնեն յիւ-
 րաբանցիւր գաւառս . զայս վէպ
 պատմեն մերձաւոր սիրելեաց՝
 զանցս եղելոց աշխատութեան
 ճանապարհացն, զերեւելս տա-
 րաբեր անգագար սահանացն,
 գրաւական եղեալ զանձինո շա-
 հաւորն օգտութեան . և կէտ
 զմահ մրցանաց յողթութեան
 զմեծանալ վաճառացն փոխանա-
 կեն զինքեանս . զի թէպէտ և տե-
 ասնիցեն զբռնութիւն սաստկու-
 թեան հողմակոծեալ ալեացն տա-
 տանելոց՝ յերփն երփն զերտնգան
 չըջեն ըստ մանկութեան ծփա-
 նացն գիղադէզ յեղեղով փրփրա-
 ցեալ զմիմեանց կարգեալ զէնի

տողիցին, և յափնածիր յաւազա-
դիր սահմանս բարձրացելոցն ընդ-
դէմ, հասեալ 'ի ցամաքակէսն
ծիծաղեսցին:

Իսկ 'ի մէջ ըմբռնելոցն խո-
րոցն անդնդոցն լցեալ խոռո-
չացեալ խոխոջելովն ահափեա-
կրեալ զօրհասն գուշակեն. թէ-
պէտ և ղինքեանս շարժունս տե-
տանիցեն 'ի վերայ յաղթ ջուրոցն
բազմութեան ստամեկոցն սար-
սափելոցն, սակայն ղիարողէն ա-
ռաջի ածեալ ընդ միտ, ջանան
գիմադրաւեալք ընդ խռովութիւն
ահագին ծովուն, ղի թերևս դար-
ձեալ օգտութեամբ ղգիւտս իւ-
րեանց խնդութեամբ ցուցանեն
առ իւրաքանչիւր ընտանիս, և
զպարծանս վառտակոցն իւրեանց
գրացեացն. ղի ուր հարկ է զաղ-
քատութեան անուն յանձանց
թափեալ, և զտառտպեալ ընտա-
նիսն թափել 'ի գրաւահարկ իշ-
խանացն բռնութենէ, և յիւ-
րեանց շահիցն բերելոցն հաճել
զպարտս վտանգին 'ի լծոյ ծա.

ապրութեան թաղաւորացն ա-
զատացեալ գատարկացին :

Լաւութիւն առ ընկերս և ա-
նուն առատ, և բարգաւաճանք
առ թշնամիս, և ուրախութիւն
առ իւրեանց սիրողս : Վասն այ-
սորիք ընդ անհնարին պատերազմ
մարտնչին 'ի մէջ բարձրացելոց ծա-
վային ձորոցն՝ Զանան զապրտա-
անձանց փրկութեան . զի 'ի չոր-
ջանացն շինութեալ ուսուցեալ 'ի
փութորկացն բքացելոց զերծանել
և յանքոյթ նաւահանդիստն հա-
սանել կարացեն . այլ առ չգոյա-
լութեան աղքատութեան կարո-
տութեան յետին տնանդութեան՝
չտապեալք առ վտանգի անկեալք
տարակուսանաց զհարկան հաճե-
լոյ . Թերևս գլխոց փրկանս գտա-
նել, 'ի պարտուց զանձինս թա-
փել կարացեն . փոխ ևս 'ի պար-
տուցն ևս 'ի վերայ առեալ Թեր-
եւս երկարատիկ օգտութեան ա-
ւելի եղազս գտանել կարացեն ,
միանգամայն զպարտաւորան հա-
ճել . և անձանց ևս միանգամայն

օգուտ չահի աւելագոյն սա-
նալ:

Զի բազում այն են որ առ այս
պիտի աղէտս տարակուսի՝ի վաճա-
ռականութեան արուեստս տու-
այտանաց անկանել յօժարեն:
Իսկ են բազումք որ ղիւրեանց ա-
ռատութիւն եղեալ, օգուտ աչ-
խարհի գործեն. զարդարել զթա-
գաւորս՝ի գիւտ ծանրագին մար-
դարտին, և զանազան տկամքք
պատուականօք և կերպասուց ե-
րանգ երանգս գունոցն: Նա և
զաղքատս մեծացուցանեն փոքր
ինչ յարգանօք. և զաշխարհ պսա-
կեն նոր և չքնաղ գիւտիւք: Նո-
քա և ղկարօտեալս լցուցանեն մե-
ծամեծ շահիւք օգտութեամբ.
նոքա և ղփափագելի մարդկան
զպէտս պատրաստեն. նոքա և
դարմանեն զանձինս բազմաց. նո-
քա և զտունա բժշկաց լցուցանեն
ազգի ազգի անուշահոտ խնկօքն
դեղովք օգնականութեան. նոքա
և զտենջալի բժշկութեան արմա-
տոց օգտակարութեան բերեալ

զգտուլն լցուցանեն . նոքա և
զարդ աղքատաց . նոքա և մեծու-
թիւն գաւառաց . նոքա և համա-
րակարգ երկայն ճանապարհաց .
նոքա և ուղեգնացք աշխարհի .
նոքա և ճաշակիչք օգտութեան .
նոքա և զամենեւին խնդացուցա-
նեն . նոքա և ոյժ բազմաց , նոքա
և կարողութիւն աշխարհի , նոքա
և զքաղցեալս յաղեցուցանեն ,
նոքա և զծարաւեալս արքուցա-
նեն , նոքա և միջերեն իսկ զգանձս
ինչեղացն :

Ձի թէպէտ և 'ի բռնութենէ
են հարկեալք , սակայն առ վշտին
հնարաւորութիւն զանձինս ա-
րեւցուցանել , և այլոց օգուտ
մարթեն լինել : Ապա և նոյն իսկ
սովորականի իմաստութիւնն քաղ-
ցրեաց նոցա . ընդելական հանու-
պազորդեալք երթեւեկն տարա-
բերեալ վաճառօքն՝ զիոքք մա-
սունս յարդել 'ի հազարս և 'ի
բիւրս բազմացուցանելով : Ասան
այսորիկ ընդ ծաղկաձև ալիան
բազմութեան համատարած ծո-

վրէն ընդխառնեալք նաՀատալ
կիցին, ոչ ըստ անձանց կամաց,
այլ ըստ վարիչ ոգւոյն վարելոյ,
բռնավարեալք ՚ի վերայ յորձա-
նացն յաճախատարած լայնացե-
լոցն դանդաճիցին վասն օղուան
գտանելոյ. զանձինս ՚ի մէջ կե-
նաց և մահու եղեալ անձամբ
զանձինս խորոցն մատնեն. և մի
յերկուց գտեալ անձանց համա-
րին կամ մահու և կամ կենաց:

Սոյնօրինակ տեսանեմք՝ հարկ
վտանգի հասեալ ստիպեաց զմեզ,
առաւել զի և ՚ի հարկէ նաւեալք
՚ի վերայ իմաստութեան ծովուն.
զի ոչ ոք է այն ամենեւին ՚ի մարդ-
կանէ որ կարող է այսպիսի ջան
վատասիոց քրտնալից աշխատու-
թեամբ անձամբ անձին մատու-
ցանել, թէ ոչ իշխանութեան
հրամանի ոտիպեալ հասեալ զայս
առնել տալ տաղմապիյէ. և ով
այն իցէ կարող որ զխորս անդըն-
դոց ծովուն քննել խոտիցի. ոյլ
չահօ օգտութեան վաճառացն
երկայն ճանտապարհօքն անձանց

և եթէ կամին մատուցանել : Յոյն.
 օրինակ և մեր, ոչ յանդգնու-
 թեամբ բարդառովք ինչ 'ի ներքս
 անկանել անմտաբար հոսեցայ .
 այլ քան զմեզ ակամայ ընթա-
 ցեալք 'ի բռնութենէ հրամանացն
 հարկապահանջ իշխանացն, առ
 բռնութեան նաւեալք մատե-
 նայած ծովուս գիպեցաք : Վասն
 զի ստիպեաց զաղքտութեամբս
 նութս մեր հրաման թագաւորաց
 և 'ի մէնջ հարկ պահանջել զան-
 ցեալ իրացն եզելոյ զերս մատեա,
 նագրել յայտնական պատմու-
 թիւն՝ որ առ մեւք գործեցան :
 Սակայն և մեծ և բազում ջան
 եզեալ թողուլ այնոցիկ որ յետ
 մեր գալցեն զկարգս զրուցաց գա-
 րուց 'ի գարս յիշատակել . զի ոչ
 եթէ կամօք ինչ յօժարեցաք հա-
 ւանել առնել զայս, այլ իբրև ոչ
 կարի ինչ ընդգէմ մարթացեալ
 գառնալ սղբայատուր հրամա-
 նացն, որչափ յուժի կայր մար-
 թացեալ ըստ հրամանացն՝ պատ-
 մեսցուք : Եւ մեր զայս ջան յան-

ձին կալեալ անկեալ 'ի վաճառա-
կանութիւն բանից . առեալ զմահ
երկիզի , և առեալ զգեղեցկադիր
յարմարումն պատմութեան ըզ-
մարմնաւորացն մատենագրու-
թիւն : Ասան զի 'ի խնդիր եղեալ
և խուզիւքն 'ի մէջ բերեալ ըզ-
կարգ պատմութեան՝ իբրև կարգս
պատմութեան բերեալ ըստ օրի-
նին ըստ ժամանակի իրացն եղե-
լոց 'ի վաճառ ըստ հրամանացն
մատուցար :

Իսկ զհոգեւորացն առաքի-
նութիւն աստուածասէր սիրո-
ղացն մեծութիւն իբրև զմարդա-
րիտս պատուականս զբոլորասէրն,
զուսաւորն , զչքնաղագիւան որ
ոչ ունի գեղութիւն բաժանման
խորոյ ճաճանչաւոր լուսոյն . այլ
լուութեամբ զարդ զանձին վայե-
լուչ զթագ թագաւորացն զար-
դարեացէ . և կամ տիանբ պա-
տուականբ հնգկային յաշխարհէն,
որ 'ի վայելութիւն զարդու ըզ-
խոյր պսակին զարդարիցեն թա-
գաւորաց : Իսկ արգեօք ոյո զմարդ-

կամ նորակէս գտանիցի ումեք վայրապար, եթէ ոչ 'ի մեծագանձ թագաւորացն, որք և մեծ աշխատանքք երկայն ճանապարհացն զթողակն բաւեցուցին, և մեծաջանք եղեալ 'ի գտանել ըզթագն: Իսկ սոցա ճաճանչ լուսոյս՝ զոր մեր 'ի վաճառ իջուցեալ ոչ միայն 'ի գլուխ զարդու թագաւորին բովանդակի առ 'ի տես այլոցն, այլ զամենեւեան զարգարեն, զամենեւեան լուսաւորեն, զամենեւեան լցուցանեն', զամենեւեան միսթարեն. զթագաւորս շքեղացուցանեն 'ի նմանութիւն արափոցոյն պապի 'ի վերջաւորն փողփողելոյ. նա և զաղքատս լցուցանեն, թօթափեն բարձրացուցանեն յաղբեւաց, և հաւասար շքեղացուցանեն. նա և պապիումն աշխարհաց օրհնութեամբ լցուցեալ պապ բոլորեալ տարւոյ քաղցրութեամբ. նոքա և զկարօտեալս լցուցանեն երկնաւոր առատութեամբ. նոքա և աշխատութեան կարօտելոցն հան

դիտտ պատրաստեն. նոքա գար-
 ման անկարօտ լի ամենայն բարեօք.
 նոքա կարեն տալ բժշկութիւն
 առանց դեղոյ խնկոց արմատոց.
 նոքա կարեն շինութիւն շնորհել
 քաղաքաց մարդասիրութեամբ
 տեառն իւրեանց. նոքա կարեն մե-
 ծացուցանել զաշխարհ, աղօթիւք
 նահատակութեան իւրեանց. նո-
 քա կարեն գիտել ցուցանել
 զօգտութիւն երկնաւոր ճանա-
 պարհացն առ Աստուած վերա-
 նալոյ. նոքա են ուղեւորք արքայ-
 ութեանն ճանապարհացն Աս-
 տուծոյ. նոքա են որ շարչարեալք
 վասն տեառն մեռան, և ի կեն-
 դանութիւն փոխեցան. և զանուն
 և զօգուտ պտղոց իւրեանց քա-
 լութեան յաշխարհի թողին. նո-
 քա կեանք և փրկութիւն այնոցիկ
 որ մեղաւորքն են աղքատացեալ.
 նոքա են մեծութեան դանձ ծած-
 կեալ ի յերկրի երկնաւոր ար-
 քային. նոքա հաւատովք իւր-
 եանց խնդացուցանեն և ուրախ
 առնեն զայնուփկ, որ մեղօք են

մերկացեալ ըստ նմանութեանն
ազամայ լուսաւոր պատմուհա-
նօք . նոքա և զքաղցեալս յազե-
ցուցանեն, որք և անգիտութեամբ
մեղաց իցեն սովեալք . նոքա և
զծարաւիս արբուցանեն առաքի-
նութեան բաժակաւն . նոքա և
գանձ երկնաւոր յաւելուն , տան
այնոցիկ որ ազաւելագոյն ու-
նիցին . զի որ ունիցին տացի նմա
և յաւելքի . և առ ամենեւին բա-
նան զգրուած գլխոյ մարգարիին
Քրիստոսի : Ասան այնորիկ տէրե-
ցին զտէրն իւրեանց , և սիրեցան
'ի նմանէ , և բարեխօսութեամբն
լցուցանեն զամենայն կարօտս :

Այսպիսի մարգարիտ և ոչ
միայն ոգւոց , այլ և մարմնոց
շինութիւն շնորհի յԱստուծոյ ,
նոցա բարեխօսութեամբ . զի
գութ աստուածութեան 'ի նոսա
իջեալ, ողորմութիւն և քաւու-
թիւն շնորհէ աշխարհի . զի վասն
այնորիկ իսկ նաւեալք ընդ միջը-
կեալ աշխարհակիր մեղացն ,
վասնդեցան պատերազմեալք ընդ .

դէմ Ճգնութեան ակեացն պա-
տերազմեցան, 'ի վերայ խորոցն
սահեցան հասանել 'ի նաւահան-
դիսան խաղաղութեան երկնաւոր
նաւասկեօին: Մտառցին պոակ
պարծանաց լուսաւոր թաղաւո-
րին, զերծեալք 'ի բքոյ ամբարշ-
տութեան, հասեալք 'ի բաղսքն,
պատրաստեալք անանց ուրախու-
թեան և լցեալ մարգարտովն պա-
տուականաւ, և հոգեւոր լուսոյ
ակամբք պսակեալք. որք և վաճա-
ռեցին զկեանս իւրեանց մատնե-
լեացն տանջանացն, և մեծացան
յանսնց մեծութիւնն. որք և
բարձեալ ունին զլինութիւն աշ-
խարհի կանգուն, անվթար, ան-
շարժ, հաստատեալ 'ի նաւս հա-
ւատոց իւրեանց:

Իսկ այսպիսի վաճառաց ար-
դեօք ուրուք զինչ զին բաւիցի,
այս. այս. և կարի բաջ. միայն յօ-
ժարութիւն համաց սրտին սիրով
մատուցանել զլսեիս, հաւատովք
ձգտեալ զսկսանջս՝ աման պատգա-
մաց, և անդէն 'ի կամս սրտին հա-

անալ գեղեցկագոյն և պատուա-
 կան մարդարիան և ծանրագինն
 ընդ յոժարութեանն զարգ ահան-
 ջաց գինգ եգեալ կախեոցի. միայն
 զգլուխդ խոնարհեցո՛ւ և անդէն
 հոգեւորական պատկն՝ ՚ի վերայ
 գլխոյդ, և առաւել քան զականա
 պատուական զարգարեացէ զքեզ
 Միայն յոժարեաց՝ ՚ի կոշտեա
 արքայականա և անդէն քաղցրու-
 թեան անուշութիւն խորտկացն
 ՚ի քիմն քո պատրաստեսցի. միայն
 ծարաւի լեր սիրոյն, և անդէն ազ-
 բիւր կենդանութեան զերաշտու-
 թիւն ծարաւոյն պապելոցն յա-
 գեցուացէ զքեզ . միայն լուսն
 զքեզ յազտոյ, և անդէն անթա-
 ռամ և լուսաւոր զլեւտուն՝ ա-
 ռաւելլագոյն և քան զանուշահոտ
 շուշան ծաղիկն զքեզ լցուցանէ։
 Արդ ջան յանձին կաշեալ
 մտանել ՚ի պատմագիր մատենիցս
 խորութիւն, ցուցանել այնոցիկ՝
 ոյք խմատասիրութեամբ կամիցին
 ունկնդիր լինել օգտակար պատ-
 մութեանս։ Արդ հրաման հա-

սեալ առ իւր ռմն Ագաթանգեղոս
որ 'ի քաղաքէ 'ի մեծն Հռոմայ .
և վարժեալ հայրենի արուեստիւ
հռոմաբէն և յունարէն ուսեալ
գարութիւն , և ոչինչ կարի ան-
տեղեակ լեալ ձեռնարկութեան
նշանագրաց . և 'ի վերայ այսոցիկ
հասեալ 'ի դուռն Արշակունւոյ ,
յամա քաջի առաքինւոյ ուժեղ
և պատերազմող Տրդատայ , որ
քան զամենայն նախնիսն քաջ
եկեալ զանոցոյց արութեամբք , որ
լմաշամարտ սկայազօր քաջու-
թիւնս գործեաց 'ի մարտս պա-
տերազմաց . ոչ զեւր քաջութիւնն
սուտ ինչ հրամայեաց մեղ վիպա-
սանել , և ոչ զքմաղարդ բանից
ինչ առասպելս աւելի քան զար-
ժանն ընթանալ , այլ իբք որ ե-
ղեալ վասն յեղանակաց յեղա-
փոխ պատերազմաց , մարտամբոխ
ժամանակաց , սուրակոխ բազմա-
հեղ արեանց կոտորածոյ , անհուն
զօրաց շփոթեւոց , դերութեան
աշխարհաց , աւերածոյ դաւառաց ,
բանդելոյ քաղաքաց , մատներոյ

աւանայ, հարկանելոյ բաղմու-
թեանն մարդկան, վասն քաջու-
թեան քինախնդիր վերժուց :

Արդ հասեալ առիս հրամանի
'ի մեծ արքայէն Տրդատայ, կար-
գել ինձ 'ի ձեռնարկութենէ նշա-
նագիւտ ժամանակագրացն պատ-
մել նախ զհայրենեացն գործս
քաջութեան քաջին խոսրովու, և
որ ինչ գործք գործեալք քաջու-
թեանն մարտիցն պատերազմացն
ընդ շրջըջումն տէրութեանն փո-
խելոյ ընդ կոյսս հարկանելոյ, և
ազգաց խռովելոց . կամ վասն մա-
հուանն քաջին խոսրովու թէ
ուստի և կամ զիարդ հանգես-
տապատական*, և կամ որպէս,
և կամ զինչ անցք անցին, և կամ
վասն հորամոյցն քաջութեանն
Տրդատայ, և որ ինչ գործ գոր-
ծեաց յամս յաւուրց իւրոց ժա-

* Այսպէս է 'ի Փարիզեան հին
ձեռագրի . թողաք այնպէս՝ մինչև
ժամանակաւ ստուգեսցի բառս,
որ թուի ազաւաղեալ :

մանակաց, և կամ վասն սիրե-
լեաց վկայիցն Աստուծոյ, թէ որ-
պէս և կամ զխարդ եկեալ, իբրե-
ւուսաւորք ծագեցին փարատել
զմէդ խաւարի 'ի Հայաստան աշ-
խարհէս. կամ որպէս զան-
ձինս իւրեանց փոխանակեցին ընդ
Աստուծոյ ճշմարտութեանն, և
կամ որպէս գթացեալ Աստուծոյ
այց արար Հայոց աշխարհիս, 'ի
ձեռն առն միոջ եղոյց զսքան-
չելիս մեծամեծս, որ բազում
համբերութեամբ ազգի ազգի
փորձութեանց և կապանաւոր
վշտաց մենակոխ մենամարտիկ
երկպառական առնութեան յԱբ-
աշատ քաղաքի, վասն Քրիստո-
սի յաղթութեամբ տարեալ, որոյ
զվկայ անուն ժառանգեալ, որ 'ի
մահ հասեալ մտեալ և կամօքն
Աստուծոյ այսրէն դարձեալ, 'ի
վերակացութիւն դառնայր յեր-
կիրս Հայոց. սա մտեալ 'ի գրունս
մահու, դարձեալ անտի կա-
մօքն Աստուծոյ, վարդապետու-
թեանն Քրիստոսի սլասդամա.

ւոր գտեալ յետ Աստուծոյ սքանչեւագործ պատուհասին մարդասիրութեան : Իսկ բարեացատարան Տրդատ յանկարծակամ կենացն ասպնջական ցանկալի ամենեցունցն լինէր , որ աշխարհածունդ հայրենեաց որդի գտանէր շնորհօքն Աստուծոյ , մերձաւոր կենաց վայելէր :

Եւ արդ քանզի ըստ օրինակի գրեւորցա առ 'ի մէնջ' ոչ եթէ 'ի հին համբաւուց տեղեկացեալք մտտենագրել . այլ մեզէն իսկ ահանատես կերպարանաց և առնթերակայ հոգեւորական գործոցն , և լուսաւոր շնորհապատում վարդապետութեանն , գեր 'ի վերոյ ամենեցունցն շնորհովն Աստուծոյ յարգեցաւ : Որ առեալ թագաւորին զամենեւեան աստուածակարգ լծոյն հնազանդեցուցանէր . մանաւանդ եթէ ոչ նա , այլ կամք մեծազօրին Գրիստոսի : Եւ կամ որպէս զմեհեանսն 'ի ձեռս տուեալ կործանեալ աւերեցին , և սուրբ հիմունք եկեղե-

ցեաց կանգնէին , կամ որպէս
զնոյն ինքն , աշխարհի հովիւ կա-
ցուցեալ , վայելէին 'ի նորուն վար-
դապետութեանն . և կամ որպէս
դարձաւ Տրդատ անդրէն յաշ-
խարհն Յունաց յամն աստուած ,
ասէր Կոստանդեայ թագաւոր
կացելոյ Յունաց և հռոմոց աշ-
խարհին , և կամ որպէս ուխտ ե-
ղեալ ընդ նմա զաստուած պաշ-
տութիւնն , դարձեալ լինէր ան-
տի մեծաւ պարգեւօք և բազում
փառօք . և կամ որպէս զբազում
տեղիս Աստուծոյ նուիրեալ Տէր-
դատ մատուցանէր : Չայս ամե-
նայն մի ըստ միսջէ ոճով պատ-
մեցուք , վարդապետութեամբ
սրբոյն . որ արժանի եղև 'ի մեծ
յեպիսկոսոսական աթոռն հա-
սանել , և զհայրապետական ա-
նուն ժառանգեաց , մեծամարտն
առաքինութեամբ , թէ ուստի ,
յորոց կամ ո՞րք էր . կամ յորմէ ,
որ զայս արժանի եղև դործել
աստուածատուր շնորհօքն տուե-
լովք :

Արդ երբից 'ի մնաց երկվարն , և
յարմարեցից զառարկէն հան-
ճարոյ , ուղեցից զնպատակն խոր-
հրդոյ , և թափ տաց ուղի բազ-
կացս և ձգեցից 'ի կորովս գրչի
մատանց և լեզուով զխորհուրդս
յուզեցից , և չթռանք չռնջել
իմաստունս կարասցեն , և կարգել
հաստատական , յեղեղուկ հոշո-
վել զանիւ պատմութեան բա-
նիցս , զի կամակարացոյնս նաւի-
ցիմք զալեօք ժամանակագրական
ծովուս . որք հարցեալ զհայրա-
կան մատեաննս՝ պատմեցի նոցա
և զծրագիր կարգեալս , և տալի
նոցա :

Ընթերցեալ զթորգումեայ ազ-
գիս զհայաստան աշխարհիս զառ-
տուածապարզ և աւետեաց աւե-
տարանին քարոզելոյ բանին կե-
նաց . որպէս կամ զիմք ընկա-
լան , և ողպիսի՝ արամբ , կամ ո՛
ղք ուստեք՝ որ զայսայսպիսի շնոր-
հով աստուածեղէն երեւեցաւ :
Եւ վասն նորին լուսաւոր վարդա-
պետութեանն և հրեշտակակրօն

վարույն առաքինութեան կար-
 դաց ազնուական համբերու-
 թեամբն շնորհալից մեծազօր
 նահապետակ : որ և խոստովանող
 Քրիստոսի դուեալ և վկայ ճշմար-
 տութեան : և կամ որպիսի յայնմ
 հետե շինութիւն և խաղաղու-
 թիւն , լիութիւն , պաղարերու-
 թիւն և բժշկութիւն : աղօթիւք
 նորա շնորհեցաւ յԱստուծոյ :
 Եւ թէ զկարդ նորուն աստուած-
 սիրութեամբն և Քրիստոսի զօ-
 րութեամբ նմա տալով , անկան
 փշրեցան ունայնութեան պաշ-
 տամունքն , և աստուածպաշտու-
 թիւն տարածեցաւ ընդ ամենայն
 երկիրս հայոց : Կամ որպէս շի-
 նեցան եկեղեցիք ընդ ամենայն
 երկիրս հայոց , և քակեցան ու-
 նայնութեան պաշտամունքն , այն
 որ ի սովորական մոլորական նախ-
 նեացն ընդվայրակոչկոճ , գրթա-
 խաղաց քարանցն և փայտից յի-
 մարութիւնք էին , և ուրուստաշտ
 թմբութիւնքն անաբայութեանց
 իբրեւ արբեալք էին ստութեամբն ,

պոփուցեալք շուրջութեամբն մե-
ղաց, դիւցախեղար մորաւ գնացին
'ի մէջ ծովացեալ մեղացն չա-
րութեան : Որ կամօքն Աստու-
ծոյ քարոզ գտեալ արգարուաց
ամենեցուն Հայաստան աշխար-
հիւ, չկապել ընդ գարշապարս մե-
ղաց 'ի ծովամեան յաշխարհիս
յայսմիկ : Այլ 'ի հողմախաղաղ
անքոյթ մտեալ Աստուածածօրն
չինութեան 'ի նորահանդիսոն
կենաց՝ նոցա օթեմանս պատրաս-
տեաց :

Իսկ իմ անցեալ սահեալ չոր-
ջեալ 'ի վերայ յորձանախոր,
լայնանիստ, յարածօճ, անդն-
դապտոյտ, սառսուտիւր, անհան-
դիստ, արշաւասոյր, օգաւար,
յուզակ ակեացն սրավարացն մո-
լեգնելոցն, ձգտեալ 'ի կղզիս քա-
ղաքացն և յաշխարհս հեռաբնակս,
գտեալ լցեալ մեծաբառն տաբե-
ռունս, ինչ ինչ պատուական և
արդոյ, 'ի զարգ և 'ի յօգուտ ե-
կեալ հասուցաք, 'ի կայս հան-
գստեան մերոյ օգտութեան ,

փութացեալ բացցուք զթանգա-
 րահան վաճառս խանթից, վաճա-
 ռեսցուք լսելեաց զգիւտս աշխա-
 տութեան մերոյ, առնուլ զուն-
 կրնդրութիւն և տալ զպատմու-
 թիւն. մանաւանդ վասն քո հրա-
 մանիդ քաջարանց Տրդատ արքայ
 Հայոց մեծաց. բերեալ զչա՛հ վա-
 ճառին աշխարհի շինութիւն, բեղ-
 'ի գանձ յաւելցուք 'ի մերոյ ծո-
 վափաստակ նաւաստեացս:

ԱԳԱԹԱՆԳԵՂ

Ա. ԲՆԻ նուազել ժամա-
նակի թագաւորութեանն Պար-
թեաց, 'ի բառնալ տէրութեան
յԱրտաւանայ որդւոյ Վաղար-
շու, 'ի սոգանանել զիս Արտա-
շրի որդւոյ Սասանայ, որ էր նա-
խարար ոմն 'ի Ստահր դաւառէ,
որ եկեալ միաբանեաց զգօրս Պար-
սից: Որք Լբին խոսեցին մերժե-
ցին անարդեցին զտէրութիւնն
Պարթեաց, և հաճեցան հաւա-
նութեամբ ընդել զտէրութիւնն
Արտաշրի որդւոյ Սասանայ:

Արդ՝ իբրև յետ մահուն հա-
սանելոյ գուժիս այսորիկ տո

Խոսարով Թագաւորն Հայոց, որ
էր երկրորդ տէրութեանն Պար-
սից: Զի որ Հայոց Թագաւոր
էր՝ նա էր երկրորդ Պարսից տէր-
ութեանն: Այլ Թէպէտ և վաղ
լուեալ զքօթն՝ ոչ ինչ ժամանեաց
հասանել յամբովկ գործոյն պա-
տերազմի իրացն պատրաստու-
թեան: Յեա այնորիկ գարձեալ
լինէր յիրացն եզերոյ մեծաւ տրտ-
մութեամբ. զի ոչ եհաս նմա գոր-
ծել գործ ՚ի մեծ տրտմութենէն
և յիրացն վճարելոյ. գարձեալ
անցեալ եկեալ լինէր յաշխարհ
իւր:

Արդ՝ ՚ի միւս ես ՚ի գլուխ տառ-
ւոյն, սկսանէր Խոսարով Թագա-
ւորն Հայոց գովագ կազմել, և
զորս բովանդակել: Գումարել
զզորս Աղուանից և Վրաց. և բա-
նալ զգրուես Ալանաց, և զիւրոյ
պահակին: Հանել զզորս Հոնաց,
ասորասակ գնել ՚ի կողմանս Պար-
սից: Արշաւել ՚ի կողմանս Ա-
սորեստանի, մինչև ՚ի գրուես Տըս-
թանի, աւար առեալ զերկիրն ամե.

նայն յապականութիւն դար-
ձուցանէր զչինանիստ քաղաքացն
և աւանայն ցանկալեաց . զէն եր-
կիրն ամենայն թափուր և աւե-
րակ թողոյր . Շնջել 'ի միջոյ 'ի
բաց կորուսանել, խել քակել
հիմն 'ի վեր ջանայր առնել : Հա-
մարէր բառնալ զօրէնս տէրու-
թեանն Պարսից : Ուստ եղեալ
միանգամայն վրէժ խնդրել մե-
ծաւ քինութեամբ զանգանելն իւ-
րեանց 'ի տէրութենէն . սպառ-
տպուռ ջանայր զվրէժ խնդրել մե-
ծաւ քինութեամբ ինքնաձաքեկ լինելով,
մեծամեծս փքալի, 'ի բազմու-
թիւն զօրացն ապաստան եղեալ,
և 'ի քաջութիւն զօրացն յուսա-
ցեալ . վազվազակի 'ի թիկունս հա-
ռանէին մեծաւ բազմութեամբ,
ժիր և քաջ առն և ձիոյ, և բունն
կազմութեամբ Աղուանք, Լփինք,
և Ճիղաք, Կասալք, և այլ ևս որ
'ի սմին կողմանց . զի զվրէժ տ-
րեանն Արաւելանայ խնդրեսցեն :
Զի թէպէտ և էր ինքն 'ի մեծի
տրամութեան՝ վասն բնութեան

եղբայրութեան ազգատոհմին ,
 զի հնազանդեցան և 'ի ծառայու-
 թիւն մօրին համարձեւոյ թագաւ-
 արութեան Ստահրացւոյն , և
 ընդ նմին միամեծեցան : Զի էր
 խոտրովու և դեռական արարեալ՝
 զի իւրեանց տոհմայինքն 'ի թի-
 կունս եկեացեն , և նոցա ընդ դէմ
 կայցեն ընդ նորա թագաւարու-
 թեանն : Անտի սմա ձեռն առ-
 ւեալ 'ի կողմանց Քուշանաց , և
 յայնմ մարդէ , և յիւրեանց 'ի
 բուն աշխարհէն , և 'ի քաջ ազ-
 գաց և 'ի մարտիկ զօրացն , զի 'ի
 թիկունս հասցեն : Սակայն տոհմ
 քրն և ազգապետքն , և նախարար
 քրն , և նահապետքն Պարթեաց
 ոչ լինէին ունկնդիր . զի միամե-
 տեալ և հաւանեալ և նուաճեալ
 էին 'ի տէրութիւնն Արտաշի-
 քան ընդ տէրութիւն իւրեանց
 ազգատոհմին և եղբայրութեանն :
 Սակայն առեալ խաղաղու . քղ-
 բազմութիւն զօրաց իւրոց , և որ
 ուստեք ուստեք եկեալ հասեալ
 էին 'ի թիկունս օգնականու-

Թեան, նիզակակիցք գործոյն
պատերազմի :

Իսկ իբրև ետես Թագաւորն
Պարսից զայն ամբոխ կազմուցեալն
գնդի, զի մեծաւ ուժով եկեալ
գիմեալ հասեալ էին 'ի վերայ
նորա, եւ և նա ընդ յառաջ նոցա
'ի պատրաստութիւն պատերազ-
մի: Բայց սակայն ոչկարաց ունել
զգէմ' նորա, փախստեայ լինէր
առաջի նոցա. զհետ մտեալ կո-
տորէին զամենայն զօրսն Պարսից-
և դաշտացն և ճանապարհացն
ցիր գիւթաւալ կացուցանէին,
և չարախտավար վատնէին, և ան,
հնարին հարուածս 'ի վերայ հա-
սուցանէին: Եւ Թագաւորն հայոց
գառնայր 'ի մեծ կոտորածէն,
մեծաւ յաղթութեամբ և բազում
աւարաւ, և ցնծալից ուրախու-
թեամբ 'ի կողմանսն հայոց յԱյ-
րարատ գաւառ, 'ի Վաղարշա-
պատ քաղաք, մեծաւ ուրախու-
թեամբ և բարի անուամբ և բա-
զում աւարաւ:

Ապա հրաման տայր ընդ կող-

մանա կողմանա գերապանա արձա-
կել, հրովարտակա առնել. յեօթն
բազինա մեհենիցն ուխտաւոր լի-
նել պատկերաց կուտց գիցն պաշ-
տաման : Սպիտակ ցլուք և սպի-
տակ նոխաղոք, սպիտակ ձիովք և
սպիտակ ջորովք, սակեղէն և ար-
ծաթեղէն զարդուք, և վերջաւո-
րոս փոսկիտղեալս, նշանակապ պա-
լարակապ մետաքսիւքն, և ոսկովք
պսակոք, և արծաթի զոհարանոք,
յանօթոս ցանկալիս անամբք պա-
տուականոք, ոսկով և արծաթով,
'ի հանգերձս պայծառս, և 'ի զար-
դոս գեղեցիկս, զիւր ազգին Արշա-
կունեաց զհայրենեացն պաշտա-
մանց տեղիան մեծարէրո՛ւ, ահ հին-
գերորդ և ա հանէր յամենայն մե-
ծամեծ աւարացն անելոց, և մե-
ծամեծ պարգևս քրմացն շնոր-
հեր : Իսկ զօրացն որ զիւրեաւն
էին՝ եւս պարգևս և արձակեաց
յիւրմէ :

Բ. ԻՅԿ 'ի գալուստ ամեն
միւսոյ զօր բազում կուտեր յոյժ,
գումարապի առնէր, զնոյն զօր կու-

էր. և ևս բազում քան զնոյն
ասպատակ սփռեալ զկողմանքն
Ասորեստանի. մանաւանդ զի և
զօրք Տաճկաց 'ի Թիկունս եկեալ
էին աւար առեալ զամենայն եր-
կիրն, քաջութեամբ գառնային
յիւրաքանչիւր տեղիս: Եւ ամս
տասն ստէպ ստէպ զայսօրինակ
աւար առեալ, աւերէին զամե-
նայն երկիր սահմանացն՝ որ ընդ
Պարսից Թագաւորութեամբ և
Խշխանութեամբ էր:

Իսկ իբրև զայն ամենայն չարիս
ետես Թագաւորն Պարսից, որ
եկին հասին 'ի վերայ նորա. նե-
ղեցաւ, տաղնապեցաւ, տարա-
կուսեցաւ, վարաներ յանձն իւր.
առ ինքն կոչէր զամենայն Թա-
գաւորս, և զկուսակալս, և զնա-
խարարս, և զգորավարս, և զպետս
և զխշխանս իւրոյ տերութեանն.
'ի խորհուրդ մտանէին, տղաչէր
զամենեւեան հնարս ինչ մարթել
խնդրել գտանել. սղգի աղգի
պարգևս խոտառանայր. Թերևս որ
միայն գացի՝ տսէ՝ որ զվերածուց հա-

տուցումն խնդրել մարմնացէ .
յերկրորդական զահիւրոյ տերու-
թեանն մատուցանել խոտտանայր ,
Թէ միայն նախանձու մեծի ձեռն
արկեալ հասուցէ որ . բայց մի-
այն ակտուովս ես 'ի վեր եղէց
քան զնա . եթէ կարի յանարդաց
որ իցէ , կամ 'ի պատուականաց ,
ազգի ազգի պատիւս և պարգևս
և վարձուց հատուցմունս շնորհել
խոտտանայր :

Արդ՝ ոմն 'ի միջոյ խորհրդեանն
գլխաւոր նահապետէր Պարթեւաց
տերութեանն , որոյ անուն էր
Մնակ . յոտն Կացեալ՝ 'ի մէջ ան-
ցեալ՝ յիւրմէ աղբէն իբրեւ 'ի Թըշ
նամուր վերայ խոտտանայր վե՛՛՛՛
խնդրել :

Խօսել սկսաւ ընդ նմա Թադաւ
ւորն և . ապէ . եթէ միայն զայդ
նախանձ խնդրեացես միամտու-
թեամբ , զքնակութիւնն պար-
թեւական զմեր սեփական Պաշ-
հաւն 'ի ձեզ զարձուցից . և քեզ
Թագ եղեալ փառաւորեցից , և
երեւելի և փառաւոր 'ի Բագաւ .

ւորութեանս խնամ արարից ,
 և երկրորդ ինձ կոչեցից :

Պատասխանի ետ Պարթևն և
 ասէ . զմնացորդս ազգի խնոյ կե-
 ցուցես դու . այլ ես և եղբայր
 իմ հարազատ այսօր հրաժարես ,
 ցուք 'ի քէն : Յայնմ ժամանակի
 հանդերձեցաւ կազմեցաւ Պար-
 թևն եղբարքն իւրով , հանդերձ
 ընտանեօք կանամբք և որդւովք
 և ամենայն աղիւս իւրեանց . չու-
 արարեալ յուզի անկեալ դէտ
 ակն կալեալ ճանապարհացն՝ ե-
 լեալ երթայր հատուածի սպա-
 ճառաւ 'ի կողմանս Հայոց , իրրու-
 թէ ապստամբեալ իցէ յարքայէն
 Պարսից : Եկեալ յանդիման եղև
 Թադաւորին խորովու յՈւտի
 գաւառի , 'ի խողեսաղ քաղաքի , 'ի
 ձմերոցս արքայութեանն Հայոց :
 Իբրև ետես Թադաւորն Հայոց ,
 ցնծացեալ ել ընդ առաջ նո-
 րա , և մեծաւ խնդութեամբ
 ընկալաւ զնա . մանաւանդ իբրև
 կեղծաւորութեամբ և գաւով
 սկսաւ խօսել ընդ նմա , և զիւրոյ

դաւղյն հաւատարմութիւն ցուցանել. վասն այնորիկ եկի եւս առ քեզ ասէ, զի հասարակ զհասարակաց յիշի խնդրել մարԹաոցաբ :

Արդ իբրեւ ետես Թագաւորն զայրն՝ զի գիմեալ եկեալ էր առ նա ամենայն ընտանեօքն հանգերձ, եւ միամտութեամբ հաւատաց ՚ի նա : Յայնժամ տայր նմա պաւիւ ըստ օրինաց Թագաւորաց . եւ հաներ նստուցանէր զնա յերկրորդ ակօռ Թագաւորութեանն . եւ զամենայն ժամանակս ձմերայնայն ուրախութեամբ զաւուրս զրտաշունչ հողմաշունչ տառամանեացն անցուցանէին :

Իսկ իբրեւ եկին հասին աւուրք ջերոս հարաւահողմն գարուն գրանցն բանալոյ, համարձաւ Թագաւորն ՚ի կողմանցն յայնցանէ, եկին իջին յԱյրարատ գաւառ ՚ի վաղարշապատ քաղաք . եւ մինչ գեռ ուրախութեամբ հանդուցեալ էին, ՚ի միտ առ Թագաւորն . գումարտակ առնէր անդ :

բէն արշաւել 'ի կողմանս, Պարսից ։

Իբրեւ զայն լսէր Պարթեւն, զեր գումն ուխտին յիշէր որ ընդ Պարսից արքային ուխտեալ էր ։ Նաև զնոստումնայն յիշէր զգար դեացն, և 'ի բուն աշխարհն փափագէր որ Պալհաւն կոչէր, և վատ խորհուրդ 'ի միտ արկանէր, առնոյր զթագաւորն մեկուսի նա և եղբայր իւր հարազատ 'իւրու 'ի պատճառս ինչ զքաւանաց, իբրու խորհուրդ ինչ խորհելոյ ընդ նմա, և զսուսերսն պողովա տիկս թերաքամեալս ունէին, յան կարծ յեղակարծումն ժամա նակի զէնս վերացուցեալ՝ զթագաւորն դիմաւալ կացուցեալ յերկիր կործանէին, անդուստ ուրեմն իրազգած եղեն իրացն որ եղեն, գոյժ աղաղակի ամբոխին թանձրանայր, մինչ այս մինչ այն, նոքա հեծեալ յիւրաքանչիւր երկարս փախաւտական լինէին ։

Իսկ իբրեւ զայն գիտացին նա խարտրք հայակոյս զօրացն ։

գրանդ. գրանդ. հարսանիքին, զմեզ
լինելին. ամենք ընդ ջամադին առա-
ջադրեալ հասանելը 'ի խելոյ կա-
միջացն առ գրանդ Արտաշատ
քաղաքին. զի գերան Երասմե յա-
րուցեալ գնդո գաղիւն և գաղիւն,
ասպետահաղ, Զրափառանի, ձիանա-
սայլ, ձիանախաղաղ բազմու-
նիմանն յառաքս խորոյ սղաորու-
նիմանն. կեպն անցնել ընդ կա-
միջինն վազարչապապ քաղաքին՝
զորն կամուրջ Մեծամորի կոչեն.
որննադարելին հարանել յառաջ մի
'ի խելոյ կամելինն Արտաշատու, 'ի
կելոյնն ձանաղապհացն արքելին
գնտան. 'ի մեջ արարեալ գնտա՝ 'ի
Զարիւրաբանն կամելացն, գնտա-
վեժ ասանկին գնտան. Եւ ինք-
եանք անդրէն գարձեալ վալիւք,
ձիավք, և անդովք. և ասմնայն
երկիրն ժողովեալ զմագաւորն
աշխարհին. Եւ մինչ գնա ջերմ
օգիւղն 'ի ճոցոյն ճի կին Թափեալ,
և շունչ վախձանին ճի եր հասեալ
հրամանն տայր զաղցաստանն ա-
սանկել: Յայնժամն անտան պատա-

կել և կոտորել. և ոչ թողին յերիտասարդաց մինչև յայն՝ որ բնաւ զաջ և զձախ ոչ գիտէր. նաև զկողական տոհմն մաշէին 'ի սուր սուսերի իւրեանց: Բայց միայն երկուս մանկունս փոքրկունս յորդւոցն Պարթևին պրծեալ ոմն ապրեցուցանէր 'ի ձեռն գայեկաց ուրումն. զմին 'ի կողմանս Պարսից, և զմին 'ի կողմանս Յունաց առեալ փախչէին:

Գ. Եւ եղև իբրև լուաւ զայս թաւ գաւորն Պարսից, զուարճանայր, զուարթանայր, տոն մեծ ուրախութեան առնէր զօրն զայն. և բազում ուխտ աստուշանոցն կատարէր: Զօրաժողով լինէր, խաղայր գնայր, ասպատակ տիպեր զկողմամբը Հայաստան աշխարհին, զխօսուն և զանասուն, զծեր և զաղայ, զերիտասարդ և զմանուկ առհասարակ խաղացուցանէր 'ի պերութիւն:

Անդ ոմն պրծեալ ապրեցուցանէր 'ի հինէ անտի յորդւոցն խորովու թագաւորին Հայոց:

մանկիկ մի փոքրիկ անուն. Տրդատ-
տանայ դայի կնոջն փախուցեալ
'ի գուռն կարսեր 'ի կողմանս Եա-
նայ : Եւ զերկէրն Հայաց այնու-
հետեւ եկեալ արքային Պարսկոյ,
յիւր անուն զտեղման անուանէր.
և զգորան Եանայ փախաւական
աւանէր . հալածաւական աւանէին
մինչև 'ի սահմանս Եանայ . մինչև
փոսացաւցեալ սահմանս հաստաւ
տէին . և տեղւոյն անուն եղեալ
գրունս փոսից առ տեղեաւն՝ ո-
րում Այծք կոչէին . և զայլ մարդիկ
երկրին խաղացոյց , և զաշխարհն
յինքն գրաւեաց :

Արդ երթեալ, անեալ, և ու-
տեալ Տրդատէս առ Կամսի աւանն
լիկիանէս անուն կոչեցեալ :

Իսկ որդի Պարթևին որ 'ի կող-
մանս Եանայ դազմեաց , անու-
նէր և աւանէր 'ի Նեսարիոյ Վա-
սպուրկացոց քաղաքին . և մերձա-
ւորեալ զնա անոյց դայեալն երկիւ-
ղն Բրիտանի . և աւանալ ևս
զքրիստոսական գաղութեան հան-
դամանս , ընդանի եղեալ գրոյ Առ-

առածոյ, և մերձեալ յերկիւղ
տեառն, որոյ անուն ճանաչիւր
Գրիգորիոս: Իբրեւ տեղեկացաւ 'ի
գայեկէն իւրմէ հայրենի գործոցն
որ եղեալն էին, եւ և գնաց առ
Տրդատիոս ըստ հեշտ պաշտաման:
Եւ թաքուցաներ զանձն, և զայն
ինչ 'ի վերոջ հանէր թէ ոյր, կամ
ուստի, կամ ո՞րպէս, կամ զիւրոյ.
զանձն 'ի ծառայութեան տուեալ
'ի հնազանդութեան պաշտէր ա-
ռաջի նորա:

Ընդ ժամանակս ընդ այնոսիկ
իշխանն Յունաց 'ի հալածել կայր
ղեկեղեցի Աստուծոյ: Իսկ իբրեւ
զգացեալ Տրդատիոս յիսն Գրի-
գորի՝ թէ քրիստոսական պաշտա-
մանն հաղորդ է, սկսեալ այնու-
հետեւ պատուհասակոծ անէր
զնա, և ազգի ազգի արհաւիրս ար-
կանէր 'ի վերայ նորա. բազում
անգամ 'ի բանդս և 'ի կապանս
աանջանօք նեղէր զնա. թողուլ
'ի բաց լինել նմա յերկրպագութեանէն
Քրիստոսի. 'ի հնազան, զութիւն
գառնալ նմա զիշն:

քնտրեաց և պղծութեանն պաշ-
տառանն :

Դ. ՅԵՒԴԻՐՍ ժամանակացն
այնոցիկըրաժաղով ընկեր իշխանն
Գթաց . և բազում գունդս զը-
րայ ժողովեալ գայր տալ մարտ
պատերազմ ընդ իշխանին Յու-
նաց : Պատգամս յղեր օրինակաւ
այսուիկ . և թէ ընդէր քնու ելա-
նեմք խառնաբոխ 'ի պատե-
րազմ' ապա ել զբոլմար և զխանդ
և տաղնապ միանգամայն աշխար-
հի հաւաքանեմք . ես աւասիկ ա-
խպեան ելանեմ քեզ 'ի մերոց
զորաց աստի , և գու ինձ 'ի յունա-
կանաց պատի . հասցուք եկեացուք
'ի մարտի տեղի . եւ թէ ես զքեզ
յաղթահարեցից' Յդնք ինձ հնա-
զանդեցին 'ի ծառայութիւն . և
թէ գու ինձ յաղթեցես , մեր
կեանքս քեզ նուաճին և հնազան
գին . և առանց արեան և կոտորա-
ծոյ քննիցի շինութիւն կողմանցս
երեոցունց :

Եւ իբրեւ զայն լուաւ Թագա-
ւորն Յունաց' երբեքաւ . քանզի

օրինօք կազմութեամբ՝ գունդ
առ գունդ ճակատել ոչ առնոյր
յանձն. և ըստ պատգամին պատ
շածի ոչ կարէր ունել յանձին.
քանզի տկար յոսկերաց զօրու-
թեամբ, սրտաթափ եղեալ զար-
հուրեցաւ. քանզի ոչ գիտէր զինչ
տացէ բանիցն սլառասխանի:

Յայնմ ժամանակի թագաւորն
հրաման տայր հրովարտակս և դեռ
պահս առնել առ իշխանս և զօրս
զօրութեան իւր, զի ուր և իցեն՝
առ նա հասանիցեն վաղվաղակի.
յայնմ ժամանակի իշխանք և զօրք
և նախարարք առ նա հասանէին
վաղվաղակի. առեալ և Վիկիանէ
զքուն գունդն որ ընդ իւրով ձե-
ռամբն էր, փութայր հասանէր
ի տեղի սլառերազմին՝ յանդիման
թագաւորին:

Եւ մինչ դեռ գային գունդք
զօրացն և Տրդատէս ընդ նմա, գեպ
եղև նոցա դալ մտանել ի նեղա-
դոյն տեղի մի յառուամէջս այգեւ
տանդին, ի փոլոցամէջս համ-
բարոցացն՝ առ գրունս քաղաքին:

քանզի զգրուան քաղաքին ա-
խեալ էր. զի ժամ էր հասարակ
գիշերոյ: Իբրեւ ճգատաւ խար երբե-
վարաց զգրուն բազմութեան գաղ-
ման կերակրոյ մինչեւ 'ի մէջ գի-
շեր, հայեցեալ տեսանէին 'ի
զուարթակ քաղաքում միջ՝ զի
խոտահամար մթերեալ էր. և ոչ
ոք կարաց ձգել զձեռն իւր վտան
տեղայն բարձրութեան: Յայն-
ժամ Տրդատէս ելեալ և իջեալ,
հոսէր ընկենոյր բակդա բակդա 'ի
մէջ զօրացն մինչ 'ի լիութիւն բա-
ւականի:

Նոռ զհամարտականն, և բա-
զում իշեան յայնկոյս որոնցն ըն-
կենոյր 'ի մէջ զօրացն, և խնքն
անգրէն ելեալ իջանէր: Զայն
ամենայն ոյժ սնգութեան տե-
սեալ լիկիանէս, զարմայաւ Իբրեւ
այգն զառաւօտն մերկայաւ՝ գը-
րունք քաղաքին բացան. և զօրքն
առհասարակ ամենայն 'ի ներքո
մասնէին. և չ խկիանէս յանգի-
ման լինէր Թադատումն, և ամե-
նայն մեծամեղքն և սպարա-

պետքն և զօրագլուխքն և իշ-
խանքն:

Ապա կաց պատմեաց Թագա-
ւորն իշխանացն զամենայն պատ-
դամն Թագաւորին Գլխաց: Խօ-
սեւ սկսաւ Վիկիանէս ընդ աւթային
և ասէ. մի ինչ զարհուրեացի սիրտ
տեսաւն իմոյ. զի գոյ աստայր մի ի
դրանքում, զի իբրդ այդ նովաւ
վճարին. Տրդատէս ի տոհմէ Թա-
գաւորին Հայոց աշխարհին. և կաց
պատմեաց զերեկոյին գործքա-
լու Թեան նորա: Յայնժամ հրա-
մանս ետ, և ածին զՏրդատիոս
յանդիման Թագաւորին. և պատ-
մեաց նմա կարդաւ զամենայն:
Յայնժամ ետուն կազմութիւն
մարտի առ ի ժամ վաղուի՝ զմի-
մեանս տեսանել պատերազմաւ:

Իսկ ի միւսում աւուրն ընդ
այդն ընդ առաւօտն՝ հրամայեաց
արկանել ծիրանիս, և զարդարե-
ցին զՏրդատ ի զարդ կայսերա-
կան, արկեալ զնովաւ զնշան Թա-
գաւորութեանն. և ոչ ոք դիտէր
վասն նորա. հրաման եւ ամենե-

ցումն թէ ինքն կայսրն իցէ . և նա
առեալ զգումնդն զօրաց բազմու-
թեանն ի ձայնն վազոյ տագնապա-
յառաջ մատուցանէր մինչև յան-
գիման թշնամեացն : Իբրև յան-
գիման եղեն միմեանց կայսերա-
կերպն և թագաւորն , մտաւ ի
կուշտ արարեալ երիվարացն ի
միմեանս հասանէին . անդ յազ-
թահարեր կայսերակերպն զթա-
գաւորն . ձերբակալ արարեալ
յանգիման առաջի թագաւորին
կացուցանէր :

Յայնժամ մեծացոյց յոյժ թա-
գաւորն զՏրդատիոս , և մեծամեծ
արարգէս ետ նմա . թագ կապեալ
ի գլուխն նորա , և ծիրանեօք զար-
դարեալ մեծացոյց զնա . և կայ-
սերակերպն զարգու շքեղացուց-
եալ մեծարեաց զնա . և գումար-
եաց ի ձեռս նորա զօրս բազումն
յօգնականութիւն նմա , և արձա-
կեաց յիւրական աշխարհն Հա-
յոց :

Եւ յեա մտաւին յաղթութեան
բաշխութեանցն զոք արար , զար-

ձեալ լինէր 'ի կողմանցն Յունաց
Տրդատ արքայ Հայոց մեծաց: Խա-
ղաց քնաց թագաւորն 'ի կողմանս
Հայոց. եկն եգիտ անդ զօրս բա-
զումս Պարսից՝ զի զաշխարհն յին-
քեանս դրաւեալ էին 'ի ծառա-
յութիւն. զբազումս կոտորէր,
և զբազումս փախստականս արա-
բեալ 'ի կողմանս Պարսից արկա-
ներ. և զՀայրենեաց տէրութիւնն
յինքն նուաճեաց, և զօրացաւ 'ի
վերայ սահմանաց նորա:

Ե. ՅԱՌԱՋԻՆ ամին Տրդատայ
արքայութեանն Հայոց մեծաց,
խաղացին եկին Հասին յԵկեղեաց
գաւառ, 'ի գեւղն Երիզայ, 'ի
մեհեանն Անահտական, զի անդ
զոհս մատուցեն. և իբրև կատա-
րեցին զգործն անարժանութեան,
իջին բանակեցան առ ամին գե-
տոյն, զոր Գայլն կոչեն.

Իբրև եկն եմոռտ 'ի խորան ան-
դրբ և յնթիւ բազմեցաւ, և իբրև
ընդ գինիս մոխն, հրաման ետ
թագաւորն Գրիգորի զի պսակս և
թաւ ոստս ծառոց՝ նուէրս տար-

քի բազմին Անահատիան պատկերին : Այլ նա ոչ առնոյր յանձն պաշտօնաւոր ընելգիցն երկրորդագործեան :

Յայնժամ խօսել տկտու Թագաւորն ընդ Գրիգորի և ասէ . այք մի օտարական և անաշխարհիկ՝ եկիր յարեցար 'ի մեզ, և զեմդ իշխես պաշտել զԱստուածն զայն՝ զոր ես ոչ պաշտեմ : և առ այն օր պահել հրամայեաց : Եւ 'ի վաղին հրաման եւ, և ամին զԳրիգորիոս առաջի Թագաւորին :

Խօսել տկտու Թագաւորն ընդ Գրիգորի և ասէ . այսչափ ամբ եմ զի տեսի ես զքեզ, և յամենայն զօրութենէ քումնէ ծառայեցեր ինձ միամտութեամբ, և ես գոհ էի զվաստակոյ քոց և ունէի 'ի մտի եկեղանել զքեզ . ընդհր ոչ առնես զկամս իմ :

Եւս պատասխանի Գրիգորիոս և ասէ . հրամայեալ է յԱստուծոյ, զի ծառայք հնազանդ լինն մարմնաւոր տերանց, որպէս և գաւկայես ինձ որպէս ծառայ.

եցի քեզ յամենայն զօրութենէ
 խնէ . այլ զԱստուծոյ զպատիւն
 և զպաշտօն ոչ ումեք վայելէ տալ .
 զինա միայն է արարիչ երկնի և
 երկրի և հրեշտակաց , որ փառա-
 բանիչք են մեծութեան նորա , և
 մարդկան՝ որ 'ի նմանէ են ստեղ-
 ծեալ . որոց պարտ է պաշտել
 զնա , և առնել զկամս նորա . և
 այլ ամենայն որ է 'ի նոսա , որ 'ի
 ծովու և 'ի ջամարի :

Արքայ ասէ . գիտաջիր զի ա-
 պախտ արարեր զվաստական զոր
 ինձն վաստակեցեր , որում ես
 եմ վկայ . արդ՝ փոխանակ կե-
 նացն զոր պարտ էր առնել քեզ ,
 յաճախեմ քեզ նեղութիւնս , և
 փոխանակ պատուին՝ անարգանս .
 և փոխանակ բարձ ոսարոյ և յա-
 ռաջ ձգելոյ՝ բանդ և կապանս , և
 մահ՝ որ հատանէ զյոյս կենաց
 մարդկան , եթէ ոչ առնուցուս
 յանձն գիցն պաշտօն մատուցա-
 նել . մանաւանդ այսմ մեծի Ան-
 ահտայ արկնոջ՝ որ է փառք ող-
 գիս մերոյ և կեցուցիչ՝ զոր և

Թագաւորք ամենայն պատուեն,
մանաւանդ թագաւորն Յունաց.
որ է մայր ամենայն զգաստու-
թեանց, բարերար ամենայն մարդ-
կան բնութեան և ծնունդ է մե-
ծին արին Արամազդայ:

Ասէ Գրիգորիոս. ես քեզ միա-
մտութեամբ լատտակեցի. ինձէն
երբէք զիմ լատտակս ապախա՞նչ
արարի՝ որպէս և գրեալ է յԱս-
տուծոյ՝ եթէ ծառայեսցեն մար-
մնաւոր տերանց. զի այնմ տէր է
հատուցանող բարեաց. զի ոչ ինչ
տկն 'ի քէն ունէի եթէ հատու-
ցանես ինձ, այլ յարարչէն՝ որոյ
են ստացուածք իւր, երևելի և
աներևոյթ արարածք ամենայն:

Այլ վասն օրոյ ասեան՝ թէ նեւ
զուծիւն յաճախեմ քեզ փոխա-
նակ կենաց, հանելով զիս յայոց
կենաց՝ յաճախես ինձ զպատրաս-
տեալ ուրախութիւնն Քրիստոսի.
այն որոյ տերութիւնն յաւիտե-
նից է և արքայութիւնն ժշ անցա-
նէ և բարիքն ոչ պակասեն: Եւ
փոխանակ պատուին՝ որ ասես

անարդանս, ընորհես ինձ զսա-
տիւն հրեշտակաց փառաւորաց
արարչին խրեանց ցնծութեամբ:

Եւ որ ասես՝ թէ փոխան բարձ
տալոյ և յառաջ ձգելոյ, 'ի բանս
և 'ի կապանս արկանեմ, երանի
է ինձ զի առից յանձն զօրինակ
կապանաց տեառն իմոյ. և ընդ
նմին ուրախ եղէց և ցնծացայց
յաւուր դալսեան նորա: Եւ
մերժելով 'ի քոյ բաղմականացդ,
ահա արկանես ինձ բաղմականս
առ հօրն հաւատոյ Արրահամու,
և ընդ արդարսն ամենայն, որ ու-
րախ լինելոց են յարքայութեանն
Աստուծոյ:

Եւ որ սպառնասդ ինձ մահու,
ահա խառնես զիս 'ի գունդն
Քրիստոսի. ուր են ամենայն կո-
չեցեալքն հաբքն և արդարք, և
մարդարէքն և առաքեալքն, մար-
տիրոսքն, և ամենայն ընտրեալքն:

Այլ որ ասես թէ մահուամբ
չոյս հատանեմ կենաց, որպէս քո
յոյսդ հասեալ է, և ամենայն աս-
տուածապաշտաց և աստուածա-

սիրաց յոյսն զօրացեալ է : Իսկ
որ միանգամ ե՛ն իբրեւ զքեզ, որ
պաշտէք զկուռս համերս և ան-
շունչս ձեռագործս մարդկան, ար-
գարեւ յուսահատ էք ՚ի ճշմարիտ
կենաց անտի Աստուծոյ :

Այլ զոր գուգ կոչես մեծ Ա-
նահիա տիկին, լեալ իցեն արգելօք
մարդիկ որ յայնժամ երբեմն
ժամանակի. քանզի գիցապաշտ
կախարդութեամբ զմարդիկն՝ որ
յայնժամն էին՝ ցնորիւք կերպս
՚ի կերպս լինելով զիւսացն, հաւա-
նեցողին մեհեանս շինել, և պատ-
կերս կանգնել, և երկիր պագա-
նել. որ ոչ իսկ են. ոչ չար և ոչ
բարի ինչ կարեն առնել. ոչ պատ-
ուել կարեն զպաշտօնեայս իւր-
եանց, և ոչ անարգել զթշնամա-
նագիրս իւրեանց. զոր գուգն
ցնորեալ պաշտէք յափշտութիւն
մտաց ձերոց. և փոխանակ Աս-
տուծոյ՝ յորոյ ՚ի բարեագ վայե-
լէք, պաշտէք զփայտեղէնագ և
զքարեղէնագ, և զոսկեղէնագ
և զարծաթեղէնագ. զոր Աս-

տուծոյ կարգեալ է 'ի սպաս և
'ի պէտս և 'ի վառաւորութիւն
մարդկան :

Իսկ ինձ լիցի ամենայն հնազան-
դութեամբ, և ամենայն միամտու-
թեամբ և երկիւղեալ պաշտել զԱս-
տուած արարիչ, և զորդին հաս-
տիչ, և զհոգին կազմիչ արարա-
ծոց. որ արար զամենայն, և եղ-
ծանել կարէ. և դարձեալ նորոգէ
ողորմութեամբ իւրով. այլ մեր
կեանքս չեն յուսահատութեամբ.
և պաշտեմք զկենդանին՝ որ կարող
է կենդանութիւն տալ մեզ, յոր-
ժամ և կամի. զի թէպէտեւ մե-
ռանիմք՝ կենդանի եմք. զի որպէս
որդին Աստուծոյ մեռաւ և ե-
կաց, և մեզ եցոյց օրինակ կենդա-
նութեան յարութեամբն իւրով.
զի որ մեռանիմքս վասն նորա՝ լի-
նելոց եմք կենդանիք. յորժամ
յայտնեցի թագաւորութիւն ա-
րարչին առ արարածս իւր. յոր-
ժամ խնդրեցէ զվեժ ամբա-
րջտութեան անաչառ դատա-
տանն՝ ասուգութեամբ պահան-

ջեւ յամենեցունց՝ առ հասարակ։

Ապաք տակ . որ ասացերդ թէ
'ի քէն ակն ոչ ունէի , եւ աչ պիտի
խակ , եւ գիտեմ զի մահ խնդրեա
գաւ , եւ անգէն 'ի գերեզմանի վհա-
տուցումն քեզ . ուր են խակ առա-
ջինքն որ մեռանն՝ վաղվադուկի
յոյժ՝ զքեզ՝ ուր կամիսն երթալ .
կամ սովայն՝ Քրիստոսն իցէ ցոյց
ինձ , զի գիտացից . ս' այն իցէ հա-
տուցանող վաստակոցն քոց՝ զոր
կոչեա գաւ աբարիւ . մի թէ նա՛ ոք
իցէ շահապետ գերեզմանաց՝ ա-
րուժ գուն ցանկաս հասանել .
կամ բանգակալ կապանացքոց նա
իցէ արձակիւ :

Եւ ուր իցեն արգելք անպա-
կաս ուրախութիւնքն զոր ասեա .
եւ կամ զի՛նչ գալուստն է՝ ոչ գի-
տեմ . կամ զի՛նչ հրեշտակք են
զոր ասեա . կամ զի՛նչ յոյսն ձեր
իցէ՝ եւ մեր յաւաստութիւնն .
անէ գաւ ասա՛ ինձ զայս ամենայն
մեղմով : Այլ ոչ թողից քեզ զա-
նաբանս գիցն զոր թշնամանե-
ցեր վնասա . զի ասացեր բա՛ մար-

դիկ են, և ՚ի մահկանացու բնու-
թիւն իջուցեր զնոսա. և անհնա-
րին թշնամանս զոր եղիլ գիշն, և
կամ մեղ իսկ թաղաւորացս. զի
ասացեր է թէ խելարք են թաղա-
ւորք որ պաշտեն զնոսա :

Գրիգորոս ասէ. Քրիստոս է
որդի Աստուծոյ. յորոյ ՚ի ձեռն
արար նա զաշխարհս և կազմեաց.
գատիչ կենդանեաց և մեռելոց,
տէր և հառուցանող, բարերարայն
բարիս, և շարարարացն չարիս մե-
անդամայն,

Նա որպէս ասացեր իսկ դու.
արդարեւ շահապետ է գերեզմա-
նաց և պահապան. զի իբրեւ մե-
ռաւ նա կամօքն իւրովք և եմուտ
՚ի գերեզման, և պահէ զոսկերո
ամենայն մարդկան. և յարու-
թեամբն իւրով եցոյց և յայտնի
արար զյարութիւն մեռելոց. զի
ինքն իսկ է յարութիւն և կեանք,
և յարուցիչ և նորոգիչ ամենայն
մարմնոց. և պահէ զշունչս մարդ-
կան կենդանիս. Վասն զի նա
ինքն է կենդանութիւն, զի նորո-

գեւոյցէ զշուշտ մարդկան՝ զգեց-
եալ նովին մարմնով, և ապա յայտ-
նի արասցէ ըստ իւրաքանչիւր
վաստակոցն. զիւրաքանչիւր հա-
տուցմունս. զի նա արձակեացէ
զկապեալս. 'ի տանէ կապանաց
կռապաշտութեան՝ որ կապեալ
են 'ի մեզս. և խզեացէ զգլխոյս
անօրէնութեան՝ որ են իբրեւ ըզ-
քեզդ. Իսկ յայդպիսի կապանաց
զոր դուք սպառնաս, սովոր է
յայտնել զսղորմութեան զնորհ
և փրկել զյուսացեալս իւր :

Եւ անպակաս ուրախութիւնքն
այն են, յորժամ զիւր սիրե-
ցեալն և զկոչեցեալն, և զհրա-
ւիրեալն, և զպատուիրանապահան
անմահացուցէ յիւր սատուած-
ութիւնն. և զմեզուսրոն անմահա-
ցուցէ 'ի տանջանան յաւիտենից :
Եւ գալուստն այն է՝ յորժամ
գայցէ առնել զայս ամենայն : Եւ
հրեշտակքն այն են՝ որ սպասա-
ւորքն են նորա մեծութեանն, և
Աստուածութեանն, մշտնջենա-
ւոր արքայութեանն :

Իսկ մեր յոյս այսմ ակն կաշ-
եալ սպասէ . և ձեր յուսահատու-
թիւն այն է , զի ոչ ճանաչէք զա-
րարիչն ձեր . որ պահանջէ 'ի ձէնջ
վասն այնորիկ , զի ոչ ելէք 'ի խըն-
դիր տեսուն արարչին ձերոյ . և
ոչ ծանեայք զնա . արդարեւ իբրեւ
ղծիս եղէք , կամ իբրեւ զջորիս ,
զի ոչ գոյ 'ի նոսախմատութիւն ,
և քան զեզն և զէշ ևս պակասա-
գոյն գտայք . զի ոչ ծանեայք զձեր
հաստիչն . որ 'ի Ժամանակի իւ-
րում 'ի սանձս և 'ի դանդանա-
ւանդս ճմլեացէ զկզակս ձեր , որ
առնադուք ոչ մարթայցէք մեր-
ձենալ :

Այլ զոր ասացերն թէ գիցն
թշնամանս եղիր . զինչ ինչ իցէ
նոցա այն թշնամանք՝ որ երբէք և
պատուելոյն զնոսա ումեք ոչ ըզ-
գան . զի 'ի ձեռաց մարդկան են
ստեղծեալք . և 'ի խելացնոր կար-
ծեաց յերազոյց իցեն հաստեալք
և եղեալք . քանզի յանդրիա-
գործ պատկերաց առաջին մարդ-
կանն հրապուրեցան գործեղջայն ,

և յոր անդին իսկ մեջդրեցան կու-
րացեալք 'ի լուսոյ արարին : Իսկ
որ զնոսայն պաշտեն՝ յերաւի են
իրբն զանաատան . զի բերան է
նոցա և ոչ խօսին . աչք ունին և
ոչ տեսանեն . տկանջա ունին և ոչ
լսեն . ունջա ունին և ոչ հաստափն .
մեռա ունին և ոչ ջոշտփեն . ոտս
ունին և ոչ գնան . և ոչ գոյ շունջ
'ի բերանս նոցա . նման նոցա եղի-
ցին որք արարին զնոսա , և ամե-
նեքեան ոյք յուսացեալ են 'ի
նոսա :

Զ. ԽՕՍԵԼ ակառ թագաւոր և
ասէ . քանիցս անգամ տուեալ է
քեզ խրատ և պատուէր, զի մի եր-
կորդեացեա առաջի իմ զհաս-
տուածս բանիցդ տուտպելաց՝ զոր
յօգեալ և ուսեալք ես , զոր ոչ գ-
վայերէ քեզ խօսել . զնոն որոյ ես
խնայեցի 'ի քեզ՝ իբրե 'ի վաստա-
կաւոր . զի եկեացեա 'ի կարգ ուղ-
ղութեան պաշտել պիտի : Զորոց
գու տուեալ զնոցա պատին ում
պէտ կարգատ արարիչ , և որ են իսկ
ճշմարտիւ արարիչ , թշնամանեն

և զմեծն Անահիտ . որով կեայ և
զկենդանութիւն կրէ երկիրս
Հայոց . և ընդ նմին և զմեծն և
զարին Արամազդ՝ զարարին եր-
կնի և երկրի , ընդ նմին և զայլ
աստուածսն կոչեցեր անշուշտ
և անմուռնչս . և 'ի մեզ ևս ձկուե-
ցար գնել թշնամանս . համարձա-
կեցար ասել ձիս և ջորիս . և քան
զի զամենայն թշնամանս յաճա-
խեցեր՝ մինչ իշխեցեր ևս մեզ
ասել անասունս , արդ ես արկից
դքեզ 'ի տանջանս՝ և եղից դան-
դանաւանդ 'ի կզակս քո . զի դի-
ստուցես եթէ 'ի սին բանից քոց՝
զոր յաճախեցեր առաջի իմ
ասել , եղեն քեզ արդիւնքն : Եւ
այս՝ ասէ՝ մեծ է ինձ որ խօսեցայ
ընդ քեզ , և մեծարանս եղի քեզ .
և գու ետուր ինձ սրտասխանի
իբրև ընկերի :

Եւ ետկապել զնա ձեռս յետս ,
և արկանել զայլ 'ի բերան նորա :
և ետ կախել շառաշեղս աղի 'ի
վերայ ողին նորա . և տալ փելոցս
կրծից նորա . և արկանել առա-

տանա՝ի կատար կրծից գեղարար-
նացն, կապել և համբառնալ ՚ի
բարձրաւանդակ՝ տանիս ապարա-
նից որմոյն մենքենայիւք . և կայր
պրկեալ կապեալ այնպէս զաւտւոս
եօթն . և յետ եօթն աւուրն ետ
հրաման և լուծին զնա՝ի չարաչար
և ՚ի գառն կապանացն, և անքն
կացուցին առաջի նորա :

Սկսաւ հարցանել ցնա, թէ
զիւորդ կարացեր ժուժալ, տախլ,
տեւել մնալ, և հասանել մինչև
ցայտօր : Եւ կամ առնր զլապի
թէ արգարե իբրեւ զէշ և իբրեւ
զձորի այնպէս ըստանձեալ բռնա-
պահեցեր . և ընդ տեղակալ կացեր
գու բռնամբն հանգերձ . վասն
զի իշխեցեր գու թշնամանել
զքիան թէ անշարժ են, վասն
այստրիկ հատուցին քեզ զայսպիսի
պատուհաս : Իսկ արդ՝ եթէ ոչ
առնուա գու յանձն արշտօն առ-
նել գիցն, և յաճախեցեր գու
ի նոյնպիսի թշնամոնս առաւաժ-
ոցն, և այլ ևս չարք չարագոյն
անցք անցանիցին ընդ քեզ :

Գրիգորիոս ասէ . վասն դիցն
 թէ ասես՝ զոր կոչես զու աս
 տուածս . ստոյգ իսկ են հաս-
 տուածք . վասն զի հաստեալք
 են՝ ի մարդկանէ . և եղեալք սլա-
 կերք ի ձեռաց Ճարտարի . ոմն
 փայտեայք են . և ոմն քարեայք .
 ոմն են սղիւձիք , և ոմն են արծա-
 թիք . և ոմն ոսկիք . ոչ խօսեալ
 նոցա երբէք . և ոչ իմացեալ և ոչ
 զմտաւ ինչ ամեալ . ոչ վասն քո
 և ոչ վասն իմ . և զու ինքնին
 վկայես ինձ , թէ ոչ երբէք ա-
 սացեալ է նոցա քեզ զայդ՝ վասն
 իմոյ տանջելոյս ի քէն . և կամ
 բնաւ արդեօք իմացան քարինք
 անմեռնէք զցաւս մարդկան :

Այլ վասն որոյ կատեցեր ինձ
 աղ , զի կտտեցայց ես կապանօք .
 յուսամ ես ի տէրն իմ , որոյ են
 ստացուածք իւր երկինք և երկիր ,
 և յորդին համադործ , և ի հօդին
 բարեխօս . զի համեմեպեն զան
 համու թիւնս իմ ստուգութեամբ
 աղին ճշմարտութեամբ՝ որ ոչ
 անցանէ . և ինձ տացէ զամենա .

հեշտ լուծն խոնարհութեան
 թեթևութեան պարզեացն՝ որ ոչ,
 անցանէ յաւիտեանս յաւիտենից,
 որ բարձրացուցանէ զխոնարհս
 իւրով մարգարութեամբն, յայն
 յանապառ և յանվախճան հա-
 առցմունսն, յանկէտ և յան-
 ժամանակ յանթիւ յաւուրն ըն-
 տրութեան, գարին մտելոյ եօթ-
 ներորդին . իբրև հանգուցանէ
 զամենայն վաստակաւորս իւր,
 և պարզեցնէ իւրով մեծու-
 թեամբն :

Իսկ որ պաշտեն զկուռս քարե-
 ղէնս, ասէ մարգարէն վասն նոցա,
 թէ իջցին որպէս զվէմն 'ի ջուրս
 բազումս : Իսկ որ քանդակեալս
 զփայտակերտան պաշտեն, այս-
 պէս ասէ վասն նոցա թէ հուր
 վառեցաւ 'ի վերայ ամենայն փայ-
 տի ագարակի . և տրեցէ զմե-
 ղաւորս, և մի շիջցի : Իսկ որ պաշ-
 տեն զարծաթեղէնս և զոսկեղէնս,
 այսպէս ասէ . արծաթ և ոսկի մի
 կարացէ փրկել զնոսա՝ յաւուր
 բարկութեան տեառն . որ կարգն

է կախել նոցա բեռինս ծանրութեան ամենայն դիմադարձաց, որ իբրեւ զքեզդ իցեն ամբարիշտք :

Է. Եւ յետ այսորիկ հրամայեաց կախել զնա գլխի վայր զմիոյ տանէն . զի մինչ դեռ կայցէ գլխի վայր, ծխեսցեն ի ներքոյ նորա աղբ . և արբցէ գան սաստիկ բրդք դաշարովք . և տանջեցին . զնա տաան այր՝ ըստ հրամանի թագաւորին . և կայր նա կախեալ այնպէս աւուրս եօթն :

Արդ՝ մինչ դեռ կայր նա կախեալ, սկսաւ խօսել ի կախաղանին այսպէս : Գոհանամ զքէն տէր, որ արժանի արարեր զանարժանութիւնս իմ քոյոյ պարգևիդ . զի իսկզբանէ խի սիրեցեր զտուգծութեան ձեռաց քոց, և ետուր զփափկութիւն անաշխատ հանգստեան գրախտին վայելչութեան անմահս, անցուած, կենաց վիճակացն ուրախութեան պատրաստեցեր . եթէ կացեալ էաք ի պատուիրանին զոր եգիբ ի ծա-

ուրն շնորհելոյ . զի անպցեր
 թէ մի ուսուցէք յայդմ ծառայ
 զոր պատուիրեցեր չաւանջի գմա-
 նէ . իբրեւ ոչ թէ ծառն անուա-
 նեալ կենաց՝ կարէք սուղ կենդա-
 նութիւն առանց քոյոյ բանկոյ
 հրամանի կամացդ բարերարու-
 թեան . որ է կամք քո և բանդ ,
 և բարերարութիւնդ միածին ար-
 զիդ ծնունդ Աստուածութեան
 քո . և հոգիդ սուրբ որ՝ի քէն բովե-
 լ և ընդ զամենայն ազնուերս . որ
 է ընդ քեզ և ընդ միածնիդ յետ-
 թեանդ քում :

Զի և թէ կացեալ էաք ՚ի պա-
 տուիրանիդ քում տէր , և պա-
 հեալ էր զպատուիրանս զոր ե-
 գիք վասն լաւութեան հանգիսի
 փորձութեան մերոյ , շնորհեալ
 լինիք քո մեզ զկեանս անցաւս ,
 անաշխատս , անբիծս , անհոգս ,
 անարատումս , առանց ծերանալոյ .
 և յետ անբեղոյն և բազմամալոյն ,
 որ պատուիրեցեր կեալ մարմնա-
 ւորապէս , անամօթ փառքն
 զքեցեալ իբրեւ հանգերմիւ ՚ի զը

րախտին քում՝ յոր եղիւ զմեզ . և
յետ այնորիկ որպէս՝ յետ սրբու-
թեան ամուսնութեան, և որդիս
ծնանելոյ Ննովքայ՝ վերացուցեր
զնա՝ ի կարգս ուրախութեան
անմահութեան հրեշտակացն յան-
մահութեան վիճակն :

Արդ՝ եթէ կացեալ էաք ի
սլատուիրանիդ՝ ի քում հրամանի,
ցուցեր դու մեզ օրինակ զՆնովք .
զի և զմեզ յետ ի դրախտին վայ-
ելից, և յետ երկրաւոր կարգացս,
յանմահութիւն փոխեալ լինէր
իրբև զՆնովք ի կարգս հրեշտա-
կաց . և միահաղոյն ածեալ լինէր
զսրբայութիւն քո, զոր սլատու-
տեցեր կանխաւ ի փառս մեր
մինչև եր աշխարհ, զի զոր ահն
ոչ ետես և ունին ոչ լուաւ, և ի
սիրտ մարդոյ ոչ անկու, սլատ-
ութեանցեր դու սիրելեաց քոց
յառաջագոյն, զոր տացես դու
տէր այնոցիկ որ սիրեցին զոր երե-
կոյ գալստեան միածնիդ քո :

Դոկ իբրևետես թշնամին զմեզ
սլատուեալս՝ ի մարդասիրութենէն

կամարաբ կամաց քոյ, նախան
 ձեալ ընդ պատիւ թագի պարծա-
 նաց մերոյ՝ պատուին որ ետուր
 'ի քէն. զխապեղեւթէ 'ի նմանու-
 թիւն պատկերի կերպարանաց
 իմոց բոքոյի եռ զմարգն, և կա-
 ցուցի զնա տէր ամենայնի, որ առ-
 նախանձ թշնամոյ բանաւրկուին
 հրապոյտք ցոփացուցիչք մաին
 յաշխարհ, և արկին զմարգիկ 'ի
 կենաց, և 'ի հանգստեանց. զոր
 գու առ քո բարերարութեանդ
 շնորհեցեմարդկան, որ կորուսին
 զայն:

Իսկ իբրեւ գթացաւ Աստուա-
 ծութիւնդ քառա մարդկութիւն
 տկարութեանն մերոյ՝ վասն յա-
 ճախ ողորմութեանդ քո, ոչ
 թողեր 'ի ձեռանէ վասն բարե-
 րարութեանդ քոյ. 'ի ներելեր
 կայնմաութեանդ քոյ առաքե-
 ցեր զսուրբ զմարդարէնն յերկիր
 և զսիրելիս քո որ եղեն լուսաւորք
 յերկրի 'ի խաւարչական, 'ի մէջ
 աղքատն հեթանոսաց. որ և յան-
 միտ և յանօրէն մարդ կանէն ասե-

յեւեբ հալածեցան . որք յայտնե-
ցին զքո խորհուրդս լուսաւորու-
թեանդ . և քարոզեցին զկամս
քո և զգալուսաւ որդւոյդ քո յաւ-
խարհ . որ գալոցն էր և բառնալոց
զկարին յանցուցելոց սրատուհասի
մեղաց մարդկութեան :

Որք վասն որոյ զայս քարոզելոյ
յաշխարհի չարչարանօք մեռան,
տանջանօք և սէսպէս փորձու-
թեանց խռովութեամբք դառնու-
թեան ճաշակօքն կեցին յաշխար-
հի . վասն զքեզ քարոզելոյն առ-
նեղիչս իւրեանց . և նեղիչք և թշնա-
միքն նոքա տկարացան և անկան :
Որ վասն որոյ ընդ յարուցեալ
'ի վերայ իմ պատերազմ' . ոչ
երկիցէ սիրտ իմ . և ընդ յարու-
ցեալ 'ի վերայ իմ ճակատամարտ'
'ի քեզ եմ յուսացեալ . որ 'ի
վախճան Ժամանակացն յայտնե-
ցեր զխորհուրդս կամաց քոց . զոր
յառաջագոյն պատրաստեցեր ազ-
գացն առաջնոցն՝ սիրելի որդւովդ
քո առ նոսա, 'ի ձեռն սրբոց քոց
մարգարէից, զոր 'ի քէն առա-

քեցեր գալ ծնանիլ 'ի կուսէն
սրբոյ : Զի զոր օրինակ 'ի ձեռն
կուսին առաջնոյ Եւայի մահ
եմուտ յաշխարհ , աոյն օրինակ և
'ի ձեռն այսր կուսի կեանք մոցեն
յաշխարհ : Զի զոր օրինակ 'ի
ձեռն ծննդեան Եւայի զվայէն ,
անէծք և քրտուիք , և աշխատու-
թիւնք , և երեւմանք , և առ-
տանմանք մոին յաշխարհ . աոյն
օրինակ և ծնանելոյ որդւոյ քոյ 'ի
կուսէն՝ հանդիսաք , և կեանք , և
օրհնութիւնք մոցեն յաշխարհ :

Որ առաքեցեր զմիածին որդիդ
քո յաշխարհ . լոյս 'ի լուսոյ .
կեանք 'ի կենաց . որ եկն զգե-
նուլ զմեր նմանութիւնս մարմնոյ
'ի կուսէ անտի , զի զմեզ անդրէն
առ Աստուածութիւն յաբանա-
րեսցէ իւրով նմանութեամբն որ
իրեւ զմեզն եղև : Ծնաւ 'ի կու-
սէն մարմնով և մարդացաւ և
մարմնացաւ իրեւ զմեզ : Առ
կայ և մնայ 'ի փառս Աստուած-
ութեան իւրոյ . և ոչ ընկալաւ
փոփոխումն յԱստուածութենէ

իւրմէ . այլ նոյն է որ էն, և է,
 և կայ և մնայ . յաւիտեան, ընդ
 հօր և ընդ աւուրս հոգւոյն : Այլ
 զի սիրեաց զմարդիկ, զասն այ-
 նորիկ եղև իբրև զմեզ . զի զմեզ
 ամցէ յառաւելութիան շնորհօք
 Աստուածութեան իւրոյ, որ էն
 կամք ծնողին իւրոյ . և կատարեաց
 զկամս նորա . որ զաւուրս իւրով
 փառաւորեաց համբերութեամբն
 կրել զիւր անարդութիւն զչաւաց
 մահու ասնջանաց, մահաւամբն
 և թաղմամբն հանգերձ . որ զասն
 զի սիրեցին մարդիկ պաշտել ըզ-
 պատկերս մարդագէմս, փայտա-
 դարձս ճարտարագործս հիւտանց,
 եղև ինքն պատկեր մարդկան . զի
 զպատկերագործան, և զպատկե-
 րատէրսն, և զպատկերապաշտոն,
 իւր պատկերի Աստուածութեանն
 հնազանդեցուցէ :

Եւ զասն զի սովոր էին մարդիկ
 երկիր պապանել անշունչ պատկե-
 րաց մեռելոց, եղև ինքն պատկեր
 մեռելոյ 'ի վերայ խաչին . և մե-
 ռաւ և անշնչացաւ, զի ընդելա-

կանաւն զնոսա արագ արագ հնա-
զանդեցաւոյն իւրում պատկե-
րին : իբրե ղիպիմ երեւցուցեալ
զխաչն : և զմարմին իւր առնէր
կերակուր տիեզերաց : զի այնտա
պիտանի յարքունական՝ օեղանն,
մէննքնհաւոր արքայութեանն Յա-
տուածութեանն իւրոյ :

Եւ փոխանակ գրօշերոյ փայ-
տիցն, զխաչ իւր կանդնեաց՝ ի մէջ
տիեզերաց : զի որով սովոր իցեն
երկիր պարանել փայտի, արժեքաւ
կանաւ ընդեւտեանաւն հաւա-
տապեն երկիր պարանել խաչին
փայտի, և որ ՚ի վերայ նորա պատ-
կերն և մարդագէմն իցէ : զի ՚ի
վերայ խաչին ասեր պապեա, զոր
նշանակեալ մարդարեմն՝ ասէ թէ
իդե ես որպէս զխաչ՝ որ ժշ լակ :
և իբրե զհամբ՝ զի ոչ բանայ զերան
իւր : Զ ի դու տեր ասէիր մարդա-
րէիւն : յառաջ, մինչքե հասեալ
ժամ երկոյ որդւոյ քոյ Յիսուսի
զայս ավանայն համբերութիւնս :
Թէ արարից զքեզ համբ, և կա-
պեցից զեզու քո ՚ի քիմն քո : և

եղեցեա գու իբրև զայր մի՝ որոյ
նչ գուցեն բանք յանգիմանու
Թեանն 'ի քերան իւրում :

Քանզի սիրեցին մարդիկ զան
խօս կուռս պատկերաց գիցն
անտուեաց : Վասն այսորիկ և որ
գին Աստուծոյ մարմնովն պատ
կեր եղեալ մարդոյն 'ի նմանու
Թիւն մարդկան պատկերաց . ե
լեալ 'ի բարձրաւանդակ խաչն ,
իբրև 'ի վերայ բարձր գիտակի ,
ելեալ ցուցանէր անբարբառ մե
ռելու Թեամբն առ արարածս .
վասն որոյ տեսին զնա 'ի վերայ
բարձուն տիեզերք , ցնծացան և
երկիր պագին և հնազանդեցան :

Եւ վասն զի սովոր էին մարդիկ
ուրախ լինել 'ի մեհեանս կռօցն
զոհիւքն՝ զոր անմռնչոցն մատու
ցանէին : Վասն այնորիկ և գու
կօչեցեր 'ի զենումն որդւոյ քոյ
զոխեցերս և ասացեր , զպարա
րակ իմ՝ զենեալ է , և զճաշ իմ
պատրաստեալ է . և բազմացուցեր
զուրախութիւն 'ի խաչելոյ որ
ւոյ քոյ , և յաղեցուցիւ զամեն

նայն տիեզերա 'ի կենդանադար
մարմնոյ . որ էն կերակուր և կեն-
դանութիւն բուսականի ամենայն
երկրապագուաց քոյ ընդ ամենայն
տիեզերա : Իսկ որ ոչն կամեցան
գալ 'ի կոչումն հարսանեաց հոգե-
որ սեղանոյն , պատրաստեցեր 'ի
տանջանո յաւիտենից , յանմահ
սատակումն յանաչ գատա-
տանացն , և զքաղաքս նոցա շինե-
ցեր պատրաստեցեր 'ի մեջ հրոյն
տանջանացն պատրաստելոց բար-
կութեան :

Եւ քանզի ուտելին և ըմպելին
մարդիկ զարիւն զոհից անամոռ
գիցապաշտութեան , վասն այսորիկ
եհեղ զարիւնն իւր 'ի վերայ փայ-
տին . զի փայտն ընդ գրոշեալ փայ-
տիցն , և ինքն ընդ մարդազէմ պատ-
կերացն պղծութեան , և արիւնն
իւր ընդ նաւագացն ուրախութեան
արեանցն , որով և նորոգումն մար-
մնոց գալարութեան մարդկան .
զի եկն գնեաց զմեզ արեամբն
իւրով 'ի սարկութիւն ծառայու-
թեան Արտագործութեան իւրոյ .

և ազատեաց 'ի ծառայութենէ
չարութեան մեղացն . զի մեք եմք
գինք արեան որդւոյ քոյ . փրկեալք
և ազատեալք արեամբ և
մարմնով նորա . զի ոչ եմք ան-
ձանց տեարք , եթէ ըստ կամս
դիւրութեան անձանց մերոց գնաւ
ցուք . և կամ ըստ կամս ամենայն
մահկանացու մարդկան , թէպէտ
և իցեն մեր տեարք մարմնասպէս :
Սակայն պարտէ պատուել զնոսա ,
որչափ 'ի քէն է հրամայեալ . և
ոչ զքեզ ընդ ահի մահկանացու
մարդկան փոխանակել . զի սոքա
զմարմին եթէ կարողեն չարչարել
Իսկ որդիդ միածին տէր մեր Յի-
սուս Քրիստոս՝ կարող է արկանել
'ի տանջանսն յաւիտենից , հասա-
րակ ոգւով և մարմնով հանդերձ ,
'ի հուրն անշէջ և յորդնն անմահ :

Այլ տեր տո՛ւր ինձ զօրութիւն
համբերութիւն նեղութեան ցա-
ւոց վտանգիս իմոյ . և ողորմեա՛
ինձ իբրև 'ի վերայ աւազակին՝ որ
ընդ քեզ էր կցորդ . չարչարանաց
խալի քոյ . և սրա՛ առ իս զգութ

մարդասեր շնորհաց քոյ • որով
 քեայ ամենայն երկիր առ հասարակ,
 արդարք և մեղաւորք վասն
 ներքոյ քաղաքութեան քոյ • զի
 ծաղեն զարեգակն քո՝ ի վերայ չա-
 րեաց և բարեաց, և թծես զանձքն
 ի վերայ արդարաց և մեղաւորաց •
 զի պահես զբարեութիւն քո, և
 ցուցանես զազոյմութիւն քո առ
 ամենայն մարդիկ • առ հասարակ ։
 Յուր ինձ տեր շնորհս համբարու-
 թեան դառն տանջանացս՝ որով
 կտանն զիս • զի և ես արժանի ե-
 ղեց պահել զաւանդութիւն լու-
 սաւորութեան հաւատոցս՝ զոր
 ետուր ինձ աննաչել զքեզ և
 տանել զկամս քո • զի մի ամա-
 չեացեն յուսացեալքն ի քեզ •
 որոց միանգամ պարծեցեալ են
 ի միտքն որդիդ քո ի տեր մեր
 Յիսուս Գրիգորս՝ որ ի քէնդ
 առաքեցաւ • զոր գու առաքեցեր
 ի մահ՝ վասն մեզաց մերոց, զի
 առցէ զմեզս մեր ի յանձն խր,
 և վասն յանցանաց մերոց պատժես
 զի և առցէ զմեզս յանձն խր և

ընդ նմին տարցի զպատուհանն
յանցանաց մերոց յանձն իւր՝ չար
չարանօք խաջին, կատարեսցէ և
տացէ շնորհս պարգևաց՝ իւրոց
հաւատացելոցն:

Եւ արդ տէր բարերար, որ
ասացեր եթէ ես ընդ ձեզ եմ
զամենայն աւուրս մինչ՝ ի վախճան
աշխարհի. մի թողուր զմեզ ՚ի
ձեռանէ քումմէ, այլ զօրացո՞
զմեզ ՚ի կամս քո. զի համբերել
կարացուք պատերազմիս՝ վասն
մեծի անուանդ քոյ. զի յայտնի
լիցի պարծանք հաւատոցս մերոց
ծառայից քոց՝ ՚ի տէրութիւն
Աստուածութեան քո. զի և այս
յայտնի լիցի՝ եթէ ոչ կարէ ոք ՚ի
թշնամեաց յաղթել յուսացելոց
քոց, որք անձանց են թշնամիք:

Այլ տէր խառնեալ զմեզ ՚ի
թիւ արդարոց քոց՝ վասն մարդա-
սիրութեան քոյ. որ ոչ թողեր
զմեզ ընդ վայր ՚ի մեզս հարցն
մերոց, և ՚ի մոխրապաշտութիւն
նախնեաց մերոց, և յանօրէնու-
թիւն առաջնոցն մերոց: Եւ ետուր

Ճանաչել զքնութիւն արարչու,
 Թեանք Աստուածութեանք քոյ,
 զի մի կորիցուք յունայնութեանց
 հեթանոսութեան: Այլք-թացար
 յարարածս քո, զի մի եկեացե
 'ի վերայ մեր խաղառ բարկու-
 թիւն քո. և մի վախճանեացե
 զմեզ սրտմտութիւն քո. և մի յու-
 ղեսցի յասուան քո առ արարածս
 քո:

Եւ արգ տուր տէր զօրութիւն
 պատերազմել'ի վերայ ճշմարտու-
 թեան ամենասուրբ տնուանք
 քոյ. և մեռանել, և դարձեալ
 նորոգել փառք միանգամայն.
 յօրժամ՝ դարձեալ առաքեսցես
 առ մեզ զհատուցման իւրաքան-
 ջիւր կշռիչ զտէր մեր Յիսուս
 Քրիստոս. զի կացցուք և մեք
 զուարթ երեսօք առաջի նորա. և
 աւցուք զպսակս յազութեան
 ընդ սիրելիս քո. զի գու միայն
 կալոց և մնալոց ես յաւիտեան.
 և ամենայն տարրական անցաւոր
 արարածք բանիւ քով մաշեացին.
 բայց գու միայն ես յաւիտեանս.

և փոխես զմարդիկ իբրև զցորեան
'ի շատմարանս' ի ժամանակս իւ-
րեանց, և դարձեալ միւսանդամ
նորոգես: Բուսուցանես յերկրէ
զոսկերս մարդկան, դալարացու-
ցանես, նորափետուր զարդարես
իբրև զարծուխ՝ զսիրելիս քո տէր:

Տէր տունջեան, և հաստիչ խա-
ւարի, արարիչ լուսոյ. քո է տիւ,
և քո է գիշեր. որ կարդեցեր
լուսաւորս 'ի սէտս' առաջնորդս
արարածոց քոց, որ են յերկրի
քում. որ արարեր զերկուս լուսա-
ւորս՝ առ 'ի սէտս չըջմանց տար-
եաց, ամսոց, ժամանակաց. առ
'ի բոլորեւ զժամանակս, չափողք
աւուրց՝ որ են յաշխարհի. զմին
իշխանական տունջեան՝ որ ունի
զօրինակ միածնիդ քոյ, զանէջ և
զանդակաս, զաննուաղ և զանխա-
փան լուսոյ. որ յայտնելոց է
իւրոց արդարոց 'ի հանդերձեալ
աշխարհին: Ուր ոչ աւուրք, և ոչ
գիշերք, ոչ շաբաթք, և ոչ ամիսք,
և ոչ ամբ, և ոչ ժամբ և ոչ ժա-
մանակք, և ոչ չըջմունք տարեաց,

և ոչ չըջանալով ժամանակաց : Բայց միայն տէր է, և ամուսնորս միայն. որ առնես զհասուցումն ուրախութեան քոյոց երկրպագուաց բախեզքն, որոց ոչ գոյ փոփոխումն բարեացն, և ոչ հանումն պարգևացն տուելոց :

Իսկ գնացք իշխանականին գիշերոյն, որ ունի քոյով կամօք միածնիդ քոյ զօրինակ յարութեան, յանձին բարձեալ բերէ ցուցանել նշանակել ամենայն երկրաւորաց քաջալերութիւն ամենայն մեռելոց յարութեան . յարեմտից մինչև յարեւլա երթայ 'ի մանկութիւն :

Դարձեալ յարեմտաս կամօք քովք ծերացեալ հասանէ, պատի, Թաղի, գուշակ Թաղելոց, յարութիւն մեռելոց, միսի Թարութիւն քաջալերութեան առ արտաբաժս մատուցանէ, զգալուստ որ գւոյ նշանակէ յերկնից և զնորագումն տիեզերաց, ակնարկէ զհաշումն մաշմանն մեղաւորաց : Ուսուցանէ զծագել արդարացն յար

քայութեանն 'ի գալստեան :

Դարձեալ զպահանջումն հնա-
ցելոց 'ի մեզս՝ ցուցանէ : Կա-
գուշակէ մաշականն զյաւիտեա-
կանէդ, անցականն զանանցէդ,
հնականն զնորոգչէդ իւրմէ : որ
կամօք քովք փոփոխի 'ի կերպա-
րանս՝ որպէս կամք քո հրամայե-
ցին լինել : մինչև բարձցին առակք
լինելոցն, զոր եղիր պատրաստե-
ցեր յոր կատարման խոստմանց
քոց : յորժամ առնիցես ամե-
նեցուն հատուցումն 'ի ձեռն
միածնիդ և հոգւոյդ սրբոյ, զի քո
է, և քեզ վայելեն փառք յաւի-
տեան և յաւիտեանս :

Տէր ամենակալ որ պահես զյու-
ռացեալս քո, և կատարես զկամս
երկիւզածաց քոց : յորժանի արա
զես տէր՝ զի պահեցից զյոյսն իմ
որ 'ի քեզ : և զերկիւզն զմեծ՝
զոր ամեցելոց ես առ զիմադարձ
ամբարշտեալսն 'ի քեզ : և ինձ
տուր համբերութիւն կատարել
զընթացս իմ նեղութեամբս՝
յոր կամս : Բժիշկ ցաւոց մերոց,

ողջացուցիչ բեկեւոյ, անգործիչ
նեղեւոյ, և արձակիչ կապեւոյ
միտթարիչ սգաւորաց, յոյս ան-
յուսից, խռովեւոյ հանգիստ,
աշխատեւոյ նաւահանգիստ. որ
նայիս սիրով յարարածս քո, և
կերակրես զամենեւեան քաղցրու-
թեամբ քով:

Տճւր ինձ տէր տունուլ պատկ
ընդ այնոսիկ՝ որ արժանի արարեր
մեռանել վասն անուան քո. որոց
փառաւորեալ են մահճ իւրեանց
առաջի քո. և զի ես արժանի
եղէց վերանալ ընդ առաջ որդւոյ
քոյ սիրելոյդ, յորժամ յափը-
տակեսցէ զանձկացեալսն իւր 'ի
ճառագայթ լուսոյ իւրոյ. գա-
տել ճշմարտութեամբ զամենայն
տիեզերս հրով բարկութեամբ
իւրով:

Այլ այժմիկ տէր զօրացո՛ւ ըզ-
ծառայո քո վասն անուան քոյ,
զի յաղթեսցուք թշնամւոյն. և
բարձ և փարատեա՛ւ զմէզս չարու-
թեան կռապաշտութեան հե-
թանոտութեան, քաղցրութեամբ

սիրով քով առ արարածս քո, որ
 եղիք զանձն քո 'ի վերայ խաշանց
 քոց, մի թողուր զհօտ քո, զի
 ամցես յուղղութիւն. որ դու
 միայն կարող ես թողուլ զմեզս,
 և քաւել զյանցանս և զանօրէնու-
 թիւնս քոյոց արարածոց, զի
 զքեզ միայն պաշտեսցեն, և զիմա
 քո արասցեն. և լիցին փառաբա-
 նիչք Աստուածութեանդ քոյ. և
 ապրեսցին 'ի դատաստանացդ
 քոց, և վայելեսցեն յանձաւ
 բարիս քո. զի ամենեքին տրժանի
 լիցին առանց ամօթոյ և պատկա-
 ռանաց կալ առաջիմեծութեանդ
 քոյ. զի և զգործ տգիտութեան
 սոցա անմեղութիւն համարեսցիս.
 և զի սովոր ես յարդել յոջնէ
 զանինչս յինչ ամել, և յոջնէ
 'ի լինելութիւն արարածոց. որ ոչ
 թողեր զաղցս մարդկան 'ի կամս
 անձանց զինչպիտութեան իւր-
 եանց. այլ գթացար առաքեցեր
 զմիածին որդիդ քո, որ եկն դար-
 ձոյց զարարածս յԱստուածու-
 թիւն քո, և հրամայեաց քարոյել

աւետարանին ընդ ամենայն տօն-
դերս: Այն զի քո միայն է փառա-
ւորութիւն, և քեզ խի վայելէ
երկրպագութիւն յամենայն աշա-
քածոց. զի գու միայն ես փառաց
և պատուոյ արժանի:

Արդ՝ գթան յարարածս քո,
քոյով՝ բարերարութեամբ շնոր-
հագգ և առ երկիրս Հայոց աշխար-
հիս. զի և սոքա ծանկոյնն զքեզ
և զմիածին որդի քո զտէր մեր
Յիսուս Քրիստոս. որ 'ի քենդ
առաքեցաւ առ մեզ, և զգեցաւ
զմարմին մարդկութեան մերոյ.
և նկարեաց և տպաւորեաց զանձն
իւր՝ 'ի ստեղծուած ձեռաց իւ-
րոց. զի զգեցցի զմարմին մարդ-
կեղէն, և ազգականսն մերձե-
ցուացէ զմարդիկ առ քեզ. քան
զի ոչ հանգարտէին մարդիկ տե-
սանել զերեսս քո և ապրել:
Վասն այնորիկ եղև նա 'ի նմանու-
թիւն մարդկան, զի զմարդիկ
արժանիս արասցէ Աստուածու-
թեանն իւրոյ. զի զազգակիցս
մարմնովն որ 'իմենջ տեսեալ՝ զԱս-

տուածութիւնն որդւոյն յարգեալ
ցուք բարերարութեամբ հօր. և
ընդ նմին ընկալցուք զընորհս բա-
րերարութեան հոգւոյդ սրբոյ՝ որ
'ի քէն. զի և շնորհեսցին պատգամք
աւետարանի քո այսմ աշխարհի.
զի և սոքա ծանխցեն զքեզ և զե-
րախախ բարերարութեանդ շնոր-
հի քոյ, որ առ ամենեւին է:

Այլ որ առատանասդ ամենե-
ցուն, տուր մեզ զի լիցուք վկայք
Աստուածութեանդ քոյ, չարչա-
րել վասնանուան քո, և մեռանել
վասն ճշմարտութեան քո, և նորո-
գել միւսանգամ 'ի գալստեան
քո. զի դու եկիր և մեռար 'ի
վերայ արարածոց քոց, և խառ-
նեցեր զմահկանացու բնութիւնս
մեր յանմահութիւն քո: Վասն
այսորիկ և մեք մինչև 'ի մահ
լիցուք վկայք կենդանութեան
քո. զի խառնեսցուք 'ի թիւ
վկայից քոց. զի այլ զինչ արդեօք
կարիցեմք առնել գործուածս քո.
խարէն բարեացն որ 'ի քէն, եթէ
ոչ տացուք զանձինս մեր փոխա-

նակ պատուիրանաց քոց՝ 'ի հա-
 ճութիւն կամաց քոց . զի լիցուք
 ժառանգաւորք արքայութեան
 քում ընդ այնոսիկ՝ որ հաճոյ
 եղեն առաջի քո . զի մատու-
 ցուք զանձինս մեր պատարագ Աս-
 տուածութեան քում . զի կորու-
 ցուք զանձինս, և քարձկալ գտցուք
 զնա յաւուր յարութեան . կաց-
 ցուք ընդ աջմէ քուսմէ զանմեզու-
 թիւն զգեցեալ ընդ գառինս աշու-
 կողմեանս գասուն կամարարաց քոց՝
 յուրախութիւն արքոյ քոյ որ
 սիրեցին զԱստուածութիւն քո,
 և զմիածին որդիդ՝ զտէր մեր Բի-
 սուս Քրիստոս, որ եղև գառն
 ճշմարիտ, և մատոյց զանձն իւր
 քեզ պատարագ վասն մեզաց ամե-
 նայն աշխարհի, զի լիցի հաճե-
 ցուցիչ և բարեխօս ընդ արարիչ և
 ընդ արարածս:

Իսկ որ յայս հաճութիւն ըն-
 թացեալ մերձեցան, պատրաս-
 տեաց նոցա օթեվանս յարքայու-
 թեան Աստուածութեանն իւրոյ:
 Իսկ որք ոչ կամեցան մտանել 'ի

Հաճութիւն հնազանդութեան
գալստեան նորա, յաւիտենից
տանջանա խոստացաւ:

Եւ արդ՝ տէր բարերար, որ
եկիր և խոնարհեցար, և առեր
շէրարարանս մարդկան, և ետուր
զանձն քո ամենայն համբերու-
թեան, և ոչ դարձուցեր զանձն
քո յանարգանաց, ընդ երեսո
թիւանէլոյ, և մատուցեր հարկա-
նէլեաց զծնօս քո. քացախ և
լեղի դառնութեան վասն մեր
արբեր. քաղցրացն զսիրտ ամենայն
մարդկան՝ ի սաշտօն քո, զի հնա
զանդեսցին ընդ ամենահեշտ լծով
քով, և տարեսցին ի յաւիտենից
տանջանացն. զի լցաւ երկիր տա-
առածապաշտութեամբ քով. և
որ մնացեալքս են՝ զի և սոքա
մի վրիպեսցին ի ճշմարտութեան
ճանապարհաց քոց. և հրախ-
րեսցին յարքայութեան սեղանդ,
և վոյեւեսցեն ի համբերութենէ
քումի: Որ վասն ամենեցուն
եկիր ի տպանումս իբրեւ զցառն.
և ուրախ արարեր ի մարմին քո՝ զոր

եառուր 'ի փրկութիւն ամենեցուն .
 և զուխա փափկութեան քոյ եւ
 տուր ըմպել զարիւն քո՝ վասն
 կենաց ամենայն աշխարհի : Գլխա՛
 ղի յիշեսցեն և գարձցին և եկեսցեն
 առ քեզ ամենայն ծաղբ երկրի .
 և երկիրպագցեն առաջի քո ամե-
 նայն՝ ոչք իջանեն 'ի հող . ղի կա-
 րօղ ես միւսանդամ՝ կանգնել ,
 կենդանացուցանել , և առնել
 արժանիո մարգասիրութեան քո .
 ղի քո խակ արեամբ են փրկեալք ,
 և ազատեալք յիշխանութենէ
 խաւարի . արգ ծանխցեն զքեզ
 յորոց վերայ մեռար գու . ղի քո
 խակ են ծառայք և քեզ լիցին
 երկրպագութե . ղի մի՛ եկեսցէ 'ի
 վերայ մարգկան բարկութիւն
 սրամտութեան քոյ :

Արա՛ զմեզ որդիս լուսոյ և որ-
 դիս տունջեան . ղի փառաւորեսցի
 անուն քո 'ի վերայ ամենայն տիե-
 ղերաց . ղի գու եո փառաւորեալ
 'ի մշտնջենաւոր աղքայութեանդ ,
 որ ետգ յէութեանդ , յիսկութե-
 անդ , յինքնութեանդ : Որ ե-

տուր օրինակ չարչարանաց քոյովգ-
չարչարանք խոնարհութեամբ՝
քոյոց սիրելեաց . և ցուցեր զհա-
լածանս քոյով հալածելովդ , և
ցուցեր զտանջանս քոց սրբոց , 'ի
քո մտանել 'ի տանջանս կռփա-
հարութեանդ :

Իսկ մեք հողեղէնքս բնաւ իսկ
զի՞նչ բերիցեմք 'ի համար զմեր
նեղութիւն չարչարանաց . զի գու-
տէր խոնարհեցար և առեր յանձն
զամենայն , և բարձեր զվիշտս և
զբարչարանս ամենայն տիեզերաց :
Արդ՝ զօրացո՞ զիս տէր 'ի ժուժ-
կալութիւնս պնդութեան նեղու-
թեան՝ որ կամս . զի յերկարեցի
իմս պարծել 'ի նեղութիւնս տան-
ջանաց . զի հաւասարեցից և եռ
ընդ սիրելիս քո՝ յաւուր յորժամ
հասուցանեո զանպատում բա-
րիսդ , որ կայ պահի յուսացելոց
քոց որ յաւիտենից :

Ը . Եւ մինչ դեռ կայրն կա-
խեալ այնպէս , խօսեցաւ զայս ամե-
նայն . և դրեցին ատենակալ
գպիրքն նշանագրացն . զի առ ոչինչ

համարեալ զխախաղանն , և ոչ
 զգրածե՞ծ գանին գրեաց ինչ ըզ-
 միչոս . զի Զարգեալ էր զամենայն
 մարմինն յողորածե՞ծն առնել .
 և այլ ևս բազում քան զայս խո-
 սեցաւ՝ մինչքեւ . կայր կախեալ .
 և գրեցին և մատուցին զայն առաջ
 ի թագաւորին . քանզի էր կախ-
 եալ զեթն օր : Եւ յետ այնր ետ
 հրաման , և իջազին զնա անտի :

Սկսաւ խաւել ընդ նմա թագա-
 ւորն Յրգատ և առե . զինչ աւնիս ,
 և կամ զինչ եղիւր 'ի մեծ , ըինե՛լ
 կշորդ կենաց իմեց , որպէս աշխա-
 տեցար ընդ իս 'ի մանկութենե
 վաստակութք , և թէ մեռանել տա-
 բապարտ , 'ի տարապարտ խոր-
 հաւրդ ընդունայնութեան մեացդ՝
 ուր կտայ իսկ : Կա պատասխանի
 ետ և առե . վաւթամ ես եղա-
 նել 'ի մարմնայս , և առնուել ըզ-
 կեաննն յաւիտենից . այլ տուր
 հրաման վասն իմ որպէս և կամիս՝
 զինչ մահա հրամայես 'ի վերայ
 իմ :

Եւ պատասխանի սրբայ և

ասէ. ոչ տամ զայդ պարգեւ՝
 եթէ լիցի քեզ վախճան մահու
 երադ երադ, և հանդէլ 'ի տան
 ջանաց զոր կոչես դու կեանս
 յաւիտենից. այլ կտտել զքեզ
 յերկար՝ զի ոչ հնար լիցի քեզ
 երադ մեռանել. այլ տանջել
 զքեզ յերկար և պահանջել 'ի քէն
 զանարդանս դիցն և զյամառու
 թեդ քո, որ ոչ կամեցար պաշ-
 տել զնոսա :

Եւ ետ հրաման բերել կոճեղս
 փայտից, և առնել ըստ ոլորի
 խոտաց ոտից նորա. և գնել և
 պնդել ուժգին առատիօք, մինչեւ
 ի ջանէր արիւն ընդ ծայրս ոտից
 մատանց նորա. և ասէ՝ դիտիցն
 կամ զգայցես ինչ արդեօք զցառ:
 Նա ետ պտտասիանի, և ասէ.
 առաւ ինձ զօրութիւն՝ քանզի
 խնդրեցի ես յարարէն արարա-
 ծոց, որ է ճարտարապետ և տ-
 րարիչ ամենայնի, որ երեւի և
 որ ոչն երեւի :

Եւ հրամայեաց և լուծին զնա
 յայնմանէ : Եւ ետ հրաման բե-

րել բեւեռս երկաթի, և վարել
ընդ ներքանս ռախց նորա. և ա-
ռեալ զձեռանէ նորա աստի և
անտի՝ ընթացուցանէին զնա յայս
կոյս և յայն կոյս. և արիւնն
հոսէր իջանէր յոտից անտի. և
առողջանէր զերկիրն սաստիկ յոյժ:
Եւ գարձեալ ասէ ցնա. այդ են
աներեւոյթ արարածք Աստու-
ծոյն քոյ՝ զոր գուն տեսանես:

Նա ասէ, բարիոք տապեր ելմէ
այս իցեն աներեւոյթ արարածք
Աստուծոյն իմոյ. վաղն զի սեր-
մանի տկարութեամբ՝ և յառնէ
զօրութեամբ. սերմանի անար-
գութեամբ՝ և յառնէ վառօք.
զի լալումն լան՝ որք տանիցին զսեր-
մանիս իւրեանց. այսինքն են
վիշտք և չարչարանք՝ որ հասանեն
մեզ որ վասն աստուածաշատու-
թեանն են. այլ յորժամ որայն
ի հռնձո եկեալ մատուցէ զա-
տղութեանն բերրի զպտուղ՝ սեր-
մանողացն, ընդ նմին և զցնծու-
թիւն բարութեանց ուրախու-
թեանց ամենայնի:

Ասէ թագաւորն . բախեցէք զաման լալոյ արտասուացն , թնդ եկեացէ նմա ուրախութիւն . և հանին նմա կռուփս 'ի գլուխն հարկանելով զնա անհնարին : Սկսաւ հարցանել զնա և ասէ՝ անդ է ուրախութիւնն :

Եւ նա ասէ՝ այո՛ այս է . զի թէ ոչ քրտնի մշակն 'ի տապ խորշաւի ջերմոյն արեգնակէզ լինելոյ՝ ոչ ըմբռնէ արդիւնա շայեկանս ուրախութեանն պտղոցն ձմեռայնոյ հանգստեանն : Եւս պատասխանի արքայ և ասէ . դու աստէն իսկ աշխատեաց 'ի մշակութիւն տանջանացդ , յորում կասդ :

Եւ ետ հրաման բերել աղ և բարկ քացախ , և բորակ , և արկանել զնա յորսայս . և զնել զգլուխն նորա 'ի հիւսանց մամուլս , և զնել փող եղեգան 'ի քիթս նորա . և արկանել զայն ընդ քիթս նորա :

Եւ յետ այսորիկ ետ հրաման՝ և բերին պարկս օգենիս մեծա-

մեծս և լին զայն մոխրով հնոցի .
 և արարին թոյլագոյն , զի մի՛ կա-
 թի լի իցէ վասն տուրեւառ շնչոյն .
 զի հարկանելով ընդ խելան վասն
 գեսցէ զնա : Եւ ագուցին զայն 'ի
 գլուխ նորա , և կապեցին զքե-
 րան պարկին 'ի փոքս նորա . և
 կաց նովաւ աւուրս վեց : Եւ յետ
 այսորիկ եւս հրաման և ամին ա-
 ռաջի թագաւորին , և 'ի բաց հա-
 նին զպարկն 'ի գլխոյն :

Մկսաւ խօսել թագաւորն և
 ասէ . ուստի՞ դատ՝ թերեւս յար-
 քայութենէ անտի դալցես զոր
 ասէիր : Եւս պատասխանի Գրի-
 գորիոս և ասէ . այո՛ իսկ յարքայու-
 թենէն զոր ասէի՝ անտի դատ՝ .
 վասն զի արժանի արար զիս Ար-
 տուած զայս ամենայն կրել յան-
 ձին վասն անուան իւրոյ : Ար-
 գարե իսկ կայ մնայ ինձ արքայու-
 թիւնն , որ ոչ անցանէ . փոխա-
 նակ մոխրոյն՝ անթառամ ծա-
 ղիկքն . և փոխանակ քաղաքոյն՝
 անսպառ ուրախութիւնքն :

Թ . Ե՛ւ սուտկացեալ Թո-

դաւորին՝ ետ պնդել զուս նո-
րա՝ ի հրապոյրս տկաց, և կախել
զնա գլխիվայր. և ետ դնել ձա-
դար ի նստատեղոջ նորա. և ար-
կանել ջուր տկաւ յորովայն նորա:
Եւ ետ հրաման և իջուցին յայն-
մանէ. և սկսաւ հարցանել զնա
և ասէ. առնե՞ս զկամս իմ՝ և պաշ-
տե՞ս զդիմն՝ որ են ամենայն երկրի
կեանք և շինութիւն :

Ետ պատասխանի Գրիգորիոս
և ասէ. ես տեառն Աստուծոյ ի-
մոյ երկիրապաշանեմ, զի նա է ա-
րարիչ և կեանք և շինութիւն. և
զորդին հաստիչ և համագոր և հա-
մագործ. և զհոգի նորին որ ելից
խնաստութեամբ զամենայն տիե-
զերս. այլ զկուռս կռեալս, կո-
փեալս, քերեալս, և արարեալս,
ոչ կալայ երբէք առ Աստուածս
և մի լիցի այլ ունե՛լ մինչև իցէ
շունչ իմ ի մարմնի իմում : Ետ
պատասխանի թագաւորն և ասէ.
փոխանակ զի իշխեաց ասել կը-
ռեալս և քերեալս դիցն, պա-
հանջեոցի դա ընդ այդորիկ :

Եւ ետ հրաման քերել զխոզս
նորա երկաթի քերչօք, մինչեւ
ոռոգան վայրքն ամենայն յարե-
նէ նորա. և սկսու ասել ցնա.
արդ արասցին զկամս իմ Գրիգո-
րիս, որ յայդարիս տանջանա
մատնեցար:

Արէ ցնա. ինչ լիցի պահել
զոսկաւ աստուածապաշտութեան,
զոր ուսայ 'ի մանկութենէ իմմէ.
որ կարօղն է փրկել զիս յամե-
նայն նեղութենէ. և զքեզ ար-
կանել 'ի տանջանա՝ որ ոչ ճանա-
չես զնա. գարձեալ զայլս իսկ
զարհուքեցուցանել կամիս, և քա-
կել 'ի պաշտմանէ սիրոյ նորա.
Եւ պատասխանի թագաւորն և
ասէ. մեր է Աստուած քո՝ որ
փրկէն զքեզ 'ի ձեռաց իմոց. և
կամ գատի որպէս ասացեր, գա-
տաստանօք իւրովք:

Եւ ետ հրաման, և բերին տա-
տակ երկաթի բաղում՝ տակա-
ռեօք, և արկին 'ի վերայ գետնի
թանձր. և մերկացուցին զԳրի-
գորիս, և արկին 'ի վերայ տա-

տասկին մերկ. և ծակոտեալ լինելին մարմինք նորա առ հասարակ. և քարշեցին և թաղեցին զնա 'ի տատասկին, և շրջաշրջեցին զնա անդէն՝ մինչև առ հասարակ ծակոտեցան մանրիկ մարմինք նորա, մինչ զի ոչ մնաց 'ի նմա ակողի ողջ:

Եւ 'ի միւսում աւուրն ածին զնա առաջի նորա. սկսաւ հարցանել զնա և ասէ. զարմացեալ եմ կարի քով՝ զիարդ կեաս գուկենդանի. և ոչ ինչ գրեցեր գուղցաւոր, և խօսիս ևս. զի արժան էր թէ վաղուց էիր գու վախճալնեալ 'ի տանջանաց այսի:

Ետ պատասխանի Գրիգորիոս և ասէ. ոչ է իմ ժողկալութիւն տոկալոյդ իմով զօրութեամբ, այլ շնորհիւ տեառն իմոյ, և իմոյ յօժարութեան կամացն որ խընդրեցի 'ի նմանէ, զի և գու ըզփորձ առցես զծառայիս Աստուծոյ. զի գիտասցես զի ոչ որ կարացէ մեկնել զյուսացեալս 'ի նա՝ 'ի սիրոյ նորա. զի նա տայ ուժ և զօրութիւն համ

բերութեան, համբերել նեղութեանց և փորձութեանց . զի ամաչեացեն անօրէնք յումայնութեան իւրեանց և յամբարշտութեան և յապատամբութեան իւրեանց, որ իբրեւ զքեզդ իցեն . և կացցեն ամօթով յաւուրն այցելութեան և յանդիմանութեան :

Ժ . Ե՛ր եա հրաման արկանել կապիճս երկաթի 'ի ծունկս նորա, և վարել ուռուռնս ստուարս . և բառնալ 'ի կախաղան՝ մինչև յօշեցան ծունկք նորա անդրէն : Եւ կաց կախեալ զերիս աւուրս :

Եւ յաւուրն չորրորդի հրամանն եա թագաւորն . և իջուցին զնա 'ի կախաղանէն, և ածին կացուցին զնա առաջի նորա : Խօսել սկսաւ թագաւորն և ասէ . ամեն դու Գրիգորիոս, զի ո՛չ փրկեաց զքեզ սնոտի յոյսն քո՝ որ յումայիր դու . չեհան զքեզ ապրել 'ի ձեռաց իմոց :

Ետ պատասխանի Գրիգորիոս և ասէ . ամեն, զի սնոտի են յոյսքն քո, և ո՛չ կարացին հաւանեցու-

ցանկէ և ոչ կարացին երկեցուցա-
նել զիս, զի զոր դուն պաշտես՝
անոտի է, և ամենայն դործ մո-
լորութեան քո: Այլ տես դու՝
զի ոչ 'ի տանջանաց քոց երկեայ
ինչ ես. այլ զօրութեամբ տեսուն
իմոյ մարտեայ ընդ թշնամոյն՝ որ
'ի ծածուկն քե պատերազմի ընդ
Ճշմարտութեան. և մատնեցից
զմարմինս իմ՝ տանջանաց:

Զի եթէ վաղ եթէ անադան՝
սակայն քակտի հնացեալ մարմինն.
զի եկեսցէ Ճարտարապետն, դը-
տեալ զորդիս մարդկան՝ միւսան
գամ նորոգեսցէ: Զի զորոց զո-
գիսն գտանէ 'ի պարկեշտութեան,
'ի զգաստութեան, 'ի սրբութեան,
'ի քաղցրութեան, 'ի հեղութեան,
յաստուածապաշտութեան կե-
ցեալ, նորոգէ, զարդարէ, կեցու-
ցանէ, զնոյն ոգիս նովին մար-
մնով: Իսկ զորս գտանէ յանօրէ-
նութեան, և յամբարշտութեան,
յաստուածատեցութեան, 'ի կը-
ռապաշտութեան, թէպէտ և
բուսանել բուսանին մարմինք նոցա

առ ժամանակ մի, այլ զնոսին
նոսին ոգւով և նոսին մարմնով
արկանէ՛ի գեհէն, յանշէջ հուրն
յաւիտենից տանջմանս. մանաւանդ
զայնոսիկ՝ որ իբրեւ զքեզդ. եւն՝ ի
կռապաշտութեան:

Իսկ իբրեւ զայն թագաւորն
լուաւ, բարկացաւ ընդ բանսն և
ասէ. ինձ ոչ է փոյթ զայնմանէ՝
թէ նորոգէ զքեզ Աստուածն քո,
թէ ոչ. ինձ ոչ է պէտ զայնմանէ.
այլ զի առաջեր եթէ զքեզ յան-
շէջ հուրն արկանէ, ես զքեզ
առտէն իսկ այրեցից շիջանուտ
հրով. տեսցուք քո Աստուածն
զի՞ արասցէ:

Եւ եւս հրաման երկաթի պու-
տամբք հալել կռպար, և ջերմմինչ
գեռ. եր իբրեւ զուր, հոսել արկա-
նել զմարմնովն նորա. և այրեցին
զմարմինս նորա առ հասարակ, և
ոչ մեռաւ. այլ կայր մեծ ուժով,
և զինչ հարցանէին՝ վազվազակի
տայր պատասխանի,

Եւ զարմացեալ թագաւորն
ընդ ժուժկալութիւն համբերու-

Թեանն կարի անհնարին, և տոկաւ
 նորա . և ասէ՝ Թէ զկարգ կայ 'ի
 քեզ չունչդ յայնչափ Ժամանա-
 կաց, և շարաշար կտտանօքդ որով
 զքեզ կտտեցի: Եւս պատասխանի
 Գրիգորիոս և ասէ. ոչ վաղ իսկ
 ասացի քեզ, և Թէ զի ապեա
 դու զփորձ համբերու Թեան ծա-
 ւայիս Աստուածոյ. զի տայ զօրու
 Թիւն, յամօթ ասնել զայնոսիկ՝
 որ առանց նորա իցեն. և մար-
 սին իցին ընդ դէմ նորա իբրու
 զքեզդ: Զի պսպէս ասէ. ոչ Թո-
 ղից զձեզ, և ոչ ընդ վայր հարկից .
 արդ՝ այն է պահպանու Թիւն նո-
 րա առ արտրածս իւր, և առ
 սիրելիս իւր. զի պահեցէ զնոսս
 'ի հաւատս իւրեանց՝ որ 'ի նա,
 մինչև հատուցանիցէնոցա 'ի գալս-
 տեանն իւրում:

ԺԱ. ՄԻՆՉ գեռ խորհեր ՏԵՐ-
 զասիրոս խօսել և այլ ողորով ընդ
 նմա, և յիւր պատգամ և խոս-
 տանալ կեանս և պատիւն՝ որում
 ոչ ինչ էր լսելոց. և Թէ այնու ոչ
 լիցէ՝ ասէ, և այլ ևս յաւելից:

և 'ի տոփ կտանցից : Ո՞րն մատուցեալ 'ի նախարարացն չ ակտաւ խօսել և տալ տեղեկութիւն, և ասել այսպէս վասն նորա . թէ վասն զի չէ պարտ կենաց՝ վասն այնորիկ ո՛չ կամի կեալ, և զայս տեսանել : Զի այսքան ժամանակք են՝ որ առ մեղքնակեալ է և ո՛չ գիտեալք զաս . այլ զա է որդի Անտիայ մահապարտի՝ որ ապան զհայր քո խտարով . և արար խաւար Հայոց աշխարհիս . և 'ի կորուստ մատնեաց զայս աշխարհ և 'ի գերութիւն . արգ՝ չէ պարտ կեալ գմա, զի որդի վեփժապարտի է զա : Եւ յետ այսչափ հարցից և տանջանաց, դանից և բանտից, գեղարանաց և կախազանաց, առ նեղութիւն ամենայն կտտանաց՝ որով կտտեցին զնա, բազում համբերութիւն յանձն իւր տարեալ վասն անուան տեսուն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի .

Արգ՝ իբրեւ զայն ևս հասանելք թագաւորն 'ի վերայ իրացն, եթէ արգարեւ որդի Անտիայ Պարթևի

է՛ որ տպան զխոսորով հայր նորա,
հրաման տայր կապեալ ոտիւք,
և կապեալ ձեռքք, և կապեալ
պարանոցաւ խաղացուցանել զնա
յԱյրարատ գաւառ, և տալ զնա՛ի
գղեակ բերդին Արասշատ քաղա-
քին. և իջուցանել՝ ի վերապն ներ-
քին, որ անհնարին էր խորու-
թեամբ, մինչև անդէն մեռցի: Եւ
եղև նա յայնմ վերապի ամս ե-
րեքտասան:

Եւ ինքն իսկ Թագաւորն խա-
ղայր գնայր՝ ի ձմերոց յԱյրարատ
գաւառ, ի Վաղարշապատ քա-
ղաք՝ ի հայոց աշխարհ յարեւելս:
Իսկ Թագաւորն Տրդատ զամենայն
ժամանակս իւրոյ Թագաւորու-
թեանն, աւերէր քանդէր զեր-
կիրն Պարսից Թագաւորութեանն.
զաշխարհն Ատրեստանի աւերէր,
և հարկանէր ի հարուածս ան-
հնարինս: Վասն այսորիկ պտո-
շաձեցան բանքս այս ի բանս
կարդի առակաց. Թէ իբրև զսէդն
Տրդատ, որ սիգալովն աւերեաց
լԹուսքս գետոց, և ցամաքեցոյց

խոյ 'ի ակաղ իւրում զյորձանս
 ծովուց: Վասն զի ակզ խոյ էր
 առ հանդերձ, և այլ ուժով
 պնդութեան հաստատութեամբ
 բուռն ասկերզ, և յազմ մար-
 մնով, քաջ և պատերազմող ան-
 հնարին, բարձր և լայն հասակաւ-
 որ զժամանակս կենաց իւրոց պա-
 տերազմեալ, և առնէր մարտից
 յազմութիւն: Մեծ անուն պար-
 ծանաց քաջութեան անձին տա-
 նայր, և զհոյակապ շքեղութիւն
 յազմութեան ընդ ամենայն աշ-
 իտար կացուցանէր. հարկանէր 'ի
 հարուածս զթշնամիսն, և խնդրէր
 զքէնս վիժուց իւրոց հայրեն-
 եացն. առնոյր աւար բազում 'ի
 կողմանցն Ասորոց. և թափէր
 կողոպուտ սաստիկս անհնարին 'ի
 նոցանէն: Արեւանէր 'ի սուր զլորտ
 Պարսից, և թափէր զկողոպուտ
 անհնարին. լինէր առաջնորդ առն
 և ձիոյ զօրացն Յուդայ, և մատնէր
 նոցա զբանակս նոցա. հանէր զլորտ
 Հոնաց սաստիկ յոյժ, և քերէր
 զկողմանս Պարսից:

Եւ զայն ամն երեքասան որ
եղև Գրիգորիոս 'ի բերդին բան-
դին և 'ի խոր վիրապին, կին ոմն
այրի որ էր 'ի բերդին յայնմիկ,
հրաման առեալ յարհաւրաց,
զի աւուրն նկանակ մի արար-
եալ սրատրաստական ընկենու-
'ի ներքս 'ի խոր վիրապին, և այնու-
կերակրեալ լինէր նա 'ի հրամանէն
Աստուծոյ զայն ամն՝ որ եղև նա
անդ: Իսկ յայն վիրապ՝ սւր ըն-
կեցին զնա, պահեալ լինէր նա
կենդանի շնորհիւ տեառն իւրոյ:
Իսկ այլ մարդիկ՝ որ միանգամ
էր իջուցեալ անդր ամենեքեան
մեռեալ էին վասն դժնդակ չա-
րսշունչ դառնութեան տեղւոյն,
վասն կարակում աղմին, օձա-
խառն բնակութեան, և խորու-
թեան: Վասն չարագործաց իսկ
էր շինեալ զայն տեղին և 'ի սպա-
նումն մահապարտացն ամենայն
հայոց:

ԺԲ. Ե՛ւ յետ այսորիկ հրաման
եւ Տրդատ արքայ՝ հրովարտակ
առնել ընդ ամենայն աշխարհո

իշխանութեան իւրոյ, հրաման
հանեալ օրինակ զայս :

Յրդատ արքայ Հայոց մեծաց.
առ. մեծամեծս, և առ. իշխանս,
և առ. նախարարս, և առ. գործա-
կալս, և առ. այլ մարդիկ՝ որ ընդ
խնով իշխանութեամբ հք, յաւ-
անս, 'ի շէնք, 'ի գեղա, յազա-
րակս. առ. աղատս, և առ. շինա-
կանս, միանգամայն իսկ առ. ամե-
նեական ողջոյն : Ողջոյն հասեալ
և շինութիւն գիշն օգնականու-
թեամբ. լիութիւն պարարտու-
թեան յարոյն Արամազդայ. ինա-
մակալութիւն յԱնահիտ տիկնոջն.
և քաջութիւն հասցէ ձեզ 'ի քաջն
Վահագնէ ամենայն Հայոց աշ-
խարհիս : խնատութիւն Յունաց
հասցէ գառատակերակդ. կայսերաց.
և 'ի մեր գիւշտօտան Պարթեաց
հասցէ պղծութիւն. 'ի փառաց
Թագաց, և 'ի քաջ նախնեաց :

Ամենայն ոք գիտացէ 'ի մերոց
հրամանացս, որ ձեզ ժամ ձեր
շինութեան իցեմք հոգացեալք.
զի յարժամ էաք մեր 'ի Յունաց

աշխարհին, անդ տեսանէաք զհօ-
գարարձութիւն թագաւորաց՝ ի
հոգալ ընդ շինութիւնն իւրեանց
յաշխարհին, ի սլատուել զբաղինս
գիցն Աստուածոց, շինուածովք,
և սպանդիւք զոչիցն, երևելի պա-
տարագացն ընծայիւք. և դունակ
դունակ նուիրօքն և պաղոցն յա-
մենայնէ՝ զամենայն նոցա մա-
տուցանելով. և ջերմեռանդն ե-
ռել զեռել պաշտամանն, չքեղե-
ցուցանելով և զարդուքն զարդա-
րեալ, և զերևելի հոյակապ զանեղծ
գիսն մեծարելով: Եւ զայն ևս
տեսանէաք ի նոցանէ՝ ի նոցունց
գից անտի, զխաղաղասէր շինու-
թիւն մարգաշատութեանն, հոյժ
բազմամբոխ լիութեամբ պարար-
տութեամբն նոցա. զայն փոխա-
դարձ փոխարինացն շինութիւն
շնորհել՝ ամենալիւք բարու-
թեամբ մեծացեալ խաղաղաց-
եալք ի բարին վայելեն:

Ասան որոյ պատուէր առեալ՝
ահաբեկ արարեալ թագաւորաց
աշխարհին, զմարդիկ կացուցա-

նէին՝ զի 'ի սրտաւորման գիցն հո-
 լովելոյ. վասն զի եթէ խառնա-
 զանջ բազմամբոխ խաժամուժ
 մարդիկ առ ագիտութեան ինչ,
 կամ թէ որ յանկարծ առ վո-
 խելութեան, իշխեսցէ արհամար-
 հել զսրտան գիցն, հրաման ե-
 լեալ զօրացեալ 'ի Թագաւորաց՝
 զի իշխեսցն բրեսցեն իշխանքն որ
 կցեն յիւրաքանչիւր գործա-
 կալութեանց, զի շինութիւն աշ-
 խարհի 'ի գիցն բազմացի. Զի
 գուցէ թէ յանկարծ որ զգիտն
 անգոսնեացէ՝ մնաս մեծի ցառման
 'ի գիցն յուզեսցէ. այնպիսիքն
 զանձինս կորուսանեն, և աշխարհի
 մեծ ոճիրս մնասուց 'ի նոցանէն
 ընդոստացանիցէ. վասն այսորիկ
 իսկ և ետուն զհրամանս տաստիցն
 այնպիսեացն պատուհասիմահու.
 Թագաւորքն Յունաց յիւրեանց
 յաշխարհին :

Արդ և մեք հրաման շինու-
 թեան կամեցեալ, ձեզ հոգաց-
 եալ. զի և ձեզ աննալիքն ա-
 մենաբարիքն 'ի գիցն բազմացին.

զի 'ի ձէնջ պաշտօն նոցա և փա-
ռաւորութիւն. և 'ի նոցանէ շինու-
թիւն լիութիւն և խաղաղու-
թիւն. զի որպէս ամենայն տա-
նուաւր ընդ տան իւրոյ և ընդ
ընդանեաց հոգայ, սոյնպէս և մեր
հոգամբ ընդ հայոց աշխարհիս
շինութեան:

Արդ՝ ամենայն նախարարք մե-
ծամեծք, և ազատք և գործակալք,
և սիրելիք մեր թագաւորաց. և
շինականք, բնակք, և ձեռատունկք
և ձեռատունք մեր Արշակունեաց՝
զոր յանձանձեալդ և սնուցեալդ
անխայեալդ և յառաջեալդ վասն
որոց մեր օգտի առ հասարակ հո-
գացեալ, զի զգիսն պատուեալք:
Արդ՝ եթէ յանկարծ դք թէ գտցի՝
որ զգիսն անպատուեացէ, և գտցեն
զայնպիսին, կապեալ ոտիք և
կապեալ ձեռք, և կապեալ պա-
րանոցաւ 'ի գունն արքունի ած-
ցեն. և տուն, և կէտնք, և ա-
րարք, և ստացուածք, և գանձք,
այն ամենայն այնոցիկ լինի որ
զայնպիսին 'ի մէջ ածցէ: Ո'ղջ

ընթաց 'ի գիշն օգնականութենէ
գուք ամենեքին, և 'ի մեր թագա-
ւորաց, որքնդ այս հրաման կամիք.
և 'ի շնութեան բնակեցիք ամե-
նեքեան. զի մէք գլխովն իսկ ողջ
եմք:

Իսկ զամենայն ամս ժամանա-
կաց իւրոյ՝ Թագաւորն Տրդատ
գոռացեալ ընդ Պարսից տէրու-
թեանն, խնդրեաց զքէնս զի-
ժուց մարտից պատերազմաց: Իսկ
'ի ընդամացն որ եղև Գրիգորիոս
'ի միրասին, իբրև ամէ երեքսա-
սան: Եւ էր մարտ սատակ իւրս-
տութեան Տրդատայ ընդ Պար-
սից Թագաւորին՝ զամենայն տ-
ւաւրս կենաց իւրոյ:

Իսկ միւս ևս այլ հրովարտակ
հրամայեաց գրել ընդ աշխարհս, և
ընդ գաւառս իշխանութեանն իւ-
րոյ՝ օրինակաւս այսուիկ:

Տրդատիոս Հայոց մեծաց ար-
քայ. առ. աշխարհս և առ. գա-
ւառս, առ. նախարարս և առ
զորս, և առ շնականս, և առ ամ-
ենեակն ողջոյն. ողջ լինիք. և

մէք մեզէն խակ ո՞ղջ եմք: Դուք
 ինքնին գիտէք, զիարդ 'ի բնէ
 նախնեաց իսկ յաղթութիւն խա
 ղաղութեան բազում շնորհեալ
 մեզ դիցն օգնականութեամբ,
 որպէս զամենայն աղքատաճեալ
 էր, և 'ի հնազանդութեան ունէ
 աք: Իսկ յորժամ առ դիմն ո՞չ
 մարթաջաք հաճել պաշտամամբն՝
 զկամս նոցա քաղցրացուցանել,
 հանին մերժեցին 'ի ցասմանն իւ
 բեանց զմեզ 'ի մեծ տէրութենէն.
 մանաւանդ վասն աղանդին քրիս
 տոնէից պատուիրեալ ձեզ. զի
 հազար և բիւր դէպ՝ եթէ գացի
 որ. զի նոքա անհնարին լինին խա
 փան դիցն պաշտամանն. զայնպի
 սիսն թէ գացեն՝ վաղվաղակի 'ի
 մէջ ածցեն. յարքունուստ պար
 գէք և պատիւս նոցա լինին շնոր
 հեալ՝ որ զնոսին յայանեացեն.
 ապա թէ որ չայանեացէ զայն
 պիսին, կամ թաքուսցէ և գացի,
 այսպիսին ընդ մահապարտս հա
 մարեալ լիցի. և 'ի հրապարակ
 արքունի եկեալ մեռցի. և տուն

նորա յարգումին երթիցէ ։

Ապ' զոր օրինակ եւ ոչ խնայք
եցի յեմ վաստակաւոր Գրիգոր
բնա յեմ անբեղն, որ վասն գործն
իսկ իրաց չարաչար և սաստիկ
տանջանոց տանջեցի, և յեւ այ
նորիկ ետու զնա 'ի խոր վերապն
ընկենուլ, զի անդէն իսկ միտն
գամայն օձից լիցի կերակուր։ Զի
և ոչ զմեծ վաստակն նորա հա
մարեցայ ինչ, առ սիրով և առ
ահիւ գիցն գրեցի ինչ, զի և 'ի ձեզ
ահ լիցի այս, և երկիւղ 'ի մահաւա
նէն. այլ զի կեցկիք ընդ հոգանեաւ
գիցն, և 'ի մէնջ բարին մարթաւիք
գտանել։ Ո' զլերուք, և մեք մեզէն
ողջ եմք։

ԺԳ. Եւ եղև ընդ ժամանական
ընդ այնոսիկ խնդրեաց իւր կին
կայսրն Դիոկղետիանոս. և այնու
հետեւ ընդ ամենայն կողմանս տե
րութեան իւրոյ արձակեալք չոջե
ին պատկերադարձ. նմանահանք,
ճշգրտագործք գեղատախտակք,
պայն առակչիւ. հաստիւ չափ ըզ
գեղ երեսայն և զմեղարգ յենիցն

ի տախտակսն հանեն նման նմանեալ գեղովքն սրածուճանաց, յայտ յանդիման ցուցանեն առաջի ականահաճոյ կամաց թագաւորին:

Յայնմ ժամանակի եկեալ գտանէին ի քաղաքին Հռոմայեցւոց՝ արդեւաւանս մի կուտանաց, միանձնական, լեառնական, ընդահերս, զգատոացեալս, պարկէշտականս, սրբամատոյց կանայս քրիստոսական հաւատով. որ զցայգ և զցերեկ, և յամենայն ժամանակի, փառատրութեամբ և օրհնութեամբ՝ զկատարեալ ազօթսն իւրեանց առաքել ի բարձունս ալ ժանի լինէին: Որոյ անուն գլխաւորին Գայիանէ. և սան նորին ի դատերաց ուրումն՝ յաստուածապաշտ և ի թագակալ տոհմէ, զի անուն էր նմա Հռիփսիմէ:

Եւ իբրեւ եկին հասին՝ ըռնութեամբ մտին ի սուրբ կայեանս առաքիներացն. տեսեալ զարկէշտագեղն Հռիփսիմէ, զարմացեալ սիրացեալ ընդ սքանչելա-

տեսիկն տեսիկ, 'ի նկարապաճոյճ'
'ի տախտական յորինելին, և առ
Թագաւորն հասուցանելին :

Եւ իբրեւ ետես Թագաւորն ըզ-
գեղապանձ վայելչութիւնն պատ-
կերակերպ նկարապիկն Հռիփսի-
մեսոյ, մեղեգնական ցանկու-
թեամբ առփողաց՝ զի անկարգ
ցանկութիւնն յիմարութեանն
ստիպէր, ժամ տուեալ հարաւ-
ներաց՝ ճեպով տաղնապաւ ճեպէր
զուրախութիւնս հարսանեացն
կատարել : Յայնմ ժամանակի
տաղնապափոյթ ստիպաւ գեւ-
պանս արձակեալ՝ պատուիրակս
հանեալ ընդ աշխարհ, զի ամենե-
քեան օժտաբեր ընծայատար լիցին
մեծի հարսանեացն . և բազում
ուրախութեամբ գալ կատարել
առհասարակ ամենեցուն զորենս
արքայական փեսային՝ ըստ օրի-
նացն Թագաւորաց :

Իսկ իբրեւ տեսին առաքելնքն
զցազտաձիգ նեառ Թշնամոյն .
զի որով 'ի Ծանուկն սովոր եր-
ձգել 'ի սուրբան քրիստոսաւորան ,

աման չարի գտեալ զԹագաւորն,
որպէս 'ի դրախտի անդ զօճն անդ-
րու վարարարեալ առ 'ի զպատուի-
րանն մոռանալոյ, մտեալ յան-
դգամ 'ի յունկն կնոջն առաջնոյ .
սոյնպէս և աստ զԹագաւորն ան-
օրէն՝ իբրեւ զվահանակ երեսաց
գտեալ, նովաւ մարտուցեալ ընդ
աստուածաշէն եկեղեցիս :

Իսկ զԹագաւորն հարարտացու-
ցեալ ամբարհաւաճեցուցանէր
որոգայթագիր Թշնամին՝ 'ի գլու-
գուել յարուցանել հալածանս 'ի
վերայ եկեղեցեաց Աստուծոյ .
խելացնորեցուցեալ՝ պաղանել
երկիր ուրուականաց մեռելոտոց,
ոսկեղէն արծաթեղէն փայտեղէն
քարեղէն պղնձագործ պատկե-
րաց գիցն սնտուաց, և պղծու-
թեանն պաշտաման : Ուս եղեալ
համբառնայր հարկանէր ընդ վի-
մին հաստատութեան ընդ հաւա-
տոցն եկեղեցւոյ . վիմին ինչ ոչ
սանանել կարացեալ, ինքն առ
վիմին խորտակեցաւ : Սակայն
յամբարհաւաճութեանն մոլեգ-

նութիւն ժառանգեալ , բա-
զում և անշարի եր այն՝ որ՝ի նմա-
նէ անցանկը ընդ եկեղեցիս Առ-
տուծոյ :

Իսկ երանելին արարեալատեղն
Գայիանէ՝ արքաներուն Հախփա-
մեաւ հանգերձ , և այլ ընկերացն
իւրեանց , յիշեալ զուխան որբու-
թեան , զօրինաւոր կրօնիցն զգառ
տութեան արքութիւնն՝ յոր մը-
տեալ էին , ողբալով յանձինս իւ-
րեանց ժառն նկարացոյց հրամա-
նին , առ ՚ի նկարել զպատկերս նո-
ցա պիղծ և անորէն թագաւորին ,
Ճգնութեամբ մարտուցեալ յա-
զօթս՝ խնդրել ՚ի բազումնորմ
տեառնէն օգնութիւն , փրկել
զնոսա ՚ի փորձութենէն , որ հա-
տեալ եր ՚ի վերայ նոցա : Եւ յա-
զաչելն իւրեանց այսպէս տակին :

Տէր տերանց , Աստուած առ-
տուծոց . Աստուած յաւիտենա-
կան . Աստուած երկնից , Աստուած
անճառ լուսոյ որ հաստատեցեր
զամենայն բանիւ քով . որ արա-
բեր զերկնս և զերկիր , և զամե-

նայն զարդ նոցա . որ ստեղծեր
զմարդն հոգ յերկրէ , և խնամատուն
կացուցեր , և բազմացուցեր զնա
'ի վերայ երկրի . և օգնական եղեր
նոցա 'ի գարս իւրաքանչիւր որ
յուսացան 'ի քեզ :

Արդ՝ օգնեալ և մեզ տէր 'ի
սլաութեամբս՝ որ նեղեն զմեզ .
զի յաղթեսցուք որոգայթից նենշ
գութեանց սատանայի . և անուն
քո տէր փառաւոր լիցի . և եղջիւք
եկեղեցւոյ քոյ բարձրացեալ լիցի .
զի և մեք արժանի լիցուք հասանել
յօթեւական տրբայութեան տա-
տուիրանապահաց քոց : Եւ մի լիցի
ստեղատութիւն ձիթոյ 'ի լսարու-
բաց մերոց . և մի չիջցին ճրագունք
հաւատոց ուխտի սրբութեան մե-
րում . և մի հասցէ տիրական
մթացուցին գիշերոյ կորստեան՝
'ի վերայ լուսաւոր ճանապարհաց
մերոց . և մի գայթակղեսցին ռաք
մեր 'ի լուսադնաց շաղաց քոց .
և մի կուրացցին բիրք տեսնել
լեաց մերոց՝ 'ի զուարթարար ճա-
ռագայթից ճշմարտութեան քոյ :

և մի տիպարակերպէ թաշտն մա-
հացան՝ զսերմանեման բուսաց կե-
նաց, զոր սերմանեաց 'ի մեզ մի-
ածին որդիք քո տէր մեր Յիսուս
Քրիստոս. և մի տարբի զգաւատու-
թիւն սուրբ հօտի քո՝ դադանն
տարտաւաւ. և մի յազթահարեացէ
զգաւինս հօտի քո՝ դալլ տարա-
կանիչ. և մի վարատեացէ թշնամին
աւխտին մերոյ՝ զոգխարս առա-
քելական եկեղեցւոյ քո սրբոյ :

Յէր Աստուած մեր. որ առա-
քեցեր զմիածին որդիք քո, որ
եկն և ելից զամենայն տիեզերս
հոգւով խնաստութեամբ քով. զի
զամենեւեան յիարայել անուն՝
Աստուածատեան գրեացէ : Եւ
մէք լուսք զի տաաց, թեպէտ և
հալածեացեն զձեզ քաղաքէ 'ի
քաղաք՝ ոչ կարասիք ապաւել
զքաղաքս իսրայելի, մինչև 'ի գարձ
գալստեան իւրոյ այսրէն :

Արդ՝ խնայեա՛ տէր յանձինս՝
որ ապաւինեցան յանուն քո
սուրբ. զի մի խառնակեացուք
ընդ անարգութիւն պղծութեան

հեթանոսաց . և մի տար զզգաս-
տութիւն սրբութեան մերոյ՝ բո-
ղանոցանօրէն շանազգեաց լկտու-
թեան նոցա . և մի զկուսութեան
մարգարիտ հաւատոց մերոց՝ ի
չաւիղս խոզագնաց ամբարշտու-
թեան նոցա : Եւ մի շարժեացէ
ժողիւնյագ ջուրց բազմութեանց
մոլորահոլմ խաբէութեան , զրա-
հեղեղ՝ ի սաստկութեան , զհիմու-
նըս սուրբ եկեղեցւոյ քոյ . որ
բազմապատիկ վիմօքն արդարովք
շինեցաւ ի վերայ վիմին հաստատ-
նոյ . որոյ գլուխ անկեանն կատար-
ման եղև տէր մեր Յիսուս Քրիս-
տոս , ի ձեռն մարմնոյ , արեան ,
մահուան , յարութեան , վերա-
նալոյ ընդ երկինս , և նստել ընդ
աջմէ Աստուածութեանդ՝ ուր
եղբ յառաջն :

Արդ՝ նայեաց տէր յերկնից ի
սրբութենէ քումմէ . զի մի լիցուք
մեք իբրև որ ի վերայ աւազոյն
շինեալ էր . զոր դրդուեցին խոռ-
վութիւնք նեղութեանցն փորձու-
թեանց , այլ հաստատեաց զմեզ

Ճշմարտութեամբ անտարանքն
խաղաղութեան, և առաջնորդեմ
մեզ բնականաց քոյ, և արժանի
արտազանք՝ գիշերոյն լուսոյ հոգ
սանեաց. յորում զգիշերն իջրե
զտիւ արեւիցն 'ի ծագել ճառա-
գայթից՝ յերեսաց քոյ փառացդ.
և ասրեցո՛ր զմեզ 'ի ներքոյ թեաց
քոյ, և մեք հասցուք 'ի նաւահան-
գիստ կամաց քոյ. և տւեր մեզ
զի արքայութեանս հաստակու-
թեան. զի աւցուք զիսկաբէն
սրտին յաւուր արդար գաստա-
տանին 'ի յայտնութեան փառաց
քոյ:

Եւ յետ այսորիկ ծուրոն Գայեա
նէ սանտիանն հոգիսիմեաւ, և
պարկեշտանժողով ընկերոքն հան-
գերձ, գէմ՝ եգեալ տարագէմ
գնացեալ փախստեայ ընկին. զի
զանձինս իւրեանց արքութեամբ
պահեսցեն յայսմիկ հոգնութեաւ,
աղաթաթաւ, մեզանչական, ան-
օրէն գիւական խորհն 'ի մարդկա-
նէս. զի առաւելութեան յուսոյն
կենդանութեան, լուսոյն յարու-

Թեան արժանի լինիցին հաս-
նել. ընդ առաքելական սահմա-
նօքն ապրել յանվախճան 'ի հան-
դերձեալ դատաւտանաց անտի .
և յաջակողմն դահուն մտեալ
խոստացելոց բարեացն հասանել-
անթառամ՝ զսակօքն զտրդա-
րեալ՝ ընդ հնդեկան կամարարսն
կուսանաց, գործովքն բարու-
թեան լուսաւորեալք 'ի հանդիստ
նորոգական վայելել թեան գը-
րախաին, ընդ Աստուածական
փեսային . 'ի բազմաժողովս ար-
գարոցն՝ 'ի բազմականս . Արա-
համու, անպակաս ուրախու-
թեանցն լինել ժառանգորդ : Որ-
պէս և տէրն յաւետարանի անդ-
ասաց . Եթէ որ թողցէ զքնակու-
թիւն իւր վասն անուան իմոյ, 'ի
միւսանգամ՝ գալտեան իւրոյ
զկեանս յաւիտենականն ժառան-
գեցուցանիցէ նմա : Իբրեւ ոչ 'ի
ժամանակեան մահուանէս փա-
խուցեալք, այլ յանհնարին մոլե-
կան անօրէն ցանկութեանցն ճո-
ղադրեալք : Իբրեւ ոչ զի զմօրմինս

իւրեանց 'ի սանձանաց երկրակո-
 խաց 'ի զքաղաքաութենէս առջե-
 ցուացեն . այլ զի զոգիան իւրեանց
 սրբութեամբ առանց ազտեղու-
 թեան պահել մարթայցեն՝ յան-
 րէն գիճութեան պղծութեան
 խառնից մարդկան անօրէն կրօնից .
 այլ զի զանձինս իւրեանց, և բան-
 գից կապանաց, և պատժաց, մե-
 հու և անհնարին ներշնչութեանց
 վասն անուան տեառն պատրաս-
 տեալ . զի արգարութեանն պա-
 կին արժանի լինիցին հասանել :
 Վասն այսորիկ թողեալ զերկիւ
 ծննդեան իւրեանց, զինչ և զսա-
 ցուածս, և զմերձաւոր զաղջա-
 կիցս, և զսոհմայրինս վասն առ-
 տուածական հրամանին, զանձինս
 իւրեանց հրեշտակական զուար-
 թական կարգօք լուսաւորեալ
 վարուցն քաջութեամբք, զի զԱռ-
 տուած տեսանել կարացցեն :

Յայնմ ժամանակի գային հա-
 սանէին յերկիրն Հայոց, յԱրա-
 րատ գաւառ 'ի Վաղարշապատ,
 զոր և Նորայրապետն կոչեն 'ի

նիստս թագաւորացն Հայոց :
Այնուհետեւ եկեալ մտանէին 'ի
հնձանայարկս այդեւտանւոյն՝ որ
կան շինեալ 'ի հիւսիսոյ յարեւելց
կուսէ . և կերակրէին ընչիւք իւ-
րեանց 'ի վաճառաց քաղաքին . և
ոչ ինչ այլ ինչ գոյր թռչակ ընդ
նոսա զոր ունէին . բայց մի ոմն 'ի
նոցանէ ունէր արուեստ ապակա,
գործութեան՝ առնել ուղուս
ապակեղէնս, և տալ գինս ընդ
կերակրոյ աւուրն պարենի ռոճիկ:

ԺԴ . ՅԱՅՆՄ Ժամանակի ոչ
սակաւ ինչ խռովութիւն լինէր 'ի
մէջ Յունաց աշխարհին . 'ի կող-
մանս կողմանս յուզախնդիրք ելա-
նէին, դեսպանս արձակէին՝ թերեւ
ուրեք գտանել կարացեալ: Յայնմ
Ժամանակի գոյր հատանէր դես-
պանս առ Տրդատ արքայ Հայոց
մեծաց, և յանդիման լինէր թա-
ղաւորին 'ի Վաղարշապատ քա-
ղաքի . և իբրեւ մատոյց զհրովար-
տակն, առ 'ի ձեռանէ նորա իրն-
գալով: Եւ էր պատճէն հրովար-
տակին օրինակ զայս:

Ինքնակալ կայսր Դիակզևախ-
նոս . առ սիրելի եղբայր տԹառա-
կից մեր Տրդատ՝ ողջոյն :

Գիտութիւն լինի եղբայրու-
թեանդ քում նիզակակցի մե-
քում, վասն չարեացն որ անցա-
նենն ընդ մեզ հանապազ՝ ի մոլոր
աղանդէս քրիստոնէից . զի յամե-
նայնի գարավեալ լինի տէրութիւնս
մեր՝ յուխտէնոցա . և արհամար-
հեալ լինի աղբայութիւնս մեր՝ ի
նոցանէ . և ինչ համեստութիւն
ոչ գոյ ի նոսա . Զի ինքեանք զմե-
ռեալ ոմն զխաչեալ պաշտեն . և
փայտի երկիր պառանեն . և զոս-
կերս սպանելոցն պաշտեն , որ
զիւրեանց մահն որ վասն Աթ-
տուծոյն իւրեանց փառս և պա-
տիւ համարին : Եւ ի մերոց արգար
զինաց դատապարտեալ լինին .
վասն զի և զմեր զնախնիսն զառա-
ջին հարսն զԹագաւորան դառնա-
ցուցեալս ճանճրացուցին . զի մեր
սուրբս բԹեցան , և նոքա ոչ զար-
հաւեցան ի մեռանելոյ . զի ին-
քեանք զհետ հրէի ումնմն խաչե-

լոյ մոլորեալ են, և զթագաւորս
անպատուել ուսուցանեն. և գլխո-
վին խոյ զգատկերս գիցն զա-
տուածոց անարգել ուսուցանեն:

Կաւ զլուսաւորացի զօրու-
թիւնս, զարեգակնդ և զլուսնդ
աստեղօքդ հանդերձ՝ առ ոչ ինչ
համարեցան. նաեւ արարած առ-
նեն այնմ խաչելոյ. և գլխովին
զգատկերս գիցն ատուածոցն
անարգել ուսուցանեն. և զաշխօր-
հըս ամենայն փոխեցին ՚ի պաշ-
տամանէ գիցն. մինչ զի և զկա-
նայս անգամ յարանց, և զարս
՚ի կանանց կենդանւոյն մեկնեալս
հեռացուցանեն: Թէպէտ և ազգի
ազգի պատուհաս տանջանայ ՚ի
վերայ եղաք՝ առաւել ևս տո-
լորեալ յորդադոյնս տարածեցաւ
ազանդն նոցա: Թէպէտ և բիւ-
րադատիկ ինչ արհաւիրս սաստից
տրկաք ՚ի վերայ նոցա, սալստկա-
պէս հեղումն արեան նոցա ա-
ռաւել ևս բղխեաց, յորդեաց ու-
սումն նոցա:

Դէպ եղև տեսանել ինձ յա-

զանգոյ ուսման նոցա՝ օրիորդ մի
կոյս և գեղեցիկ, և կտմեցայ առ
նուզ զնա ինձ կնուծեան. ոսկայն
և զայն իշխեցին խորամանկեւ
յինէն: Եւ ոչ իբր 'ի Թագաւոր
ցանկութեամբ փափաքեաց յիս,
և ոչ 'ի սաստից սպառնալեաց
իմոց երկեան նոքա. այլ առաւել
ևս վասն աղանդոյն իւրեանց՝ ազ-
տեղի և պիղծ և գարշ համարե-
ցան զիս. և զսնուցիչ նորին գայե-
կաւն՝ 'ի կողմանս ձերոյ տէրու-
թեանդ փախուցեալս յուղարկե-
ցին:

Արդ փոյթ լիցի քեզ եղբայր
մեր. զի ուր և իցեն զկողմամբ
զայդոքիւք՝ զհետս նոցա գտանել
մարթացես. և որ ընդ նմայն
իցեն գայեկաւն հանդերձ՝ վի-
ժուց մահու արժանի արասցես.
և զհրապուրեալն զգնաղագեղն՝
ինձ 'ի սոյն այսրէն յղարկեսցես.
ասպա թէ հաճոյ թուեսցի քեզ
տեսիլ գեղոյ նորա՝ այգրէն առ
քեզ պահեսցես. զի ոչ երբէք գը-
տաւ նման նմա 'ի մէջ Յունաց

աշխարհիս: Ո՛ղջ լեր գիցն պաշտա-
մամբն ամենայն սրատուով:

ԺԵ. Ե՛ւ եղև իբրև ընթերցան
զթուղթն հրամանաց հրովարտա-
կին այնորիկ, հրաման տայր թա-
գաւորն մեծաւ տաստկութեամբ
պատուիրանաւ, զի զամենայն տե-
ղիս իշխանութեանն իւրոյ քըն-
նայոյզ փութով խնդրեսցեն:
Վաղվազակի դեռպանս արձակէր
ընդ կողմանս կողմանս, զի ո՛ւր և
գտցեն՝ ՚ի մէջ ածցեն վաղվազա-
կի. և որ գտցէ զնոսա՝ մեծամեծ
պարգևս հատուցանել խոտա-
նայր:

Մինչ դեռ յայն յոյզ քննու-
թեան էին յաշխարհին սահմա-
նացն Հայոց, սուրբ վկայքն այ-
նոքիկ եկեալ զօղեալ էին յարքաւ
յական կայանին՝ ՚ի նմին թագա-
ւորաց ՚ի Վաղարշապատն քաղաքի:
Եւ յետ սակաւ ինչ աւուրցն
այնոցիկ վաղվազակի ՚ի մէջ ե-
կեալ խուզիւք իրքն յայտնէին:

Այլ ո՛չ էր պարտ իսկ թաքսէլ
ճշմարտութեան վկայիցն առա-

քննութեան, և ոչ լուսոյ շրագին
ընդ գրուանաւ ծածկել, և ոչ ի
նորքոյ ատուերաց կաթեգրացն
աներևոյթ լինել. այլ ի վերայոսել,
այ աշտանակացն զարդարելոցն,
և ոսկւովք շրագարանօք զիւզն
պարարատութեան անուշութեան՝
զարդարութեան հաւատացն վառ-
եալ զլոյսն համառայծառ. որպէս
և ինքեանք իսկ յառաջին տղօթն
իւրեանց ազաչէին. որպէս տէրն
իսկ տանրաւ իւր սիրելիսն, թէ
տեսցեն զգործս ձեր բարիս, և
փառաւորեսցեն զհայրն ձեր որ
յերկինս է:

Տեսանեն զի վասն գործոցն
բարութեան ճշմարիտ որդին Աս-
տուածոյ ոչ գարշի տալ զիւր ժա-
ւանգութիւն իւրոց սիրելեացն
ծառայիցն. որ ինքն բնութեամբ
որդի է՝ անվեհեր մատուցանէ զիւր
պատուիրանապահսն յիւր բնու-
թիւնն. բայց միայն թէ ոք իցէ
որ պահիցէ զքանս նորա՝ իբրե-
զմարդարիտ պատուական գանալ
ինդութեամբ գնեալ և զգուշա-

ցեալ լինի, նա առեալ զնշան պա-
տուի զսլաին թագաւորութեան
և յարքունականն մատուցանի .
որպէս պատուականութիւն լու-
սոյս այսորիկ՝ երեւալ առաջի
հեթանոսաց Հայաստան աշխար-
հի ականայ, իսկ փառաւորու-
թիւնն առ Աստուածութիւնն
հնչիւք լցին զտիեզերս :

Արդ դտեալ լինէին նոքա ՚ի
հնձանս շինուածոցն՝ Քանդի իրրե
եկին հասին հրաման հրովար-
տական ՚ի մեծ թագաւորէն Յու-
նաց՝ առ Տրդատ արքայն Հայոց ,
նչ սակաւ խռովութիւն ինչ եղև ՚ի
մէջ աշխարհին Հայոց . զի պահէին
զամենայն անցս ճանապարհաց
պողոտայցն զամենայն դաւառաց,
ի կողմանս կողմանս քննէին : Իսկ
ուրումն տեսեալ պատմեաց զնո-
ցանէ :

Իսկ իրրե իրքն հռչակեցան զնո-
ցանէն , ապա յաւուրս երկուս
սպարաւորակս արարեալ՝ տուեալ
պահել զնոսա անդէն ուր դտինն,
լեզէոն հեռեակ զօրումն : Ապա

յետ երկցաւորց համբաւն հաշտ-
կեալ պարկեշտութեան՝ զանա-
զան գեղեցկութեանն հախփախ-
մեայ՝ ի մէջ բազմամբայն հրապա-
րակայն, ընկեր ամենայն այր առ
այր, և մարդ առ մարդ զարմա-
ցումն յաճախեաց։

Իսկ ի տեսիլ գեղոյնորա կու-
տեալ և ելեալ, զեղեալ խուռն
կաճադացն կուտակէր. նաեւ նա-
խարարք և մեծամեծք աւագանոյն
ընթացեալք ի տեսանել՝ ըզմի-
մեամբք ելանէին։ Նաեւ աղատա-
կոյտն՝ խառնաճաղանճամբոխիւն
հանգերձ՝ զմիմեամբ գիղանէր ի
միմեանց վերայ, առ պակշտ յիմա-
րութեան ցոյցութեան բարոյիցն,
այլանդակ մտացն զեղևութեան
գիճութեանն հեթանոսաբար առ
վերութեանց։

Իսկ երանելիքն իբրեւ գիտացին
զտնմիտ և զըզարարոյ մարդկանն
յոռութիւն, կականաբարձ ար-
տասուալից՝ զձեռս լի աղօթիւք
յերկինս համբաւանային, խնդրել
զգիղութիւն յամենազօր յամեռ

նակալ տեառնէն , որ յառաջին
նուագին ապրեցոյց զնոսա յանօ-
րէն պղծութենէն չարութեան
զազրութեան հեթանոսացն . զի
նոյն տացէ նոցա Աստուած զմար-
տին յաղթութիւն , զհաւատոցն
լուսաւորութիւն . և զերեսս իւր-
եանց պատեալ զնէին յերկիր ,
յամօթոյ լիտեացն տեսողաց՝ որ
ժողովեալն էին 'ի տեսանել :

Եւ ապա յետ այսորիկ զարմա-
ցուցեալ զԹագաւորն բազում
տեսողացն՝ որ մտերիմք էին . եկ-
եալն էին 'ի տեսիլ գեղոյ նորա ,
և պատմեալ առաջի Թագաւորին :
Իսկ 'ի միւսում՝ աւուրն ընդ այդն
ընդ առաւօտն , և ևս վաղագոյն
հրաման ելեալ 'ի Թագաւորէ
անտի , զի զերանելն Հռիփսիմէ
տանել յարքունիս , և զսուրբն
Գայիանէ անդէն պահել՝ պար-
կեշտ ընկերօքն հանդերձ :

Անդէն արքունուստ վաղվաղա-
կի ոսկիապատ գահաւորակս
սպասաւորօք հանգերձ՝ հասուցա ,
նէին առ գուրս հնձանին , ուր

էին վանքն նոցա արտաքոյ քաղաքին : Նաեւ հանդերձաւ ազնիւօ գեղեցիկս, փափուկս, պայծառս, և զարգարանս երեւելիս մատուցաւ նէին նմա յարքունուստ՝ զի զարգարեսցի, և շքով և պատուով մտցէ ի քաղաքն, և յանդիման լիցի Թագաւորին . քանզի չեւր տեսեալ զնա՝ խորհեցաւ կին տունել զնա, վասն այնորիկ որ պատմեցինն զնմանէ վասն վայելուԹեան գեղոյն նորա :

Արդ իբրեւ ետես սուրբն Գալ խանէ, խօսել սկսաւ ընդ սանն իւր, և ասէ այսպէս : Յիշեա՛ որդեակ իմ, զի Թողեր լքեր զմեծապատիւ շքեղաշուք ոսկիակուռ զաԹոռն քո հայրենի, զծիրանեաց Թագաւորութեանն, և ցանկացար անանց ճառագայ Թարձակ լուսոյ Թագաւորութեանն Քրիստոսի, որ է արարիչ և կեցուցիչ և նորոգիչ, և խոստացեալ պահէ զանպատու՛մ բարիսն իւրոցն յուսացելոց : Եւ գուրդեակ, անարգեցեր զանցաւորս

քոյոյ բնութեւն ծիրանինն. արդեօք
տաշեմ գու զգգատութիւնդ քո
արբութեանդ. կերակուր շանց
յայտմիկ 'ի բարբարոս աշխարհիս :
Քաւ քեզ որդեակ , եթէ լինիցի
այդ այդպէս . այլ ընկալի զմեզ
քեւ հանդերձ , այն որ առաջնորդ
եաց մեզ 'ի մանկութենէ մերմէ
մինչև յօրս յայս և 'ի ժամն յայտ'
յորում այժմիկ հասեալ կամք :

Արդ իբրև ետես որւորն Հռիփ-
սիմէ զայն ամենայն ամբոխս չա-
րեաց , և զոր լուաւ 'ի գայեկէն
իւրմէ , վառեցաւ իբրև զինու հոգ-
ւոյն զօրութեամբ տեառն իւրոյ .
զի զգեցեալ էր զհաւատս ման-
կութեան տիոցն իբրև զտառա-
զէն զսահիւք . ճշեաց մեծաձայն
ուժով , և տարածեաց դրազուկս
իւր 'ի նմանութիւն խաչին , և
սկսաւ ասել մեծաձայն այսպէս :

Տէր ամենակալ , որ հաստատե-
ցեր զարարածս քո 'ի ձեռն որ-
դւոյ քո միածնի և սիրելւոյ . և
կազմեցեր յօրինուածս երևելի և
աներևոյթ ապարածոց 'ի ձեռն

հոգւոյդ արդոյ . գու ես որ յոչնչէ
 զամենայն յեռութիւն յորինեցեր .
 և քոյով հրամանաւ վարին ամե-
 նայն զօրութիւնք երեւելք և ամե-
 ներևոյթք, որ են յերկինս և յեր-
 կրի, 'ի ծովու և 'ի ցամաքի : Քան-
 զի գու ես տէր, որ ետուր յողող
 ջուրոց զանօրէն պղծալից մարգիկ
 ութերորդ գարուն, և փրկեցեր
 զսիրելին քո զ'նոյ, որ պահեաց
 զհրաման բանի քո . ապրեցուցեր
 խաչանման փայտիւն 'ի ջուրցն
 հեղեղէ . որ յայնժամ օրինակաւ
 խաչին արարեալ զփրկութիւն,
 և այժմ արած ճշմարտութեամբ
 խաչիդ քո՝ յոր ելեր և հեղեր զար-
 խն քո 'ի բժշկութիւն ցաւոց
 մերոց :

Որ պահեցեր զԱբրահամ 'ի
 մէջ ամբարիշտ Քանանացւոց . որ
 յամենայն նախատանաց պղծու-
 թենէ մահու ապրեցուցեր զսի-
 րելին քո Սառայ : Որ գթացար
 յԻսահակ ծառայ քո, և պահե-
 ցեր զաղախին քո զԻերեկայ յա-
 նօրէն Փղապաւոց անտի :

Մի թողուր զմեզ 'ի ձեռաց բոց
 վասն անուանդ քո . որ ուսուցեր,
 վարդապետեցեր, և ետուր զքանս
 քո 'ի բերան մեր . զի այնու ա-
 սրել մարթասցուք յորոգայթից
 թշնամոյն . և ասես՝ անուն իմ
 'ի վերայ ձեր կոչեցեալ է, և դուք
 տաճար էք Աստուածութեան
 խնդ: Եւ ասես՝ եթէ զանուն իմ
 սուրբ առնիջիք 'ի սիրտս ձեր . և
 եզիր բանս 'ի մոտի՝ խնդրել 'ի
 քէն և ասել . սուրբ եղիցի անուն
 քո 'ի վերայ մեր՝ զոր խնդրեմք 'ի
 քէն: Եւ ահա ժողովեալք չարք
 բազումք սղծել զանուն սուրբ քո
 որ 'ի վերայ մեր է, և զտաճար
 անուանդ քո: զի թէպէտ և մեք
 տկարք և անարժան եմք, սակայն
 դու տէր պահեա՛ զանձինս մեր
 յանարժան խայտառականացս:

Մարդասեր և քաղցր, որ արկեր
 զմեզ յայս փորձութիւն, տուր
 մեզ յաղթել քո զօրութեամբդ .
 զի քո է յաղթութիւն և յաղ-
 թեսցէ քո անունդ պահել զմեզ
 յուսով զդաստութեամբ . զի այ:

առ մոցուք 'ի թիւ վիճակաց ար-
գարաց քոց . զի և առցուք զվարձա
վաստակոյ՝ զոր ապցես այնոցնէ, և
հաստուացես իւրաքանչիւր այնոցնէ
որ կացեալ իցեն յահի քում, և
պահեալ իցեն զհրամանս քո :

Այս ապրեցուցեր զԼոյ 'ի ջուրցն
հեղեղէ, ապրեցո՛ւ և զմեզ յանո-
րէնութեանցս հեղեղէ՝ որ շուրջ
պատեալ է զմեզ : Զի եթէ զգա-
զանս և զանասունս ապրեցուցեր
'ի տապանին, ո՞րչափ ևս խնայեա-
ցես 'ի քո պատկերս, որ զքեզ
փառաւորեմք : Իսկ եթէ 'ի սո-
ղունս և 'ի թռչունս խնայեցեր,
ո՞րչափ ևս խնայեացես 'ի մեզ, զոր
անուանեցեր տաճար կամաց քոց :

ԺԶ. ԱՐԴ՝ իբրեւ այս այսպէս
եղև՝ Ժողով ամբոխին 'ի վերայ
կուտակէր . բազմութիւն մարդ-
կանն էին բազում ապաստարդն
արքունի՝ որ եկեալ էին զմեանէն
տանեւ յարդունիս, և նախա-
րարքն և մեծամեծք աւագանոյն,
որ եկեալ էին շքադիրք պատիւ
առնել նմա, և երթալ ընդ նմա

յարքունիս . զի տարցին զնա կնու-
թեան թագաւորին Տրդատայ և
հայոց տիկնութեան :

Իսկ նոքա արտասոււադոչ ողորմ
ողորմ՝ ձեռս համբարձեալ 'ի
յերկինս , ինդրէին 'ի կամարար
տեառնէն՝ ապրեցուցանել զնոսա
յանօրէն յանարժան հարսանեա-
լըն ողջութենէն : Զգոյիւն բար-
ձեալ լալով մեծաձայն ճչէին և
ասէին . քաւ լիցի մեզ թէ սար-
տեսցեն զմեզ մեծութիւնք . կամ
խաղտեսցեն զմեզ փափկութիւնք .
կամ հրապուրեսցեն զմեզ թա-
ղաւորութիւնք . կամ նեղեսցեն
զմեզ հալածանք . կամ վտանգե-
ցեն զմեզ տանջանք հարուածոց ,
թէպէտ և բիւր ազգի ազգի տան-
ջիցէք զմեզ : Կամ երկիցուք մեք
արդեօք յահագին մահուանէն՝
զոր ածելոց էք դուք 'ի վերայ
մեր . քաւ լիցի մեզ թէ փոխա-
նակեսցուք զանցաւոր կեանս
ընդ յաւիտեանական կենացն , որ
ոչն անցանէ . որոյ տէրութիւնն
յէութենէ հաստատեալ , անփա-

փոխ եւն բարեքն ամենայն , որ ոչ
 անցանեն : Այլ ոչ խորութիւնք .
 և ոչ բարձրութիւնք . ոչ վիշաք ,
 ոչ չարչարանք . ոչ կապանք . ոչ
 տանջանք . ոչ հուր . ոչ ջուր . ոչ
 սուր . ոչ դժուար . ոչ պատարանք
 և ոչ մեծութիւնք . ոչ աղքատու-
 թիւնք . ոչ այն աշխարհ . ոչ այս
 աշխարհս . ոչ կեանք . և ոչ մահ .
 և ոչ զք կարէ մեկնել զմեզ 'ի սի-
 րոյն Քրիստոսի : Զի նմա նուիրե-
 ցաք զկուսութիւնս մեր . զի 'ի նմա
 աւանդեցաք զսրբութիւնս մեր .
 զի 'ի նմա մեամք , և սիրոյ նորա
 ցանկացեալ սպասեմք . մինչև կաց-
 ցուք առաջի փառաց գոգութեան
 նորա՝ առանց ամեթոյ և պատկա-
 ռանաց :

Եւ արդ եղեալ որոտումն յերկ-
 նից սաստիկ անշնորհն , զի ահա-
 բեկեալ զամենայն ամբոխն . և
 ձայնն՝ զի տուր առ նոսա , թէ
 զօրացարուք , պինդ կացէք , քա-
 ջալերացարուք , զի ես ընդ ձեզ
 եմ . և պահեցի զձեզ յամենայն
 ճանապարհս ձեր . և ամի զձեզ

պահեալս անարտառութեամբ, և
հասուցի զձեզ մինչև 'ի տեղիս
յայս: Զիև աստ փառաւորեացի
անուն իմ առաջի հեթանոսաց՝
կողմանց հիւսիսականաց. մանա-
ւանդ դու հախփսիմէ ըստ անու-
անդ քում, արգարի ընկեցեալ
եղեր Գայիանեաւդ, և քոյովք
սիրելեօք 'ի մահուանէ 'ի կեանս,
և մի երկնիք, այլ եկեալիք 'ի
տեղիս յայն՝ զոր ես և հայր իմ
պատրաստեցաք ձեզ՝ զանբնին
ուրախութեան տեղին ձեզ, և որ
միանդամ իբրև զձեզդ իցեն:

Եւ այնպէս յերկար որոտա-
ցեալ, զի թմբեալ լինէին մար-
դիկն յահէ անտի. և բազմաց ընդ
ոստուցեալ անդուշեալ, բազում
երիվարք հեծելոց՝ յահէ անտի
զբազումս ընկեցեալ, և զբազումս
առաթուր հարեալ սատակէին:
Եւ մարդկանն ընդ միմեանց ամ-
բօխեալ, ընդկուտակեալ, բա-
զումք զբազումս կոխեալ. սատա-
կէին. և բազմաց լինէր կոտորած,
և ձայն ազազակի և լալոյ. և ան-

հնարին չարիք և արհաւիրք 'ի վերայ մարդկան հասանէր . և բազումք մեռան, և բազմոց արիւնն հեղեալ զերկիրն առողջանէր : Արդ իբրեւ այս շփոթ ամբոխի եղև 'ի նոցանէն 'ի մէջ կոտորելոց մարդկան բազմութեան, ոմանք 'ի մեծամեծ ամբոխէ սպասաւորացն արքունի՝ անգէն ընթացան պատմել թագաւորին զամենայն բանս նոցա . քանզի գիպեցան անդ նշանագիրք՝ որ գրեցին զամենայն բանս, և ընթերցան առաջի թագաւորին :

Եւ ասէ թագաւորն . փոխանակ զի ոչ կամեցաւ գալ սրտառով շքեղութեամբ կամօք, բլունաբար ածցեն մինչև յապարտնս, և մուծցեն զնա մինչև 'ի սենեակ արքունի :

Արդ առեալ զսուրբն Հռիփսիմէ սպասաւորացն բռնաբար, մերթ վերամբարձ, մերթ 'ի քարշ : Եւ նա ազազակէր և ասէր . տէր Յիսուս Քրիստոս օգնեալ ինձ . և ամենայն ամբոխն ղինի նորա փոզ .

եալ թնդեր երկիրն 'ի բազմու-
թենէ անտի: Արդ ածին մուծին
զնա մինչև յապարանս թագա-
ւորին' 'ի սենեակն արքունի: Իսկ
իրրն արդելին զնա 'ի սենեակն,
սկսաւ խնդրել 'ի տեառնէ, և
ասէ:

Տէր Աստուած զօրութեանց,
դու ես Աստուած ճշմարիտ: Դու
ես որ հերձեր զծովն կարմիր, և
անցուցեր զքո ժողովուրդն: Դու՝
որ զամուլ վէմն դարձուցեր 'ի
ծննդականութիւն ջուրցն վտա-
կաց, և արքուցեր զժողովուրդն
ծարաւեալ: Դու ես որ իջուցեր
զծառայն քողջոյնն յանդուն-
դս խորոց ծովուն, և ետուր առ-
նուլ զլափ քո զօրութեանդ: և
արտաքսեցեր զնա 'ի դուրս քան
զմարդկային բնութիւնս, և միւս-
անգամ այսրէն առանց առա-
կանութեան ածեր ողջանդամ՝
կացուցեր 'ի կենդանութեան. զի
և մաղ մի անգամ ոչ շարժեալ
լինէր 'ի վարսից նորա: Դու ես
Աստուած ճշմարիտ, որ և զԴա-

նիէլ կուր արկեալ գազանաց՝ ապ-
 րեցուցեր յահագին ժանեացն .
 և կացուցեր զգրպարտեալն առա-
 ջի նեղացն փառաւորութեամբ :
 Դու և զերիս մանկունան ար-
 կեալ յայրել վասն զքեզ պաշտե-
 լոյն , ողջ և անարատ 'ի հրոյն
 պահեցեր . զի փառաւորեցին
 զքեզ՝ որք տեսին զսքանչելիս քո :
 Դու ետուր խոտաճարակ լինել
 խիստ և անօրէն թաղաւորին Բա-
 բելացոց . զի ոչ իմացաւ փառա-
 ւորել զքեզ 'ի վերայ սքանչե-
 լեացն քո զոր ցուցեր նմա . փո-
 խեալ զնա 'ի կերպարանս անաս-
 նոցն՝ ընդ գազանս անապատի եգի-
 փնակութիւն նորա , և ընդ ցեւո-
 անապատի եգի- զարօտ նորա :
 Դու և զաղախին քո Շուշան
 կրկին ապրեցուցեր յերկուց մա-
 հուց փրկեալ . և խայտառակա-
 մահ սատակեցեր զանօրէն թշնա-
 մին . և պսակ պարծանաց արդա-
 րութեան յուսացելոցն քոց շնոր-
 հեցեր և կանգնեցեր : Դու նոյն
 ինքն ես , և ամբ քո ոչ անցանէն :

Դու տէր զփառս քո այլում ոչ
տաս: Դու ես որ փառաւորեալդ
ես 'ի վերայ ամենայն տիեզերաց.
մի պղծեցեն զանուն սուրբ քո
հեթանոսք: Դու կարող ես փրկել
զիս 'ի պղծութենէս յայսմանէ.
զի վախճանեցայց սրբութեամբ
մեռանել վասն անուանդ քո մե-
ծի:

Փե. Եւ մինչ դեռ սուրբն
Հովհաննէս զամենայն աղօթս առ
Աստուած մատուցանէր, եկն ե-
մուտ Թադաւորն Տրդատ 'ի ներքս
'ի սենեակն՝ ուր էրն զնա արդե-
լեալ: Արդ իբրեւ եկն եմուտ նա 'ի
ներքս, առ հասարակ մարդիկն՝
ոմանք արտաքոյ աստարանիցն,
կէսքն 'ի փողոցս 'ի ներքսդոյն,
սըն առ հասարակ երգս առեալ
բարբառեցան կայծիւք վազելով
ցուց բարձեալ մարդկանն. կէսքն
'ի բերդամիջին, և կէսք ղբաղա-
քամէջն լցին խնճոյիւք առհա-
սարակ, համարէին հարսանեացն
զպարսն պարել և զկաբաւան յոր-
դորել:

Իսկ աւեր Աստուած նորոգեալ
յիւր սիրելին Հռիփսիմէ ապրե-
ցուցանել զնա՝ զի մի կորիցէ ա-
ւանգն որ պահեալ զգուշացեալ
էր, և լուսւ ազօթից նորա զօրա-
ցուցանել զնա. իբրեւ զՅայէլն և
իբրեւ զԴերսովքայն՝ եւս զօրու-
թիւն նմա. զի ապրեացի՝ի ստամ-
բակ բանաւորէն անօրէնու-
թեանն :

Արդ մտեալ Թագաւորն՝ բուռն
հարկանէր զնմանէն կառարեւել-
կամն ցանկութեանն :

Իսկ նա զօրացեալ լինէր ՚ի հօ-
գւոյն պարոյ. գազանաբար ոգւ-
րեալ, առնաբար մարտնչէր. իբրեւ
յերեք ժամուց սկսեալ մարտնչել
մինչև ՚ի տասն ժամն, պարտեալ
լինէր Թագաւորն. և զայն՝ որ
անհնարին համարեալ ուժով,
որ մինչև ՚ի Յունաց աշխարհին
էր, բազում ոյժս պնդութեան
ոսկերացն ցուցեալ էր, և զարմա-
ցուցեալ զամենեանս. և ՚ի Թա-
գաւորութեանն իսկ, իբրեւ ՚ի
հալսինի բնակութիւնն գարձեալ

եր, բազում գործն արութեանն
քաջութեանն և անդ ցուցեալ.
և որ այնպէս հռչակեալ էր ոմն
նայնիւ, արդ յաղջկանէ միտջէ
պարտեալ վատթարանայր, կամօք
և զօրութեամբն Քրիստոսի :

Եւ իբրեւ պարտեցաւ, վաստա-
կեցաւ, լքաւ, եւ նա արտաքս և
եւ ածել զերանելին Վայխանէ՝
և արկանել խառան 'ի պարանոցն
նորա, և ածել ունել զնա առ
գութս սենեկին, և ինքն անդրէն
մտանէր. և եղ բանս 'ի բերան ըս-
պասաւորացն՝ զի սոփաբեցին զան-
հրապոյրն Վայխանէ, ատել 'ի
դրաց անտի 'ի ներքս 'ի սենեակն
առ հռիփսիմէ՝ թէ արա՛ զկամո
դորս և կեանց գու և մեք :

Իսկ նա յանձին կալեալ խօսել
ընդ սանուռն իւրում, և մասուն-
ցեալ ասէ 'ի դրաց անտի 'ի ներքս
'ի սենեակն առ հռիփսիմէ : Ո՛ր-
դեակ, պահեսցէ զքեզ Քրիստոս
'ի պղծութենէդ, և լիցի քեզ
զբաղիկ. քան լիցի քեզ զորդեակ,
եթէ լիցի քեզ ելանել 'ի ժառան-

գութենէ անտի կենացն Ար-
տաւծոյ, և ժառանգել քեզ զան-
ցաւորս՝ որ ոչ ինչ խել է. այ-
սօր է, և վազիւ կորնչի:

Իբրեւ խնայան՝ թէ զոր խրատ
յաճախեաց մատուցանել, բե-
րեալ քարինս՝ հարկանէին զքերանն
մինչև թափել ատամանցն. և
ստիպէին ասել նմա՝ զի արասցէ
զկամս թագաւորին:

Նա ևս քան զևս պնդեր և
ասէր. քաջալիբերաց պինդ կաց,
և այժմ տեսանես զԳրիտատոս՝ առ-
որ անձկացեալ ես: Յուշ լիցի քեզ
նորեակ հոգեխառն անուագն,
որով զքեզ անուցի: Յուշ լիցի
քեզ աստուածեղէն խրատն, որով
զքեզ պարարեցի: Յուշ լիցին
հալածանքն իմ, և քո՝ ի միասին:
Յուշ լիցի քեզ և բաժակ մահու,
զոր՝ ի միասին եմք ըմբելոց: Յուշ
լիցի քեզ և յարութիւն ամենայն
տիեզերաց: Յուշ լիցի քեզ և մե-
ծատանն յանգիմանութիւնն:
Յուշ լիցի քեզ պարտմն յախա-
նական գեհեներն տանջանայն:

Յուշ լիցի քեզ տնապական պար,
 դէքն արգարոցն, զոր և մեղն է
 պատրաստեալ: Յուշ լիցի քեզ
 աստուածեղէն երկնաւոր բար-
 բառն, զոր լուսր իսկ դու քեզէն
 քոյովք ականջօք յայսմ աւուր.
 քաջալերեաց և զօրացոյց զքեզ
 մեօք հանդերձ, նոյն և արժանիս
 արացէ պսակին և հանդատեանն
 զոր խոստացաւ. և զօրացուցէ
 զքեզ մեօք հանդերձ, զի լիցուք
 բնակիչք Աստուծոյ լուսեղէն
 յարկացն յաւիտենականաց բնա-
 կութեան:

Այլ տէրն մեր և Թագաւորն
 մեր և Աստուածն մեր, որ վասն
 մեր խոնարհեցաւ յանարգու-
 թիւն, մի թողցէ զմեզ անարդա,
 զի զօրութեանց նորա ցանկացաք.
 փրկիչն աշխարհաց օգնեսցէ մեզ,
 որ ոչ եթող ընդ վայր զմեզ զյու-
 տացեալս իւր. և արժանիս համարե-
 ցաւ իւրոց բանիցն քաջալերու-
 թիւն տալոյ. զի նա անարգամե-
 ծար տէր է, և նա ինքնին պա-
 հեօցէ զմեզ զողախնեայս իւր

յամենայն մեղաց . որպէս և աթօր
խի լուաք, զի եր պահեալ զմեզ
ամենադօր աջոյն, և պահեսցէ
զմեզ մինչև յաւիտեան . բայց մի
այն 'ի սիրոյ նորա մի մեկնեսցուք :

Այլ զարթուացէ զգորութիւնս
իւր, և եկեսցէ կեցուացէ զմեզ,
և մեք զանուն տեսուն կարգաս-
ցուք . երեսցուացէ զերեսս իւր
'ի մեզ, և կեցցուք . զի նա է Աս-
տուած փրկիչ մեր . վասն նորա
համբերեցաք զօրհանապազ :

Յուշ լիցի քեզ տէրն, որ վասն
զմեզ բարձրացուցանելոյ խոնար-
հեցաւ, և հեղ զարիւն իւր 'ի
վերայ խաչին . վասն կենաց մե-
րոց և փրկութեան մերոյ 'ի մահ
վերաւորեցաւ . գիր զնա 'ի մաթ-
քում, և կարգաւ սրաիւ քով
զնա . ահա հասեալ է քեզ յօդ-
նախնութիւն . և զօրացուացէ
զբազուկս քո՝ որպէս զմանկանն
Գաւթայ 'ի վերայ արջոցն և
առիւծուցն, որ իբրև զուլս այ-
ծեաց ճեղքեալ բեկանէր . նաև
որ զանալի հսկայն ջարդեաց 'ի

ձեռն ծառայի իւրոյ Դաւթի,
խորտակեցէ զգարութիւն անօ-
րէնութեան դորա առաջիքո:

Դուստր մարդարէութեան հա-
ւատոցն Դաւթի, և անեալ յար-
գարութեան 'ի վերայ բազկաց
խնոց, առաջի սուրբ և փառաւոր.
եալ սեղանոյն Աստուծոյ՝ անար-
գու աղախին Քրիստոսի. այն՝ որ
այսօր իսկ յայտնութեամբ գթու-
թեամբ մարդասիրութեամբ իւ-
րով յայտնեցաւ մեզ. որ իմաս-
տութեամբն խնդրեցաք զնա, նոյն
ապէք քեզ մեզք հանդերձ՝ առանց
աւօթոյ տեսանել զնա դէմ յան-
դիման:

Արդ զայս ամենայն խօսեցաւ
սուրբն Գայիանէ՝ ի բարբառ Հռո-
մայեցւոց ընդ իւրում սանոն
'ի դրաց սենեկին, մինչ դեռ թա-
գաւորն ոգորէր ընդ սրբոյն Հռիփ-
ոիմեայ: Բայց գոյին անդ ոմանք
'ի սպասաւորացն արքունի՝ որ
լօէին զայն ամենայն 'ի բարբառ
Հռոմայեցւոց:

Եւ արդ իբրեւ լուան զայն ամե-

նայն՝ զոր և խնսեցաւ Գալիանէ ընդ սանուն իւրում՝ ի բաց առին զնա ի դրաց անախի։ Զի թէպէտ և բազում հարին զնա, և ծեծեցին քարամբք զերեսս նորա, և թափեցին զառաւունսն նորա, և Զարգեցին զանուր բերանոյն ընդաց նորա, ոչ շքեաց զբանս իւր՝ խօսել ընդ ազգանն ալ ինչ. ալ զոր սկիզբն արարեալ էր բանից իւրոց առաջի նոցա, և զնոյն յառախեալ բազմացուցանէր։

Իսկ նա մարտեաւ ևս ընդ նմա ի տասն ժամէ աւուրն մինչև ի պահ մի գիշերոյն, պարտեաց զթագաւորն։ Եւ զօրացեալ ընէր ի հոգւոյն պրոյ ազնիկն. հարեալ վանեալ պարտեալ՝ վաստակաբեկ առնելով զթագաւորն մեղկեալ ընկենոյր. մերկ կողուտ ևս ի հանգերձից զթագաւորն կացուցանէր. և զպատմութեանն պատահեալ, և զնշան թագաւորին ցուեալ կողոպտեալ ամօթալից թողոյր. թէպէտ և զիւր զցեսափկն քճքճեալ պատահա-

տաւն 'ի նմանէ 'ի գուրս բերէր,
յաղթող պահէր զանձն իւր տը-
րութեամբ :

Եւ բացեալ զգուրս տանն
բռնաբար՝ 'ի գուրսելանէր, հեր-
ձեալ զամբօխ մարդկանն, և ոչ
ուրուք կարացեալ յաղթահարել
զնա, և ընթացեալ ընդ քաղաքա-
մէջսն, ելանէր ընդ արևելակոյս,
ընդ արեգ գուռն քաղաքին :

Երթեալ առ հնձանօքն՝ ուր
էին իսկ յառաջ վանք խրեանց,
ձայն աւետեաց մատուցանէր
ընկերացն. և ինքն անյաններ հա-
րուտ մի 'ի քաղաքէն 'ի կողմն մի
հաստոյ՝ 'ի տեղի յարևելս կոյս,
'ի սարաւանդակի բարձրաւանդակ
յաւաղին տեղի մի, մօտ 'ի բուն
պողոտայն որ երթայր յԱրտա-
շատ քաղաք. իբրև եհաս յայն
տեղի՝ ծուր եղեալ կայր յաղ-
թըն և սուեր :

Տէր ամենայնի, ո՞ կարիցէ հա-
տուցանել քեզ փոխանակ բար-
եացն՝ որ 'ի քէն շնորհեցաւ մեզ,
ղի պահեցեր զյոյս մեր հաստա-

տուն՝ որ 'ի քեզ էր. և ապրեցուցեր զմեզ 'ի պղծաբն ժանեաց գաղանին՝ որ ապականէրն զմեզ: Այլ զի՛նչ ևս կայցէ 'ի մեզ կար՝ փոխարէնս հաստեցանել քեզ. բայց անձինք մեր լիցին փոխանակ փրկութեան քում. զի գուինքն արժանիս արարեր զմեզ արանեկութեան՝ կրել զանունդ. քո որով ապրեցուցեր զմեզ. զի բայց 'ի քէն տէր զայլ ոք ո՛չ գիտեմք, և զանուն քո անուանեմք զօրհանապազ:

Այլ մեզ լաւ է մեռանել 'ի սրբութեան քում, քան թէ ձգիցեմք զձեռս մեր յԱստուածոտարս, որ չիցեն իսկ. այլ ո՛չ ինչ իսկ են ամենայն պաշտամունք հեթանոսաց. զի գուեա արարիչ, որ ամենայն 'ի քէն և որդւոգք քո միածնաւ՝ առանց որոյ եղև և ո՛չ ինչ. և հոգիդ քո բարի առաջ նորդեացէ մեզ 'ի յերկիր ուղիդ, որ տանի զմեզ 'ի բարութիւնսն յաւիտեանականն յերմնաւորս:

Արոյ յանդիման լինելոց եմք

առաջի միածնիդ քոյ. զի առանց
ամօթոյ կայցեմք 'ի կողմ աջակող-
մանն, յորժամ առաքեսցես զգա
'ի պատրաստ լուսոյ բնակու-
թենէդ հայել յամենայն բնա-
կիչս երկրի. որ ատեղժ խկ զսիրտս
որդւոց մարդկան. որ 'ի միտ առ-
նու զամենայն գործս նոցա. զի և
մեք 'ի ժողովրդենէ քումմէ եմք
և 'ի խաչնէ արօտի քոյ. մոցուք
'ի յարկսդ զոր պատրաստեցեր
սիրելեաց քոց: Փութամք անր
զի ելցուք 'ի մարմնայս, զի խառ-
նեցուք 'ի գունդ միածնի որդւոյդ.
քո սիրելոյ. և 'ի թիւ այնոցմկ՝
որ սիրեցին զոր երևելոյ գալստեան
տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի:
'Ի պղծութենէս և եթ ապրես-
ցուք. այլ եկեսցեն տանջանք 'ի
վերայ մեր վասն անուան քոյ՝ պատ-
րաստ եմք. զի ոչ զրկես դու զմեզ.
զի գու ինքնին տէր վկայես ինձ,
զի վարուց երկրակեաց կենացս՝
ես ինչ ոչ ցանկացայ 'ի մանկու-
թենէ իմմէ. վասն զի նայեցոյ և
հաւատացի բանի քո զոր ասացեր.

Թէ վայ իցէ ձեզ յորժամ բաղդ
ասիցեն զձէնջ մարդիկ. այլ երանի
է ձեզ յորժամ նախասիցեն զձեզ
և հալածեացեն, և ասիցեն զամե-
նայն բան չար սուտ զձէնջ վասն
իմ՝ ցնծացէք և ուրախ լերուք :

Արդարեւ իսկ տէր ցնծացաք և
ուրախ եղաք ընդ այս պատերազմ
որ եհաս մեզ, մարանչել սիրով
քով, զի յազմեաց յազմող զոր
ուժիւնդ քո, և ետ մեզ յազմել:
Ուրախ եղաք ընդ այս փոխանակ
աւուրցն՝ որ խոնարհ արարիւն ըզ-
մեզ, և ամացն՝ յորս տեսաք զչար,
չարանան. հայեաց տէր՝ ի ժառանգ
դուժիւն քո և ՚ի գործս ձեռաց
քոց. և առաջնորդեալ մեզ ՚ի վե-
րինդ քո երուսաղէմ՝ որ ՚ի բար-
ձունս. ուր ժողովելացդ ես զամե-
նայն արդարա զսուրբս և զսիրելիս
անուան քո. եղիցի լոյս տեսուն
Աստուծոյ ՚ի վերայ մեր :

ԺԸ. Եւ մինչ գեռ երանելին
սուրբն Հովսիսիմէ խօսէր զայս ա-
մենայն, անդէն ՚ի նմին գիշերի
եկին հասին վաղվաղակի ՚ի տեղի

անդր իշխանք Թագաւորին, և
դահճապեան դահճօքն հանդերձ
րնդ նոսա և ջահք լուցեալք ա-
ռաջի նոցա : Եւ մատեան վաղվա-
զակի կապեցին զնա ձեռս յետոյ,
և խնդրէին զի հատցեն զեզուն :

Իսկ նա իւրովք կամօքն բաց-
եալ զբերանն՝ հանեալ մատուցա-
նէր զեզուն . և անդէն զհանդեր-
ձին պատառատուն որ զնովաւն
էր՝ ի բայ դերժուին ի նմանէ .
և հարեալ չորս ցիցս ի գետինն
երկուս ոտիցն, երկուս ձեռացն, և
պրկեցին զնա . և մատուցին զկան-
թեղունան ցմեծ ժամս . այրէին
և խորովէին զմարմինս նորա հրով
կանթեղացն . և քարինս վարեցին
ընդ գոգն նորա, և ի վայր վայ-
թեցին զաղիսն նորա . և մինչ գեռ-
աւ կայր կենդանի՝ փորեցին զաչս
երանելոցն . տալա անդամ ան-
դամ յօշէին զնա և ասէին . եթէ
ամենեքեան որ իշխեսցեն ան-
գոսնէլ և անարգէլ զհրամանս
Թագաւորոց, ըստ նմին օրինակի
կորցեն :

Իսկ էին և այլ սուրբ անձեր և կանայք որ ընդ նոսա եկեալ էին՝ աւելի քան զԵմբանասուն մարդ . այլ որ 'ի ժամանակի անդ հասին 'ի փեղին յայն 'ի նոցանէն՝ որ խընդրէին ամիոպել և Թաղէլ զմարմինս նոցա . յորոց վերայ սուր եղեալ կոտորեցին զնոսա իբրեւ երեսուն և երկու ոգիս :

Որոց ասացեալ և նոցա զայս , պիտեցաք զքեզ տէր զի լուիցես զձայն ազօթից մերոց . խոնարհեցուցեր զունկն քո բարերար , և մէք կարգասցուք առ քեզ . քեզ փառք՝ որ ոչ զըկեցեր զմեր անարժանութիւնս 'ի քոց բարեացդ մարդասէր . որ պահեցեր զմեզ իբրեւ զգիր ազան , և 'ի հովանի Թեոց քոց ասպրեցաք յանօրինութեանցս բազմութենէ . և ահա մեռանիմք վասն փառաւորեալ անուանդ քո : Եւ զայս միաբան ասացեալ՝ առ հասարակ ոստռեցան :

Եւ մի ոմն որ անդէն 'ի ներքս սպանին 'ի հնձանի անդ՝ ուր էին

վանքն նոցա . որ այսպէս ասէր 'ի
 ժամ հրաժարելոյն իւրոյ . գոհա-
 նամ զքէն բարերար՝ զի և զիս
 ոչ զրկեցեր . զի ես հիւանդ էի՝ և
 ոչ կարացի ընթանալ զհետ ընկե-
 րացի ժամանել . սակայն գուտէր
 մարդասէր քաղցր՝ ընկալ և խառ-
 նեա և զիմ ոգիս 'ի գունդ քո
 սուրբ վկայիցն՝ ընկերացն խնոց
 և քերցն առ քո աղախինն և մայրն
 մեր և գլուխ Գայիանէ , և զքեզ
 սիրիչ և որդեակ մեր Հռիփսիմէ :
 Եւ սա այս օրինակաւ խօսեալ՝
 վոխեցաւ : Եւ քարշեալ 'ի բաց
 ընկեցին զմարմինս նոցա՝ առ 'ի
 կեր լինել շանց քաղաքին , և դա-
 զանաց երկրի , և թռչնոց երկնից :

ԺԹ . ԻՍԿ Թադաւորն Թող-
 եալ զիւր ամօթն կորանաց որ
 պարտէր նմա , որ այնչափ անու-
 անի եղեալ քաջութեամբք առա-
 ւելոյր 'ի մարտս պատերազմացն .
 նաև յուղմախանդան Յունաց հըռ-
 կայազօր երևեալ , բազում գոր-
 ծո արութեան և անդ ցուցեալ .
 և ոչ սակաւ մղեալ պատերազ-

մուկն յայնկոյո Եփրատ գետոյ ,
'ի կողմանս Տաշկայ , ուր և կա-
րե վէր խոցեալ ելանէր երկվարուն
'ի պատերազմէն : Իսկ նորա ա-
ռեալ զերիվարն , և զապագէնն
նորին և զիւր զառնագէնն առեալ
կապեալ 'ի Թիկունան , 'ի վերայ
միանանցն 'ի լիւզ անցանէր ընդ
գետն Եփրատ :

Արդ որ այնչափ հզօր զօրաւոր
բուռն ոսկերօքն էր , և յաջկա-
նէ միտլէ յազլթահաթեալ լինէր
կամօքն Աստուծոյ : Եւ զայն
ոչ էր եգեալ 'ի մօի զամեթն նա-
խատանացն , այլ 'ի տեփէ սի-
րոյն նորա քեռեալ , որումեալ
ընդ մահ աջկանն , տիրացեալ
սղանայր :

Տեւէք ասէ զխաւարդատար ա-
լանդ աղցիդ քրիստոնէից , զեփրդ
կորուսանեն զանձինս բազումն
մարդկան , հանել յԱստուծոցն
պաշտամանէ . յերկրաւոր վայր-
լից կենացս խափանեն , և 'ի մա-
հուանէ ոչ գորան . մանաւանդ
վասն պանչելոյի հոխփմեայ՝

որ ոչ գոյր համեմատ յերկրի 'Թ
ծնունդս կանանց :

Վասն զի սիրտ հասեալ զհետ՝
անմեռաց 'ի մտաց չանկանի, մինչև
կենդանի եմ ես Տրդատ արքայ .
զի զՅունաց աշխարհն և զՀռոմ
մոց քաջ գիտեմ, և զմեր Պար-
թևաց կողմանն, վասն զի բնու-
թեամբ իսկ է մեր . և զԱսորես-
տան և զՅաճկաստան և զԱսոր-
պատական . և զի մի ըստ միտքի
թուեմ, զի բազում տեղեր այն
են՝ որ իմ խաղաղութեամբ հա-
սեալ է . և բազումք այն են՝ որ
մարտիւ պատերազմաւ աւարիսս
պատահեալ . ոչ ուրեք տեսեալ
է նման նմանութիւն այս գեղոյ՝
զոր էր կորուսեալ այս կախար-
գացն . զի այսպէս զարացան կա-
խարդիքն՝ մինչև ինձ յազմեցին :

Իսկ 'ի վաղիւ անդր մատուցեալ
առնոյր հրաման զահապետն՝
վասն որոցն Գայիանեայ սպան-
ման : Իսկ նա իբրեւ լուռս՝ առ-
սերն յեղեալ զեղեալ յիմարեալ
տփշեալ, և ոչ յիշեալ վասն որոցն

Հախփախմայ՝ համարեցաւ եթէ
կենդանի իցէ : Մեծ աւագաւ :
Թեան բարձի և պատուոյ պար-
գէս խոտաւանայր, եթէ յանկարծ
դը հնարեացէ պատրել հաճել
զմեռաւ աղջկանն գալ առ նա : Իսկ
նա տսէ . Թէ այնպէս կորիցեն
ամենայն Թշնամիք քո՝ արքայ, և
որ զԱստուածս անարգենն, և
զհրամանս ձեր Թագաւորաց . այլ
կայ կախարդն այն, որ ապական-
եալ կորոյս զչքնազագեղն, և եր-
կաւ ևս ընկերք նորուն :

Իբրեւ լուաւ Թէ մեռաւ սուրբն
Հախփախմէ, գարձեալ տրամու,
Թիւն ընկալաւ . իջեալ նստէր՝ ի
վերայ գետնոյ, և լալր, և՛ ի սուգ
մտանէր : Դարձեալ հրաման տալը
վասն առաքինւոյն Գայիանեայ,
Թէ նախ զնշան ընդ ծածարական
հանել, և ապա ապանանել . վասն
զի իշխեաց, փնասակար խրատուն
իւրով կորոյս զայնպիսին, որ զգիցն
գեղեցիկութիւն սւնէր ՝ ի մէջ
մարդկան : Իսկ գորին խրատգան
շնորհ տրարեալ զգիսն իշխեաց,

որոց նմայն զայն շնորհեալ էր
դեղեցիութիւն. վասն այնորիկ
զնա կտտամահ սպանցեն ։

Արդ ելեալ դահճապետն պար
ծելով չարամահ առնել զնա . և
ետ հանել զնոսա շղթայիւք 'ի
քաղաքէն ընդ գուռն հարաւոյ ,
ընդ կողմն սողոտային՝ որ հանէր
'ի Մեծամօրի կամուրջն . 'ի տեղին
յայն՝ ուր սովոր էին սպանանել
զամենայն մահապարտս . 'ի ճաղ
ճախուտ տեղի մի մօտ 'ի պարիէն
փոսին՝ 3 որ շուրջ դայր զքաղա
քան ։ Եւ վարեցին չորս չորս
ցիցս միում միում 'ի նոցանէն ։
Եւ մինչ դեռ կազմէին, սկսաւ ա
սել սուրբն Գայիանէ ընկերօքն
հանդերձ այսպէս ։

Գոհանամք զքէն տէր՝ որ ար
ժանի արարեր զմեզ մեռանել
վասն մեծի անուանդ քո . և յար
դեցեր զհողեղէն բնութիւնս մեր,
զի լիցուք արժանի Աստուածու
թեանդ քում . և հաղորդեցեր
զիս մահուան սրբոց քոց վկայոյն
հոգիսիմեայ և ընկերայն . և արդ

փութամ՝ և անձկացեալ եմ հա-
տանել նոցա , որ զքեզն սիրեցին .
և ուրախ եմ զի ժամանեցից զկնի
գտներն խնայ և որդեկին խնայ հը-
ռիփսփմեայ , և քերպն խնայ և
ընկերացն :

Արդ յիշեա՛ զմեզ տեղ՝ որ վասն
անուան քո մեռանիմք զօրհանա-
պազ . համարեցաք իբրև զոչխար
'ի աղանդամն . աքի և մի մեթեր
զմեզ վասն անուանդ քո . և գու-
տուր մեզ զյաղթութիւնդ քո , և
չարն գործակցոքն հանգերձ՝ նը-
կան լիցի յահէ փառաց քոց :

Եւ յետ այսորիկ մատեան և
արատառեցին զհանգերձս նոցա
յանդամաց իւրեանց և սրկեցին
զնոսա մի մի 'ի չորս շէցս . և ծա-
կեցին զմարմն 'ի պնդունս նոցա ,
եզին փազս , և փշելով այնպէս
կենդանւոյն մարմեցին զսուրան
երեսին՝ 'ի ներքուստ 'ի վեր մինչև
'ի ստինան . և ծակեալ զծոծո-
րական , և զկողուն ընդ այն հանե-
ին . և վարեցին ևս քարինս ընդ
գոգս նոցա , և յը ուերալ զազիս

նոցա յորովայնիցն ընդ գոգս
նոցա . և քանզի դեռ ևս կային
կենդանի, և ապա բարձին զգլուխս
նոցա սրով :

Արդ որք միանգամ եկեալ
էին ընդ նոսա անտուտ 'ի Հո-
ռոմնց աշխարհէն, որ միանգամ
միաբանք եկին հասին յերկիր
Հայաստան աշխարհին, աւելի
էին քան զԵւթանասուն մարդ .
իսկ որ սպանան ընդ սուրբ տիկ-
նայն ընդ Գայիանեայ և ընդ Հը-
ռիփսիմեայ, նոքիմք հանգերձ
որ թուեցան 'ի թիւ վկայելոցն,
ընդ ամենայն սպանեալսն երե-
սուն և եւթն մարդ :

Արդ 'ի քսան և 'ի վեց ամսոյն
հոռի կատարեցաւ սուրբն Հռիփ-
սիմէ՝ դասուն սրբով երեսուն և
երեք նահատակակից ընկերօքն
հանգերձ : Եւ 'ի քսան և եւթն
ամսոյն հոռի, սուրբն Գայիանէ
երկու իւրովք ընկերօքն . որք ընդ
նմա պատերազմեալք պատկեցան,
և առին զպսակն յաղթութեան :

Ի . ԱՐԴ աւուրս վեց 'ի խոր

տիրութեան և յանհնարին տրտմութեան կնիցեալ թագաւորն առ անձուքն տիրոյ գեղոյն Հռիփսիմեայ, ապա յետտառիկ ժամ տուեալ յբազմ' ամենայն զօրացած եւ կռտեւ զպառականն, խուճապական տիրեալ, երազազ տուեալ, թակարգ ձգեալ, կամեցեալ որս առնել, երթեալ 'ի գաշտն փառական նշամակաց։ 4

Այն ինչ 'ի կառս ելեալ կամեր թագաւորն ըստ քաղաքն ելանել, անդէն վաղվապակի պատուհաս 'ի տեառնէ 'ի վերայ հասանէր. և հարեալ զթագաւորն այսոյն պղծութեան 'ի կառացն 'ի վայր կործանէր. և անդէն մոլեգնել սկսաւ, և խրովն ուտել զիւր մարմինն. նաև ըստ նմանութեանն՝ Նաբուգոդոնոսորայ պալային Բաբելացւոց, ելեալ ըստ մարդկային բնութեան արտաքս 'ի նմանութիւն վայրենի խողաց, իբրեզնոսա՝ ընդ նոստ 'ի մէջ նոցա երթեալ բնակէր։

Եւ այնուհետեւ մտեալ յեզէզն

խոտաճարակ լեալ անհնարին
անդգայութեամբ, մերկ զանձն
ընդ դաշտան կոծելով. զի թէպէտ
կամեցան արգելուլ անդէն՝ ի քա-
ղաքին՝ ոչ կարացին. մի վասն բնա-
կան ուժոյն, և մի վասն զի էր և
ոյժն գիւաց՝ որ ի նմայն հարեալ
էին:

Նաև ամենայն մարդիկն որ ի
քաղաքին էին՝ նոյն օրինակ գիւա-
բախք մոլեղնէին. և անհնարին
կործանումն ի վերայ աշխարհին
հասանէր: Եւ ամենայն ընտանիք
թագաւորին ծառայք և սպասա-
ւորք՝ առ հասարակ հարուածովք
հարեալք լինէին. և անհնարին
սուգ վասն հարուածոցն լինէր:

Յայնմ ժամանակի տեսիլ Աս-
տուծոյ երևեալ ի վերայ քեռ-
թագաւորին, որոյ անուն էր Խոռ-
րովիգուխա: Արդ եկեալ խօսէր
ընդ մարդիկն, պատմէր տեսիլ և
ստէր. տեսիլ երևեցաւ ինձ յայնմ
գիշերի. այր մի ի նմանութիւն
լուսոյ եկեալ պատմեաց ինձ,
եթէ ոչ այլ ինչ գոյ բժշկու-

Ատուածն քողոր պաշտեա գու՝
նա հրամայեաց հանել զքեզ այ-
սի: Եւ անգէն յոտն կացեալ
վաղվաղակի շարժեաց զպարանն,
և բուռն հարկանէր:

Իսկ սոցա գիտացեալ՝ ձգեալ
հանին զնա 'ի վեր, և տեպն զն
Թխացեալ էր մարմին նորա իբրև
զածուղ սկացեալ, և անգէն հան-
գերձս մատուցեալ զչեցուցին
նմա, և խնդուեամբ առին զը-
նային յԱրտաշատ քաղաքէ, տա-
նել 'ի վաղարշապատ քաղաք:
Յայնմ ժամանակի առ վտանգի
տարակուսանաց ջաւոցն՝ ելեալ
Թագաւորն, գիւին առեալ ածէք
ընդ առաջ նորա մերկ խայտառակ:
Եւ նախարարքն արտաքոյ քաղա-
քին սպասէին նմա:

Արդ իբրև տեսանէին զնոսա 'ի
բացէ՝ զն գային Գրիգորիոս Օ-
տայիւն հանգերձ, և այլ բազում
մարդիկ՝ որ գային ընդ նոսա յԱր-
տաշատ քաղաքէ, ընդ առաջ խա-
ղացեալ մոլեգնելով և ուտե-
լով զմարմնս, գիւահարէին,

և փրփրէին առաջի նորա :

Իսկ նա վազվազակի ծռւնր ե-
ղեալ յաղօթս կայեալ, իսկ նորա
անդրէն 'ի զգատտութիւն գառ-
նային : Եւ սա անգէն հրամայեաց
զի արկցեն զանձամբք իւրեանց
հանդերձ, և ծածկեսցեն զամօթն
իւրեանց : Եւ մատուցեալ թագա-
ւորն և նախարարքն, բռն հար-
եալ ունէին զտոխոյն սրբոյն Գրի-
գորի և ասէին, խնդրեմք 'ի քէն
թո՛ղ մեզ զյանցումս մեր՝ զոր մեք
ընդ քեզ արարաք :

Իսկ նա մատուցեալ կանգնեաց
զնոսա 'ի գետնոյ անտի, և ասէ .
ես մարդ եմ՝ իբրև զձեզդ, և մար-
մին ունիմ իբրև զձերդ . բայց
դուք ծաներո՛ւք զձեր արարիչն
որոյ զերկինս և զերկիր արարեալ
է, զարեգակն և զլուսին և զա-
տեղս, զծով և զցամաք . և նա կա-
րօղ է զձեզ բժշկել :

Իսկ անգէն սկսաւ հարցանել
Գրիգորիոս՝ թէ ո՛ւր եղեալ են
մարմինք վկայիցն Աստուծոյ : Իսկ
նորա ասեն՝ թէ որոնց վկայից ա-

սեռ : Եւ նա ասէ , որ վասն Աստուծոյ մեռան 'ի ձէնջ : Իսկ նոցա ցուցեալ նմա զտեղխն :

Իսկ նա ընթացեալ ժողովել և ամփոփել զմարմինս նոցա 'ի սպանման տեղեացն՝ զի կային անգէն , տեփն զի զօրութիւնն Աստուծոյ պահեալ էր զմարմինս նոցա . զի այն ինն տիւ էր և ինն գիշեր՝ զի արտաքոյ ընկեցեալ էին մարմինք նոցա . զի ոչ գազանի էր մատուցեալ , և ոչ շան , քանզի անգէն շուրջ զքաղաքուն էին մօտ 'ի քաղաքն . և ոչ հաւու վնասեալ ևս էր նոցա , և ոչ էր հոտեալ մարմին նոցա : Իսկ նոքա բերին հանգերձս բազում պատանաց :

Իսկ երանելին Գրիգորիոս՝ ոչ արժանի համարէր զպատանսն բերեալս Թագաւորին , կամ զայլոց մարդկանն . այլ իւրաքանչիւր պատառատուն հանգերձիւն պատէր զսուրբան . առ անգամ մի , ասէ , մինչև լիջիք գուք արժանի պատել զմարմինս նոցա . և ամփոփեաց

առ. դնաց 'ի հնձանն' ուր վանքն
խակէալ էին նոցա. և իւր խակ
վանս անդէն կալեալ օթեվանս
առնէր: Եւ երանելին Գրիգորիոս
գլխաւն ամենայն՝ առ Աստուած
աղօթս մատուցանէր վասն նոցա
փրկութեան. և խնդրուածս առ
նէր, զի դարձցին և ապաշխարու-
թեան հնարս դտանել մարթա-
յեն:

Եւ 'ի վաղիւ անդր թագաւորն
և նախարարքն, և մեծամեծ աւա-
դանին խառնադանձ ամբոխիւն,
բազմութեամբ եկեալ 'ի ծունր
իջեալ առաջի սրբոյն Գրիգորի,
և առաջի սուրբ ոսկերաց վկայիցն
Աստուծոյ, խնդրէին և ասէին.
Թո՛ղ մեզ զամենայն յանցումն
չարեացն զոր մէք ընդ քեզ արա-
բաք. և խնդրեա՛ գու վասն մեր
յԱստուծոյ քումմէ զի մի կորի-
ցուք:

ԻԱ. ԻՍԿ կապեալն Գրիգորիոս
անդէն սկսաւ խօսել և ասէ. որ
ասէքդ թէ Աստուած քո՝ Աս-
տուած է և արարիչ ամենազօր

կամայական բարերարութեամբն՝
անուանեք անհիւթական . զնիւ-
թական արարածս էական գիտու-
թեամբն իւրով յանտեղիս խնդ-
'ի մի հրաման հաստատեալ՝ զաշ-
խարհս պատրաստեաց յոլնչէ .
զամենայն ինչ արար Աստուած
ամենակալ, ամենաաւերն . զնածա-
ներսւք, զի բժշկեսցին մեր ցաւք
յանցանաց 'ի պատուհասէ այսի :

Որ վասն իւրոյ մարգարէր ողոր-
մութեանն խրատեաց զմեզ, ըստ
բանից աստուածական իմաստու-
թեանն . որպէս ասաց իսկ, թէ
զոր սիրէ տէր խրատէ և գանա-
լից առնէ զորդի՝ զոր 'ի յակն առ-
նու . իսկ նա բարերարութեամբ
իւրով կոչեաց զմեզ յորդէգրու-
թիւն :

Իսկ ճշմարիտ որդին Աստուծոյ
ոչ ամեն համարի զայնոսիկ իւր
եղբարս անուանել, որք գարձ-
ցին յերկրպագութիւն նորա . և
հոգին սուրբ շնորհեսցէ մեզ զառ-
հաւատչեաց սիրոյն իւրոյ, զուար-
ճացուցանել զսիրտս մեր յուրա-

խութիւն որ ոչն անցանէ . բայց
միայն եթէ դարձիք , և ըստ կա-
մաց նորա դնասիք , տացէ ձեզ
զանմահութիւն կենաց :

Այլ զի կոչեցէքդ Աստուած
քո , բարիոք տաացէք . քանզի որ
ճանաչեն զնա՝ նանոցա Աստուած
է : Իսկ որ ոչն ճանաչէ , թէպէտ
և են նորա արարածք , օտար են 'ի
խնամոց և 'ի սիրոյ մարդասիրու-
թենէ անտի նորա . իսկ երկիւ-
ղածք նորա մերձ են առ նա , և
այցելութիւն նորա շուրջ է զնո-
քօք , և պահէ զնոսա :

Իսկ թերեւս ասացես դու՝ թէ
ո՛ւր պահէ զերկիւղածս իւր . զի
որ 'ի ձեռս մեր անկան՝ մեռան և
չարչարեցան , և մեք ըստ կամաց
մերոց դատեցաք զնոսա : Տէս զի
կամեցաւ Աստուած զհանգիստ
մահու մարդկան . և 'ի միւսանդամ
դաշտեան փառացն երեւցուցա-
նէ՝ տալ զբարիան սիրելեացն իւրոց ,
և այնոցիկ որ ճանաչեն և առնեն
զկամս նորա :

Այլ տե՛ս գու զայս՝ թէ զիարդ

զօրութեամբ Աստուածութեան
խորոյ պահեաց հաստատուն զոր
վկայան սիրելիսն, և ոչ նեղա-
թիւնք բազումք երկմեղեցոյն
զմի որ 'ի նոցանէն: Եւ ապրեցոյց
զսուրբ զերանելին Հովհաննէ ըն-
կերօքն հանդերձ 'ի ձերոց պզծու-
թենէ և յանօրէնութենէ:

Արդ պատրանք մեքենայից
թշնամոյն, որ խեղճանէ իսկ
պատելցին խաբեցին զմարդիկ, և
կորստական ճանապարհացն ու-
ղևոր հաստատեցին: Եւ կամ զեմ
զանարժանութիւնս, զի որպէս
բարերարութեամբն իւրովարժաւ
նի արար պատրաստել զիս՝ չար-
չարել վասն անուան իւրոյ մեծի,
և ետ ինձ համբերել, զի հասուացէ
զիս 'ի վիճակս երկնաւորս. և որ-
պէս սասց իսկ մեծ առաքեալն
Պօղոս, զոր հասցէ ձեզ ճանաչել
և 'ի նմին իսկ և 'ի նորուն բանս
վայելեալս մարդասիրութեամբն
Քրիստոսի, թէ օրհնեալ է Աս-
տուած որ արժանիս արար զմեզ՝
հասանել 'ի մասն ժառանգու-

Թեան սրբոցն 'ի լոյս : Եւ արդարեւ
հասաք պարծանօք, զի չարչարա-
նօքն Քրիստոսի վայելիցեմք 'ի
նորին վարդապետութեանն :

Արդ զնա ծանիջիք որ զձեզ 'ի
խաւարէն կոչեաց յիւր պանչելի
լոյսն փառաց . մատիջիք առաջի
աթոռոյ շնորհաց նորա, և գաջիք
զողորմութիւն 'ի նմանէ . և 'ի բաց
թօթափեցիք զամենայն աղօլ չար-
եաց անօրէնութեան . լուսաջիք
զանձինս ձեր կենդանի ջրովն, և
զփառաց լուսոյ զպատմութեանն
արժանի լինիջիք զգեներւոյ յանձինս
ձեր :

Այլ վասն այսորիկ սրբոյն Հռիփ-
սիմեայ՝ դուք իսկ ինքնին գիտէք,
թէ որպէս պահեաց զնա տէր, և
ասպրեցոյց 'ի ձեռաց ձերոց՝ 'ի
պղծութենէ անօրէնութեան :
Եւ դու ինքնին գիտես զչափ քա-
ջութեան ուժոյ պնդութեան ոս-
կերաց քոց, զիարդ եղեր տկարա-
յեալ առաջի աղջկան միոյ : զի
պահեաց զնա զօրութիւն ամե-
նատեառն Քրիստոսի : Իսկ վասն

իմ գու խակ գիտեա, զի հնգեաա-
սան ամ է իմ՝ զի կայի ես 'ի
խաւարչուտ 'ի խոր յանհնարին
վիրապին . 'ի մէջ օձիցն էր բնակու-
թիւն իմ, և վասն ահին տեառն՝
սչ երբէք մեղան ինձ . և ոչ զար-
հուրեցայ 'ինոցանէ, և ոչ երկեաւ
սիրտ իմ . զի յուսացեալ էի 'ի
տէր Աստուած արարիչ ամենայնի :
Այլ վասն սցաորիկ գիտեմ՝ զի
տգիտութեամբ արարէք զոր ինչ
արարէքն :

Բայց արդ գարձարո՞ւք և ծա-
ներո՞ւք զտէր . զի ողորմեսցի և
կեցուցէ զձեզ, և զսպանեալ կեն
գանիսն բարեխօս պարէք . զի
կենդանիք են, և ջեն մեռեալք .
և ծաներո՞ւք զԱստուած՝ զի նա
ինքն է տէր ամենայնի . և 'ի բոց
թողէք այսուհետե զպղծութեան
պաշտամունսդ, զքարեղէն և զլիւլ
տեղէն, զարծաթեղէն և զոսկե-
ղէն, պղնձաճոյլ պասկերացդ .
զի սուտ են, և անտի :

Եւ ոչ զայդ խակ տաացի ձեզ
վաղագոյն վասն մոլորութեանն

ձերոյ, Թէ մառախուղ ստուերացն
 խաւարին Թանձրութեան նըս-
 տեալ է՝ ի վերայ ձերոյ աչաց սրբ-
 տին. ոչ կարացեալ հայել իմանալ
 ածել զմտաւ, և զարարիչն ճա-
 նաչել. արդ՝ Թէ ի ձէնջ ես
 ուղղութիւն ինչ տեսանէի առ
 Աստուածութիւնն սղաշտմամբ
 մերձենալ, այլ վասն զի ոչ դադար-
 եցից զցայդ և զցերեկ՝ աղաչել ի
 վերայ ձեր, զի մի կորիցէք. այլ
 վասն բազում մարդասիրութեան
 արարչին՝ որ անքննին և անպա-
 տում է առ արարածս իւր. որ
 երկայնամտութեամբ ներէ թողու-
 անսայ ինայէ, վասն բազում
 դժութեան իւրոյ:

Որ յաւուրցն առաջնոց Թոյլ
 ետ մարդկան գնալ ըստ կամաց
 իւրեանց, որպէս և ասէն իսկ.
 բարձի Թողի զնոսա երթալ զհետ
 կամաց սրտից իւրեանց, և գնացին
 նոքա ըստ կամս անձանց իւրեանց.
 այլ այժմիկ սկսեալ կոչել զձեզ
 յիւր արքայութիւն և յանեղծու-
 թիւն, լինել ձեզ Ժառանգաւոր

յաւենժ կենդանութեանն՝ որ ոչն
անցանէ :

Ասան որոյ իսկ զիւր վկայան
սկսեցան որոտքեաց առ ձեզ, որք
'ի վկայելն իւրեանց՝ վկայեցին
զմանական տէրութիւնն եր-
բորդական՝ ընդ ամենայն 'ի վերայ
ամենայնիդ Աստուած, որ նա ինքն
է յախտանա յախտենից. ար-
քայութիւն նորա արքայութիւն
յախտենից, և տէրութեան նորա
վախճան ոչ գոյ : Եւ զմահ իւր-
եանց եղին կնիք հաւատարիմ
հաւատասկան՝ իւրեանց ճշմար-
տութեան հաւատաց, որոց ահա
լսասիկ և ճառք 'ի միջի ձերում.
պատմին. որք կենդանի են առ
Աստուած, և քարեխօս ստացո-
ղացն՝ որ մեղմեմք քարեխօս ու-
նել զնորա առ Աստուած. քանզի
վասն Աստուծոյ մեռան, կարօղ
են զմեռելութիւն բազմոց կեն-
դանացւոցանել :

Ասան պարզիկ նորք հաշտեցա-
րուք առ Աստուած, 'ի ձեռն
մահուն որդւոյն Աստուծոյ. վասն

զի որդին Աստուծոյ մեռաւ՝ զի
զմեռելութիւն արարածոց կեն-
դանացուցէ . իսկ սոքա մեռան՝
զի վկայք լինին Աստուածութեան
նորա :

Եւ զի ոչ եթէ առանց իւրոյ
մահուանն՝ կենդանութիւն տալ
մեզ ոչ կարէր , այլ զի մեծացուցէ
զարարածս իւրով , յանարգութիւն
իջանելովն . զի զանարգս բար-
ձրացուցէ՝ իւրովն իբրեւ զմեզ լի-
նելովն :

Իսկ ոչ եթէ առանց սոքա վե-
կայութեան ոչ լինէր արդեօք հա-
ւատարիմ . այլ զի մեծացին սոքա՝
որ սիրեցին զնա , և զմեր շունչս
պահեալ ՚ի մարմնի մերում : Զի
թէպէտ և հասին մեզնեզութիւնք
մարմնոց վշտաց և անհնարին ցա-
ւոց , աւելի տանջեալքան զամե-
նայն մարդկան , զիսդդ . հնար էր
միօրեայ տոկալ մարդկային բնու-
թեանս մարմնոց՝ այնմ ահագին
վտանգին չարչարանացն :

Կամ թէ կեցցէ՞ արդեօք միօր-
եայ մարդ յանհնարին ՚ի խոր վե-

բապի անդ. յայնմիկ, յորում
 թաղեալն կայի ես 'ի մէջ օձիցն
 իբրեւ 'ի շեղջի, և եռային զմար-
 մնովք խմովք. պատեալ կային
 շուրջ զինեւ, և կայառային զանդա-
 մնովք խմովք. սակայն մեծապաշ-
 ողորմութիւնն տեսան պահեաց
 զէս կենդանի: Եւ քրում սչ ևս
 էպքարժանի՝ զբանտմշակութեան
 թժշկութեան օգտի ոգւոց և մար-
 նոց մշակեմք աւասիկ 'ի միջի
 ձերում. ոգւոց և մարմնոց ձերոց
 պատրաստեցաք՝ զձերօգուան ձեզ
 մատուցանել:

ՅԱստուծոյ 'ի բարերարու-
 թենէ անտի ակացուք զպատգամն
 երկնաւորս ձեզ ջամբել. զի եթէ
 լուիջիք բանին իրաւանց քարոզու-
 թեան արարչին ամենայնի, վեր-
 կեալք պղեալք լինիջիք 'ի փոքր
 պատուհասէդ, և 'ի յաւիտենա-
 կան կեանսն վայելեցիք. բանին
 աստուածութեան լուիջիք, և
 զբարութիւն երկնից արքայու-
 թեանն յանձինս ձեր ընկալիք:

Ապա եթէ յախանայ տգիտու-

Թե՛նէ մեղացո՛ր՝ 'ի քարապաշտ 'ի
փայտապաշտութե՛նէդ սրբեալ լի-
ջիք, և զանճառ բարիսն Աստուծոյ
'ի յանձինս ձեր ընդունել մար-
Թաօջիք։

Ապա և սուրբ վկայքն Աստու-
ծոյ՝ զոր դուքն չարչարեցէք, վասն
ձեր և նոքա բարեխօսութիւն
կարեն մատուցանել, և մեր բանքս
և ճառքս և ջանքս և վաստակս
ձեզ յօգուտ սերմանեսցի, բար-
եկեաց շատակեաց կենոք զձեզ
յերկրի վայելեցուցէ, և յեր-
կինս հանդերձեալ կենացն զձեզ
ժառանգորդս արասցէ։

Ապա և թէ ոչ կամիջիք լսել քա-
րոզութեան բանին կենաց, աստէն
հարեալ վրիժուքն չարաչար հաղ-
ուածովք զձեզ սատակեսցէ, և 'ի
ձեռս օտար թշնամեաց զձեզ դա-
տեսցի, և միանգամայն իսկ զքէն
վրիժուցն հանեալ՝ 'ի մահ զձեզ
մատնիցէ։

ԻՐԱՆԻ ԻՐԲԵԼ ԽՕՆԵՅՈՒ ԵՐԱ-
ՆԵՐԸՆ ԳՐԻԳՈՐԻՈՍ զայս ամենայն,
առ հասարակ ձեռն զօժիւք արկ-

եալ՝ զպատմութեանսն պատասխէին .
 Թագաւորն նոյնպէս կայր և նա-
 խարարքն , և այլ բազմութիւն
 մարդկանն իջեալ 'ի գետին ընդ
 մոխիր Թաւալեալ , ասէին առ
 հասարակ իբրեւ ընդ մի բերան .
 արդ կայցէ ինչ մեզ յոյս Թողու-
 Թեան յԱստուծոյ . զի մեք կո-
 բուտեալ էաք 'ի ագիտութեան
 մերում և 'ի խաւարային ճանա-
 պարհս . արդ իցէ թէ Թողին
 մեզս այս մեր բազումք :

Եւ պատասխանի Գրիգորիոս
 և ասէ . մարդասէր տէրն՝ երկայ-
 նամիտ և բազումողորմ է . գթած
 առ ամենեւեան՝ որ կարդան առ
 նա , և որ խնդրեն 'ի նմանէ՝ Թողու
 նոցա :

Իսկ նոքա ասէին՝ Թէ Ծանօ
 մեզ , և հաստատեալ զմիտս մեր ,
 զի մարթաոցուք ազալել զերեւո
 տրարչին մերոյ՝ զոր ոչն գիտեմք ,
 եթէ գարձեալ արդարեւ գարձցի
 և ընկալցի՞ զմեզ յապաշխարու-
 Թիւն . և կայցէ՞ ևս տեղի գարձի .
 և չիցէ՞ արգեգք հասեալ յոյս

կենաց մերոց 'ի նմանէն :

Կամ գուարդեօք ոչ յիշեցես զչարին զոր մէք ընդ քեզ արարաք . և տայցէս մեզ զուղիղ վար, գապետութիւն , և ոչ կալեալ ընդ մեզ յիս չարակնիցես զմեզ . և ոչ արկանիցես զմեզ արդարեւ յուղիղ ճանապարհէն :

Եւ առ հասարակ գոչիւն բարձեալ մարդկանն 'ի գոչիւն լալոյ Թագաւորուն հանդերձ ամենայն մարդիկ անկեալ Թաւալէին առաջի նորա . զի սակաւիկ մի ոչ կարէին մեկնել 'ի նմանէ , վասն անհարին հարուածոցն բարկութեանն , գիւամոլ տանջանացն , Զի Թէ լինէին երբէք ուրեք մեկնել 'ի նմանէ , անգէն գիւացն 'ի վերայ հասեալ զայրագնեցուցանէին , իւրեանց ատամամբքն ուտել մարդկան զմարմինս իւրեանց :

Արդ իբրեւ լուաւ սուրբն Գրիգորիոս զայն ամենայն զոր խօսեցան նոքա առաջի նորա , իսկ նա յարօտստուս հարեալ ասէ ցնոտա . Դուք ինքեմն գիտէք զայն ամենայն

չարիս՝ զոր գուքն ընդ իս արարէք .
 զհանրոգ հարկիցէ մարդ տոկալ յայն .
 չափ չարչարանաց վերայ կամ
 դճոյ հնար տոկալ մարդոյ ժամ
 մի լոկ . 'ի տեսլենէ օձի միջ բա-
 ցուսա 'ի բաց փախչելով մարդիկ ,
 խնդ խէ 'ի բազմութեանն օձից
 լինել ամն հնդեռասան , և ողջ
 մնալ , և ընտելել ևս հանապաղ 'ի
 մէջ նոցա :

Նախ յայդմ իսկ տեսէք զգո-
 րութիւն արարչին . զի որ զամե-
 նայն արար , զհարգ և կամի , յար-
 ժամ և կամի , կարող է զհարաքան-
 ջիւր բարս փափօխել . զի և զայն
 զմեզանչական [Թոյնաւոր գաղանձ]
 որ յանհնարին գրի անգնդային՝
 ընդ անարժանի իւրդամ ծառայիս
 քաղցրացուցանէր :

Զի [Թէպէտ և միջ անարժանի
 էպք , սակայն իսն ձերոյ օգտի
 զմեզ պահեալ՝ երկեցոյց զհարոց
 սքանչելիսցն զգործիւն . զի զմեզ
 պահեալ անեալ , և 'ի ձեր մշակու-
 թեան գործն եկեալ , և զօգուան
 զձեր բերեալ , Ստորւծոյ մարդա-

սիրութիւնն մեզ ան ձեզ կատարեցի :

Եւ կամ էր արդեօք հնարաղջկան միոջ մանկամարդոյունիւ զգէմ առն սկայի, որպէս տեսէք խեղճութեամբ ձերութեամբ : զիմք էր հնարալքմ լինել, եթէ ոչ յԱստուծոյ էր տուեալ զիրաւունս յաղթութեանն, պահել զիւր վկայսն անարատութեամբ 'ի ձերոց յանցուածոց յանօրէնութենէ :

Արդ վասն մահուան այնոցիկ սրբոց երանելեացն, որոց արիւնն նոցա հեղեալ 'ի յերկրի ձերութեամբ : որք արժանի եղեն Աստուածութեանն շնորհացն պատարագեցան : Վասն որոյ և ձեզ այց և խնդիր եղեալ Հայաստանն աշխարհիս՝ վասն նոցա արդար տրեանն հեղոյ. և ձեզ քաւութիւն շնորհի աւագիկ ձերով ապաշխարութեամբ յամենապարգեհէն Աստուծոյ :

Իսկ վասն իմ, արդեօք ես ոչ էի 'ի հրամանէ Աստուծոյ ձեզ քարոջ՝ այլ 'ի կամս մտաց իմոց, իսկ

արդ գոյր ինձ արգելօք հնար իշխանութեան՝ բան մի 'ի ձէնը թաքուցանել. թող թէ քանզի հրաման առեալ Աստուծոյ : Զի և ես 'ի խոր վիրապի անդ՝ զամենայն օր տեսեալ աչք բացօք զհրեշտակ Աստուծոյ՝ զի հանապաղ քաջալերեր զիս . որպէս և այժմ՝ իսկ զնոյնս տեսանեմ . որ ասէ զիս՝ թէ քաջալերեաց պինդ կաց, զի տէր Աստուած պահեաց զքեզ՝ և արժանի համարեցաւ արքանեկութեան իւրոյ . և ետ քեզ զգործս մշակութեան իւրոյ, զի և գու ընդ այլ մշական մտեալ՝ վարձս առցես զանապական պարգևացն Քրիստոսի :

Զի և ձեր իսկ արեւալ զիս 'ի խոր վիրապն, յանհնարին տեղւոյն մահուանէ ելեալ ողջանգամ՝ կամօքն Աստուծոյ . իբրեւ ոչ եթէ զայս ասելով անձինս պարծանա տամ, այլ զի ոչ հնար է թաքուցանել զպանելիան Աստուծոյ . զի ոչ իսկ թաքնի՝ այլ պատմի : Վասն զի զիս տարեցոյց 'ի մահ-

ուանէ, որ յաշտ ձեր մեռեալ
համարեալ էի. որպէս և դուք
խիկ վկայէք ինձ. և դուք զի մե-
ռեալ էիք 'ի մեղս ձեր, ահա-
ւադիկ մեռեալքդ 'ի ձեռն մե-
ռելոյս կենդանանայք. վասն զի
տուաւ 'ի ձեռս իմ պատմել ձեզ
զհրամանս Աստուծոյ, դարձու-
ցանել զձեզ 'ի ճշմարտութեան
ճանապարհն. և 'ի բաց լինել ձեզ
յունայնութեան պաշտամանց ան-
տի, 'ի քարեղէն 'ի փայտեղէն,
յարծաթագործ սղինձագործ 'ի
սրաակերաց այտի, որ ոչ ինչ խի-
կն, և ոչ ումեք պիտանացու-
րանալ առ Աստուած կենդանի
որ արար զերկինս և զերկիր, և
զծով և զամենայն որ է 'ի նոսա.
և 'ի Բան նորա յորդին միածին,
և 'ի Հոգին կենդանի և կենդանա-
բար, սրբիչ և քաւիչ երկրպագ-
ուաց և փառաւորչաց իւրոց:

Իսկ եթէ զձեզ յորդոր յո-
ժարութեամբ տեսանիցեմք դար-
ձեալ առ Աստուածութիւն անդր,
սխորժ յօժարութեամբ սկիզբն

արտացոլեալ ձեզ՝ պատմեցով զտան
արարչութեանցն, թէ զխնորդ բարե-
աշխարհս ստեղծաւ ի բարեբարե-
անաթի. թէ զխնորդ վարեցան կարգ-
աշխարհի. զի ոմանց ի մարգկանէ
զհաճութիւն բարեացն յիւրեանց
կամաց կատարեցին առ Աս-
տուած. թէ որ զարն գործեցին՝
սատէն պատժեցան ի յերկրի.
Թէ զխնորդ եկն որդին Աստուծոյ
մարմնով յաշխարհ անարգաւ
Թեամբ. թէ զխնորդ գալոց է ի
վախճանի նովին մարմնով և փա-
ռօզ հօր, և վասն լինելոց բարե-
կացն և հանգերձեալ գատա-
տանին:

Եւ թէ այժմ զխնորդ օրէն և
մեզ գնալ պատուիրանօք ըստ կա-
մացն Աստուծոյ. և թէ զխնորդ
սպաշխարութիւն գտանել, ընդ
նմին և զթողութիւն մեղաց, և
թէ զխնորդ զմեզըցեալն ազխա-
թեամբ քաւել, և ըստ կամացն
Աստուծոյ փախել ի չարէ, և
զբարեա գործել, և խոտաացելոց
բարեացն հասանել, և թէ զխնորդ

արժանի գնալ 'ի Ճանապարհս
Աթառճոյ :

Զայս ամենայն կարգաւ մի ըստ
միոյն ժողով պատմեցից անաշխատ
լեզուաւ և անհանգիստ բերանով .
զի և տէր ըստ իւրում մարդասի-
րութեանն ընկալցի զձեր ասպաշ-
խարութիւնդ . և գուք արժանի
լինիք մտանել 'ի շնորհս մարդասի-
րութեան 'ի ձեռն տեսառն մերոյ
Յիսուսի Քրիստոսի :

Մեք 'ի սկզբանցն սկիզբն արար-
եալ սկսցուք ցուցանել զաշխար-
հի զարարչութիւնն , բարերարու-
թեան բարեացն 'ի բարերարէն ,
եթէ գուք կամիցիք սրտի մտօք
ունկնդիր լինել և հաւատաւ : Սա-
կայն մէք անտուտ իսկ սկիզբն
արասցուք պատմելոյ ձեզ . նախ՝
վասն մեծի միոյ միայնոյ բարերա-
րին . և ասպա եղելոցս ամենեցուն
'ի նմանէ : Այլ զամենայն 'ի ձեր
աշակերտելոցդ յօգուտ փութամք
կատարել ըստ հրամանի Աթ-
առաճութեանն . կարևորագոյն
համարեցաք ընդ նորա և վասն

նորին՝ գիտազագոյն և նմանազոյն բանիւք զգիտութենն թելագրել . զի վասն Աստուածութեանն եւն բանք . քանզի գիտեմք թէ նա և ճշմարիտ Աստուած :

Այլ զի եթէ զանհատ բնութեանն կարկէզ որ ճառել, և որպէս էն՝ զայն կարկէզ որ պատմել . զի անհատ և անբաւ և անբաւանգակ և անքննին, անմատոյց անխմաց և յամենայն արարածոց . աներեւոյթ 'ի տեղեւնէ և մեծ տու ամենեւին խնամով . տեսչութեամբ գթութեամբ շնորհաց մարգարտութեամբ իւրով . ոչ տեսաւ երբէք 'ի մահկանացու մարմնաւորաց, նաեւ զի հոգեղինաց և 'ի հրեղինաց զուարթնոց : Միայն վառաւորեալ յամենայն արարածոց . քանզի ամենայն ինչ 'ի նմանէ և, բայց նա միայն ինքնութեամբ :

Սակայն արդ արդարեւ 'ի մարդկանէ՝ որ արժանի եղեն ճանաչել զարարչութիւն նորա, յերկրպագութեան կամայն հնազանդեալ

հրամանակատարք, մշտնջենաւո-
րական և աստուածամերձ կենացն
վայելութեամբ՝ մարգարէք ա-
նուանեցան ՚ի դարս առաջինս,
աստուածապաշտ յազգէն եթ-
րայեցւոց, յԱբրահամեան զա-
ւակէն, որ աստուածապաշտու-
թեամբն ընտրեալ՝ ամենայն ազ-
գաց հայր անուանեալ. զի իբրե
զգլուխ հաւատոց արդարութեան
ամենեցուն՝ ելեալ նստիցի յառա-
ջահաւասան պարծանօք, արդարե
խիւ հայր անուանեալ. որոյ զա-
ւակն՝ ժողովուրդ առաջին սեպ-
հական անուանեալ:

Յորոց միջի մարգարէքն իբրե
լուսաւորք՝ աստուածապայծառ
պատգամօքն ծագեցին. որք հոգ-
ւոյ շնորհացն աստուածութեանն
արժանի եղեն ուսուցանել ամե-
նեցուն զօրէնս Աստուծոյ. և ըզ-
կամս և զկարգս նորուն ուղղու-
թեան երկնաւոր հրամանացն՝ ա-
մենայն ուրեք առաջի դնելով.
որպէս նոցուն իսկ մատենք մար-
գարէութեն հաւատեալ պատ-

մին . որ յամենեցունց յօգուտ
մինչ 'ի վախճան ընթացեալ , ըն-
տարեալ զտիեզերա յօրինեալ ,
ընթերցողականացն յանգիման կա-
ցուցանել զարուեստն մարդարեա-
կան տատուածեղէն բանիցն . որ-
պէս զի համարեալ լիցի զերանե-
լիան խակ գլխովին յանգիման տե-
սանել :

Արդ 'ի մէջ պրտցն տատուածա-
պաշտ գնդաց մարդարեիցն , ոմն
յարուցեալ մեծ մարդարե՝ որում
անուն Մովսէս կարգացեալ . որ-
ժանի եղեալ Ատուածութեան
շնորհացն՝ որ և սկիզբն արարեալ
աւտուցանելոյ ամենեցուն , առեալ
զճշմարիտ գիտութիւնն՝ աշ-
խարհահամար աշխարհապատում
մեծն մարդարեիցն :

Աստի և մեր սկիզբն արարեալ՝
ամէնուպայ շնորհք հոգւոյն՝
բան 'ի գործ արասցուք վարդա-
պետել ձեզ , փոյթ 'ի յանձին
կալեալ , և վստն երկուց աշխար-
հաց հաստատելոյ 'ի բարեբարէն
Ատուածոյ , 'ի սկզբան և կառա-

բածի, վասն անցաւորիս և յա-
 ւիտենական մշտնջենաւորին . մեղ
 տացին բանք 'ի բերան ցուցանել
 ձեզ զօգուան . ինչ ասել և ձեզ
 լսել, և ընդունել և հաւատալ .
 և քակել 'ի սատանայական գոր-
 ծոց չարութենէդ, և աստուածա-
 մուխ կենացն լինել ժառանգորդ :

Արդեօք սկսցուք շնորհօքն
 Քրիստոսի պատմել մի ըստ միոջէ
 մանրապատում նշանակօք . և
 դուք ունկնդիր եղեալ սրտի մօտք
 լուիջիք :

ՎԱՐԴԱԳԵՏՈՒԹԻՒՆ

ՍՐԲՈՅՆ ԳՐԻԳՈՐԻ

ԱՌՆ ԱՍՑՈՒԾՈՅ :

ԻԳ . ՏԻՐ Աստուած, որ նա
միայն ինքնութեամբ . և յառաջ
քան զնա չիք որ այլ արարիչ ա-
մենայնի, որ երևի, և որ ոչն երևի
Բայց որդին միածին՝ որ 'ի հօրէ
ծնեալ . և հօգի նորուն՝ որ 'ի նո-
րին յեղութենէ . որով եղև աշ-
խարհս 'ի ակզբանց :

Անդ արարեալ միասնական
Երրորդութեանն, միով զորու-
թեամբ կամայն ամենազորաց .
միախորհ, միակամ, միարուն
ինքնութեամբ . և ամենայն 'ի
նմանէ եղեալ՝ երկինք և երկիր : Ա.

բարեւալ զերկինս խորանարդ հաւ
տայարկ, և զերկիր Թանձրոցա-
տակ, աղետալ սեղմեալ . և զեր-
կինս կախեալ զոջնչէ, և զերկիրս
'ի վերայ ոջնչի կացուցեալ . և 'ի
նմին զանդաւնդս համատարածս,
խաւարադաւածս, աներեոյթս, ան-
կազմս, անարարս և անյարգարս,
անպատրաստս, ստուերամածս :

Եւ անգէն ընդ ասելն հօրն
արարչութեան ցարարչակից որ-
գին, և ցհամագործ հոգին որ 'ի
վերայ ջուրցն չքէր . անգ 'ի ներ-
քոյ ջուրցն, հրամայեաց լինել
կազմածոյն յօրինուածոց արա-
րածոց . ասացեալ 'ի հօրէ առ
խորհրդակալն առ խորհրդակա-
տարն համագործս՝ լինել լոյս .
և անգէն եղեալ լոյսն համա-
փիւռ խաւարակուլ օրաքեր: Եւ
յեւ աշտրիկ հաստատութիւն
ջրամած, սառնեղէն, ծովահերձ,
ջրաբաժին . որով երևեալ ցա-
մաջն ամենածին ծագիտութե
անկարեր: Եւ յեւ աշտրիկ ա-
սացեալ միաբնական Եղորդու-

Թեանն զօրութեան՝ լինել լուսաւորացոյ, առ 'ի ջրեղէն խորանանման հաստատութեան երկնին, ճառագայթածիգք, աշխարհագունդք, նշանացոյցք, ժամանակաչափք. և ապա զազգն շնչակեաց Թռչնոց, և զեռնոց, և ջրածին կայտառաց:

Յետոյ բղխեալ եռացեալ յերկրէ ամենայն չորքոտանեաց ազգ, իւրաքանչիւր ըստ իւրում կարգի, վայելիւք հաստատեալ յառաջակամ պատրաստութեան կամացն Աստուածութեան առ 'ի պատիւ մարդոյն: Որ զվայելականն հանդերձեալ առնել արարչին, որ կամարար կամացն առեալ անգէն զբարերարութիւն իւր ցուցանել, առնել զբանաւոր զիմաստուն զխօսուն արարածն, 'ի մէջ անբան անխօս անիմաստ արարածոցն. զի իմաստունն գիտացէ զպատիւ արարչին. իմացեալ զարարչին սքանչելութիւն, շնորհս փօռաւորութեան գիտացէ դարձուցանել 'ի նմանէ զփառաւորու.

Երևան փոխարէն . և ընդ նմին և 'ի
մեզն նորին՝ ամենայն արարածք
երևեալ գործքն մատուցին զյիս
առարարութիւն :

Ի՞նչ . Ի՞նչ 'ի մէջ աներևութիցն
արարեալ աներևցած : փառաւոր
բնա՝ զօրս հրեշտակաց հաղեղենո,
հրեղենս, բազմութիւնք զաւարճ.
նոց . ազնոյ յօրս վերինս բնակեալ
են 'ի վերայ հաստատութեան
ջրախորհի : Իսկ մարգկանս 'ի ներ
քայ 'ի հաղեղեն բնակութեան
երկրիս առանձն վիճակք . զի Առ
տուժոյ բարերարի զամենայն արար.
բեալ : 'ի կարգիս քննելութեանն
հաստատեալ : Իսկ չարն յանձնիչ
խան կանաց մեռեալ՝ կործանի
իւրաքանչիւր ոք առանձինն . այլ
յարարէն բարի եղեալ ամենայնն
հաստատեցաւ :

Ար յառնելն զմարդն՝ պանջը
լարգոյն կարգաւ զիշխանն 'ի մէջ
անցուցեալ, և անդէն տեսանել
զպանջիճիս և զարմանալիս, և ան
հասական հրաշակերտս : Արաս
ցուք, ասէ, մարդ ըստ պատկերի

մերում և ըստ նմանութեան, իսկ
արդ՝ ըստ որում պատկերի ար-
դեօք ասիցէ, և կամ ըստ որում
նմանութեան զմարդն առնել-
քանզի անեղծական, անստեղծա-
կան, անտարրական, իսկական
Աստուածութիւնն ճանաչի։ Ա՛ր-
պէս լինելոցն արդեօք՝ էականին
հանգոյն առնոյր լինել. կամ հոյն
սակաւիկ՝ ինքնարունջօրութեանն
Աստուծոյ. որ և անտեղօք և ան-
ջափական վայրօք, անսկզբնական
զօրութիւնն՝ անմատոյց յուսկէ
ուսի մշտնջենաւոր նոյն պարզա-
կան և անշարժականն միապէս։

Իսկ արդ՝ որպէս ստեղծակա-
նին զինքն օրինակ դնիցէ, և կամ
զկան գրօշեալ՝ Աստուծոյ պատ-
կերան ձեւիցէ. զոր և տսէն իսկ՝
թէ ըստ պատկերի Աստուծոյ
արար զնա. նախ ասաց բանս յա-
ռաջացոյց պատմութեան հան-
գերմելոցն, ապա անց յառաջա-
կայսն, և ի լինելոցն նշմարեցու-
ցանէ։ Եւ եր որ անդէն իսկ մօ-
տալու առաջոյ՝ ի նոյն ի նմին

Ժամանակի գէժ՝ յանգիման ցու-
ցանէ . զի տէր ըստ պատկերի Առ-
տուծոյ տրտըր զնա . մի՛ վասն խմաս-
տութեանն , բանաւորութեանն
խելամուտութեան , կենդանու-
թեանն հոգեւոր շնչոյն . զոր շնոր-
հեաց առաւելութիւն , գիտել
ճանաչել իմանալ ե՛րմիտ առնուլ
զամենայն շնորհաց զատուածա-
կիր զատուածաբուր խնայաւ-
թիւնն , և զբանաւորութիւնն ,
զատուածածանօթութիւնն , և
զպետութիւնն , և խիսել ՚ի վերայ
ամենայն երկրաբուլի երկրածին
ստեղծուածոցն , և զգիտութիւն
յառաջագիտութեանն , և կացոյց
զնա տէր ամենայնի . և ասաց Առ-
ուած , թէ ամենայն քաղցրա-
բուխ սերմանիք երկրի՝ ձեզ լիցի
ի կերակուր : Եւ ապա զամենայն
զգազանս և զանատունս և զթռ-
չունս ածեալ առաջի մարդոցն
հնազանդէր :

Իսկ ապա աստուածակիր խնայ-
տութեամբն խելամուտալ՝ ճանա-
չել ըստ իւրաքանչիւր ըստ առան-

ձեռքին կերպարանաց զանուկն
նշմարեցուցանել. զի գիտութիւն
տեսուն 'ի մէջ անցուցեալ՝ նորա
գիտութեամբ զնորա արարածս
ճանաչել, նորա նման նմանեցաւ:

Եւ մի՛ վասն այսորիկ ասէ նմա.
վասն անձնիշխանական կամօցն
իշխանութեան, զի Ստուծոյ
յամենագործութեանն և ամե-
նարարութեանն, երկու արա-
րածք պատուականք և արգոյք
եղեալք 'ի բարերարէն, հաստա-
տեցան մարդիկք և հրեշտակք:
Աբդ՝ զմարդիկ թողեալ 'ի կամս
անձնիշխան կամաց, վասն զի իւ-
րով կամօք անձնիշխանութեան՝
գիտացեալ ընդ բարեացն գործոց՝
շնորհս գտանել 'ի բարերար
տեսունէն և յարարչէն. և եղեալ
առաջի նորա զգիտութիւն պա-
տուիրանաց հաճոյիցն Աստուծոյ,
զի գիտացե խոյս տալ 'ի չարէն՝
և զբարին ընտրել իւրոց կամացն
լուութեամբ՝ իբրև յինքեան քա-
ջութենէ. որով անձնիշխան կա-
մօք յարարչէ անտի՝ զիւրոց ըզ-

վաստակոյ առնալ զգլխարեան
պատուերոյ:

Իսկ վասն նմանութեան իմա-
նալի է այսպէս. զի ամենայն արա-
րածք ընդ հնազանդութեամբ
Ժառարկութեան են հարկեալք.
զի մի այլ աւելի ինչ իշխեացեն
գործել քան զայն՝ որչափ ինչ
նոցա հրամայեցաւ, հարկ եղան
'ի վերայ իւրաքանչիւր՝ կատարել
զհրամանս: Բայց Աստուած ըզ-
մարդն միայն բազմապատկ զիա-
ռաւորեաց, և մազք մեծացոյց.
հոգէիսան, հրեշտակակիրս հա-
ւասարացոյնս արար:

Տե՛ս զարեգակն և զլուսին և
զաստեղս, մեծամեծս որչափ քան
զմարդն իցեն. և 'ի նորա կամայն
կան պահեալ ընդ հրամանաւ
պատգիրանագրին: ոչ արեգակն
լինթացեց գաղարէ, և ոչ լուսին
կասէ 'ի մաշել և 'ի ընուլ, և ոչ
աստեղք զկարգ իւրեանց անցա-
նեն. և ոչ լերինք տեղափոխ ընին.
և օգք 'ի շնչելոյ ոչ գաղարեն. և
ոչ ծով 'ի սահանս ծփանայ ան.

զընգաղին մնըեղին աշնացն խառ-
վելոց յուզելոցն սաստիկութեան
անգագար կուտաղեղոցն, և զե-
գեալ սահմանն ոչ կարացեալ ան-
ցանել և ապականել զերկիր. և ոչ
երկիր բառնալ Կրել գանգաղե
զամենայն: Արոյ հրամանաւ յո-
քինեալ է ամենայն, որոյ սուրբ և
երկնաւոր զօրութիւնքն կան յան-
գագար փառարանութեան:

Ար տարա զսարձրութիւն երկ-
նից, և զթիւս աստեղաց, զջուրս
Ժողու, և զաւաղ երկրի, զկշիռս
լերանց: Ար հանէ զամեղո. և
արգելու զհողմն. և զարձուցանէ
զերեկ. և դաշարեցուցանէ զսօ-
քտացեալս. և Ժողովէ զանձրեա-
լիմա: Վասն որոյ մարգարէու-
թեան հոգին պատմէ, Թէ ո՞չ ա-
մենաց ափով խրով զջուրս ամե-
նայն, և Թղաւ զերկնս, և զեր-
կիր ամենայն քլաւ խրով: ո՞վ եղ-
ալերկնս ի կշիռս, և զաշտա կըշ-
տարդք երարձ. որ իցէ տեղին որ
զնա բարձեալ ունիցի, որոյ բանիւ
արարածք ամենայն կախեալ կան:

Արդիսէ զանցս գնացից երկ-
 նաւոր գիտնոցն . որ 'ի վերայ օգոց
 չըջին, և ոչ թիւրին . տարածին
 և ոչ ըստ արտուղի անկանին .
 ելանեն և միան վարձկանք ազար-
 տաւորք տարւոյ՝ կտանն արծար-
 ծեն 'ի տունջենէ 'ի գիշեր, և 'ի գի-
 շերոյ 'ի տիւ . փոխարէնս արկեալ
 միմեանց՝ փոխարինին . աննախանձ
 տան, անարգել գարձուցանեն . 'ի
 չափ ժամանակաց, 'ի շորս որոշ-
 մունս փոփոխել տարւոյն՝ որպէս
 և Աստուած կարգեաց : Եւ զեւրդ-
 գնայցեն զօրութիւնք աստեղաց
 երկնից հաստատութեան՝ եշիւ
 կարգեալ 'ի գնացս իւրեանց ան-
 գագար, և ոչ անցանեն զչափով :
 Կամ ուստի՝ ելանեն օգաշունչ
 սիգ հոգմոցն բռնութեան, և ուր
 երթեալ գագարիցեն . և զինչ
 որոշմունք իցեն միոյ միոյ 'ի նո-
 ցանէ . մինն քաղցրաշունչ անու-
 ցանէ զբոյսս . մինն սաստկացեալ
 զպտուկսն բանայ . մինն զքեօտս
 կկէ, գունակ գունակ ծաղկոք
 զերկիր զարգարէ 'ի գոյնագոյն

երանգս. զմերկ ծառս ագուցանէ,
զվարսաւոր գագաթունս զար-
դարէ :

Ուստի՞ ծնանիցին օղբ ամառ-
ծինք, և որ 'ի նոսին սպառին. 'ի
փայլաօականց հողմոյ 'ի ձայնէ
որոտման ծնանին անձրեք, և ուր
տէր հրամայէ երթալ, երթեալ
իջուցանեն և ոռոգանեն զերկիր.
անուցանեն զքոյսս, պարարեն
զպտուղս մարմնապարարս. յոյր
յորովայնէ ելանեն գետք աղբե-
րօքն. և ոչ գադարեն յելիցն, և
ոչ ընուն 'ի մտանէն :

Երկինք և երկիր, արեգակն և
լուսին, և բազմութիւնք աստե-
ղաց, և ծովք, գետք, գաղան և
անասուն, սողուն և թռչուն,
ձկունք լուղականք, լեալք լինե-
լոցք, զիւրաքանչիւր կարգեալն
ըստ իւրաքանչիւր հրամանացն մա-
տուցանեն : Բայց միայն մարդոյն
անձնիշխան թողան կամքն՝ զինչ
և կամեցի. և այլ տւելի ինչ ոչ
բռնադատեցաւ քան զայն որ
ազդեալ ասացաւ չճաշակիլ նմու

ի ծառայ անախ . զի այնու ար-
ժանի արասցէ զնա փոխանակ ընդ
փոքուն մեծամեծս ընդունել .
վասն իւր շնորհ ունելոյն վասա-
կոց՝ լիցի առնուլ նմա յարարչէն
զփոքունց փոխարէն զմեծամեծ
շնորհսն : Վասն այնորիկ և զանձ-
նիշխան կամաց նմա հրամայեաց
կամակար իշխանութիւն :

Աստ իրապէս մարդ հողաբեր՝
օրինակաւ արարչին յաշխարհ
գայցէ առ ժամագիւտ մատու-
ցական, անմատոյց էականին նմա
նութեամբ առնուցու լինել զն-
նելն : Քանզի անոռհմանական և
անվարպիտի և առանձնական
զօրութեամբ, առառածական ա,
նուամբ միայն արդեօք մեծարեաց՝
ըստ պատկերին ասելով, այն չէ՝
ինչ ՚ի գէպ : Քանզի ասէ գիրն,
Թէ ըստ պատկերի Աստուծոյ
արար զնա . և այլուր, Եթէ Աս-
տուած հաստատեաց զմարդն յա-
նդգծութիւն, և ըստ պատկերի
իւրոյ բարերարութեան արար
զնա . և միւսն առառւածածանութե

խնայողութեամբ ասաց, թէ մարդ-
պատկեր Աստուծոյ է: Այլ անդէն
'ի սկզբանն կարգեաց Աստուած
մարդոյն՝ մերձաւոր և ծանօթ
կերպարանաց Աստուծոյ լինել.
քանզի ոչ 'ի հաստատելն միայն,
այլ առաւել 'ի ծանօթ լինելն
փութայ: Քանզի նմանութեամբ
մարդոյ երեւեալ Աստուծոյ 'ի
ստեղծանել զմարդն հող յերկրէ,
և փշեաց յերեսս նորա շունչ
կենդանի, և եղև մարդն յողի
կենդանի: Ստեղծեալ զմարդն ձե-
ռօք իւրովք, և արկ 'ի նա զկենդա-
նութիւն 'ի փշել բերանոյ իւրոյ
զկենդանական շունչն խնայողա-
կիր մատուորութեան բանաւորու-
թեան արդեցութեան. զի անդէն
զաշն բացեալ արարածոյն՝ զա-
րարիչն ծանխցէ. և անդէն Աս-
տուծոյ բարերարութեան արար-
չութեանն ընտանի և մերձաւոր
գիտակ և պատմիչ լինիցի:

Եւ թէ զեանդ ամենայն արա-
րածոյ առեալ հրաման լինել յան-
նիւթոյ 'ի չքաւոր յանկերպարան

նիւթոյ, որպէս ընդերքական կերպարանաց. և ձայնիւ հրամանատաւանց յապաղանաց՝ ամենայն արարածք ազատաւորականք ըզհրամանս կատարիցեն: Իսկ խակական Արտուածութիւնն՝ ի ծածկութեանն ի վերոյ քան զտարական նմանութիւնս և զձայնել զազգեցութիւնս, յորում յանձնական յէութեանն զիւրն ունի: Այլ վասն երեւիլի արարածոցս առեալ նմանութիւն, վասն ժուտկալութեան արարածոցս խոնարհեսցի: Զի թէ ոչ այնպէս էր, ոչ ոք էր որ տեսլեան ընութեանն, կամ ինքեան ձայնին բարբառոյ ժուտալ ոչ կարէր. այլ որպէս զի կարասցեն զնա տեսանել, զոմն այնորիկ առեալ նմանութիւնս երեւիս, բարբառեալ և զազգեցութիւնս:

Արդ եղեալ մարգն ըստ պատկերի Արտուծոյ՝ հանգերձ ազատութեամբն, իմաստութեամբն, բանաւորութեամբն, և իշխանական պատգուովն ըստ ազգեցու-

Թեան արարչութեանն . ոչ եթէ
 ըստ աստուածարուն զօրու-
 թեանն, զոր միայն միածինն ունի
 զնկարագիր էութեանն հօր :

Ապա ածեալ Աստուծոյ զամե-
 նայն արարածս արարչութեան
 իւրոյ առ Ադամ, տեսանել զինչ
 կոչեացէ անուանս նոցա . որով
 յայտ է, թէ զարարին անուն
 յառաջ քան զայս ծանուցեալ
 Ադամայ . զի նախ այն էր կարեո-
 րագոյն . քանզի և միածին որդին
 Աստուծոյ զայս ասէր առ հայր,
 Թէ այս են կամք իմ, զի ծանիցեն
 զքեզ միայն Ճշմարիտ Աստուած :
 Նա և ՚ի հարկէ ինկ նախ զարարին
 անուանէր Ադամ . զի յորոյ երե-
 սաց զկենդանութիւնն ընկալեալ,
 նախ քան զամենայն զնա ետես .
 քանզի և արարածքս առ ՚ի ծա-
 նօթ առնելոյ նմա զարարին հաս-
 տատեցան :

Արդ անուանէ զառաջի ած-
 եալնն յանդիման արարչին , և
 զինի եկեալն՝ յառաջագումնացն
 ծանօթական լինի . որոց ոչ միայն

անուանելովն, այլ և խնամառու-
թեամբ և իշխանութեամբ առ-
հասարակ տիրէ. մինչդեռ միայն
ակիջքն և կատար է լինքն՝ նման
յամենայն արանց ինքն ինքեան
միայն էր, և ոչ ոք զտրամիտ, և
ոչ ընկեր ոք, և ոչ նման նմա :

Արդ հոր արարչի խորհուրդ
'ի մէջ առեալ ընդ արարչակից որ-
գւոյ և ընդ արարչակից հոգւոյ,
կորե զխորհուրդն զառաջին նա-
խատեղծն մարդոյն. զի որպէս
անդն առաց, թէ արտացուք մարդ
'ի նմանութիւն պատկերի կեր-
պարանաց մերոց. և անդէն տուե-
ծեալ Ագամ 'ի կենդանութիւնն
'ի չքոյէն հաստատեցաւ : Կոյն Ե-
րինակ և առացեալ հոր առ որդին
և առ հոգին. առէ՝ եկայք արտա-
ցուք Ագամայ օգնական նման նմա՝
ըստ նմանութեան պատկերի իւ-
րոյ և կերպարանաց : Եւ անդէն
արկեալ նմա քուն զարմանալի,
և անդէն հանեալ տկր 'ի կողմ
նորա, և շինեաց զայն 'ի պատկեր
կնոջ, և կացուց առաջի նորա : Եւ

ծանուցեալ Ազ տմայ աստուածա-
զցեաց իմաստութեամբն , թէ
այս ոսկր յոսկերաց իմոց , և մար-
մին 'ի մարմնոյ իմմէ , տն կոչեացի
կին՝ զի յառնէ իւրմէ առաւ .
վասն այնորիկ թողցէ այր զհայր
իւր և զմայր իւր , և յարեացի 'ի կին
իւր , և եղիցին երկոքին 'ի մարմին
մի :

Ո՛չ ապաքէն յանդիման Աս-
տուծոյ ասէր զայն , անդ՝ ուր
ամենայն զօրք հոգեղինացն զփառս
տեառն բարձրացուցանէին , և
մարդն 'ի հանդիսի անցեալ . և
զոր ասէն՝ ամենահաս գիտու-
թեամբն մարգարէանայ , և քնով
զգործեալն զարթնականին 'ի մէջ
բերէ զգործն . զի որ յառնէ առ-
եալ գիտաց , նա և զայր յերկրէ
գիտէ , և զերկիր՝ յոչընչէ , և զԱս-
տուած՝ էական . և ասելովն ,
եթէ թողեալ զհայր և զմայր և
յարեալ 'ի կին , և եղիցին երկոք-
եան 'ի մարմին մի , զբոլորովն
կարգս աշխարհիս և զկտտարած
զամենայն գիտաց :

ԻՆՑ. ՅԵՏ այսորիկ առեալ Առաւծոյ յագին գրախափն փափկութեան գներ զմարդն . որում յայտ արարեալ ծառս երկուս . զմինն կենաց , և զմինն գիտութեան բարւոյ և չարի . որում եգեալ պատուիրանն՝ չճաշակել նմա՝ ի ծառոյ անտի մահու ապառնալից . զի Աստուծոյ պատուիրանապահոյցութեամբն՝ զնախանձելի զառարւածատուք իմաստութիւն պահեալ , զաատուածական իշխանութիւնն պահպանութեամբ պատուիրանին , յանառաջական փառս էականին ինքնակալ եղեալ վայելիցէ : Եւ որպէս վերագոյնն տասցաք , եթէ զհրեւտակս և զմարդիկ յանձնիշխանութեան թողեալ , և զիւրաքանչիւր պատուէրս եգեալ ի վերայ . զի իւրաքանչիւր յօժարութեամբ կա մացն՝ լիցին արարչին հրամանացն հնազանդել , վասն որոյ և առուել փառաց արժանի հասանել : Արդ մարդոյն եգաւ փոքր պատուէր՝ ի ծառոյն չճաշակել , զի այնու

'ի մեծ պատիւ ձգեալ հասցէ, որ պէս վերագոյնն ասացաք: Իսկ զօրացն բազմութեան հրեշտակացն եղաւ պատուէր, կալ յանդադար փառաւորութեան իւրեանց արարչին. 'ի մեծ պատիւ փառաց զնոսա բնակեցուցանել յաներեւոյթ մեծութեանն վերին երկնաւոր մշտնջենաւոր լուսոյն:

Արդ ոմն 'ի վերին զօրացն իշխանութեանցն հրեշտակացն, իբրեւ տեսանէր զխոստումն բարեացն բարերարութեան արարչին՝ որ առ մարդ, և մարդոյն կալ 'ի բանի արարչին իւրոյ, և զգուշացեալ պահէլ զպատուիրանն, իւրովք կամօք չարացեալ չարն՝ չար անուանեցաւ. ուստի և յեռս երթալոյ՝ զհակառակասէր զստանայ անուն ժառանգեաց: Արդ նախանձեալ չարին արկանէ ըզմարդն 'ի մահ պատրանօք 'ի փառաց անտի. քանզի և ատէ իսկ իմաստունն, թէ նախանձու բան սարկուին եմուտ մահ յաշխարհ

Բարեւութեամբն արարեանեալ :

Արդ եփեալ մատուցանէ զհա-
բէութիւն պատրանաց մարդոցն
թշնամին : Եւ արդ գու ամա զար
ասէն . ընդէր ասէ պատուիրեաց
մեզ Աստուած չնաշակել 'ի ծա-
ռոյն . որով յայտ ինչ է , թէ ու-
նէր աղատութիւն Ազատ եւ անձ
նիշխան կամն և խնստութիւն
յԱստուծոյ . գիտելով զԱստուած
պատուիրանադիր և զԱզատ պա-
տուիրեալ . թերեւ իմիացանչ
պատուիրանն նենգութն երեւ-
եալ . և ամենադիմն չէր 'ի ծա-
ծուի , քանզի քննիչ է պատի և
երիկամանց :

Եւ արդ գու ամա զինչ ասիր .
թէ ճաշակիցէր ասէ , Աստուածք
լինիր . զպատճառսն 'ի նոսա , և
'ի ներքս յինքն զիշխանութիւնն
կորզել շանայր . զի զնոսա զիպե-
ցուցեալ՝ հանել 'ի խոտանանցն
հնարեացի . թերեւ հնար լիցն նմա՝
զնորս անզին ժառանգել : Որպէս
և առաքեալն Աստուծոյ՝ որ հմուտ
և արզեակն էր աստուածաբեր

խորհրդոյն . քանզի և ասէ իսկ ,
 թէ անօրէն իշխանն իբրեւ Աս-
 տուածանալն կամեցաւ , ձեռն
 արկանէր և զամենայն մարդիկ
 մեղօք կապէր . զի իբրեւ զնոսա
 հանեալ յայնմ բարեաց , ապա
 նմա հնար լիցի զնոստացեալն
 ըմբռնել : Իսկ նորա վասն նորին
 պատճառի խաբեալք ճաշակեցին .
 և անցեալ զսրատուիրանաւն՝ յառ-
 տուածակերպ փառացն մերկա-
 ցան :

Սակայն և անգ իբրեւ 'ի վերայ
 որդւոց հատուցելոց հայրաբար
 գթացեալ բարեգործէ . զոր և
 ասէ իսկ գիրն , թէ լուան զձայն
 տեառն Աստուծոյ , զի իջեալ
 զգնայր 'ի դրախտին ընդ երեկո
 աւուրն : Եւ նոցա փախուցեալ
 թաքուցեալ ծառախիտ տերեւ
 պատ լինէին . զորոյ տնցանել
 զամենագէտ երեսօքն անհնար է ,
 վասն որոյ և ասէ իսկ , թէ տէր
 Աստուած մերձաւոր եմ ես ասէ
 տէր , և ոչ Աստուած հեռաւոր .
 միթէ մարթ թնչ իցէ մարդոյ

փախչել և թաքնւելնէն՝ ի ծածկոյթ իւր՝ զի ես ոչ տեսից զնա . ոչ ինեւ լինեն երկինք և երկիր : Եւ միւգումն հմուտ մեծութեանն նորա ի մարդարելցն սրտոց՝ որ ասէ . թէ յո՞ երթայցես յողայ քումմէ , կամ յերեսաց քոց ես յո՞ փախեայց . թէ ելանեմ յերկինս՝ գու անդ . ես . թէ իջանեմ ի գոթիսս՝ և անգր մօտ ես , նայել կայ . թէպէտ և թաքնել կարծեցին :

Սակայն բարերարին ձայն արկեալ , թէ ո՞ւր ես Ա՛գամ . և նա ասէ . լուայ զձայն քո և երկեայ , զի գնայիր ի գրախտի աստ . քան զի մերկ էի և թաքեայ : Տեսանե՞ս որչափ մերձաւոր և ծանօթ էին Աստուծոյ , մինչ և ոտնաձայնին անգամ լինէին տեղեակ . քանզի բարերարն յանգէտս պատճառեալ , նախ ոտնաձայն առնէ . զի յոտսն քաւութիւնաբերս հաւեալ մարդոյն , ինքնապատում լինելով զյանցանացն՝ փրկութիւն գտանիցէ :

Իսկ իբրեւ այն չլինէր , սակայն

չկամի ամբաստան լինել և ահա-
 գինա 'ի դիմի հարկանել, այլ
 հեշտականաւն զիջանէ, թէ ո՞
 աշատմեաց քեզ թէ մերկ ես դու.
 Քանզի կամէր անդրէն ներելոմն
 յինքն արկանել. զի քաղցրու-
 թիւնն Աստուծոյ զնոսա յապաշ-
 խարութիւն ածցէ: Իսկ իբրեւ
 այնու ևս ոչ զգաստացան, այլ
 զմիմեամբք պատճառեալ թշուա-
 ռացան, ապա զգատաւորու-
 թիւնն 'ի մէջ անցուցեալ՝ վճիռ
 հատանէր. զոր հատուցեալ, և 'ի
 հող դառնայցեն. զի Աստուծոյ
 դատաստանն ճշմարիտ է 'ի վերայ
 այնոցիկ՝ որ զլարն գործիցեն:

Յետ այսորիկ ապա զապատամ-
 բութիւնն 'ի մէջ բերեալ ասե-
 լովն, թէ ահա Ագամ եղև իբրեւ
 զմի 'ի մէնջ՝ ճանաչել զբարի և
 զլար. հանցութեալ տա 'ի ծառոյն
 կենաց, զի մի կերեալ կեցցէ
 յաւիտեան, Բայց իբրեւ զմի 'ի
 մէնջ, ոչ եթէ իբրեւ Աստուած
 եղեալ. քանզի չէ էականն լինե-
 լով, այլ զկարծեալն լինելոյ ասէ:

Զոր օրինակ՝ առաջ ապրտւածք
կարծեալք 'ի մարգարէնէ՝ որ կար
ծեցան առ անմառութեան առ
յիմարութեւն պղծութեան մարգ-
րան. որպէս և առ ձեզք իսկ
տեսանէի զքարապաշտ զփայտա-
պաշտ մարգարութիւնաք, որ առ
տգիտութեան 'ի ձէնջնկարեցան.
որ ոչ բռն, և ոչ խօսին, ոչ խն-
կան, և ոչ շարժին, և ոչ գոյ շունջ
'ի բերանս նոցա. և երողեալ ձեզ
զԱստուած ճշմարիտ՝ զարարիչն
երկնի և երկրի, անշունչ անմառնչ
քարանց պաշտօն մատուցանելք,
որ ոչ ինչ իսկ են:

Ասան որոյ և աստուածապետ
արդոյ մարգարելոյն հոգացեալ՝
իրբն խնայտուն բժշկաց, զգեզ
գարմանդն բառ ցաւոյ հիւանդին
պատրաստել, բառնալ ջնջել ըզ-
գայթակարութիւնս 'ի բաց անցու-
ցանէլ: Որպէս և մի ոմն 'ի նոցա,
նէ պատուածական զգրութեամբ
հոգւոյն լցեալ՝ գոչնաց ասելով,
Ինչ աստուածք որ զերկինս և
զերկիր ոչ պրապին՝ կորեցին յերկ-

րէ 'ի ներքոյ երկնից . ոյլ աէր
որ արար զերկիր զօրութեամբ
իւրով, և ձգեաց զերկինս սքանչե-
լի խորհրդով իւրով, և պատրաս-
տեաց զտիեզերս ամենայն իմաս-
տութեամբ իւրով . և որոտայ
ձայնիւ, և ընու ջուր բազմու-
թեամբ յերկինս, և հանէ զամպս
'ի ծագաց յերկրէ . զփայլասա-
կունս իւր յանձրես արար, և
հանէ զհողմս 'ի շտեմարանաց իւ-
րոց :

Յիմարեցաւ ամենայն մարդ 'ի
գիտութենէ 'ի վերայ անձանց
թշուառութիւն յարուցանել .
անգէն անձամբք յանձանց իւ-
րեանց ամօթալից, առնել զերեսս
իւրեանց, և մեծի բարկութեանն
Աստուծոյ պատրաստեն զանձինս .
այլ այժմիկ կացեալ է՝ յայսմ
յանդիմանել զմոլութիւն ձեր,
զի 'ի կարգի իւրում պատշաճէ :
Այլ այժմ որ 'ի կարգէն իսկ
սկիզբն արարեալ պատմել ձեզ՝
ըստ իւրաքանչիւր կարգի պատ-
մեացուք :

Հանեալ այնսհետե զմարդն
 'ի փափկութեան հանգստեան
 , գրախտէն՝ արտաքոյ գրախտին
 բնակեցուցանէր . և փակեալ նմա
 զճանապարհ Ծառոյն կենաց՝ զի
 մի տկանատես անգամ լիցի վա-
 յելութեան գրախտին : Անդ և
 երկիր անիծեալ, փուշ և տատասկ,
 հաց ցաւոց , և Ագամայ մահկա-
 նացու մահ . և այս մարգասիրու-
 թեան նշանակ է . որպէս ասէն
 իսկ 'ի բերանոյ մարգարէին Աս-
 տուած . Թէ խրատեսցէ զքեզ
 ապստամբութիւն քո , և չարիքն
 քո կշտամբեսցեն զքեզ . ապա
 գիտասցես դու , Թէ չար և դառն
 եղև քեզ Թողուլն զիս , ասէ տէր
 Աստուած քո : Եւ 'ի միւտումն
 ասէ . Թէ յորժամ գարձցիս և
 հեծեծեսցես , յայնժամ կեցցես
 և գիտասցես , Թէ ուրիցես : Քան-
 զի յորժամ գառն ճաշակացն և
 կասկածանաց մահուան պաշարեալ
 իցէ , անթափ 'ի մտացն յիշեսցէ
 զյիշատակ Ծառոյն կենաց , և
 հեծեծելով խնդրեսցէ զմուտս

գրախօտին վայելութեան. զի և յանդիման գրախօտին բնակեցուցանել՝ ասացելոցդ վկայէ :

Ի Զ. ԻՍԿ բարերարն ոչ միայն ՚ի գրախօտին, այլ և արտաքոյ նորին չհեռանայր ՚ի նոցանէ, յորժամ յանդիման գրախօտին բնակեցուցանէր : Վասն իւրոյ բարերարութեանն հրամայեաց անրել յերկիր. ուր և անդէն ակնարկելով արարչին՝ ծնունդ արձակեալ յերկիր, սկսան բազմանալ ընդ ասելն. աճեցէք և բազմացարձք, և լցէք զերկիր :

Արդևոցն ադամայ անդրանկանն Վայէն անուն ճանաչէր, և միւսուն մն չաբէլ. որք անդէն զիմաստութիւն տուողին ՚ի մէջ անցուցեալ, նորին իմաստութեամբ՝ զնոյն արարիչ ճանաչել : Արդ առեալ Վայէն երէց որդին ընծայս նուիրեաց յարմուեաց. որայ կապեալ ջորենոյ ՚ի պատարագս նմա մատուցանէր : Ընդ այն հայեցեալ չաբէլ, ՚ի հօտիցն. գառամբք ընծայեցուցեալ պտուղ ՚ի խաշանցն

մատուցանէր : Իսկ Աստուած իւրով մարգարտութեամբն խոնարհեալ յինծայս յորդուցն Ադամայ մերձաւոր ճանաչէր : քանզի և անգէն իսկ ընտրութիւն առնէ՝ զոմն 'ի միամտութեան գտեալ՝ ընդունի զպատարագն : Իսկ զոր ընդ եզրօրն յերկմտութեան գրեալ՝ անգրէն գատապարտեալ գարձուցանէր վասն երկմտութեանն . և նա անգէն վասն որոյ մահ խորհեալ սպան զեղբայրն . և անգէն նզովեալ երկիր վասն նորա, և նա ինքն անխժաւ զաւակաւն հանդերձ :

Ապա՝ ադամայ այլ որդիս ստացեալ յԱստուծոյ, մտխանակ ապանելոյն Հաբելի, որոյանուն Թեթ ճանաչէր : Իսկ այն ապանեալն՝ վասն արգարտութեան իւրոյ կենդանի է առ Աստուած . զի որ յոչնչէն արար՝ նոյն կենդանաջուցանէ զնա յորժամ և կամի, զոր յոյժ պատմեւ գիւրին է ձեզ . յորժամ զձեզ քերականդն 'ի հաւատս տեսանիցեմք՝ ասացաւք

մեզ, որոյ արկարուքինն էր և
 պահի յաւիտեանս յաւիտենից։
 Աբգ. Կային նենգատոր մարդաս-
 պան, նշովեալ անխառն վտանայ
 արիկ արեշեցաւ. հրամանաւ Ար-
 ամեանոյ, զի օրհնեզց 'Ամսուրն
 զմեզն, և հրահան պատու հր, զի մի
 հրամանն օրհնեալ, խառնակեացի
 յանխառն զաւարին, մարդ զարգա-
 նին Կայենի։ Աբգ. զարգեցան
 մարդիկն, առհասարակի վերայ
 երկրի կողման ջեղին երկու
 ջրանոց։

Իսկ անխառն ջեղին, որ Կային
 նահապետք արդարեւ մինչ ի դարն
 աւթերոյց. առ որս զարեբարու-
 ինիւնն մերձաւոր եղեալ մասն
 դասայն իսկ, առ արմենքս միջ
 զարեբարուքեանն յանդիմաւ,
 զի մի մեռացոյն ընտանաւիկանն
 շինեցին։ Աւան որոյ և երկայնա-
 կեաց իսկ արարեալ զհարսն, և
 յերկարաինաց ծնունդ շարժեալ
 զի գոնեայ վասն ջանեաւթեան
 որդւոյն երանիցեն ի խնդիր Ա-
 րամեայ. մանաւանդ զի Կարեա-

բաղայն իսկ է գիտ ծննդոց ի
կեանս երկրածնայ :

Այդ նահապետք կարգեալք ,
Աղանն առաջին աստուածա-
ստեղծ , աշխնէն Աղան և Յէթ ,
և ի նմանէ Ենով . և ի նմանէ
Պայնալ և ի նմանէ Մաղսպեկէ
և ի նմանէ Եարեգ . և ի նմանէ
Ենովք . Եւ Կիւր Ենովք ան-
հայտնա զթաւն և հինգ , և ծնու-
ղ Մաթուսաղայ : և համոյ եղև
Ենովք Արածոյ :

Կաւ ամենայն նահապետացն
շատակերաց եղեալ իրեւ ի բարե-
բարութն անով Աստուծոյ ան-
եալ բաղնացան . նոյնպէս և յետ
ծննդոցն յերկարակեացս արար-
եալ , զի որք Աստուծոյն ասա-
ցանք արամեացն և այլք որդւոց .
զի իրեւ արատուիրանք զգուշա-
ցուցիչք լինիցին՝ առ ի ծննդ
աւանդոյ զնոսա Աստուծոյ . որ-
պէս և ասացաւ իսկ , Եւ հարցնի
դու զհարս քո և պատմեցինք եղ
և զծերս քո և ասացինք բեղ-
որով յայտ իսկ է Թե վասն այնու

բիկ Երկայնակեացք, և ոչ վան
բաղմունքեան ծննդոց :

2. Ի Թէպէա և ասաց Աստուած
ցԱդամ, Թէ աճեցէք և բաղմա-
ցարուք, և լըք զերկիր, որպէս
յառաջագէտ ըստ մարմնական
բարուցն լինելոյն ասաց. Իսկ Աս-
տուած ոչ ի բաղմացուցանելն
միայն, այլ անդէն և անդ կամեր,
զի ի մշտնջենակեաց անմահու-
թիւնն փոխեսցին : Որպէս և զի
նովք տեսանեմք յետ վարուց
երկրակեաց կենաց, յետ ամուս-
նանալոյ և որդիս ծնանելոյ ուղ-
ղութեամբ վարուցն, վերացու-
ցեալ զնա կենդանւոյն յանմահու-
թեան վիճակն. որ ոչ վասն առն
միայնոյ, այլ զի ելք նորա այլոց
ճանապարհ գործեոցեն. և ոչ
բռնազրօսութեամբ առեալ ի
կեանան, այլ զպարտ հաճոյական
վարուց հատուցեալ : Սոյն օրինակ
կամեցեալ Աստուծոյ զամենե-
ւեան յանմահութիւն փոխել յետ
աստ վայելելոյ ամենեցուն :
Ամենայն մարդիկ ութերորդ

Գործուն և Կնարգներն ալ՝ մեծօր ,
 մեղաց Ժառանգեալ՝ մեռացան զու-
 թաղին . յուսակարոյսն . 'ի իկնաց
 անտի . Աստուծոյ , և աստեղանկալ
 զուգըսկան զխրեանց . ճանա-
 ցարէն : Մասանեաց . զնոսա . Աս-
 տուած 'ի կրան անձանց իւրեանց .
 առեալ զոգի շնորհաց մարգարե-
 թութեան իւրոյ 'ի նոցանէ , զարոց-
 և զսոսնէն աստեղացեալ . առե . որ
 և աստեղանկալն Աստուծոյ՝ արհալին
 զգուշութեան նշանակ է , զի
 թերեւս արիւս յաշտանել մար-
 թասցէ մեռացելոցն զարարչական
 զօրութիւնն , որ խառնակեցան
 յանկճեալ զառակն Աստեղնի ,
 'ի արանկութիւնս , յաշտեալ
 վարս , առեալ մեռելոսի միանգու-
 մայն : Իսկ երկիր զաղացեալ . 'ի
 վարուց . մարգիան գարշեցեալ :
 որպէս առե իսկ թէ միանգամայն
 ամենեքեան յամբարանութիւն
 կործանեցան , և ամենայն մարդ-
 արէնեաց զճանապարհս իւր 'ի վե-
 րայ երկրի :

Ի է . 'ի ԺԱՅԲԵՆԱԿԻ Ե յարմար

Թի Թիայն ոմն արգար գտեալ յար-
 գարացեալ արհմէն, որոյ նոյ ա-
 նուն կարգացեալ, հաճոյ եղեալ
 Արտուծոյ սիրեցաւ՝ ի նմանէ : Որ
 հրաման տաւալ նոյն յԱրտուծոյ
 առնել տապան արկղադարծ Թիայ-
 տիւ՝ բազում ամաց գործելոյ,
 առ ի հարկանելոյ ազգին Թշուա-
 ռացելոյ : Որոյ խառտացեալ այ-
 նուհետեւ առնուլ զնոյ ընտան-
 եզն հանդերձ և ամենայն շնչա-
 կանօքն ի տապանն, և ամենապահ
 ձեռամբն փակել զտապանն : Եւ
 ապա գարնուցեալ զանդունդա-
 տաւադակապս ցամաքաւ՝ հանդերձ
 հասանօք արձակելովք յերկնից,
 հեղեղառատ ծովապատիժ բար-
 կուԹեամբ, զառ ի ներքոյ երկ-
 նից ջնջել, առհասարակ ողորդեալ
 սրբեաց : Իսկ յետ ստափոյն ան-
 ցելոց՝ զայն արգար աշխարհա-
 հայր երկրակալ՝ յաւիտենապիտ-
 ակապան կացուցեալ, զոր և յեր-
 կարակեաց պարեալ, առ ի պատ-
 մելոց աղջացն եկելոց զհամաշ-
 խարհական բազկաւքնն պայտան :

Բայց ապա միատուհմ միաշնորհ
ազգին բազմացելոյ, խորհուրդ
առեալ համապաշտօն՝ երկնաբերձ
աշտարակ շինելոյ, անուանակէր
առ 'ի յիշատակ մշանջնաւոր
փոխանակ յաւիտենականին Աս-
տուծոյ . որոյ պատմի անուն
յաւիտենից յաւիտեանս, և յիշա-
տակ ազգաց յազգս :

Որոյ բարձրագոյն ազգեցու-
թեամբ ցուցեալ զստուածա-
գործ գիտութիւնն 'ի խառնա-
կելն, յամբոխելն, և զմիասնունդ
ազգն՝ բազում ազգս այլաշնորհ
տարածայնս, անծանօթս 'ի մի-
մեանց ընդ երեսս երկրի սփռել .
զի մի՝ կամայական սահման ան-
ձանց արկանիցեն, այլ յաւիտե-
նագիր սահմանացն Աստուծոյ
հնազանդեալ գնասցին :

Որ 'ի բաժանել ազգացն և 'ի
խառնակել ընդուացն, և 'ի ցանել
որդւոցն Ագամայ, կարգեաց
սահմանս ամենայն ազգաց՝ ըստ
թուոյ հրեշտակաց Աստուծոյ . և
քանզի տարածելոյ ազգացն առ-

տուածամեծաց գիտութեամբն՝
 իւրաքանչիւր պաշտամունս՝ ի
 տարրական արարածոց որոշեալ,
 խոտորեցան յանդունդս մոլորու-
 թեան:

ԻԸ. ԻՍԿ այր մի աստուածե-
 ղէն ազգեցութեամբն զարթու-
 ցեալ ամենեցուն երանելին՝ Աբ-
 րահամ անուն ճանաչի. ճշմար-
 տին Աստուծոյ ուղեկից լեալ՝
 երթալ զհետ հրամանաց նորին
 հնազանդէր. առ որ բարբառ ար-
 ձակեալ Աստուծոյ՝ ելանել նմա
 ի հայրենեաց իւրոց. քանզի պա-
 տրաստական գտանի Աստուած
 խնդրականաց իւրոց:

Արդ ելեալ Աբրահամ ի հայ-
 րենեաց իւրոց, զհետ հրամանացն
 Աստուծոյ գնացեալ՝ հաւատովք
 վարեցաւ. որ մեծ աւետեաց ար-
 ժանի եղև, ճանաչել զկամս
 արարչին իւրոյ կաաարէր. որ ել-
 եալ ի մէջ օտար ազգացն հեթա-
 նոսաց պանդխտեցաւ. ըստ առ-
 տուածապաշտ սոփորութեանց
 բազում ամօք, զհամբերութիւն

1

յախճն իւր. կրէր :

Արդ իբրեւ ցարն նորա ամբ ինչ
նըստան. և ինն, երեւեալ Աստուած
Աբրահամու. և ուխտ եղեալ
խօսէր և վերանայր. գարձեալ
հրեշտակոց երեւեալ ՚ի Մանգրէ՝
զպարզեւական զաւակն խոտաւ
ցաւ. և զիւր որդին գալ մտանել
ընդ մարմնով, առնուլ մարմին ՚ի
զաւակէն Աբրահամու, և լինել
որդի նորա, և ամենայն հաւա-
տացելոց իւրոց լինել հայր արդա-
բութեան, և նահապետ արդա-
րոց զնա կայսուցեալ :

Կա և մարմնապէս իսկ զանթիւ
բազմութեանն զխոտաւմն զաւա-
կին ընդունէր. որով ճանապարհ-
հաւ իսկ միանգամայն ժանգա-
գործ երկիրն Սագոմացոց խրա-
տեալ կուրացելովքն, ապա ՚ի
չհաւանելն՝ իջուցեալ կրակաբեր
անձրեւա, և աստուածաստութեալ
կութեամբն համառօտ գտուեալ :

Եւ յետ այսորիկ եղեալ կա-
տարեալ նմա խոտաւմն զաւակին,
տուաւ նմա որդի խահապ : Եւ

գարձեալ երեւի Աստուած Աբրա-
համու, առ ՚ի պատարագել ըզ-
փորձական զգոհն զԻսահակ, որով
զաւետիս հանգերձելոցն ըն-
կալաւ: Նոյն օրինակ և առ Իսա-
հակ որդին Աբրահամու երեւեալ,
զհայրենի զինքն Աստուած յուշ
առնել:

Իսկ առ Յակոբ որդին Իսա-
հակայ՝ եւս սքանչելագոյն սանդ-
ղածն երկնաբերձ տեսլեամբ հան-
դերձ ամենայն հրեշտակօք՝ տէրն
Ծանուցեալ երեւի. երբեմն իբրև
զայր մի սոսկագոյն, և երբեմն
գիշերամարտ մենակուիւ. բայց
մարգարէն հրեշտակ ասէր:

Չոր և կաղացուցեալ իսկ՝ ուս-
տուածատես անուամբն նշանա-
կեալ արձակէ, որ հանապազա-
տես յիշատակ երեւեալ տեսան՝
յակօրեան զաւակին փայլելցէ:

Եւ այսպէս ընդերչական և մեր-
ձաւորագոյն յաճախէ զերեւելն,
մինչև հեթանոսաց թագաւորացն
հնազանդի տեսլեամբն՝ առ ՚ի սրահ
պանութիւն իւրոց Ծանօթիցն:

զորոց և պատմէր խփ, թէ կշտամ
բեայ զթագաւորս վասն նոցա՝
չմերձենալ յօճեալս . յայտ արա-
բեալ թէ արգարե բաժին տեսան
Յակոբ, և վիճակ ժառանգու-
թեան իւրոյ խորայել :

Որոց և զամենայն ժամանակս
զհետ երթեալ օգնականութիւն
տանելով, օրհնել տնել բազմաց
ուցանել զքաւակ նոցա 'ի պան-
դխտութեանն : Զոր և յերկիրն
Եգիպտացոց իջուցեալ զնոսա
առ հաց 'ի բերան՝ սովոյն պատ-
ճառաւ, որ լինին ընդ հինգ նա-
հապետան յաբրահամեան գարէն՝
ամբ իբրեւ չորեք հարիւր և երե-
սուն :

Ապա անգրէն տեսանեն զբար-
ձրագոյն զառաւելութիւն շնոր-
հաց մարդասիրին Աստուծոյ յեր-
կիրն Եգիպտացոց . զի զայր մի
'ի բանս արդեւեալ կալանաւոր՝
հանեալ վերացուցեալ յայտնի
արարեալ մարգարէական արու-
եստիւ, տէր Եգիպտացոցն կա-
ցուցեալ :

ԻՅ. ՅՍՏ այսորիկ բաղնայու-
ցեալ զժողովուրդ իւր յերկրին
Եդիպոսացոյ, և ետեա զնոսա
նեղեալս 'ի նոցանէ. Արդ եկեալ
երեւեալ տէր առն ժողով
ժողենէն Եդոսյեցոյ, ընդ որ
կարի հաճեալ և արժանի դատեալ
աստուածային խորհրդոյն. որոյ
անուն՝ Մովսէր ճանաչէր: Երեւ-
եալ նմա 'ի Քորեր լերինն. բոցա-
նշան բորբոքեալ մորենոյն. ծա-
նօթս ատեալ Մովսիսի 'ի հայ-
րենեաց անտի, և զէական անուան
իւր ճշմարտեալ՝ առաքել զնա
Եդիպոսոս. ընդ որում իջեալ
ազգի ազգի հարուածովք տան-
ջէր զԵդիպոսցիան առ 'ի խրատ
Եւ. հանեալ զխորայելացիան
հոգնանացեալ ամպովն, և սխանաձև
լուսովն, և բոցազէզ հրոյն սպառ-
նալեօք, հերձեալ զանդունդս
ծովախորս, սուզանելով զԵդիպ-
ոսացիան, և անցուցեալ զժողո-
վուրդն հանէ յանապատ. զոր և
նշանագրեալ վայելեցուցանէ:
Տանի 'ի Քորեր, և հանէ զնոսա

'ի լեւանն Արմենաց. և անդ 'ի վեր
'ի փնէական լեռինն. ամեպարեկ
աստուած ամենա խորան հարեալ :
Յարում և դունդ փահածն ճա-
ռաքայթածիդ ; և մէդ և մոռա-
խուղ արահական շուրջ զերտման
պատեալ . անդ բանակ բիւրաւոր
հրէշտակաց :

Անդր այնուհետե կոչեցեալ
զԾովան' յանդիման առնել աս-
տուածակերպ տեսլանն . որոյն
յատկագոյնս նկատեալ , յայտ
առնէ պատուանդան ոտիցն կա-
պուտակագոյն ականակերպ ա-
զիւսանման զուտ երկնագոյն ջինջ
առ 'ի յիշեցուցանել զգործակա-
ւոյն և զծովուն , և զգրեմի սիրտ
խտտերախ ժողովրդեանն , և 'ի
գիտաց աթոռոյն շուրջ զնովու-
շուք ահի իջրե զհաւր բորոգեալ :

Աստուած , որ ամենայնիւ լոյս
է , ամենայնիւ լուր է , ամենայնիւ
տես է , ամենայնիւ բան է , ամե-
նայնիւ զորութիւն է , ամենայնիւ
խմսասութիւն է . հոգի կենդանի .
հաւր կիզելոյ . լոյս անխոփոխ է ,

փառք անպատու՝, անքնին տե-
սիլ, անբաւ մեծութիւն. երեւէր
նոցա որչափ նոքա փառասցեն
հանդարտել նորա տեսլեանն:

Յետ որոյ քահանայիցն հան-
գերձ ծերովքն՝ ինքնատես եր-
եւէր. և ամենայն ժողովողեանն
եկեալ յանդիման երեւէր՝ ի տե-
սիլ ՚ի հոգի բարբառեալ. ՚ի շիփոր
բարբառոյ տալ նոցա պատգամ
պատուիրանաց՝ գրեալ ՚ի քարե-
ղէն տափտակս ձեռին Սատուծոյ.
ղի յօրինաց նորա երկիցեն, և ըզ-
պատուիրանս նորա պահեացեն:
Եւ ասէ ցնա, թէ գամ ես յամպն
յանդիման լինել խորայեղացւոցն՝
խօսել ընդ քեզ, զի հաւատասցեն
քեզ: Եւ երեւեցաւ փառք քրով-
րէիւք, և սիւն ամպովք և միգա-
խառն հրով:

Իբրեւ ելնա երկիցս անդամ փալ
առաջի տեառն, ասէր՝ թէ՛ գաի
գթութիւնս ՚ի քէն՝ երեւեցն զքեզ
ինձ, զի գիտացից զանուն քո.
Քանզի ողորմութիւն գաի ես ՚ի
քէն: Ասէ ցնա տէր, թէ ոչ կա-

բնականներէ շերտաւ իմ' . զի 'չ
գոյ՛մարդ որ տեսանիցէ զիս , և
ապրի . բայց ահա գնեմ զքեզ 'ի
փառք միմեզ , և անցուցանեմ առ
քեւ զփառս իմ' : Եւ եցոյց նմա ,
զի գթած է և ողորմած . և երեւե-
ցաւ նմա խոնարհութեամբն , զի
նա մի մեռցի , և ապրեացի և կեց-
ցէ : Որ և ամենայն ժողովրդեանն
եկեալ յանգիման երեւէր . զորոյ
և պարգաւն առ հասարակ լու-
եալ , մինչ գեռ ընդ Մովսէսի բանս
'ի կիրարկեալ էր :

Եւ այնպէս երեկոթոս առեալ
'ի շերինն աւուրս բազումն , և
տկանատես եղեալ . և զօրէն
զհոգեմատեան գիւանին զէառնն
տրարեալ՝ ուսուցանէր զորդինն
Իսրայէլի . որոց և պատուիրանս
իւրագիրս շնորհեալ , յորում և
զաշխարհապատումն լինելն Մով-
սէսի ապր : Յուցանէր և 'ի նմա
նութիւնս ինչ անտարրական խա-
րան . զոր առեալ Մովսէսի , և
հանգերձ որդւովքն Իսրայէլի
գործեաց խորան նիւթական ըստ

օրինակիցուցեցին, որով բնակիցէ
Աստուած 'ի մէջ նոցա : Յորում
և հանապազատ իսկ ընդ Մովսէսի եղեալ բիւրասպատիկ օրինացն
կարգեցոց, և ընդ նոսին հանապազորդեալ յօթեվանս անապատին,
և ահաւորագոյն նշանագործութեամբք տարեալ հասուցեալ 'ի խոստացեալսն :

Եւ եղեալ ընդ նոսա յանապատի անդ, և չրջեցուցեալ զնոսանդ ամս քառասուն, վասն զի մոռացուցէ նոցա զսովորութիւն գիւցապաշտ քարապաշտութեանցն, զի թերեւս կարացեն սակաւ մի փարատել 'ի հեթանոսական սնտաի ուսմանցն՝ որ ներկեալ անմոութեամբ էին : Չի այսպէս ամեալ զմտաւ թէ հանեալ զնոսա յերկրէն Եգիպտացւոց սովորութեամբ չարեացն, դուցէ ուր տանիցի զնոսա՝ եւս լի չարեօքն զնոսատեսեալ, տռաւել և բորբոքին 'ի չարիս. զոր օրինակ օգ զհուր տեսեալ ևս չարագոյն հրդեհ հատանիցէ. այլ նախ

քերեացէ 'ի նոցանէ զազան հնա-
ցեալ, և ապա զնոսին իսկ պղծա-
լից ազգացն՝ Քանանացւոց խելչա-
տարեալ բերացէ, և զնոսա անդ
բնակեցուցէ:

Ասան այնորիկ առեալ շրջե-
ցուցեալ զնորա ընդ անապատն՝
ինքնասեռ 'ի լերինն լինելով, և
ազգի ազգինչանոց և արուեստիւք
'ի ձեռն Յովակիմ զգառանն ապա
համեան հրահանգէր: Երկնաւոր
հացիւն մանանայիւն քաղցրու-
թեան վնասս կերակրէր. շուր 'ի
վիմէ թղթեալ 'ի ծարաւին վտակս
հոսեցուցանէր, և լորամարգի
տեղացեալ զբանակդն, զվապեալն
հալրեալ լցուցանէր:

Որ անդէն իսկ բարեացուցեալ
և քառնացուցեալ զարարիչն ալ-
նընդեամբս սովորութեամբ չարի,
փոխանակ բարերարին Աստուծոյ՝
որ թ կանգնեալ Աստուած անուն
եդեալ և վրկիչ կարգային. վասն
որոյ բարկութիւն 'ի վերայ նոցա
եկեալ՝ տապաւեալ անթիւ զորս
բաւրութեան 'ի ժողովրդինն ան-

տի. վասն որոյ հրաման ելաւ
 չեղի չմտանել յերկիրն խոտաց-
 եալ: Արդ անկան տատակեցան
 առմենեքեան առ հասարակ յա-
 նապատի անդ, ազգն անտէն
 զառնացողաց օրդւոցն իսրայէլի:

Եւ մեծ մարդարէն Մովսէս
 հրամանաւ Աստուծոյ ելեալ ի
 լեւան, և անդ մեռաւ: որ
 մինչև ցայսօր զգերեզման նորա
 ոչ գիտեցարաց: Եւ սերեալք
 բազմացան յանապատին, որ ոչ
 գիտէին ամենեւին զարին զմեռնո-
 ինչ մեղաց:

Լ. Արդ ի վերայ նոցա այր
 մի ընտիր, ի մեռանէ Մովսէսի
 հրամանաւ Աստուծոյ, զօրավար
 և առաջնորդ կացուցեալ, որոյ
 Յեսու անուն ճանաչէր. որ ա-
 ռեալ յանապատէն զարրահա-
 մեան զաւակն զորդիսն իսրայէլի,
 խաղաց դնաց ի խոտացեալ եր-
 կիրն. խլեաց քակեաց ազգս
 եօթն յամբարշտացն, և զնոսա
 ամեալ բնակեցոյց ուր և տեղի
 երեւցուցեալ:

Հախ յանուն տեառն տաճար
 շինեցին. և յայտ էր ՚ի հրամանն
 Աստուծոյ. և անդ միայն իշխել
 մատուցանել նմա զազանիւնսն առ
 տարաբայ, ուր ընտելեալ էր Աստ
 ուած ՚ի մէջ մարդկան: Եւ անդ
 յարուցեալ նոցա գատաւորս, որք
 ընտ Աստուծոյ կամայն զանեկն
 զնոսա, որ և լի էին հոգաւոր
 մարգարեաւթեան. և եր զի ա
 մանելս արազեալ նոցա, իբրեւ
 մեռանէկն քառասորքն՝ գարձեղ
 ամբարշտեալ յԱստուծոյ, որից
 պաշտօն տանէին, և պատկերաց
 երկիր պագանէին: Այսն որոյ
 անդրէն մատնեալ զնոսա ՚ի մեզս
 օտար ողգաց և հեթանաւքաւ
 գաւորաց, խրատէր զնոսա:

Յեւ, սյուրբի ինքեանք իսկ
 խնդրեցին յԱստուծոյ թագաւ
 օրս, և ետ նոցա: Յորոց միջի
 յարդից զԴաւիթ՝ որ լի էր հա
 գաւթ արամի, որում մկայեաց եւ,
 թէ գաի զԴաւիթ որդի Յեսակայ
 սցի ըստ սրտի իմում, որ արաջեւ
 և կատարեացէ զամենայն զկամս

իմ. և կանգնեաց ևս զաթոռ
նորա, և զաթոռ զգուռակի նորա:

ԼԱ. ԵՒ ապա դարձեալ էր
տեսանել ՚ի պարգեւական եր-
կրին դռնդս գռնդս մարգա-
րէականս որք և տեսանողք կո-
չէին՝ վասն աստուածակերպ
յայտնութեանցն պատահելոյ:
Որք և բարձրագոյն պատմէին
խորայեղական տրհմին, ըստ իւրա-
քանչիւր կարգի. որպէս և ար-
քայն Դաւիթ զհամաշխարհա-
կան տէրութիւն երգեաց, թէ
տէր տէր մեր՝ զի սքանչելի է
անուն քո յամենայն երկրի:

Զի որումն կառօք տեսեալ՝
իբրեւ զօրավար պայծառագոյն, և
որումն իբրեւ զայր մի ՚ի գառողա-
կան աթոռ դատաւոր, իբրեւ զու-
րգի մարդոյ ընդ ամպս երկնից
եկեալ զհին աւուրցն տեսանէ:
Իսկ այլ ոմն իբրեւ զայր մի ՚ի վերայ
սեղանոյ. զոր և ասէր իսկ, թէ
տեսի զտէր՝ զի կայր ՚ի վերայ
սեղանոյ. տեսանե՞ս զի թէպէտ և
այր տեսանի՝ տէր ճանաչի:

Եւ, միւս առի՛ն հա՛ւրանչե՛ր իրա՛նքս
Բէ՛ն տե՛ւք զո՛նք 'ի մէրայ, աթառայ
բարձրացե՛լլ, և մէկ[մեռե] զմե՛ւ որո
թեաք տե՛ւք շաքի՛ զա՛նքսմե՛ն - ձառ
տի և զառե՛նայն առառառ ճեղքե՛ն
իմանալ . որպէս և Աստուծոյ իրե՛
սած Աթոռհամ . առհամար և յա
ճախարացն տեաքէս արարեալ, և
աթե՛նայն զառախի նորա : Զոր և
առե՛ իրե՛ մարդարե՛ն 'ի տե՛ւսանե՛ն,
Բէ՛ն եւ 'ի տեաքէս յաճախեալ,
և 'ի մեռն մարդարե՛ից նմանեցայ :

Ար' ի բաժանելն ազգացն և ի
խառնակել լեզուացն և ի ցանկ
որդացն Արամայ, կարգեաց ասն
մանն: Ըստ թաւոյ հրեշտակաց
Աստուծոյ: Արաբն և հրեշտա-
կացն իսկ ինքնապատուժ. աբա-
բեայ ցանկաւացն Դանիելի զնա
քան իւր պահմանաց: Չոր ի բարե-
բաղին Աստուծոյ, հարկանելով,
'ի բարկութեան զաղարկութիւնս
իշէլ: զն' ի ազնադունդ ալացն
և ի պատերաստմանիս զխառն' առ-
տաւածակալոյ անուշահոտաց ինն'
զազգս մարդկան անկրկիւզ պա-

հեացեն, առ 'ի յարդարելոյ 'ի
գիտութիւն աստուածամերձ :
Զոր և երանելոյն Դաւթայ՝ զգափ
առեալ պատմէր, թէ բանակք
հրեշտակաց տեառն շուրջ է զեր-
կիւղածովք իւրովք, և պահէ
զնոսա : Եւ մեծն Յակոբ, թէ
հրեշտակն որ պահէր զիս 'ի ման-
կութենէ իմնէ : Եւ ամենատերն,
թէ հրեշտակ իմ երթիցէ առաջի
քո՝ պատրաստել զճանապարհս
քո : Որոյ պահպանութիւն առ 'ի
ծանօթ առնելոյ աստուածամերձ
գիտութեանն զմիասնական ազգան
բաժանեալս՝ զանկեալսն յերեսաց
Աստուծոյ, զի թերեւս երեւելի
արարածովքս՝ ծանօթք աներեւ-
ոյթք Աստուծոյ լիցին :

Զի արար 'ի միոջէ արեւնէ զա-
մենայն ազգս մարդկան՝ բնա-
կեալ 'ի վերայ երեսաց երկրի . և
հաստատեաց կարգեալ ժամու-
նակս և սահմանադրութիւն բնա-
կութեան նոցա՝ ինդրել զԱս-
տուած . զի թերեւս զննիցեն զնա
և գտանիցեն . զի աներեւոյթք

նորա 'ի պիգլանէ աշխարհի՝ յարա-
բաժոցս իմացեալ տեսանին . զի
տէրն արժանաւորաց իւրոց մեր-
ձաւոր է : Նոյն օրինակ 'ի տեսանէ
են ամենայն պահպանութիւնք .
զի ուր տէրն է , տեղ ամենայն
քանակք հրեղինացն են . որպէս
և հայրապետին Յակոբայ՝ ըստ
յայանութեանցն եղելոցն առ
նա՝ միանգամայն իսկ 'ի միջի լի-
նէր հրեշտակախումբն քանակաց .
քանզի կարգեալ էին հրեշտակքն
ըստ նմանութեանցն , առ 'ի պաա-
գաժաւորութիւն մարդկան , կամք
մարդասիրին Աստուծոյ որ առ
վեցթեւեան սերտվելոքն իմա-
նալի է :

Քանզի ոչ եթէ մարմնեղէն
թեւաւորք , այլ ըստ նմանութեան
թեւաւորք . որք երբեք բնա-
խիկ ստակագոյն իրրեւ զմարդիկ
հրեշտակքն երեւեալ . քանզի առ
Արրահամու և Ղովտայ մարդկօրէն
իսկ գարմանեալ : Եւ առ Դանիէ
լիւ՝ իրրեւ զայր մի երեւեալ . նոյն
պէս առ Գեգէոնիւ՝ թանձրագոյն

տեսլեամբ . իսկ Զաքարիա՝ հե-
ծեալ 'ի մէջ լերանց ետես : Եւ
Յեսու՝ բնաւ իբրեւ զմարդ յան-
կարծոյն , որում և յաներկիւզս
հարցանէր . 'ի մէջն իցես , եթէ
'ի թշնամեաց մերոց . և ապա տե-
ղեկացեալ եթէ զօրավար է զօ-
րացն Աստուծոյ , անկեալ երկիր
պառլանէր : Եւ նոյն օրինակ ամե-
նայն հրեշտակատեսացն՝ ճշմար-
տագոյն համարիմք այսուհետեւ
զհոգեկան ազգին զամենայն մար-
դակերպ նմանութիւնս առ մար-
դիկ եղեալ , առ 'ի պատգամաւո-
րութիւնս պասաւորութեան հրա-
մանացն Աստուծոյ կամօք՝ մար-
դաօրին Աստուծոյ . առ 'ի պաշ-
տօն ժամանակաց ըստ իրաց իրաց
ինչ ընծայելոյ , և ո՛չ հանապա-
զակիր զնոյն նմանութիւն յանձին
պահելոյ : Զորոց զանտարրական
անձինս մարդարէն գուշակէ , թէ
ո՛րոր զհրեշտակս իւր հոգիս ,
և զպաշտօնեայս իւր 'ի բոց հրոյ .
զի հոգիք են հարկաւորք՝ որք
առաքին 'ի պասաւորութիւն

ժառանգաւորացն փրկութեան :

Վասն այնորիկ և անպատում եղեալ Մովսէսի, զի մի ընդ անըզ-
գայ արարածս հոգիքն մտաւորք
և բանաւորք համարեսցին. այլ ծա-
ռայական սպասաւորութեամբն
ինքեանք բարձեալ բերիցեն զհրա-
մանո մեծութեանց փառացն Առ-
տուծոյ : Բայց վասն արարեալ
ընութեան նոցա՝ անդուռա 'ի
վերուստ մարգարէքն բարձրագոյն
զոչէին, թէ արար զհրեշտակս
իւր հոգիս : Եւ միւսն, թէ ես
իւր տէր Աստուած որ հաստա-
տեցի զերկինս և զերկիր, որոյ
ձեռք հաստատեցին զամենայն
զօրս երկնից . բայց եթէ էին տար-
րաւորք, ապա երեւելիք և ոչ ան-
երեւոյթք . և առ հասարակ, և
ոչ ումեք երեւեալ : Իսկ եթէ
արարելոցն այսպիսի, որչափ եւս
առաւել բարձրագոյն անարար և
անմատոյց աներեւոյթ ընութիւն
էականին Աստուծոյ իմանայցի :

Որոյ ամենայն աստուածատե-
կատարելոցն միապէս մարգահա-

տակ նմանութեամբ երեւեալ ըստ
 իւրաքանչիւր ժամանակի, որ 'ի
 քարառոյն և 'ի հրամանացն ճա-
 նաչի՝ եթէ մարդակերպ երեւ-
 եալ. քանզի և ընդ մարդկան խո-
 սեր, վասն հրաւիրելոյ 'ի տեսիլ
 բարեացն խոստացելոց, և ոչ մշտն-
 ջեհաւոր զնոյն նմանութիւն յան-
 ձին պահելոյ. այլ նա բաւական է
 նմանութեամբ ճշմարտութիւն
 ցուցանել. որում ամենայն դժուա-
 րինքն դիւրինք են, և անհնարինքն
 հնարաւոր. կարող է ամենայնի,
 և տկարանայ նմա և ոչ ինչ: Զորմէ
 և տեսանողքն բարձրագոյն հնչե-
 ին. զի 'ի շափաւոր յայտնու-
 թեանցն զանչափական աներեւ-
 ոյթն ճանաչէին. և տա ժամայն
 տեսլեամբն՝ զէական զօրութիւնն
 գիտէին ըստ կարի խրեանց:

Զոր և հայրապետն Աբրահամ՝
 տէր և դատաւոր ամենայն երկրի
 կոչէր. և մեծն Մովսէս՝ էական
 Աստուած և արարիչ ամենեցուն.
 որում և ցանկացեալ էր զփառան
 տեսանելոյ, զի ամենայն իսկ մար-

գարէքն տեսանալք էին: Ոմն՝ թէ տէր տէր առաքեաց զիս և հոգի նորա. և թէ՝ բերան տեառն իտանցաւ զայս. ապաքէն որ՝ ի բերանոյն լսէր, և կերպարանացն ափանաւորս լինէր: Եւ ոմն պաղատանս մատուցեալ տէր. տէր տէր, ահաւասիկ խօսել իսկ ոչ գիտեմ՝ զի մանուկ եմ ես. տեսանին աւատիկ զյանդիմանն ցուցանէ: Եւ ամենայն իսկ հրամանաբերքն՝ իւրե յերեսաց տեառն եկեալ բարձրաբարառ ընդհանուր ազազակէին. ոմն՝ թէ առաց տէր զօրութեանց. և ոմն՝ թէ առաց տէր ամենակալ: Իսկ ամուլ ստիան բարբառովն միտնգամայն իսկ ճանաչի՝ որով ասէն, թէ ոչ արասցէ Աստուած իրս ինչ, եթէ ոչ յայտնեսցէ զկրտան ծառայից իւրոց մարգարէից:

ԼԲ. Եւ արդ յայտնի է այստե՛հետե առացելովքս, թէ և նախաստեղծ մարդոյն զնոյն նմանութիւն երեւեալ՝ ի սկզբանն. որպէս և առյապաջ ամենայն աստուածա-

տես կատարելոյն զնոյն պահեալ՝
 զի մի օտարադոյն ինչ և անծանօթ
 կերպարանօք զտեսողսն հարթու-
 ցանիցէ . մանաւանդ թէ առաւել
 լաւագոյն , զի յատուածատես
 հօրէն՝ որդւոյն տեղեկացեալ
 գիւրագոյն պատրաստիցին իբրե
 ընդելականի . և զլուեալն ուն-
 կանն , և տկամբ ևս նկատեալ :
 Քրպէս և երանելին Յովք սիրելին
 Աստուծոյ տակըց Աստուած , թէ
 'ի լուր տկանջաց լսէի զքէն յա-
 ռաջագոյն , բայց արդ և տկն իմ
 ետես զքեզ . ցոր և ասէր իսկ Աս-
 տուած . ակդեա՛ իբրե ար զմէջ
 քո , և մի համարիր այլադդ . ինչ
 երեւեալ քեզ :

Քանզի և 'ի սկզբան ըստ աղ-
 զեցութեն երեւեալ Աստուած .
 զոր և ասէն , եթէ ըստ պատկերի
 Աստուծոյ արար զմարդն : Եւ ա-
 մենայն յաւիտեանց ըստ նմին նմա-
 նութեան Աստուած փառաց ե-
 րեւեալ . զոր և ասէն վկայն Ստե-
 փանոս , թէ Աստուած փառաց
 երեւեցաւ հօր մերում Աբրահա-

մեւ. և ամենեւեմ տէր սարս-
ւովք, և Աստուած ամենակալ
կոչէն:

Եւ որք զերեւելն Աստուծոյ
լսառ նմանութեան մարդկան,
ապաքէն լսառ կարողութեան տե,
սողացն խմանալի է. և ոչ եթէ
անշարժակալ բնութիւնն Աս-
տուծոյ՝ սահմանաթափոյց և կող-
մնափակ իցէ. և երբեք երբեք
յիւսմէայտն սահմանաց յայլ
սահմանս երեւեալ գայցէ, որով
լի է ամենայն. այլ զիջանելով և
հնարաւորութեամբ ընդերացու-
ցանէր նմանութեամբքն. զի մեր
ձաւորս և աստուածամուխս և
յանդիմանատեսս ճշմարիտ կեր-
պարանացն պատրաստիցէ. քան-
զի 'ի նմանութենէն ապաքէն լի-
նի ճշմարտութիւն խնդրելի:

Որում և մեծն Մովսէս ցան-
կացեալ հայեր. զի թէպէտ ձեռն
'ի ձեռն, և բերան 'ի բերան յան-
գիմանախօս ընդ Աստուծոյ ճա-
նաչէր Մովսէս, սակայն ճշմարիտ
գեղոյն ցանկացր տեսանել ասե-

լով զԱստուած՝ թէ ցոյց ինձ
զանձն քո : Եւ արդ՝ տե՛ս զպա-
տասխանին. թէ ոչ գոյ մարդ որ
տեսանիցէ զԱստուած և ապրիցէ.
և ապա սակաւիկ ինչ նշանակաւ
նուաճեալ զհայցողն, և զքնա-
կանն աներեւոյթ պահեալ :

Տեսանե՛ս, զի անտեսական է
'ի տեսողացն, և անքնական 'ի
քննողաց ըստ անձնական կեր-
պարանացն. քանզի ոչ է թէ կեր-
պարանք ինչ տարրականք իցեն
նմանութիւնն, այլ առ ժամայն
տեսիլ. իսկ ճշմարտութիւն՝ բնու-
թիւն գոյական : Քանզի և Մովսէ-
սի նմանութիւն օրինական տար-
րական խորանի ցուցաւ, ըստ
որում կազմեաց խորան նիւթա-
կան. և Եզէկիէլի տաճար՝ օրի-
նակ տաճարի : Նոյնպէս և առա-
ջին մարդոյն նմանութիւն անտար-
րական մարդակերպ երեւեալ
Աստուծոյ, զի արասցէ՝ մարդ տար-
րական 'ի նիւթոյ՝ մերձաւոր ճշ-
մարտութեան. քանզի Աստուած
անզլջական բարեբարութեամբ

խորով կարգեաց առաջին մարգոյն՝ մերձաւոր և աստուածամուկներէն աստուածական վայելչութեանն :

Եւ մի ըստ միոջէ առատագոյն Հոգին Աստուծոյ հեղեալ՝ ի վերայ դասագաս գումդագունդ արքայ մարգարէիցն՝ ի մէջ իորայելական տոհմն, որք ըստ կամացն Աստուծոյ պատուիրէին իւրեանց ազգացն՝ պահել զգուշութիւն հրամանացն Աստուծոյ. որ աղգէին ընտիր, և պատուէր առին ջմերձեհալ և չխառնակել յայլազգիս. ի առջմն հեթանոսաց, զի մի ևս ուսցին զմեզս նոցա :

Իսկ նոցա խառնակեալ Թաթաւեալ խնամութեամբ ընդ նոսա, առին ուսան զանաստուած պաշտութիւնն նոցա. Թագաւորքն և իշխանքն խառնակեցան : Վասն որոյ տրտումը եղեալ մարգարէին գոչէր, Թէ խառնակեցան ընդ հեթանոսա և ուսան զգործս նոցա. Ժառայեցին կոռոյ նոցա, և եղև նոցա ի գայթապաւ,

Թիւն, և Թէ զոհեցին զուստերս
և զգաստերս իւրեանց գիւաց, և
հեղին արիւն ամբիծ. արիւն ուս-
տերաց և գաստերաց նոցա, զոր զո-
հեցին կռոյն Քանանու ։

ԼԳ. ԱՐԴ տէր Աստուած 'ի
Ժամանակի զի հարկանէր զեր-
կիրն Եգիպտացւոց՝ զի հանցէ զնո-
սա, անտի, կոտորեաց զամենայն
անդրանիկս Եգիպտացւոց, և
փրկեաց զնոսա անտի։ Վասն որոյ
եգեալ ուխտ ընդ հարս նոցա՝
նուիրել զորդիս իւրեանց անգրա,
նիկս տեառն Աստուծոյ իւրեանց,
փոխանակ այսորիկ առեալ զոր-
դիս և զգաստերս իւրեանց՝ դիցն
հեթանոսաց զոհելն։ Բազինս
շինեալ յերկրին՝ զոր տէր Աս-
տուած իւր անուանեալ վիճակ
Ժառանգութեան կոչէր, նոքա
պատկերս կանգնեալ փոխանակ
նորա՝ քարանց և փայտից երկիր
պազանէին. և շաղտխեալ երկիր
յարենէն, որ պտուղեալ 'ի գինն՝
յաճախէին և զպտուղութիւնս
մարմնոց. վասն որոյ պտուղեալ

'ի գնացա իւրեանց :

Զի 'ի մասնելն նոցա յերկրին զոր ետ նոցա , հրամայեաց ջնջել զանօրէն ազգան որ եին յերկրին՝ զոր ոչ սատակեցին . այլ գաշնաւոր եղեալ՝ ուխտս հաստատեալ ընդ ազգան անօրէնս , ընդ որում և միաբանեալ ժառանգեցին զամբարշտութիւն : Զի Աստուած վասն չարեացն իւրեանց եհան զսոսն բնակիչս երկրին 'ի բնակութենէ անտի : Իսկ նոքա մտեալ զնոյն գործ միաբանութեամբ գործել սկսան իւրեանց թագաւորքն և իշխանօքն և քահանայիւքն հանգերձ :

Վասն որոյ տեսուն Աստուծոյ յառաւել գթոյ մարդասիրութեան իւրոյ՝ առաքեալ առ նոսա մարդարէս սպառնալեաց պատգամօք զի գարձցին յանօրէնութե գործոց իւրեանց , և պաշտեցին զԱստուած զարարիչն ամենայնի . որ վասն իւրոյ մարդասիրութեանն գթացեալ ոգորմէր 'ի վերայ չարութեան նոցա : Որ մարդա-

րէիւն տրանջէր զնոցանէ , թէ փայտին ասացին հայրիմ ես դու . և քարին ասացին՝ թէ քո խնկ ծնեալ է զմեզ . և դարձուցին յիս զթիկունս , և ոչ զերեսս իւրեանց :

Արդ չար և անմիտ ազգին կուրացելոցն յարուցեալ 'ի վերայ մարգարէիցն՝ 'ի քարկոծել և 'ի սպանանել . և այնչափ կոտորել զնոսա , մինչև աղաղակել մարգարէի միով , թէ ես միայն մնացի : Եւ առեալ զՄարգարէ սուրբանունն , կարգաւ սուտ և ընդվայրահար քրմացն :

Հա և աստուածատեն մարգարէքն ճշմարիտք , որք ճշմարտութեամբ պատմեցին նոցա զգլուստ ճշմարիտ որդւոյն Աստուծոյ յաշխարհ՝ մարմնաւորութեամբ հանդերձ . որ գառնացող ազգին՝ և զայն չկամեցեալ լսել : Այսան որոյ ևս առաւել 'ի վերայ նոցա զմահ զօրացուցեալ , զի և մի ոք ոչ մնացեալ՝ զոր ոչ սպանին պէսպէս տանջանօք :

ԼԴ. ՎԵՍՆ որոյ բարկացեալ տեղուն Աստուծոյ 'ի վերայ ժողովդեանն՝ դարչելի առնէր ըզ-
 ժառանգութիւնն, մատնեալ զնո-
 րա 'ի ձեռս հեթանոսաց. զի զը-
 րոց սիրեցին պաշտել զգիւն, և 'ի
 նոսին պռանկեցան, զնոսին տան-
 ջիչս և թշնամիս և գերիչս 'ի վե-
 րայ յարուցեալ՝ մատնեաց 'ի
 ձեռս նոցա. որպէս և ասէն, թէ
 մատնեցի զնոսա 'ի ձեռս հոմա-
 նեաց իւրեանց հեթանոսաց, և
 տիրել նոցա ատերեացն, և թըշ-
 նամեացն նեղել զնոսա, խոնար-
 հեցուցեալ զնոսա 'ի ներքոյ ձե-
 րաց նոցա: Զի թէ և բազում ան-
 դամ փրկեալ զնոսա 'ի ձեռաց
 նեղեացն, սակայն յետ ելանե-
 լոյն 'ի նեղութենէն՝ 'ի նոյն յա-
 ճախեցին. դառնացուցին զԱս-
 տուած 'ի խորհուրդս իւրեանց,
 և կուրացան յանօրէնութեան
 իւրեանց:

Սակայն հայեցաւ տէր 'ի նե-
 ղութիւնսնոցա՝ 'ի լսել զձայն ա-
 ղթից նոցա. յիշեալ զուխան այ-

ընդ հարան էր, և գլխացեալ ըստ
բազում ողորմութեան իւրում,
և ետ զնոսա 'ի գլխութիւնս ա,
ուսի՞ ամենայն գերջաց նոյս .
Փրկեաց զնոսա տէր Աստուած, և
ժողովեաց 'ի հեթանոսաց . գար,
ձուցեալ զնոսա 'ի գերութենէն
յետ ամացն եօթանասնից, յեր-
կրէն Բաբելոնի, 'ի կողմանցն Ա-
սորեոտանի :

Շինեաց զաւերական վերապին,
և նորոգեաց զառճար անուան
իւրոյ . ետ զմարդարեութիւն, և
գարձոյց զքահանայութիւն, և
նորոգեաց միւսանգամ վերապին
զամենայն . և անդէն իսկզբանն
ընծայեցոյց, զոր յետ անցելոց
յաւիտեանց կատարեաց միած-
նաւն իւրով :

Ձի ոչ եթէ յետոյ խնացեալ
ամենագիտին՝ գայր երեւել որ-
գին յաշխարհ, և բարձրացուցա-
նել զմարդիկ 'ի փառս աւագու-
թեան . այլ ըստ յառաջագրու-
թեան իսկզբանն՝ կատարեաց 'ի
Վախճանի : Ձի խորհուրդն ծած-

կեալ առ Աստուած յազգացն և յաւիտեանցն, այժմ յայտնեցաւ որոց իւրոց. քանզի նմանութիւնք երեւեալ առ ժամայնք արդարոցն՝ դուշակք ճշմարտութեանն յաւիտեանականի որ դաւոցն էր՝ ընէին :

ԼԵ. Զի բազում մասամբք և բազում օրինակք՝ կանխաւ խօսեցաւ Աստուած ընդ հարան մեր մարդարէիւք. 'ի վախճան աւուրցաւ այսոցիկ խօսեցաւ ընդ մեզ որդւոյն, զոր եգ. ժառանգամենայնի, որով և զյաւիտեանս արար. որ է լոյս փառաց և նկարագիր էութեան նորա. որ կրէ զամենայն բանիւ զօրութեամբ իւրով :

Տեսանեմ զմատունն և զօրինակն և զմարդարէսն յաճախադոյն, և Աստուած մի՛ որ վասն միոյ միածնին իւրոյ խօսէր : Ասաց մարդարէն 'ի գիմաց տեառն, թէ ես եմ Աստուած, և չիք այլ ոք բայց յինէն, որ պատմեացէ յառաջագոյն զվերջինսն մինչ չեւ.

դեալ իցեն , և միանգամայն կատարեսցին . զի զխորհուրդն լցեալ 'ի ժամանակաց , և յայտնեալ մարգարէական գրովք , վասն միայնոյն խնայանոյն Աստուծոյ գիտէր :

Իսկ յորժամ ինքն եկեալ փրկիչն Որդին Աստուծոյ՝ յայտնեաց առ աշակերտան , զի երանի ետասէ աչաց ձերոց՝ զոր տեսանէք , և ականջաց ձերոց՝ զոր լսէք . զի բազում մարգարէք , և արդարք և թագաւորք ցանկացան տեսանել զոր տեսանէք , և ոչ տեսին . և լսել զոր լսէք , և ոչ լուան :

Տեսանեն զի աղգեցուցիչք էին նմանութիւնք Ճմարիտ կերպարանացն Քրիստոսի . և վայրկենի նմանութիւնքն՝ 'ի մշտնջենատես կերպարանան փութային հասանել : Զոր և օրէնքն մովսիսագիրք ամենայն իրօք զհանդերձելոցն նշանակեալ փայլէին :

Քանզի իբրեւ ետես Աստուած զհամաշխարհագործ զմեղան տալածեալ , և որով մահն թագաւո-

րեալ՝ առ հասարակ՝ կլանէր յԱ
գամայ մինչև 'ի Մովսէս, և 'ի մե-
ռացոնս գարձուցեալ զկենսաբեր
աւետիսն յառաջագիրսն, որպէս
հար ինչ մտրեկան հրգեհն՝ որ
ապականիցէ զքերինս և զգաշտո-
պոճակեալ այնուհետև 'ի ներքո
զօրէնսն իբրև զհեղեղատ աստուիկ՝
շիջուցանել զայն համատարած ։
Վասն որոյ և ասէն, թէ ամենայն
որ արասցէ զայս՝ կեցցէ 'ի սոսին-
զի որպէս Ագամայ՝ զի թէ ճա-
շտեացէ 'ի Ճառայն՝ մահ սպառ-
նացաւ, ուստի թագաւորեաց
մահ . նոյնպէս և զօրինացն ասաց,
թէ որ արասցէ զայս՝ կեցցէ 'ի
սոսին, որով և շիջաւ մահ ։

Քանզի և օրէնքն իսկ ստուե-
րագիր յօրինակատարն Քրիստոս՝
կարուսին զմահ . որով և յայտ
իսկ արարեալ զծովացեալ ըզ-
մեղան, և 'ի համար արկեալ, և
լատ իւրաքանչիւր յանցանաց մահ
սպառնացեալ ։ Եւ տկարացա-
ցեալ զամենեւին, և փակեալ ընդ
անիծիւք և ընդ մեղք . զի յոր-

Ժամ եկեալ բառնայցէ ամենա-
փրկիչն Քրիստոս զմեզս անխժա-
բերս և մահածինս, ասացեն ա-
զատեալքն, թէ շնորհք նմա՝ որ
յայնչափ մահուց փրկեաց զմեզ :

Որ յայտ առնէ, թէ օրէնքն
Ֆրիստոսի մնային. ասելովն, թէ
օրէնքն յանցուածոց վասն յաւե-
լան, մինչև եկեսցէ զաւակն՝ ո-
րում խոստացեալ էր, կարգեալ
հրեշտակօք ՚ի ձեռն միջնորդի :
Քանզի ընդ օրինօքն ասէ փակեալ
ազահայք՝ ՚ի հանդերձեալն հայե-
ցեալ. որում ոչ միայն ազգ էր-
կրածնաց, այլ և աներեւոյթ զօրք
հրեշտակաց՝ հանդերձ ամենայն
անզգայ արարածովքս ապասեալ
մնային. ըստ այնմ թէ ակնկա-
լութիւն արարածոցս յայտնու-
թեան որդւոյն Աստուծոյ ապա-
տէ. զի ընդունայնութեան արա-
բածք հնազանդեցան. ոչ իւր-
եանց կամաւ, այլ վասն այնորիկ
որ հնազանդեցոյցն յուսով. զի և
կնքեանք իսկ արարածքն ազա-
տեացին ՚ի ծառայութենէ ապա-

կանութեան՝ յաղատութիւն փա-
ռաց Որդւոյն Աստուծոյ :

Քանզի յորժամ Ագամ որ
լոտ պատկերին Աստուծոյ արա-
րաւ, և ամենայն զաւակ նորա՝ որ
որդիք Աստուծոյ կոչեցան, կա-
մօքն իւրեանց զապականութիւն
ժառանգեցին, ընդ նոսին և ա-
նայն արարածք հնազանդեալ ա-
պականեցան. ոչ իւրեանց կամաւ,
այլ վասն առաջնորդութեան կա-
մօցն Աստուծոյ առ ՚ի Քրիստոս
աղատելոյ : Քանզի և որ միան-
գամ ՚ի ժայելլութիւն և ՚ի փառո-
մարդոյն հաստատեցան, ապա-
կանեալք և անարգեալք վասն նո-
րին բարկութեամբ . քանզի եր-
կիր անիծեալ և փշարեր, հեզե-
ղեալ և հրայրեաց, շարժահիմն
յողցուղեալ և օգբապականեալք,
ընդ ժամանակս ժամանակս . և
լուսաւորք խաւարամած և արիւ-
նանշանք, և երկինք այլադունեալք .
որպէս ՚ի գրոց մարգարէականաց
զանցելոցն է նշանակեալ . զոր և
նոյն իսկ մարգարէքն յազգակա-

նայն կրէին յանձինս իւրեանց :
 Զի թէպէտ և յԱստուծոյ պատ-
 ուեալք առաքէին, սակայն 'ի
 չընդունելեացն թշնամանեալք
 և քարկոծեալք . որպէս և ամե-
 նատէրն ասաց, թէ վասն ձեր կո-
 տորեցին զմարդարէան՝ բանիւ բե-
 րանոյ իմոյ :

Նոյնպէս և հրեշտակք պատ-
 դամաւորեալք առ աղցս մարդ-
 կան, անարդեալք և տրամեալք
 'ի չընդունելեացն դառնային. որ-
 պէս և առ Ղովտ եկելովքն
 հրեշտակօքն, պատեհագոյն է և
 զայլոցն իմանալ : Քանզի եթէ
 գարձելոյ մեղաւորի՝ ամենայն
 հրեշտակաց ուրախութիւն բերէ,
 որչափ ապստամբութիւնն՝ ամե-
 նեցուն տրամութիւն գործիցէ .
 որով և անունն Աստուծոյ հայ-
 հոյեալ ասի, և հոգին սուրբ
 տրամեցուցեալ : Այլ թէպէտ և
 այնպէս նեղութիւնակիր ամե-
 նայն արարածքն ընդունայնու-
 թեան ծառայէին, սակայն ա-
 ռաջի եգեղոյն ազատեցուցիչ յու-

տոյն ամենեւեմն ասպակին. հրեշ-
տակք, և մարգարէք, և ամենայն
արարածք: Զի ոմն ասէր. 'ի
պահու իմում կացից' և ելից 'ի
վերայ վիմին և անկապաց. և
միւսն՝ թէ ես տեսաւն անկապաց
և ասպակցից Աստուծոյ փրկչին.
իմոյ. և ոմն՝ թէ ո՞ր տացէ՝ իսխման
զգրկութիւն խրայելի:

ԼԶ. ԻՍԿ ընդէր արդեօք յեր-
կարեալ միածինն, այնչափ նե-
ղութի արարածոցն հասուցանէր.
եթէ ոչ՝ զի նախ ազգ արարեալ
յառաջագոյն ընդելական տառնի-
ցէ. զի մի յանկարծ երևեալ ան-
ծանօթն՝ անընկալ լինիցի. ոչ
իբրև հայցողաց և սպասողաց՝ ե-
կեալ ծանօթս տայցէ: Զի եթէ
յայնչափ ժամանակաց առ իւր
արարեալն եկեալ՝ անընկալ եղև,
ո՞րչափ ևս ոչ ազգեցելոցն. ոչ
կանխակալ խորհրդով ծանօթս
տուեալ ամենայն ազգացն և յա-
ւիտեանցն:

Որպէս ոմն 'ի պատգամաւո-
րացն Աստուծոյ ասէ, թէ ինձ

տուան շնորհքս այս՝ 'ի հեթա-
նոսս աւետարանել զանքնին՝ մե-
ծութիւնն Քրիստոսի . և լուսա-
ւոր առնել զամենեւեան , թէ
զինչ է անատուութիւն խորհրդոյ՝
որ ծածկեալն էր յամենայն յա-
ւիտեանց առ Աստուծոյ՝ որ զա-
մենայն ինչ արար . զի յայտնեցի
արդ իշխանութեանց և պետու-
թեանց որ 'ի յերկինս են՝ 'ի ձեռն
եկեղեցւոյ բազմապատիկ իմաս-
տութիւնն Աստուծոյ, ըստ յա-
ռաջադրութեան յաւիտեանցն՝
զոր արար տէրամբ մերով Յիսու-
սիւ Քրիստոսիւ . որոյ և վասն նո-
րին յայտ արարեալ , թէ իբրեւ
եկն լրումն ժամանակացն :

Իսկ ո՞վ այն իցէ 'ի մարդկանէ՝
որ կարող իցէ այնպիսի վարդա-
պետութիւն զԱստուածութենէն
ճշգրտել խօսել . այլ որչափ ինքն
կամեցաւ՝ առ 'ի ծանօթ առնել
զինքն , զի ծանիցեն զնա և կեց-
ցեն : Այլ ո՞չ բաւեմք արարածքս
զարարէն պատմել , որ բեւեռ-
եալ կամք 'ի տիպս պատկերիս՝

ըստ առնել արարազին . այլ որչափ
ըստ չափոյ ժուժալոց տկարու-
թեանս մերոյ՝ ինքն կամեցաւ
պատմել մեզ . քանզի ոչ ոք զի-
տէ զԱստուծոյ՝ եթէ ոչ հոգին
Աստուծոյ . և որդին եկն պատ-
մեաց և յայտնեաց և եցոյց , թէ
որ ետես զիս՝ ետես զՀայր իմ :

Բայց Աստուած հոգի կենդա-
նի է . հուր կիզելոյ . անթիւ և
անփոխիս է . փառք անպա-
տում . զօրութիւն անբաւ . գեղ
աննման , զարմանալի . անհաս մի-
տաց և խորհրդոց . անխօս լե-
զուաց . անանփոփ խորհրդոց .
արտաքոյ քան զամենայն ճառո .
ոչ ահանատես , և ոչ ունկան
ըսեալ . և ոչ կարծիք սրտի կա-
րեն հասանել : Երկինք ամենայ-
նիւ , աշխարհ ամենայնիւ , և
տիեզերք ամենայնիւ՝ ի վեր ու-
նել ոչ բաւեն . և բան նորա բար-
ձեալ ի վեր ունի զամենայն , և ի
զօրութիւն հրամանի նորա կա-
խեալ առանց թեւոց ի թռիչա՝ ի
վերայ օդոցն իրիւ թռուցեալ :

Ինքն պատմեալ զամենայնիւ, 'ի ներքոյ ամենայնի, 'ի վերոյ ամենայնի, արտաքոյ ամենայնի, և ամենայն 'ի նմանէ, և ամենայն 'ի նա, և ամենայն 'ի փառս նորա :

Եւ 'ի բազում նշանս և 'ի բազում արուեստս խօսեցաւ ընդ հարս մեր մարգարէիւք 'ի ժամանակս ժամանակս, 'ի տեսիլս անպատումս, յաննման փոփոխմունս, 'ի լուր զարմանալի, 'ի գեղ գովելի, յաստուածեղէն կերպարանս : Ումեմն լուսեղէն նմանութեամբ՝ 'ի կերպարանս մարդոյ . ումեմն իբրեւ հուր բորբոքեալ՝ 'ի կերպարանս մարդոյ . և արդարոց բազմաց երեւեցաւ, ըստ կարել տեսանելեացն նոցա . և ըստ հանգուրժեւ լսելեաց նոցա, խօսեցաւ ընդ նոսա : Զի անբաւ է մարդոյ տեսանել զձստուած գոյիւ իւրով, իբրեւ մոմոյ զհուր. զի եթէ լերինք ոչ կարեն տեսանել զնա, զի յորժամ հայեցեալ ընդ նոսա՝ հալեացին :

Բայց իբրեւ ինքնակամ կամօք

բարերարութեամբ իւրով զինքն
ցուցանէր, 'ի կերպարանս մար-
գոյ երեւէր . ումնմն լոյս . ու-
մնմն հուր . և ումնմն հողմ . և
յամպ, և 'ի մէգ, և 'ի մրրիկ :

Իսկ թէ ասիցեմք՝ եթէ հուր
է, զոր ինչ տեսանեմքն ասեմք .
թէ ասեմք՝ լոյս է, զնմանութեան
ըստ 'ի կարծիս առեալ զմերոյ
բնութեանս, նմանութիւնք ցու-
ցանեմք աներեւութին վասն մե-
րոյ անհասութեան : Ապա նա
ըստ մերոյ փոքրիկութեանս երեւի,
որպէս զի մի տարրական աբա-
րածք կիզցին յահէ փառացն : Եւ
զնորա զանունն ո՛չ ոք գիտաց . զի
չէր ևս անգրքան զնա ոք՝ որ ան-
տի և այսր անուանեցէ .

Եւ յերեւելն իւրում արդա-
րոցն՝ զահն իւր յինքն ամփոփէր .
և մարգատեսիլ և հրեշտականման
երեւէր մտահաս ըստ հանգուր-
ժեւ աչաց : Ո՛չ արարածք կա-
րեն քննել զարարիչն, և ո՛չ զան-
գուածն զզանգիչն գիտէ :

Բայց արարիչն գթայ յիւր ա-

բարածս. զի Աստուած արար զա-
մենայն արարածս, և զարդա-
րեաց 'ի գեղ գովելի և 'ի փառս
վայելական: 'Ի հողոյ ստեղծ
զհողեղէն մարմինս. և 'ի լուսոյ
զհրեշտակս զարդարեալ 'ի լու-
սոյ վայելուչ, և զգեցեալ զար-
դարեաց զփառաց աթոռն. մնա-
նէն օրհնութիւնք հրեշտակաց,
բարբառք սրովբէից, փառաւո-
րութիւնք զուարթնոցն, ժողովք
բանակաց, և դունդք սրբոցն, և
դապք գովաց, և օրհնութիւնք
երկնաւորացն, աղօթք արդա-
րոցն, և սաշտօն սրբոց. սրով-
բէքն և քրովբէքն, և զօրք միաբա-
նական լուսոյն:

ԼԻ. ՁԱՅՍ վկայութիւն ա-
սացեալ կարգեցաք 'ի ձեր լե-
վիս՝ զսուրբ հաւաստ ճշմարիտս,
որ յայտ յանգիման վարդապե-
տեցին մեզ գիրք սուրբ՝ սուրբ
հոգւովն, վասն մշտնջենաւոր
առքայութեան Աստուածութեն.
որ յայտնեցաւ խորհրդով՝ արդա-
րոց հարցն մերոց, և խօսեցաւ ք

մեզ որդւոյն է սուրբ հոգւոյն .
 և արեամբանեցաւ սուրբ առա-
 քելովք և մարդարեւիւք, և առաւ-
 մեզ հաստատութիւն հաւատոց :
 Ձի հաւատով ճշմարտեացոյք
 'ի մի Աստուած հայր և տէր և ա-
 րարիչ ամենայնի . և 'ի միածին
 Որդին որ 'ի հօրէ, և առ հօր, և
 ընդ հօր. և 'ի սուրբ Հոգին՝ որ 'ի
 նորուն էութենէ, և նովաւ ա-
 րար զամենայն արարածս : Որ է
 մի տէրութիւն, մի զօրութիւն,
 մի իշխանութիւն, մի մեծաւ-
 թիւն, մի գիտութիւն, մի խոր-
 հուրդ, մի պետութիւն, մի ան-
 սկզբնական զօրութիւն, երեք կա-
 տարեալ անձինք, մի կոտարեալ
 կամք, անպատում անքնին միու-
 թիւն Երրորդութեանն . մի խ-
 հութիւն, մի էութիւն, մի աստ-
 ուածութիւն . Հայր . և Որդի .
 և սուրբ Հոգի . երեք անձինք . մի
 զօրութիւն աստուածութեան :
 Հայր 'ի յանձնէ . Որդի 'ի Հօրէ .
 և Հոգին 'ի նոցունց 'ի նոսին . իս-
 հութեամբն էութեամբն առ-

տուածութեամբն հարթ հաւա-
սար հասարակ, 'ի խորութիւնս,
'ի բարձրութիւնս, 'ի շայնու-
թիւնս, յերկայնութիւնս . մի
էութիւն բնութեան . մի պսակ
Երրորդութեանն . և լի են եր-
կինք և երկիր փառօք նորա :

Որպէս Սողոմոն արքայ որդի
մարդարէին ասէ յիւր աղօթան ,
եթէ երկինք և երկիր չեն քեզ
բաւական : Եւ մարդարէն ասէ
իրն յերեսաց տեառն , թէ եր-
կինք աթոռ իմ են , և երկիրս
պատուանդան ոտից խնոց . ո՞ր
պիտի տուն շինիցէք ինձ ասէ
տէր , կամ զինչ տեղի բնակու-
թեան պատրաստիցէք ինձ . ո՞չ
ձեռն իմ արար զայս ամենայն .
և ես յո՞ հանգեայց և դադարե-
ցից , եթէ ոչ 'ի հեզս և 'ի խոնար-
հոս , և յայնոսիկ ոչք գողան 'ի
բանից խնոց . և եղէց նոցա Աստ-
ուած , և նոքա եղիցին իմ ժո-
ղովուրդ :

Իսկ որում երկինք և երկիր
չեն բաւական , ո՞րպիտի ունիցի

զնա սիրտ մարդոյ . մի թէ մեծ
ինչ իցէ մարդ քան զերկինս և
զերկիր :

Այլ յաստուածութենէն, զինչ
կամի՝ և լինի . զինչ կամեցաւ, և
արար . զինչ կամեցաւ, և եղև . որ
ինչ կամի՝ ո՛չ զանցանէ . այլ ամ
փոփեցաւ, փոքրկացաւ, և եղև
զինչ և կամեցաւ :

ԼԸ. ԱՌԵՔԵԱՅ Աստուած
զորդին իւր յաշխարհ, որ եկն և
եղև ՚ի կնոջէն . և ՚ի մարդկեզէն
մարմին ալատեցաւ, մարմնով իւ-
րով զամենայն մարմին կեն-
դանացոյց : Ուրով յազթեաց
արարիչն աշխարհի . զի նորո-
գեսցէ զարդարաւ, և զերծուացէ
՚ի մեղացածին ծննդոց . և հրեշ-
տակակերպս արասցէ և Աստուած-
որդիս կոչեսցէ . և զմահկանացուս
անմահացուացէ անմահ հոգւովն .
ստատուեսցէ աստուածեզէն գիտ-
ութիւն : Վայելուչ լուսովն զար-
դարին, և յերկրաւորութենէս
յերկնաւորութիւնս անցանեն,
՚ի մահութենէս յանմահութիւն,

զանանց լոյսն զլեւնումն, և զանապական գեղ կերպարանացն ։

Ո՛րչափ ևս իցէ անպատում Աստուածութիւնն՝ որ ամենայն բարութեանց աղբիւր են կամօք նորա, և տէր ամենայն գործոց . և բանիւ բերանոյ նորա հաստաթեցան ամենայն արարածք . և ՚ի նմանէ լոյս առին ամենայն լուսաւորք . և ՚ի զօրութիւն նորա հաստատեալ կան ամենայն արարածք . վերնայարկք երկնից, և աշխարհք ամենայն որ ՚ի նոսին . և ՚ի հոգի բերանոյ նորա ամենայն զօրութիւնք նոցա ։

Եւ երկնաւոր պաշտօնեայքն, և սրբոցն ըլսակողէն բանակքն յուսող նորա կան կախեալ, և ողորմութեանց նորա կարօտին . և ՚ի նորա ակնարկելն՝ ամենայն արարածոց պէտք պատրաստին . և ՚ի զօրութիւն նորա կեան ամենեքեան, և աչքն ամենեցուն ՚ի նա յուսան ։

Արարիչն և հաստատիչն է և առաջնորդ է ամենայնի իա-

կուլթեամբ քննութեամբն . ան-
բաւ զգրութեան՝ որ 'ի նմանէ է՝
տարածեալ արկեալ զամենայ-
նիւ . առաքի կենորար զգրու-
թիւնքն բաշխին՝ որ ընդ ամենայն
արարածս անցանէ , ընդ երկնա-
ւորս և ընդ երկրաւորս , ընդ օդոս
և ընդ հողին , ընդ հաւի և ընդ
ջուր , ընդ լոյս և ընդ խաւար , ընդ
անդամդոս և ընդ բարձունս . որ
աներեւակի զգրութիւնն թափան-
ցանց լուսով խրով ելանէ . որոց
զգրութի հոգւոյն անբաւ է , զամե-
նայնիւ արեւալ , ընդ ամենայնիւ
տարածեալ . և ելանեն ճառա-
գայութք զգրութեամբ , անգրութե-
քնութեամբ . մի ունի զյափ մի-
րին բարձանց , և մի զտորին անդն
գոց , մի յաջ և մի յահեակ ձգեալ ,
մի 'ի դէմս և մի 'ի թիկունս : Վեց
զգրութեամբ ճառագայութքն , վեց
հաղարեան գարդն . եօթներորդ
գարն հանդիստ արդարոց :

Մեծքակերպ զԱստուած քա-
րողեցուք , յօգապատտ անդա-
միք զանգեալ 'ի հողոյ . խրա-

քոնէիւր անդամ՝ զիւրպքանիւր
գործն բարձեալ բերէ յանձին՝ ոչ
ձեռնհաս 'ի գործ ընկերի, ոչ
ական լսէ, և ոչ ունին տեսանէ:
ոչ լեզու հոտտի, և ոչ ձեռք
գնան, և ոչ որք աղաղակեն: Բե-
րան՝ խորակաց. հոտտեղիք՝ հո-
տոց. քիմք՝ ճաշակաց. մի մի յիւ-
րում ընդթեանն կապեալ կան:

Բայց ինքն իւրով կամօք արար
զամենակեցոյց. գալուստն իւր,
կատարեաց սկսան Հօր: Առաքե-
ցաւ Աստուած յԱստուծոյ սուրբ
Որդին Էառ զմարմին 'ի կուսե
մարդ. կատարեալ՝ կատարեալ Աս-
տուածութեամբն. զԱստուածու-
թեան զօրութիւնն յայտարար,
և զմարմնոյ տկարութիւնն ցու-
ցանէր: Ծառայակից եղև մար-
մնովն մարդկութեանս, և ազա-
տեաց 'ի մեղաց զմարդկութեան
մարմինն: Որով էջ 'ի գժոխս, և
ած եհան անտի զարգեւեալսն 'ի
գժոխոց: Մարմնով հալածեցաւ,
և հալածեաց զսատանայ և կա-
պեաց զմեղս:

Զի որ'ի մարմինն հաւատացին՝
 ծանոցնոցա զԱստուածութիւնն
 իւր . և որք'ի մարմնոյն գլեցին ,
 ուրացան զընութիւն նորա : Քան-
 զի միացաւ 'ի մարմնի բնութեամբ ,
 և խառնեաց զմարմինն ընդ իւր
 Աստուածութիւնն : Որ հաւատա-
 ցին 'ի նա՝ նորա վայելեացեն 'ի
 բարութիւնն անպատում . և որ
 յայսց հաւատոց վրիպեցան՝ զան-
 կոխ և զանխուլ գնացին և զար-
 տուղի անկան . խրամատեցին իւր-
 եանց ցանկա անկարկատա . և
 զբազումն 'ի ճշմարիտ հաւատոց
 թիւրեցին . իբրև կարծեցին թէ
 գտին ինչ՝ գտին զոչինչ . որպէս և
 գրեալ է՝ չոգան զհետ ոչնչի , և
 գտին զոչինչ . զի գիւտիցն խնդիր՝
 աշխատութիւն է , իսկ անգիւտ
 աշխատութիւն՝ սուտ վարդապե-
 տութիւն կռապաշտութեան հա-
 տուցանէ :

Զի անսուտո 'ի վերուստ զանցե-
 լոց յաւիտեանցն՝ զինի իսկ եկե-
 լոցս մարգարէիւքն ամենեքումք
 ծանօթա տայ . և առաջին օրինա :

կօքն վերջնոցս բազում անգամ
վարդապետեալ. մերթ ահագին
սպառնալեօք կարգէ՝ յիշատակօք
առաջին վրիժուցն խնդրելոյ, զի
զանհաւատսն զարհուրեցուցեալ՝
յուզկուծիւն յորդորիցէ. որպէս
զգունակ գունակ հարուածան Եւ
գիպտացւոցն, և զգառնագոյն հա-
տուցումննոցս վրիժուցն խնդրե-
լոցն: Եւ կամ զանհաւան անկե-
լոցն յանապատին, և զամենայն
խակ զփորձ առելոցն բարկու-
ծեանն Աստուծոյ զյիշատակս
առեալ բերէ:

Նա և Քրիստոսի խակ՝ զերկիրն
Սողոմոնացւոց և Գոմորացւոց յօրի-
նակ առեալ. զի մի՛ ի չհաւանեւն
ոմանց՝ ևս գժնդակագոյն զնոյն
կրեսցեն. և մերթ զքաղմագիմի
սքանչելագործութիւնս պայծա-
ռագոյնս և զհատուցմունս ար-
գարոցն պարգեւելոցն Աստուծոյ
յիշեցուցանէ. կարգէ միանգա-
մայն և զհաստատութեան արա-
րածոցս պայման. բազում անգամ
ասելով թէ զերկիրն ձգեցի, և

զերկիր հաստատեցի, և զԺող
սահմանօք վտակեցի. զի այսու
ամենայնիւ հաւատարիմ զատչն
սա. խառատեցեալսն քաջաբերեցեալսն:

ԼԹ. ԻԱԿ Իբրեւ եկեալ կատար
բեաց փրկիչն ամենեցուն զեր-
բունն խառնեցեալսն վասն նորին. և
վկայութեամբ զգալուստ որդւոյն
նկատեմք ճշմարտել մարդարեա-
կանօքն յառաջասացելովք վասն
մարմնածին ծննդեան Աստուած-
որդւոյն, հոգեխառն բանիւք զսո-
տուածախառն մարմնոյն. որո
յառաջագոյն Աստուած եցոյց
զիւրոյ որդւոյն զբաշխուստ՝ արժա-
նաւոր իւրովք մարդարեւոյն ձայ-
նիւք:

Արդ առաքեալաց Աստուած զոր
զին իւր, որ եկն ծնաւ. 'ի կնոջէ,
և եմուտ ընդ օրինօք. զի զորս ընդ
օրինօքն իցեն գնեացէ, զի մեք զոր
գէգրութիւն ընկալցուք: Հան-
դոյն տրաւ և կարապետն Յովհանն,
նէս ասէր. ապաշխարեցէք զի մեր-
ձեալ է արքայութիւն երկնից. զոր
և յաւիտեանցն տերն արքայ.

ութիւնսքեր՝ առաջի գնէ տակ-
լովն, թէ կատարեալ է ժամա-
նակն, և հասեալ է արքայութիւն
Աստուծոյ:

Եւ արդ՝ եկեալ սքանչելի խոր-
հրդակից որդին Աստուծոյ՝ կա-
տարեւ զխորհուրդ նախակարգ
յաւիտեանցն, զոր և մարդարէն
տակ. և թէ՛ հաստատէ զքանս ծա-
ռայից խորաց, և զխորհուրդս
հրեշտակաց խորաց արդարացու-
ցանէ:

Աւնի և հրեշտակն արարաւտակ
Ֆմա ճանապարհ. որոյ տառեալ
ողջոյն կուսին՝ առ ՚ի զմարդա-
բեականն կատարելոյ. և թէ՛ կոյս
յզասցի և ծնցի որդի, և կոչեացեն
զանուն նորա Էմմանուէլ, և տակ՝
ուրախ լեր բերկրեալ տէր ընդ
քեզ:

Եւ անգէն նշանակէ՝ թէ զի՛նչ
զգինսն տէրն ընդ նմա լինելոց
իցէ. տակ՝ հոգի սուրբ եկեացէ
ի քեզ, և զօրութիւն բարձրելոյն
հոգանի լիցի ՚ի վերայ քո. քանզի
որ ծնանելոցն է, սուրբ է, և որդի

բարձրելոյ կոչեացի : Եւ ան-
գէն 'ի մարգարէականն հայե-
ցեալ, ասէ՝ եթէ տացէ նմա տէր
Աստուած զաթոռն Դաւթի հօր
իւրոյ. և Թադաւորեսցէ 'ի վերայ
տանն Գաիովբայ յաւիտեան, և
Թադաւորութեան նորա վախճան
մի լիցի :

Զորմէ և հայրապետն Գաիոր՝
հոգւումն լցեալ ասէր, և փառա-
ւոր զՅուգա գիտացեալ 'ի մար-
գարէութենէն, ասէ. մի աղակա-
տեսցէ իշխան Թադայ', և մի աբե-
յերանաց նոցա . մինչև եկեսցէ
այն՝ որոյ իւրն է Թադաւորու-
թիւն, և նա է յոյս հեթանոսաց :

Ահա տեսանեմք լցեալ կտա-
րեալ զամենայն վարդապետու-
թիւն լիով . ահա տեսանեմք զամե-
նայն հեթանոսս ապատեալ նմա,
որ կամաւ և որ տկամայ. ասէ՝ կա-
պեսցէ զգրաստ իւր զորթոյ, և
զյաւանակ իշոյն զորթոյն գնդա-
կէ . այսինքն՝ զգալն խոնարհու-
թեամբ տռմչակա այգւոյն, որ ոչ
կամեցան զայգւոյ տէրն . որ չար-

չարեցաւ իւրով կամօք համբերեալ : Որ 'ի ժամու իւրում պատմեցուք , որ դեռ վասն ծննդեանն եհն բանք ասել ձեզ . զգուշակումն մարգարէիցն , զքարոզութիւն առաքելոցն , զվկայութիւն վկայիցն . որ նա ինքն է յեութեանն , որպէս և էն խոյ :

Խ. ՍՅԱՅՆ յորժամ կամեցաւ՝ էառ զմարդկան կերպարանս , և զգեցաւ մարմին , և էջ 'ի մեր նմանութիւն . այն որ անբաւն էր և անհաս յամենայն լրութեան Աստուածութեանն և վասն մեր էջ 'ի չափաւորութիւն , և ամփոփեցաւ 'ի մարմին . բովանդակեցաւ ճշմարտութեամբ 'ի մարմնին , և ճշմարիտ մարդ եղև . և էջ յանարգութիւն՝ զի զմեզ բարձրացուցէ : Սակայն իւրով Աստուածութեամբն յերկինս է և յերկրի՝ առ հօր և ընդ հօր . և ամենայն արարածք հրամանաւ նորա շարժին ըստ իւրաքանչիւր կարգածոցն կազմածոց :

Սակայն թէպէտ վասն մեր էջ

յանարգութիւն, այլ կայ յիւրում քնութեանն որպէս և ինքն
տակ, թէ ես նոյն եմ, և ոչ փոփոխեցայ: Զի թէպէտ զկերպարանս էառ և զհարմին մարդկան,
այլ խառնեաց միացոյց ընկզմեաց
զհարմինն յԱստուածութեանն
իւրում:

Եւ գարծեաց ասէ. տա է Աստուած
Աստուած մեր յաւիտեանս
յաւիտեանից: Եւ գարծեալ ասէ. գաւ
նոյն ես, և առջի քա ոչ անցանեն:
Եկեալ այնպիսի բարբառ
սա մեծն մարգարէից Մովսէս,
թէ ես եմ որ խկզբանէն էի.
պատկա տասացեա, թէ որ 'ի
սկզբանէն Աստուած առաքեաց
զիս առ ձեզ:

Զոր և Յովհաննէս ասեր 'ի Թող
թին իւրում. թէ որ երն խկզբանէն
զարմէ լաւաք, որում ակա
նասեաքն իսկ եղաք, ընդ որ հաշ-
եցաքն. և ձեռք մեր չորափեցին
զքանն կենաց. և կեանքն յայտ-
նեցան, և տեսաք և վայելեք, զի
նա ինքն է Աստուած Քչեպիտ

և կեանք յաւիտենականք:

Որ առ զմարմին անբժոռնելին,
և շօշափեցաւ, և ըմբռնեցաւ մար-
մնովն. և զամենայն անցս մար-
մնոյն յանձն առեալ իւրովք կա-
մօք, յանժանօթս եղեալ համբեր
խոնարհութեամբ. և ոչ ուրուք
բռնադատութեամբ, բայց իւրովք
անձնիշխան կամօք կրեաց զայն.
որպէս և ինքն ասէր, իշխանու-
թիւն ունիմ՝ դնել զանձն իմ
իմովք կամօք, զի դարձեալ միւս
անգամ առից զիս:

Եւ ինքն ծնաւ ՚ի կուսէն, և
իւրովք կամօք կատարեաց զկամս
առաքելն իւրոյ. ասէ՝ ես եկի ՚ի
կամս հօր իմոյ. զի ցուցցէ զմիս
ւորական անբաղանքաժին ինքնու-
թեանն միութիւն: Կամօք հօր
եմուտ յարգանդ կուսին՝ և ոչ
գարչեցաւ. վասն զի ինքն է սրբիչ
ամենայնի: Իւրովք կամօք պա-
տեցաւ ՚ի խանձարուրս և եղեալ
՚ի մտւոյ անասնոց. զի ինքն է տէր
և արարիչ ամենայն մեծութեանց,
և բղխիչ ամենայն բարութեանց:

Հինաւուրջն լիսան մեր մանկա-
յաւ . և առ զկերպարանս մարմնոյ
տկարութեանս մերոյ մարդկա-
թիւանս , զի զմեզ փոխեացէ յան-
մահութիւնն իւր : Սահայն թէ-
պէտ և զգեցաւ մարմին , և էջ 'ի
մեր նմանութիւն , այլ կայ 'ի
հայրենի բնութեանն Աստուա-
ծութեան իւրոյ . որպէս և էր խել,
և է , և կայ յաւիտեան ընդ հո-
րում 'ի բարձրւնս յիւրում
բնութեանն . հանդերձ մարմնովն
զոր 'ի մէնջն զգեցաւ . փառաւո-
րեալ ցանկորդ 'ի հոգեզէն և 'ի
հրեզէն զուարթնոցն :

Նա եկն եղև մարդ , զի մար-
մնաւորքս տեսանել կարացեն .
բայց զԱստուած գոյիւ ոչ տե-
սեալ ուրուք . ոչ հրեշտակաց , և
ոչ հրեշտակապետաց , ոչ սրովբէից ,
և ոչ քրովբէից , ոչ բիւրաւոր բա-
նակաց երկնաւոր զուարթնոց .
բայց արդին ծածկեալ մարմնով
կատարելամիտ խմաստնոց եցոյց և
յայտնի արար , զի յազեցին ըւ-
սոյն պանջկտութեամբ , թէ որ և .

տես զիս՝ ետես զհայր իմ : Եւ ե-
կեալ զխոտաղցեալսն կատարեաց
'ի սրբոյ կուսէն . և ծնունդն առա-
ջին 'ի հօրէ յառաջ քան զանկէտ
յաւիտեանս , մշտնջենական և յա-
ւիտենական ծնունդն , 'ի մշտնջե-
նաւորական և յաւիտենական հօ-
րէն յառաջ քան զամենայն :

Այսչափ և եթ գիտել տկա-
րութեան արարելոցս 'ի նմանէ ,
զի նա և ճշմարիտ հայր՝ մի են .
ուստի ամենայն հայրութիւն ա-
նուանեալ կոչի երկնաւորաց և
երկրաւորաց :

Մի միայն տէր , երեք անձնա-
կան զօրութիւն . երեք անձինք ,
մի զօրութիւն , մի միութիւն
գիտութեան , զօրութիւն մի՝ մի-
ասնական փառօք , մի միայն լու-
սաւորութեամբ , մի միայն իսկու-
թեամբ . զի ոչ ոք կարէ քննել
թէ որպէս կամ զեւրդ եղև :

Հաւատացէք յերրորդութիւնն ,
ճշմարտեցէք 'ի միութիւնն անը-
շունջ լուսութեամբ , լուռ հաւա-
սովք : Բայց զանոյզ զանքնին ,

ո՛հողապատեանս 'ի հողոյ զան-
գեալ, զխորդ քննել կարիցեմք և
զխոնել պարզելոյն . և սկզբնա-
ւորքս զանակեղքնն զանհասն զխորդ
կարիցեմք քննել :

Հաւատք ճշմարիտ այս ևն :
Խոնարհեցաւ և խառնեաց զԱռ-
տուածութիւնն ընդ մարդկեա-
լեանս, և զանմեռն ընդ մեռտաւ .
զի զամենայն մարդիկ անքակտ-
րացէ յանմահութեան Աստուա-
ծութեան իւրոյ, յորժամ մարդ
մեռնէ առ հօրն ընդ աջմէն եմուտ,
և խառնեաց զմեզ յԱստուածու-
թիւնն իւր միածին Աստուածոր-
դին հզօրակիցն . յորոյ 'ի ձեռն
հաստատեաց զհիմունս երկրի, և
պարզեաց զզարդուածս երկնից, և
վասն որոյ մարդարին ասե. յայտ-
նեաց տէր զաջ իւր և զբազուկ
իւր ամենայն հեթանոսաց, և
տեսին ամենայն ծագք երկրի
զգիւղութիւն Աստուծոյ մերոյ :

Այն հօր և բազուկն, միածինն
Քրիստոս. և նովա լուսաւորեցան
ամենայն եղեարժն . որ խկրատե-

էր բանն, և բանն էր առ Աստուած, և Աստուած էր բանն. որ ամենայն ինչ նովաւ եղև, և նովաւ հաստատեցան ամենայն ինչ որ ինչ յերկինս և որ ինչ յերկրի, հարկ էր զի նովաւ սրբեցին՝ որով եղենն և հաստատեցան, և նովաւ լուսաւորեցին. և կամեցեալ Աստուծոյ՝ զի կեցցեն արաբաճք, և մի կորիցեն:

ԽԱ. ԱՅՏ առաքեաց Աստուած զՀոգին սուրբ ՚ի կոյնն Մարիամ, և էառ Աստուածորդին մարմինն ՚ի կուսէն. որով կորոյս չարն, նովին մարմնովն պարտաւորեաց զմեզն աստուածախառն մարմնովն ՚ի բարձրախառն խոնարհուն զաներեւոյթ խառն տեմանն՝ աւետարանումն հրեշտակացն առ հովիւսն՝ զաստուածեղէն փառացն գուշակէր: Մտուրն և խանձարութեն՝ զխոնարհումիդ մարմնոյն զաղքատութիւնն ՚ի մէջ բերէին. առաջնորդ աստեղն՝ մոգուցն պատարագօք յայտնի ամենաստեառնն տէրութիւն. երկրա-

ւորքս գիտասցուք զմարմինն , և
երկնաւորքն ծանիցուք զԱս-
տուածութիւնն :

Արդ տէ՛ս զի՛նչ պատմէ մեզ Մի-
քիայն շնորհն հոգւոյն մարգա-
րէսութեան . թէ՛ և գուրեգդէհէմ
ասէ , ոչ ինչ կրտսր վիճակաց հա-
սեր . 'ի քէն ծագեացէ ինձ պետ
և իշխան ասնն Իսրայելի . և ելք
նորա իսկզբանէ աւուրց աշխարհի
'ի սկզբանէ զԱստուածութիւնն ,
'ի Բեգդէհէմ՝ զմարմինն պատմէ .

Հրեշտակապետն ասէ . ծնցի և
կօշեացի անուն նորա Քրիստոս .
և տաղմտաբանն երգեաց՝ յառաջ
քան զարե զանուն նորա . մին
զմարմնածին ծնունդն պատմէ , և
միւսն զԱստուածութիւնն ցաւ-
ցանէ , զյառաջ քան զարուսեակ
'ի հօրէ ծնեալ :

Մեք զայս ճշմարիտ հաւատա-
տնիմք 'ի սուրբ գրոց և յօրինաց
եկեղեցւոյ , առաջնորդ կենաց
ճանապարհի առ Աստուած , և
'ի սուրբ գիրս վարդապետութեան
հաւատովք : Եւ մի խոտորիք 'ի

կարգաց խմատուութեան, մի յաջ
և մի յահեակ. զի ոչ եթէ
այնպիսիք իցեն տերմանիքն ա-
մուլք և ժանգառք, ազաղունք և
ոսնեալք, բոյսք զոր սերմանեմք
յանդաստանս արտից լսելեաց. զի
որ և սերմանեացէ զայնպիսի սեր-
մանիս 'ի լսելիս լսողաց՝ այնպի-
սիքն նզովեալ են. թէ և հրեշտակ
իցէ յերկնից, իբրեւ զօձ նզովեալ
հողակեր, որ սուտ և պատիր
բանիւք զպատուիրանն արարչին
մոխել կամեցաւ:

Բայց մեք ոչ այնպիսի պատրա-
նըս ձեզ մատուցանեմք, և զայս
միայեմք առաջի Աստուծոյ. զի
նա միայն գիտէ զսրտից խորհուր-
դըս, և ամենայն ծածկեալք նմա
յայտնի են. զի յամենայն ժամ
առաջի նորա եմք: Եւ այժմ ա-
ռաջի նորա, խօսիմք զնորա պատ-
գաման զքաջարոյսս և զաաղբն և
զպաղաբերսն և զարդիւնատունդն
և զայեկանան և զվայելելիան և
զլսեմարմնալիցան. որ կարող են
պարարել զձեզ, աստ մարմնաւոր

պաղովն , և անդ յարքայու.
Թեանն զմեզ փայլեցուցանել
յանանց և յերկնաւոր սւրափու.
Թեանն :

Նմա փառք ամենատեաւանն ,
որ փսն մերոյ կենաց մարդացաւ
և մարդակերպ չընցաւ . Եկեր
խորե զմեզ և արք . տանջեցաւ ,
չարչարեցաւ , խաչեցաւ , բեւե.
ռեցաւ , սպանաւ , Թաղեցաւ ,
կենդանացաւ , վերացաւ , և ել
նստաւ ընդ աջմէ ծնողին իւրոյ
Աստուծոյ և հօր . և կենդանացող
զամենեւեան որ 'ի նայն հաւա.
ասցին :

ԽԲ . ԲՅՅՅ մեզ գեռ փայ
պատմել ձեզ՝ զծնունդ Աստուած .
որդւոյն որ 'ի կուսէն . Թէ զխնդ.
եղև , մի ըստ միոջէ պատմեացուց :
Զի ոչ եթէ յորմէ հեռէ ծնունդ
'ի Կուսէն իցէ՝ յայնմ հեռէ ըս.
գիրդն անակողանն բանին գոյացաւ
Թեան . այլ յառաջ քան զամե.
նայն յաւիտեանս ծնաւ . 'ի հօրե .
իսկ որդ փսն մեր ել և մարմնով
ծնաւ 'ի կուսէն , այն ֆնիդոյ

հայրն որ զնա յն ծնաւ. նա միայն
դիտէ :

Իսկ երկրորդ ծնունդն շնորհիւ
իւրով 'ի մէջ մարդկան . վասն զի
կեցուցէ զմարդիկ, և օրհնեցէ
յառաջին անիծից անտի զերկիր,
իւրովք օրհնութիւնաբեր դար-
շապարօքն եկեալ նորոգեցէ . զի
եւեւս կորուսեալ զմարդիկ, ժո-
ղովեաց զցրուեալսն, և եդիտ
զկորուսեալսն,

Եւ յղացեալ այնուհետեւ 'ի
Հոգւոյն սրբոյ շնորհադիւտ կու-
սին յանապատիան արդանդին զոր-
դին Աստուծոյ, անհասական պայ-
մանաւ : Եւ ըստ օրինին ծննդա-
կանաց ծնաւ զանդրանիկն 'ի քա-
ղաքի Դաւթի 'ի Բեդղէհէմ՝ առ
'ի կատարելոյ զմարգարէականն,
Թէ դու Բեդղէհէմ տուն Եփ-
րաթայ՝ ստեալաւոր իցես լինել
'ի հաղարարորս Յուդայ . 'ի քէն
ելցէ ինձ պետ և իշխան խառայե-
լի . և ելք նորա իսկզբանէ աւուրց
յաւիտենից աշխարհի :

Տեսանէ՞ս զեւսն յառաջընծայս :

288

Տեսանենք և զաւետիս հրեշտակացն յօթեւանս հովուացն . թէ ծնաւ ձեզ այսօր փրկիչ, որ է օծեալ տէր 'ի քաղաքի Դաւթի : Տեսանենք որոյ ելք խկզբանէ աչխարհի : Այսօր ծնաւ ասէին . պատմեն զօծելոյն՝ առ 'ի նշանուկելոյ զմարդարեականն , թէ ո՞ւր պատմէ 'ի մէջ մարդկան զօծեալ իւր : Եւ տուեալ նշան զօծելոյն, թէ գտանիցէք մօտուկ պատեալ 'ի խանձարուրս, և եղեալ 'ի մօտք . այն իսկ էր յաւիտենական խորհուրդն ծածկեալ առ Աստուծոյ՝ որ յայտնեցաւ եղինակեաց իշխանացն :

Զորոյ անդէն զաստուածական փառացն զերգս տուեալ երկնաւոր զօրուն՝ հովուացն աւսուցանէին . զի մի 'ի մարոյն և 'ի պատանացն արհամարհեալ կարծիցի : Եւ փութացեալ այնուհետեւ հովուացն՝ հասեալ գտանէին զմօտուկն ըստ նշանակելոյ հրեշտակին . որ ոչ միայն մօտաւորացն, այլ և բացականացն Արեւելեաց

առաջանշան գտեալ:

Անգ էր այնուհետև քննելի
հոգեպատում մատեններն մաք
գարեականք, թէ մանուկ ծնա-
մեր և որդի առաւ մեզ . որոյ իշ-
խանութիւն է 'ի վերայ ուսոց
խրոց . և անուն կոչեցաւ նմա
հրեշտակ մեծի խորհրդոյ . սքան-
չելի խորհրդակից, Աստուած հը-
զոր, իշխան, հայր հանգերձեղոյ
աշխարհին:

Տեսանեն, զի և որդի և իշխան,
և հրեշտակ և խորհրդակից, և Աս-
տուած հզոր, և հայր հանգերձե-
ղոյ աշխարհին, զայսորածին մա-
նուկն նշանակէ: Քանզի և էր
խիւ որդի. վասն զի զօրութիւն
Աստուծոյ է, խորհրդակից, և
Աստուած հզոր, որով և յաւի-
տեանքն հաստատեցան: Եւ մա-
նուկ, զի այսոր ծնաւ 'ի Բեթղե-
հէմ. որ յառաջապատում իսկ
է, թէ տէր ասաց յիս որդի իմ
ես գու, և ես այսոր ծնայ դեռ:
Եւ հայր հանգերձեղոյ աշխար-
հին, զի զհնազեալ և զմահակու-

աշխարհս ըստ առաջին հոգածին մարդոյն՝ երկրորդ մարդն կուտանին եկեալ յերկնից նորոգեացէ։ Եւ իշխան, քանզի գաւառսն բոլորեալ յարմատոյն Յեռանայ, առէ Եսայի • և ծագէկ 'ի շառաւեղաց անտի, զծնունդ գոտերն Դաւթայ. ապա և յաթուան Դաւթի նստցի, և զաղբաբաւթիւնն նորա յաջողեացէ։

ԽԳ. ՈՐՈՎ եկեալ հասին աւուրքն, զոր մարդարէն յառաջագոյն սահմանեաց. ահա աւուրք գան արէ տէր, և հաստատեցից զքանս իմ 'ի բարձր' զոր խօսեցայ 'ի վերայ սանն Իսրայէլի, և 'ի վերայ սանն Յաւայ։ Յաւութեան յայնուսիկ և 'ի ժամանակին յայնմիկ՝ ծագեցից Դաւթի ծագումն արգարտութեան, որ առնիցէ իրաւունս և արգարտութիւն յերկրի։ Վասն որոյ և անդէն արէ. գալթ՝ Յակոբ, և բունն հար զնմանէ, ընդ ծագումն առաջին լուսոյ նորա. մի ապա այլ լուս՝ զքառս քս. և մի զպարս

քո ազգի օտարոտւոյ :

Իսկ այլ մարգարէ յայտնագոյն իսկ վճիռ ասոյ, թէ յաւուր յայնմիկ կանգնեցից ղխորանն դաւթի, զանկեալն կանգնեցից և զկործանեալս նորա, և զատակեալս նորա վերտաին շինեցից . և կանգնեցից զնա ըստ աւուրցն յաւիտենից. որ պէս զի խնդրեսցեն զիս մնացորդք մարդկան, և ամենայն հեթանոսք յորոց վերայ կոչեցեալ է անուն իմ ասէ տէր . որ առնէ զայս, յայտնի է 'ի սկզբանէ յաւիտեանց :

Քանզի յառաջագոյն խոստացեալ Դաւթի՝ ասէ. թէ 'ի պողոյ յորովայնէ քումմէ նստուցից յաթող քո՝ բարձրացուցեալ քան զամենայն թագաւորս երկրի . հաստատեալ զաթող նորա ըստ աւուրցն երկնից, իբրև զարեգակն առաջի իմ, իբրև զլուսին զի հաստատեալ է յօդս :

Նա եկեալ, որոյ իւրն է թագաւորութիւն, և նա է յոյս հեթանոսաց . որպէս և պատմեացն Մովսէս : Եւ յարուցեալ թագաւոր

Լոր համաշխարհական, զամենայն
ազգս հնազանդելով. և զթագա-
ւորութիւն իւր ազգի այլում՝ ա՛յ
փոխեալ՝ ըստ ասացելոյն Դանիէ-
լի. նա և Դաւթի իսկ, որոյ որդի
անսւանեցաւ. Գրիստոս, բղխեալ
'ի սրտէ հոգեպատում բարդառով
մարգարէին, զհանգամանս թա-
գաւորին յայտ արարեալ: Նախ՝
թէ գեղեցիկ է քան զամենայն որ-
դիս մարգկան, և շնորհս ասուէ՝ ի
շրթանց իւրոց. և գեղեցիկ ա՛յ
զկերպարանացն, այլ զանզուգա-
կան փառացն ասէ:

Եւ դարձեալ թէ անժ զաւր
քո ընդ մէջ քո հզոր, զի վայելէ
Ճմարտութեան քում: Ապա
յեա այնորիկ միանգամայն վճիռ
տայ, թէ ամբողջ քո Աստուած
յաւիտեանս յաւիտենից, գաւազան
ուզողութեան՝ գաւազան ար-
քայութեան քոյ. և նշանակէ՝
թէ օծեալն է այն, զոր և ինքն
իսկ մարգարէն՝ զմուտս օծելոյն
երգէր ասելովն. թէ վասն այսորիկ
օծ զքեզ Աստուած Աստուած

քո խզով ուրախութեան առա-
ւել քան զընկերս քո :

Տեսանե՛ս զի յառաջագոյն ծա-
նուցեալ տեսող մարդարէին հո-
գւովն սրբով թէ միածին որդին
Աստուծոյ, աթոռակից հօր սիրե-
լին, եղև որդի Դաւթի, և բարձ-
րացուցանել զաթոռ նորա յաւի-
տենական : Որպէս և ասէն . յա-
ռաջագոյն տեսանէի զտէրն ա-
ռաջի իմ յամենայն ժամ, և ընդ-
աջմէ իմմէ . զոր և գիտէ, զի
երգմամբ երգուաւ նմա Առ-
տուած 'ի պապոյ որովայնէ նորա
նստուցանել յաթոռ նորա . ո-
րում և օրինականքն իսկ վկայէին,
թէ յազգէ Դաւթայ և 'ի Բեթ-
զահէմ գեղջէ գայ Քրիստոսն :

Եւ անդ նա ոչ միայն յառա-
ջագոյն գուշակելոցն, այլ և առ-
ժամայն նշանաւ մեղուցն եկե-
լոց, Թագաւոր ճանաչէր : Որք և
ասէին, ո՞ր է որ ծնաւ արքայն
հրէից. և տեղեկացեալ 'ի գարա-
ջն՝ հասանէին ուր էր մանուկն .
որում և իրկրպառեալ, և պատա-

բազմամտութեան, և միանգամայն
ակրագէտ և հրեշտակածանութե
զեղեալ գարձան :

ԽԴ. Ե՛ւ իբրեւ լցան աւաւրք
ուժ թլլիատել զնա . և կոչեցաւ
անուն նորա Յիսուս , որ կոչե-
ցեալ էր 'ի հրեշտակէն , մինչեւ
յղացեալ էր զնա յորովայնի :
Ջոր և ասէ մարգարէն , թէ մինչեւ
ստեղծեալ էր զքեզ յորովայնի՝
գիտեմ զքեզ . և մինչեւ ելեալ
էիր յարդանդէ՝ սրբեցի զքեզ .
և այս 'ի տէրն իսկ թարգմանի՝
Թէ զոր հայր սրբեաց և առաքեաց
յաշխարհ : Իսկ այլ մարգարէ ,
թէ յարդանդէ կարգաց զիս տէր ,
և յորովայնէ մօր իմոյ կոչեաց
զանուն իմ :

Եւ արդ գուտնս զնշմարիտ
կերպարանս բերեալ 'ի սուրբ
կուսէն , և ո՛չ առաջօք ինչ տեսիլ :
Զի և սկիզբն հառ և անուանս
անսկզբնականն . և աւաւրք հա-
մարեալ ուժ , թլլիատի յառաջ
քան զարուսեակ որդին , աւետեղ
խոստացեալ զաւակն Արամհամա :

որով օրհնին ամենայն ազգք երկրի- որպէս զի Քրիստոսի Յիսուսի թլխատելն առ 'ի կատարելոյ զաւետիս հարցն. որով մտեալ ասէ ընդ օրինօք, զի զօրինաւորան փրկեսցէ, զի և մեք զորդեգրու- թիւն ընկալցուք:

Արդ ընկալեալ այնուհետեւ որդին Դաւթայ հալածանս՝ հա- լածի յԵգիպտոս առ 'ի կատա- րելոյ զայն, թէ յերկրէն Եգիպ- տացւոց կռչեցից զորդի իմ:

Քանզի յառաջագոյն սահմա- նեալ Աստուծոյ ամենագիտի հո- գեկիր մարգարէիւքն իւրովք, թէ որպիսի համբերութիւնս միածին որդին իւր 'ի Հրէաստանեացն ե- կեալ կրիցէ: Որպէս և Պետրոս յառաքելագործ մատենին ասէ. թէ Աստուած որպէս յառաջ- գոյն պատմեաց 'ի բերանոյ ամե- նայն. մարգարէիցն զբարձարելն Քրիստոսի իւրոյ, նոյնպէս և կա- տարեաց. զոր և տէրն իսկ ասէր՝ թէ եկի 'ի կատարեալ զօրէնսն և զմարգարէս:

ԽԵ. ԿՈՅԵԱԼ ապա յԵգիպտոս
 սէ 'ի Նաղարէթ, 'ի Կարծեցեալ
 հայրենիան իւր ըստ մարմնայ,
 աճէ և զարգանայ հասակաւ՝ ըստ
 օրինակի մարդկան որդին մարդոյ :
 անայ և իսրայէլական ազգին՝ զի
 ինքնակամ գիմնացեն 'ի բացեալ
 ազգիւրն կենաց : Քանզի զմեանէ
 գուշակէ սաղմնաանուագն , թէ
 ազգիւրն կենաց 'ի քէն է : Չոր և
 փրկիչն յայտարարեալ Սամարա
 ցի կնոջն ասելով . թէ գիտէիր
 դու զպարգեւան Աստուծոյ , և
 ի՞նչ է որ ասէ ցքեզ , թէ տուր
 ինձ ըմպել , դու արդեօք խնդ
 րէիր 'ի նմանէ , և ասյր քեզ
 զջուրն կենդանի :

Որոյ ապա 'ի ընուլ ամացն իւ
 րոց երկրապետանից ելեալ յԵրու
 սաղէմ , և ընդ վարդապետս օրի
 նացն բանս 'ի կիրարկեալ և զար
 մացուցեալ զամենեւեմն . առ 'ի
 կատարելոյ զմարդարէականն ,
 թէ ահաւասիկ 'ի միտ առցէ մա
 նուկ իմ , վերասցի և բարձրացի
 և փառաւորեսցի յոյժ :

Զի թէպէտ և խոնարհեցաւ
Աստուածութիւնն յերկնից, սա-
կայն յերկրակեաց 'ի ներքնոցս
բարձրացեալ ճանաչի: 'ի միտ առ-
եալ՝ զի թէպէտ և խոնարհու-
թեամբ էջ, սակայն ինքնաբուն
իւրոց փառացն զօրութեամբ
վերացեալ, ըստ յառաջագուշակ
տեսողութեան մարգարէին, թէ
վերացի և բարձրացի և փառա-
ւորեսցի: Եւ զի ոչ ինչ է նա կա-
րօտ փառաց, այլ յետ իւրով կա-
մօք զիւր կամս կատարելոյ համ-
բերատար իշխանութեամբն, ոչ
եկամուտ ինչ՝ այլ բնական փա-
ռօքն վերացեալ ճանաչէր երկնա-
ւոր զօրութիւն. ըստ այնմ որ
ասէն, թէ համբարձաւ Աստուած
օրհնութեամբ, և տէր մեր ձայնիւ
փողոյ:

Իսկ փողն մի թէ եղջիւր ինչ
գոչեցէ, փքոցուողոյ լնդովք,
թռալիւ օդով փողիցն այտմամբ,
այլ աստուածաբանչ աւետեօքն
զամենայն գոչել և լցուցանել,
թէ ահա՛ Աստուած, ահա՛ տէր,

զիւ և ճանապարհս քարոզութեան
կենսաբեր նորա վարդապետու-
թեանն արասցեն . և զնա 'ի միտ
առեալ ծանիցեն , թէ ահա տէր
որում ապաստեալ սմա . ցնծա-
ցուք և ուրախ ընդուք 'ի վերելու-
թեան մերում :

Ար նովին ճանապարհք քա-
րոզութեան բացեալ իւրեանց
կենացն լուսոյ բարեացն հանգս-
տեան , և 'ի միտ առեալ ծանիցեն ,
թէ ընդ նմա յարգայութիւնն
վերացեալ լուսեղէն յարկաց բնու-
կութեանն բնակիչք՝ հաւանեացն
'ի միտ առնուլ , պսիւնքն է ճա-
նաչել զնա տիեզերաց . որպէս և
սաղմոսարանն ասէ , թէ յիշեացն
և գարձցին առ տէր ամենայն
ծառք երկրի :

Եւ վերանալն և բարձրանալն ,
զիւ և զ 'ի խոնարհութիւն խոնարհ
մարմնովն . վասն այնորիկ նորին
խոնարհութեան մարմնոյն կեր-
պարանոք բարձրանայ : Իբրեւ զմարդ
խոնարհ երեւեալ , և առաւել
քան զամենայն մարդիկ հեզ և

խոնարհ , և հանգաբառութիւն
ցուցեալ՝ համբերութիւն վշտացն
զոր էառ . 'ի մարմնն . վասն այսա-
րիկ նոյն մարմնովն բարձրա-
ցեալ 'ի խոնարհութեանցն , մարդ-
կութեանն վերացեալ և վա-
ռաւորեալ , և զմարդասեփշ
կերպարանացն զոր էառ՝ բարձրա-
ցուցանէր . զգարիս խոնարհու-
թեան օրինակեալ տարաւորէր :

ԽԶ . ԱՐԴ լռեալ ամս երե-
սուն զինքն յայտ առնելոյ , 'ի հա-
տակ մարմնոյն զարդացեալ՝ ըստ
բնութեան աճման մարմնոյն
անապ . նախ յառաջագոյն կա-
րապետ առաջոյ արձակեալ զՅով
հաննէս մեծ մարդարեւոյն՝ պատ-
րաստել ճանապարհ և ուղղել
չաւիզս յայտնութեան նորս :
Անապ 'ի տալ զմկրտութիւն ա-
պաշխարութեան . ոչ զմկրտու-
թիւն աստուածադրոշմ լուսա-
ւորութեանն կենացն , այլ տալ
զապաշխարութեանն արքութեան
մկրտութիւն . որպէս առ մովսի-
սեան գաղթէն , յոյժամ Աստ.

ուած երեւել նոցա կամեր՝ հրա-
մայէր նոցա լուանալ և սրբել .
դի արժանաւորք լեալ աստուած-
ատեա զառանցն տեսանելոյ :

Սոյնպէս և Յովնաննէս եկեալ
լուանայր զժողովուրդն ապաշ-
խարութեամբ . զի յարժամ Աստ-
ուածորդին երեւեսցի, պատրաս-
տագոյնք ապաշխարութեամբն
նման նորին վարդապետութեանն
զունկնդրութիւն մատուցեն ,
'ի սիրտն գործել զճանապարհ . 'ի
հեզ և 'ի խոնարհ օթեվանս զամե-
նատէրն ընդունել մարմնացն :

Արդ՝ եկեալ և ինքն միտի 'ի
Յովնաննէ . ձեռն արկեալ գրեալ
կտակ յաւիտենական , և իւրով
արեամբն կնքեալ , ապրել ամե-
նեցուն լուսաբեր և կենսատու
միտութեամբն , հրամայեաց ա-
մենայն երկրածին մարդկան , ա-
մենայն մահելաց , աստուածա-
նման պատկերին փրկութեան
նմանել :

Արդ եկեալ առ կնքատուն
Յովնաննէս միտեւ 'ի նմանէ , որոյ

զահի հարեալ՝ ընդ գէմ գնա-
ցեալ, թէ ինձ պիտոյ է 'ի քէն
մկրտիլ: Որոյ լուեալ պատասխա-
նի, և առեալ հրաման համարձակ
զնա մկրտելոյ. թէ թոյլ տու-
այժմ, այսպէս արժան է լինել,
զի կատարեսցուք զարդարու-
թիւնս ամենայն:

Եւ զի՞նչ են արդարութիւնքն.
թէ ոչ զոր հոգւովն արժով նորուն
Յովհաննու հայրն գոչեաց. թէ
յիշեաց ասէ զերդումն՝ զոր երդ-
ուաւ Աբրահամու հօր մերում,
տալ մեզ առանց երկիւղի զփրկու-
թիւն 'ի թշնամեաց մերոց, և 'ի
ձեռաց ամենայն ատելեաց մերոց
պաշտել զնա սրբութեամբ և ար-
դարութեամբ. զի յիշեաց զուխա-
իւր որ ընդ Աբրահամու, և զեր-
դումն իւր ընդ Սահակայ. և հաս-
տատեալ առ Յակովբ զհրաման
իւր, և առ Իսրայէլ զուխա իւր
յաւիտենից. օրհնեաց հարցն
հաւատովք զամենայն երկիր, օրհ-
նեաց կատարեաց զնոստմունսն:
Եւ վասն նորին էջ ինքն 'ի Զուրան,

և սրբիչ և նորոգիչ միանգամայն
զըւրան կացուցանէր :

Եւ վասն զի զերկիր զառաջին
'ի ջուրցն փարատեցուցեալ, և
հրամայեաց ջրովն որպարեալ
ամենայն բոյսը և զեռունը և
զաղանը և անասունը և թռչունը
'ի ջուրցն գալարութենէ բզկես-
ցեն յերկրէ : Սոյն որինակ գալա-
րեցոյց զարդանդ ծննդականու-
թեան ջուրցն մկրտութեան, որ-
բէլ ջուրցն, և մկրտել զհնութիւն
մաշուածոյ հոգեզէն նիւթոյս . որ
'ի մեղացն էր մաշեալ հնացուց-
եալ մերկացուցեալ 'ի շնորհաց
հոգւոյն :

Արդ միւսանգամ բացեալ
զարդանդ աներեւոյթ հոգւոյն
էրեւելի ջրովն՝ նոր ծնանդ նորա,
փեւտութեամբ զարդարեալ միւսանգամ
'ի ծննդականութիւն աւաղանին,
զքեցուցանել զամենեւեան լու-
սաւոր պատմութեանը, որ վերջա-
պէս ծնանիցին :

Քանզի իսկզբանն արարչու-
թեան ժամանակին՝ չղէր հոգի

Սասաւածութեանն 'ի վերայ
 ջուրցն . և անտի զկազմած արա-
 բածոցն յորինէր, 'ի ընեւթիւն
 արարածոցն հրամայէր հաստա-
 նալ: Նաեւ զհաստաւթիւն երկ-
 նի բնակութիւն հրեշտակաց հրե-
 ղինաց, որ երեւինս մեղ ջրեղէն,
 հրամայեաց հաստանալ: Նոյնօրի-
 նակ եկեալ կատարէ զուխան՝ զոր
 եգ ընդ հարսն: Էջ ինքն 'ի ջուրսն,
 որպէսց զջուրս ներքին երկրիս՝
 որ մեղօք մարդկան էր պղծեալ:

Արդ իւրոց գաղապարացն
 կտկելով զջուրսն սրբեաց, սրբիչ
 արար: Եւ որպէս յառաջագոյն
 չքէր հոգին 'ի վերայ ջուրցն, նոյն
 օրինակ բնակեացէ 'ի ջուրսն, և
 զամենեւեան ընկալցի որ ծնանին
 նովաւ: Եւ ջուրցն վերինց մած-
 եալք բնակութիւն են հրեշտա-
 կաց:

Արդ զայս ջուրս՝ իցրեւ զայն
 ջուրս արարեալ վասն զի ինքն էջ
 'ի ջուրսն, զի ամենեւեան հոգ-
 ւովն 'ի ջուրցն նորոգեալ հրեշ-
 տակացին:

Եւ նոյն հոգին մինչև յաւիտեան՝ ի ջուրցն զամենեւեան յորդեգրուածին մատուցանիցէ : Վասն զի գրուած բացեալ զջուրցն ի խոնարհ , զի վերնաջուրցն գրուիք բացցին երկնից , և զամենեւեան փառօք վերացուացէ յորդեգրուածին :

Չի ճշմարիտ որդին Աստուծոյ խոնարհեցաւ , և էջ ի ջուրան մկրտութեան . զի զխոստմանն կատարեցէ զհարցն և զաւետիս : Յառաջ քան զայն և զթլփատութիւնն հառ յանձն . ժամն զի և երկոցունց կսղմանցն շնորհեցէ շնորհս , և հատուացէ զբարիս . զի իւրովն թլփատելովն կատարեցէ զհաստատութիւն խոստմանցն , և ի խրախուսս հրաւիրմանց որդեգրութեան ժառանգութեան արժանաւորացն :

Եւ ի մկրտելն՝ զամենայն մկրտեալն կեցուցանէ իւրով յանձն առնլովն զմկրտութիւնն , և պատուական արարեալ իւրով իջանելովն ի մկրտութիւնն : Եւ

նախ անտի 'ի միտ առեալ ճա-
նաչի որդին ճշմարիտ Աստու-
ծոյ՝ բարբառոյն հօր իւրոյ, և
իջանելով 'ի վերայ նորա հող-
ւոյն: Զի անտի իսկ 'ի միտ ա-
ռեալ ճանաչի՝ առ 'ի կատարելոյ
գլխառնապացութիւնն հօր, թէ
ահաւասիկ 'ի միտ առցէ մանուկ
իմ, վերասցի և բարձրասցի և փա-
ռաւորեսցի յոյժ:

Զամս երեսուն լուռ և անե-
րեւոյթ շրջեալ 'ի մէջնոցա, և ապա
եկեալ հասեալ 'ի մկրտութիւն,
արդ 'ի մկրտութեանն ճանաչի
ամենեցուն: Յովհաննէս վկայէ
և ասէ. սա է զորմէ ասէին, որ
ղկնի իմ գայր՝ իբրև առաջի իմ
եղև. զի նախ նա իսկ առաջին
էր. զի 'ի լրութենէ անտի նորա
մէք ամենեքեան առաք շնորհս:

Խի. Եւ հոգին 'ի վերայ նորա
իջեալ 'ի նմանութիւն աղանոյ:
Իսկ ընդէր 'ի նմանութիւն աղաւ-
նոյ երեւեսցի հոգին սուրբ Աս-
տուծոյ. վասն զի ուսուցանէ
տեսողացն, զի ոչ այլ իւիք է հնար

մատչել առ Աստուածորդին՝ թէ ոչ անմեղութեամբ և արդարութեամբ և սրբութեամբ . յազաւ նախերայ միամտութենէն զխեղաւրանս յանձին բերիցեն :

Վասն զի քննիչ է սրտից և ծածկագէտ , ամենայն գաղտնեաց յայտնիչ . զի զամենայն ինչ գիտէ , և զամենայն ինչ զոր ասէ՝ կարող է կատարել , և տկարանայ նմա և ոչ ինչ . որպէս ասաց Գաբրիէլ առ եղյան սուրբ , ոչ տկարացի առ . 'ի յԱստուծոյ ամենայն բան : Որ և զսրտից խորհուրդն 'ի վերբերեալ առ մարդկան յանդիմանէր . որ ատեղծ առանձին զսիրտս նոցա , որ 'ի միտ առնու զամենայն գործքս նոցա , առ նա էին մատչելոց :

Վասն այնորիկ՝ հոգին ազաւ նախերայ իջանէ . զի ուսուցե տեսողացն՝ սրբամտելովն առ Աստուածորդին մերձենալ , և զչնորհս բարեբարութեան հոգւոյն ընդունել , և հօր հաճոյ լինել . վասն այնորիկ որդին Աստուծոյ ևին կատարեաց զաւան հարցն՝ ան

ուանելով նոցա որդի։ Արդին Առ-
տուծոյ վասն այսորիկ եկեալ
մկրտի, հաստատել զմկրտութիւն
ամենայնի՝ որ մկրտելոց իցեն. զի
անդ իսկ զայս աւանդելով, փր-
կութիւն ամենեցուն յայտնեալ
և ի միտ առեալ ծանիցի. և բացէ
զամենակեցոյց Ճշմարտութեան
վարդապետութիւնն իւր յայտնել
աշխարհի։ Արպէս ասէ մարգարէն
իբրև յերեսաց տեառն որդւոյն,
Թէ մատերո՞ք առ իս, և լուարո՞ք
զայս. ո՞չ իսկզբանէ 'ի ծածուկ
ինչ խօսեցայ, և ո՞չ 'ի տեղւոջ
խաւարին երկրի. զի յորժամ լի-
նէրն՝ ես անդ էի. և արդ տէր
տէր առաքեաց զիս և հոգի նորա։

Տեսանեն՝ զէական միաւորու-
թիւնն. յորժամ լինէրն՝ ես անդ
էի ասէ. յայտ արարեալ զմիա-
բուն Երրորդական զօրութիւնն.
Թէ և 'ի հաստատուն միադործ,
և 'ի նորոգելն միաբան։

Արդ բացեալ երկինք, և հայր
ազադակէ, Թէ գա՛ է որդի իմ
սիրելի. և հոգին իջեալ 'ի նմանու,

Թիւն ազանոյ . զի յայտ ընդ
միաբուն խորհուրդ զօրութեան
գալտեան որդւոյն :

Եւ զմէջ իցէ զոր ասէն , Թէ
խիղջանէ խօսեցայ . Թէ ոչ զա-
ռաջածայն սրբոց մարգարէիցն ,
որ ինքն 'ի նոսա վասն իւր խօսե-
ցաւ . և խորհրդով միաբանական
հօրն և հոգւոյն՝ եկեալ երեւի 'ի
վախճան ժամանակաց : Որ էրն
խիղջանէ բանն , և բանն էր առ
Աստուած , և Աստուած էր բանն .
աս էր խիղջանէ առ Աստուած .
ամենայն ինչ նովաւ եղև . և ա-
ռանց նորա եղև և ոչ ինչ՝ որ ինչ
եղևն : Նովաւ կեանք էր , և
կեանքն էին լոյս մարդկան . և
լոյս 'ի խաւարի անդ լուսաւո-
րէր . և խաւար նմա ոչ յազմեաց :
Եղև այրմի առաքեալ , Աստուծոյ
Յովհաննէս . սա՛ եկն 'ի վկայու-
թիւն՝ զի վկայեացէ վասն լուսոյն
զի ամենեքեան հաւատասցեն
նովաւ :

Արդ ցեալ և կատարեալ ամե-
նայն , և լոյս որդւոյն . Աստուծոյ

'ի մէջ անցեալ լուսաւորել զամենայն մարդ՝ որ դաւոց է յաշխարհ . որում խաւարն ոչ կարացեալ հաւմեմատել յաղթել . այլ այսու լուսով եղև աշխարհ , և զնա ոչ ծանեաւ : Արդ զժամն այսորիկ եկեալ՝ 'ի միտ առցեն զլոյս նորա , և որդիք Աստուծոյ լիցին : Եկն հաստատել զօրէնս և զմարդարէս . և զօրինակսն անցուցեալ և զճշմարտութիւնն հաստատեալ :

Եւ զի՞նչ իցէ որ ասէ՝ Բանն . մի թէ բարբառ լո՞ւի իցէ բախիւն լեզուի ընդ օդս . որ յառաջ բան դասել ասողին չէ յայտ , և յետոյ անհետ՝ չէ 'ի միջի . այլ զժամն այսորիկ անուանեցաւ Բան . զի որպէս բան 'ի բերան ասողին , նոյնպէս և ամենայն հրամանք հօր կամաց ելանեն 'ի բերանոյ որդւոյ :

Զի գիտակ է հօր՝ և կաաարիչ կամաց նորա , որպէս և ինքն ասէ . ոչ ոք գիտէ զհայր՝ եթէ ոչ որդի . որպէս և զորդի ոչ ոք գիտէ՝ եթէ ոչ հայր : Եւ դարձեալ ասէ , եթէ

եկի կատարել զխառն այնորիկ՝ որ
առաքեացն զիս : Եւ գործեալ
Յովհաննէս ասէ . զԱստուած որ
երբեք ոչ ետես, բայց միածին որ
գին որ 'ի ծոց հոր՝ նա պատմեաց :

Եւ ինքն առ հայր ասէ . Թէ
եհատ ժամ, հայր փառաւոր արա
ղորդի քո . և եկեալ բարբառ
յերկնից ասէ, փառաւոր արարի,
և այլ փառաւորեցից . իբրե զի ոչ
Թէ 'ի խնդրել ապաստան, և կամ
կարօտ ինչ հայրաբուն փառացն,
այլ զի ըւհիցեն արարածք և հաւ
աստեացին յորդին :

Նոյն օրինակ և որդին 'ի միջի
կացեալ՝ զհայրն ցուցանէ աշխարհ
հի և զհորդին ոսկրք . նոյնպէս և
հայր աղաղակէ վասն միածնին,
Թէ դա՛ է որդին իմ՝ միածին՝ հաւ
ճեցուցիչ անձին իմոյ . եդի զորդի
իմ՝ 'ի վերայ գորա : Որ և յայտ
լեալ իջանելն՝ 'ի վերայ և հանգչել
որպէս և ինքն ասէր զհորդոյն
սրբոյ, Թէ նա զիս փառաւոր
առնէ :

Եւ եկեալ կարարէ զխառն ա-

ապրէն իւրոյ . որ և աղաղակ իսկ
եղեալ ասէր, եթէ որ հաւատայ
յիս' հաւատայ յայն' որ առա-
քեացն զիս. և որ տեսանէ զիս՝ զայն
տեսանէ որ առաքեացն զիս . և
այսպէս զհայրական փառան յին
քեան ցուցանէ ամենեցուն յայ-
տական վարդապետութեամբն :

Եւ յառաջընթաց Կարապետն
հրեշտակն առաքեալ հօր, գայ
առաջի և աղաղակէ, թէ սա է որ
դին Աստուծոյ . սա է գառն Աս-
տուծոյ . սա է որ գայ բառնալ
զմեղս աշխարհի :

Ելեալ 'ի վերայ լերինն բարձու՝
'ի մեծութիւն զօրութեան Աս-
տուածութեան, որպէս յառա-
ջատես տեսող մարգարէն ասէ 'ի
տեսանէ . 'ի վերայ լերինն սրբոյ
'ի լերինն բարձու՝ անդ ծառայեա-
ցեն ինձ ամենայն ազգք երկրի :

Եւ դարձեալ միւս տեսողն
գոչէ . թէ եւ 'ի լերինդ բարձու՝
աւետարանիչդ Սիմէի . բարձրացո՛
ղարբառ քո աւետարանիչդ . Ե-
րուսաղէմի : Բարձրացայք բար-

ձրացուցէք զքարքառ ձեր, և մի
 զանգիտէք . ասա ցբազաքսդ յաւ-
 դայ . ահաւասիկ Աստուած մեր,
 ահաւասիկ տեր տեր դայ զօրու-
 թեամբ իւրով, և բազումն տէրու-
 թեամբ իւրով ահաւասիկ վարձք
 հաստուցման իւրոյ ընդ իւր, և
 գործք իւրաքանչիւր առաջինորաւ:
 Իբրեւ հովիւ հովուեսցէ զխաչինս
 իւր և 'ի բազում իւր ժողովեաց
 զգառինս իւր, և 'ի գերկա իւր
 ընկալցի զնոսա, և մի թար լիցի
 յերաց ծանրացելոց . Ո՛չափեաց
 ամիով իւրով զջուրս ամենայն .
 կամ ո՛վ չափեաց զերկինս թշաւ
 իւրով, և զերկիրս ամենայն քլաւ
 իւրով: Ո՛վ եգ զլերինս 'ի կշեռս,
 և բարձ զքաչս կշռորդօք: Ո՛վ
 գիտաց զմիտս տեառն, կամ ո՛վ
 եղև նմա խորհրդակէից:

Եւ զինչ իցէ զոր ասէն, թէ
 եւ 'ի վերայ լերինդ բարձու առ-
 տարանիչդ Սիոնի . այլ իբրեւ զայն
 որ ասէն՝ թէ անք եա հրաման .
 զի տերունի հրամանքն՝ ամենեցուն
 գեր 'ի վերայ են, և 'ի բարձանց

Են հրամանք բարձրելոյն : Եւ զինչ բարձր և ստուար քան զհրամանս Աստուածութեանն կայցէ. 'ի նոյն ինքն ելեալ Աստուածութեանն քարոզք 'ի նոյն հրամանաց լեառն բարձութեան, առանց զանդիտելոյ և երկիւղի՝ ամենեցուն առաջի անվեհեր քարոզել :

ԽԸ. ԱՐԴ եկն և մեծն Յովհաննէս՝ որդի քահանայապետին Չաքարիայ, անդէն ել տաճարակիցն և ոչ օտար որ. անդէն ժառանգն և բնակիչն Սիոնի, նորուն վակատակիր քահանայութեանն, խոյրադիր սրատուն սրամուճանացն սրութեան, աւանդակիր սրատուիրանացն, և ոչ եկամուտ որ : այլ կամարածու վայելչութեանն շառաւեղն Մովսէսի, և զաւակն Ահարոնի, և աւետարանիչն Սիովնի. օծութեանն անկու, առեալ զպատիւ նախնեացն քահանայութեանն. և բովանդակեալ զմարդարէութիւն մարդարէիցն՝ ելեալ յանուպատ 'ի վերայ

Աստուածական հրամանացն լեռնացելոց, բարձրացուցեալ զգարբառ իւր աւետարանիչն Նրուառդէմի, բարձրացեալ բարձրացուցանէր զբարբառ իւր. զի ձայն բարբառոյ էր նա յանապատի և առե՛տհա Աստուած մեր, ահա տէր, և նա նոյն Թագաւոր իսրայէլի :

Արգ աւանայն շնորհք աւանդութեանն՝ մարդարէութիւն իտայելական աղգին, որ կրէր աւանդապահ օրհնութեանն աւետեացն և օծութեանն, 'ի ձեռն Ղեւեայ տոհմին էր յանձնեալ քահանայութեանն՝ Թագաւորութեանն հանգերձ :

Զի 'ի ժամանակի իբրե կոչեաց տէր զՄովսէս 'ի մէջ հրոյն և ամպոյն՝ 'ի գլուխ Յինեական շերինն, և տեսիլ փառաց տեառն իբրե զհուր վառեալ էր. իբրե առնոցք զարտութեանս օրինացն Մովսէս 'ի ձեռացն Աստուծոյ, պարզեալ ինզկր տեսանելով զԱստուած 'ի պատասխանացն նմա, զի առեգլթած եմ և ողորմած, անդ առ

նոյր զաւանդութիւն իշխանութեան քահանայութեան թագաւորութեան և մարգարէութեան 'ի ձեռաց Աստուծոյ: Անդ ետ նմա զօրինակ օծութեանն Քրիստոսի. զի նախ առակքն լիցին, և ապա իբրեւ եկեղեցի ճշմարտութիւնն՝ որոյ են իսկ, և վասն որոց են: Անդ տայր նմա առնել զեղջիւրն օծութեան, զխնկանոց խնկոցն:

Ար եղջիւրն զօրինակ օծութեանն Քրիստոսի, և խնկանոցն զօրինակ սուրբ կուսին Մարիամու ունէր. որպէս նայն լի էր խոտաւանութեամբ, նոյնպէս և կոյսն հոգւով սրբով և զօրութեամբ բարձրելոյն: Իսկ եղջիւր ձիթոյն՝ ունէր զօծութիւն Քրիստոսի օրինացն. զի որ միանգամ յօրինակ նորա օծանէին՝ անտի օծան: Ուստի և օծէր Ահարոնն 'ի քահանայութիւն տեառն, և առնոյր զքահանայութեան թագն օծանել ըստ նմին օրինակի, զնել նոցա արտախուրակս, և պաշտել 'ի սր-

բաւթիւն տեառն . և կարգել զհա-
նապաղորդ հացն 'ի սեղան' որ
բերէր զօրինակ մարմնոյ Աստուած-
որդւոյն :

Անդ արար Մովսէս զարծաթի
եղջիւր օծանութեան իւրոյ . ուս-
տի քահանայքն , և մարդարէքն ,
և թագաւորքն օծանէին : Անդ
ուստ գայր կարգեալ օծութիւնն
մի ըստ միոջէ ըստ հրամանի իշխա-
նութեան պատուիրանին , որ կար-
գէր գայր առաջնորդութեամբ՝
յԱբրահամեան զաւակին պաշտէր
խորհուրդն . զի աւանդապահ
տային ցմիմեանս մինչև ցՅովհան-
նէս քահանայ , մարդարէ , և
մկրտիչ . և 'ի նա հասեալ՝ իբրև 'ի
Ժառանգ մնացեալ : Զի 'ի նա
հասեալ էր յառաջին նախնեացն ,
թագաւորացն , մարդարէիցն , և
յօծելոց քահանայիցն՝ իբրև յա-
ւանդապահ . և նա եւս զքահա-
նայութիւնն զօծութիւնն և զմար-
դարէութիւնն և զթագաւորու-
թիւնն ցտէր մեր Յիսուս Քրի-
ստոս :

Եւ կատարեցաւ մարդարէութիւն Յակովբայ՝ յասել առ որդի ազգի իւրոյ, թէ մի պահասեցէ պետութիւն իշխանութեանն, մինչև եկեսցէ այն՝ որոյ իւր է թագաւորութիւնն. քանզի նա է յոյս հեթանոսաց:

Առդ առաջին հարքն որ եղեն օրինակ նորա, յորս Աստուծոյ կերպարանքն նկարեալ կային. զի նոցա ամենայն արարածք հնազանդէին, քանզի զկերպարանս արարչին՝ ի նոսա տեսանէին: Իսկ զի մարդ հնազանդէին անխօս անմեղ ուռնչեանշուռնչ արարածքն՝ մահ կանաչութեամբ կան. թէ ոչ զնշանս Աստուծոյ՝ ի նոսա տեսանէին, և զկերպարանս արարչին: Եւ այդ պէս մի ըստ միովէ վարեալ եկեալ աւանդութիւնքն մինչև Յովհաննէս, և Յովհաննէս եւ զաւանդն պահեառին՝ տեսուն իւրոյ:

ԻսԹ. ԱՐԴ. այսուհետև տէրն ինքնին՝ ի միջի կայ, և Յովհաննէս վկայէ՝ եթէ չեմ ես Գրիստոսն, այլ առաքեալ եմ առաջի նորա:

այլ ոչ հարանն է՝ նա է փեռայ .
 և որ բարեկամ է փեռային՝ հայ
 առ նմա, և հնազանդի նմա . և նա
 ուրախ առնէ յաւրախութեան
 նորա, զի զձայն լսէ փեռային . իմ
 աւրախութիւնս լցնալ և հաստար-
 եալ, արդ նմա պարտ է տալ և
 ինձ մեղմանալ : Ար 'ի վերաւան
 գայ՝ 'ի վեր է քան զամենայն . որ
 'ի յերկրէ է՝ յերկրէ աստի խօսի .
 որ յերկնիցն գայ՝ զոր լուսան է
 ետես վկայէ, և զվկայութիւն
 նորա որ ոչ ընդունի . որ ընդունի
 զվկայութիւնն՝ ծրարաց և կնք-
 եաց, զի արդարեւ ճշմարիտ Ար.
 տուած է : Զի որ յԱստուծոյ ա-
 ռարեցաւ, նա զպատգամս Ար.
 տուածոյ խօսի . զի ոչ եթէ չափով
 տուաւ նմա հոգին : Հայր սիրտ
 զորդի՝ և զամենայն ինչ ետ 'ի
 ձեռս նորա . որ հաւատաց յորդի,
 ընդունի զկեանսն յաւիտենից . և
 որ թերահաւատ է յորդոյ՝ ոչ
 տեսանէ զկեանս յաւիտենից .
 այլ բարկութիւն Աստուծոյ 'ի
 վերայ նորա ընկեալ է :

Ահա եկեալ հրեշտակն Յովհաննէն՝
նէս՝ պատրաստել ճանապարհս
տեառն իւրում։ Զի որպէս առաջին
գալստեանն Գաբրիէլ
եղև կարապետ, իսկ յայտնութեանս
սա առաջի եկեալ ասէ,
առաքեալ եմ առաջի նորա. այլ
դր հարսնն է՝ նա է փեսայ։

Իսկ ո՞ր է հարսն, կամ ո՞ր փեսայն,
եթէ ոչ այն զոր մարդարէն ասէ.
Եթէ՝ այսպէս ասէ տէր, խօսեցալոյ
զքեզ ինձ յախտեան, և խօսեցալոյ
զքեզ ինձ արդարութեամբ և գթութեամբ. և ծանկեաց,
զի ես եմ տէր Աստուածքո՛ւ.
և լքցես դու զհամանիս քո,
զփայտեղէնս, և զքարեղէնս. և
ասասցես, եթէ երթայց դարձայց
յայրն իմ առաջին։

Քանզի թողին մարդիկ զպաշտօն
արարչին իւրեանց, և ամենայն
փայտի և քարի հնազանդեցան.
և թողին զայրն առաջին՝ որ
յոչընչէն արար զնոսա, և շնացան
յինչ ինչ տարրեղէն ամենայն, որ
առ ահան գիպեցան. և սրտնկե-

ցան զհետ անոսի պաշտամանցն
արարածոցն : Ասան այսորիկ էջ
Աստուածորդին քակել յերկրէ
դրնգունայնութիւնն պոռնկու-
թեան շնութեան քարեղէն հո-
մանեալցն . գարձուցանել յերկր-
պագութիւն հօր , և տալ անուա-
նել զայն իւր՝ այր : Եւ առաջին ,
վասն նախնականին ինքնութեան
ասէ . որպէս մեկնէ Պօղոս առ
հեթանոսս , ասէ՝ հաստատեցի
խօսեցայ զքեզ ինձ հարանու-
թեան իբրեւ կոյս մի սուրբ՝ յան-
գիման կացուցանել Քրիստոսի .
և մարգարէն տսէ , կացցէ գշխոյ
ընդաջմէ քումմէ : Զամենայն
տիեզերս իբրեւ զմի հարան գար-
ձուցեալ առ մի փեռայ , այնպէս
նշանակէ այն՝ որ 'ի յերկնիցն
եկն որդին Աստուծոյ . որպէս
Թովհաննէս ասէ , ոյր հարանն է՝
նա է փեռայ . և մէք բարեկամք և
ծառայք՝ ըստ հրամանացն ընթա-
նամք . կամք առ նմա և հնազանդ-
եմք նմա , և ուրախ առնիմք յա-
րախութեան նորա , և զձայնն

լսեմք փեսային :

Այս այն է՝ զոր մարդարէն
ասէ . լուր դուտոր և տէս, խո-
նարհեցն զունկն քո . մուտ զժո-
ղովուրդ քո, և զտուն հօր քոյ .
զի ցանկացաւ թագաւոր գեղոյ
քում . զի սա ինքն է տէր քո՝
երկիր պաղցես սմա : Այս այն է
որ ասէն . յարիցես զարթնցես
մերձաւոր իմ սիրելի իմ . բացցես
ինձ զդուրս տանն, և համբու-
րեսցես զիս՝ ի համբուրից բերանոյ
քո . զի առատ են սոխնք քո քան
զգինի, և հոտ իւղոց քոց քան զա-
մենայն խունկս անուշութեան :
Իւղ արկեալ է անուն քո, վասն
այսորիկ օրիորդք սիրելիս զքեզ .
զհետ իւղոց քոց ընթացուք մեք .
տարաւ զիս աղբայ՝ ի սենեակ իւր :

Եւ ո՞վ հարսն, թէ ոչ եկեղեցի
հետնոսաց . կամ ո՞վ փեսայն՝
եթէ ոչ Յիսուս Քրիստոս օրդի
Աստուծոյ . որ էջ յերկնից և
նուաճեաց զամենայն յերկրս .
դու թիւն հօր :

Եւ զինչ երկու առատ սոխնքն,

եթէ ոչ կտակարարօք Աստուծոյ,
որ արքուցանեն զամենայն ազէ-
տըս հոգեւոր կաթամբն գիտու-
թեանն :

Եւ զի՞նչ է որ ասէն . հոտ իւ-
ղոց քոց՝ քան զամենայն խոանկա-
անուշութեան . և եթէ՝ իւղ
արկեալ է անուան քո . զօծու-
թիւնն Գրիստոսի , և զանուան
յայտ առնէ . և համբուրելն սիրոյ՝
նշանակէ զեկեղեցի Գրիստոսի ,
և Գրիստոս որդի Աստուծոյ :

Արդ նմա առնել և ինձ մեղմա-
նալ այսինքն զժամանակն ասէ
մեղմանալոյ . զի մկրտութիւնն
զոր տայր ժողովրդեանն՝ ապաշ-
խարութիւն մկրտութեան էր :

Որ ասէ 'ի վերուստն եկն՝ 'ի
վերոյ է քան զամենայն , յայտ
արարեալ զգալն 'ի ծոցոյ հօր առ
մեզ : Ասէ , ես յերկրէ խաւեցայ ,
յերկնից առեալ զգիտութիւն :
Իսկ որ յերկնիցն եկն՝ զհօր խափ,
և զհօր գործ գործէ . որպէս
տէրն ինքն ասելոյ առ հրէայսն ,
Եթէ ես 'ի հայր և հայր առ իս .

զինչ տեսանեմ եթէ հայր գործէ, զնոյն և ես գործեմ. զի վասն այսորիկ ես եկի զի արարից զկանն հօր իմոյ, և կատարեցից զգործս նորա :

Ասաց և վասն հրէիցն, թէ զվկայութիւն նորա դուք ոչ ընդունիք: Ար ընդունի զվկայութիւն նորա՝ ծրարեաց և կնքեաց, զի անկորուստ լիցի արդարութիւնն. և երգամաք՝ զի արգարե ճշմարիտ Աստուած է. զի անշուշտ և անշարժ և անկորուստ լիցի արդարութիւն հաւատոցն. և երգումն՝ կնիք որպէս առ Աբրահամն: Չի որ ՚ի ծոցոյն հօր եկն՝ նա է տեղեակ խորհրդոց ծնողին իւրոյ: Չի ոչ եթէ իբրեւ կարօտ ոք էառ նա զչնորհս հոգւոյն, այլ ինքն միակամ, միաշունչ, միախորհ ընդ հօր և ընդ հոգւոյն. զի ինքն է բաշխիչ խորհրդոց հոգւոյն սրբոյ: Չի հայր սիրէ զորդի իւր, և հաստատեալքն հօր՝ որդւոյ. և որ հօրն՝ նոյն և սրբւոյ. և որպէս հայրն, նոյնպէս և որդի. և ամե-

նայն շնորհք հոգւոյն յորդոյ
բաշխին : Որ հաւատայ յորդի՝
ունի զկեանսն յաւիտեանս .
որ թերահաւատ է յորդոյ՝ մշ
տեսանէ զկեանսն յաւիտենից :

Վկայէ Յովհաննէս , ասէ՝
զորմէ ասէին , աս է միածին որ-
դին Աստուծոյ . ես ասեմք և վկայ
եմ , թէ աս է որ բռնայ զմեզս
աշխարհի : Սա է ժառանգ այդ-
ւոյն , և ասք գոյ զօրութեամբ
և բազումն հզոր տէրութեամբ
իւրով զի բազումն հզոր՝ հօր ասէ ,
և զտէրութիւն իւր առ իւր ունի ,
թէպէտ և կամեց երեսեցաւ խո-
նարհութեամբ :

Ահաւասիկ ասէ վարձք հա-
տուցման իւրոյ ընդ իւր . և ամե-
նայնի նա է հատուցանող , և գործք
իւրաքանչիւր առաջի նորա . ըստ
այնմ , թէ ՚ի միա առնու զամե-
նայն գործս նոցա : Իբրեւ հովիւ
մի հովուեսցէ զխաչինս իւր : Որ
՚ի մէջ իսկ անցեալ կենարարն
ասէ , թէ ես եմ հովիւ քաջ .
հովիւ քաջ գնէ զանձն իւր ՚ի

վերայ խաչին իւրոյ: Եւ 'ի բա-
ղակս իւր ժողովեացէ զգառինս
իւր, և 'ի գիրկս իւր ընկալցի զնո-
սս:

Որ կենարարն եկեալ յայտ
առնէր, առնուլ ժողովել զմանկը-
տին. 'ի վերայ Աստուածական
բաղկացն. և օրինակեալ ամենե-
ցուն, թէ ոչ գարձիք և լինիջիք
իբրև զմանուկս զայս, ոչ կարէք
մտանել յաղքայութիւնն Աս-
տուծոյ: Նորոգել հրամայէ, և
մերկանալ հրամայէ զՀին մարդ-
կութիւնն 'ի ձեռն մկրտութեան
աւազանին: Զի թէպէտ կարի դք
թմբրեալ ծանրացեալ իցէ՝ ծան-
րակիր մեղօքն խտտութեան յղա-
ցեալ. որպէս ասէ, ահաւտփկ եր,
կնեաց զանօրէնութիւն, յղացեալ
զցաւս, և ծնաւ զանիրաւութիւն,
ասկայն բացեալ զգրուես ազաշ-
խարութեան՝ 'ի մէջ կայ կենա-
րարն մեր, եկեալ աղաղակէ և
ասէ. եկայք առիս ամենայն զաս-
տակեալք և աշխատեալք և ոյք
անիք զքեռլինս ծանուան, և եպ

հանգուցանեմ՝ զձեզ . և առէք զլուծ իմ՝ ՚ի ձեզ , և ուսարմաք յինէն , զի հեզ եմ հանգարտ և խոնարհ արտիւ , և գաջիք հանգիստ անձանց ձերոց . զի լուծ իմ քաղցր է , և բեռն իմ փոքրոգի .

Իսկ հարցանէ ոք , թէ ո՞վ իցէ որ այսպէս մխիթար լինի յզեացն ծանրացելոց , լուիցէ Եսայեայ մարգարէութեանն : Ո՞վ այն իցէ ասէ . ո՞վ չափեաց ամիով իւրով զջուրս ամենայն , կամ ո՞վ չափեաց զերկինս թշաւ իւրով և զերկիր ամենայն քլաւ իւրով . ո՞վ եգ զլերինս ՚ի կշիռս , և երարձ զգաշտս կշռորդօք . ո՞վ գիտաց զմիտս տեառն , կամ ո՞վ եզէ նմա խորհրդակից : Որ ՚ի հօրէ ուսուղի՞ն . գաստաստանին , նա եկեալ մարդ . լեալ քարոզէ աշխարհի՝ խառնեալ սիրով իւրով զամենեւեան յԱստուածութիւնն : Եւ այսուհետեւ եկեալ լոյսն ՚ի մէջ անցեալ՝ լուսաւոր առնել զամենայն մարդ որ գալոց էր յաշխարհ , քարոզէր և ասէր . ապաշխարե .

ցէք զի մերձեալ է արքայութիւնն
Աստուծոյ. կատարեալ են ժա-
մանակք, հաւատացէք յաւետա-
րանն :

Ծ. ԱՐԴ իբրև անցանէր առ-
ծովերէր, տեսանէ զՊետրոս և
զԱնդրէաս, և զՅակովբոս և
զՅովհաննէս, և կոչեաց զնոսա 'ի
ձկնորսութենէ անտի. որ անգէն
վազվազակի թողին զհալոն իւր-
եանց նաւովն հանդերձ և երթան
զհետ նորա :

Եւ զբազումս յայլոց 'ի պէս-
պէս զքօսանաց կոչեալ՝ աշակերտս
երկոտասանս և առաքեալս ան-
ուանեաց. զորս ուսուցանէ ազա-
տանալ յամենայն զքօսանաց՝ որ
զհետ նորա շրջէին, արժանի ե-
ղեալ աստուածագործ աւանդու-
թեանն խորհրդոյն :

Ար այնուհետև մարդասէրն
Քրիստոս 'ի մէջ անցուցեալ զա-
մենակար բժշկարանն, բժշկել
զախոս և զչարչարանս. և զյա-
ռաջաձայն սրբոց մարդարէիցն 'ի
մէջ ունել զբանս՝ որ գոչէ, նա-

զհիւանդութիւնս մեր բարձցէ : և
զնոցուն բանս արդարացուցեալ
որպէս ասէն , թէ արդարացու-
ցանէ զբանս ծառայից իւրոց մար-
գարէից :

Եւ սկանու այնուհետեւ զա-
ռական անցուցանել , թէ՛ ընդ ա-
մենայն տեղիս 'ի ձեռն հոգւոյն
Ճշմարտութեան երկիրագոյցն
հօր . զի հայր զայնպիսի երկրա-
գուս խնդրէ . և թէ՛ զողորմու-
թիւն կամիմ , քան զպատարադու-

Եւ եթէ՛ ես եմ հօրորդին , զի
հայր ինձ վկայէ հոգւովն հան-
դերձ Ճշմարտութեամբ . և թէ՛
Մովսէս ձեզ յառաջագոյն վասն
իմ գրեաց : Եւ Յակոբ վասն իմ ա-
սէր ցեղաւոր , թէ մի պահատեացէ
իշխան Յուդայ , և պետ յերանաց
նորա , մինչև եկեսցէ այն՝ որոյ
իւրն է Թագաւորութիւնն . քան
զի նա է յոյս հեթանոսաց :

Եւ թէ՛ մարգարէքն ամենայն
վասն իմ գրեցին , առեալ յիմէ
առաքէն զգիտութիւն . և յայտ
արարեալ նոցա , թէ իմ է այդիս ,

և դուք էք մշակքն. և ես եկի, զի
ես եմ ժառանգ այգւոյն. եկի
խնդրել զպտուղ այգւոյն զի ա-
ռից. որպէս առաքեաց զիս հալը
իմ, և ես եկի կատարել զկամս
հօր իմոյ :

Եւ թէ՛ եկի կատարել զխոս-
տացեալ աւետիսն Աբրահամու,
զի աւետեօքն կեցցեն զաւակն
աբրահամեան. և զաւակն Աբ-
րահամու նոցա ծանօթ լինէր :
Իսկ նորա միանգամայն զճշմար-
տագոյնն առաջի եդեալ, եթէ
յառաջ քան զլինելն Աբրահա-
մու եմ ես :

Եւ անդէն 'ի վեր այնուհետև
հայեցուցեալ՝ որպէս և էն իսկ,
հարցանելով առ 'ի նոցանէ ըզ-
մարդարեականն, թէ որպէս ասեմք
զԲրիտոս որդի Դաւթայ. զոր-
մէ Դաւիթ իսկ նշանակեաց հոգ-
ւովն սրբով, թէ ասաց տէր ցաւր
իմ, նիստ ընդ աջմէ իմմէ. և արդ-
զեագդ իցէ որդի Դաւթի :

Նոյնպէս և ամենայն յայտնու-
թեամբք և առաւելօք յանդիմա-

նէր և խաղաղապէս զկեղծաւորութիւն, և զամբարշտութիւն, և զանօրէնութիւնս նոցա: Իսկ նոցա խլացելոց և կուրացելոց 'ի ճշմարտութենէն՝ նախանձէին 'ի չարութիւն գառնութեան իւրեանց, կորուսանել զանձինս իւրեանց:

Իսկ նա եկեալ՝ լինէր բժիշկ մարդատիրութեամբն իւրով, ըզկոյրս լուսաւորել, զկազս գնացուցանել, զարտաս սրել, զիջել զամենայն կորուսեալս 'ի սատանայէ. և զանգամալոյծս յարուցանել, և զխուլս բանալ, և համարց տալ խօսել, և զմեռեալս յարուցանել. զսատանայ կոխած եա տէր հաւատացելոց իւրոց, և խոտանալս երթալ պատրաստել օթեւանս յարգայութեանն երկնից. և զինքն արարեալ զինասիւնսնայնի, համբերել ճգնութեանց առաքինութեամբն:

Որ գարձոյց զժուրն 'ի գինի՝ զի յայտնի լիցի Աստուածութիւն նորա. թէ նոյն է որ յոյժնչէն ա

բար զջուրն 'ի բնութիւն ջրոյ .
նոյն զջուրն 'ի գինի դարձոյց , որ-
պէս և կամեցաւ : Եւ այն որ վասն
մեղացն ցաւս խառնեաց , նոյն
ինքն եկն զառողջութիւն բաշ-
խել : Եւ բազումք հաւատացին
յանուն նորա , իբրև տեսին զնը-
շանան զոր առնէր . այլ նա քանզի
սրտագէտ էր , գիտէր զամենայն
խորհուրդս մարդկանքանդ ծած-
կագէտ է :

Եւ . Այս յետ այսորիկ տու-
եալ վճիռ , եթէ ոչ դք ծնցի 'ի ջրոյ
և 'ի հոգւոյ՝ ոչ կարէ մտանել յար-
քայութիւնն աստուծոյ , և ոչ
նորոգեացի միւսանգամ . զի այս
որ 'ի մարմնոյ աստի ծնեալ է՝
մարմին է : Իսկ այն որ 'ի հոգւոյ
անտի է՝ հոգի է . զի հոգին սուրբ
ուր կամի , բղիէ . զձայն նորա
լսես , այլ ոչ գիտես՝ ուստի դայ
կամ յով երթայ . Զի ոչ դք ել
յերկինս , բայց որ էջն յերկնից որ-
գին մարդոյ :

Եւ ասացեալ վասն յառաջա-
գիր չարչարանացն իւրոց , թէ որ-

պէս Մովսէս կախեաց զօճն յա-
նապատին, այնպէս կախել պարտ
է որդւոյ մարդոյ. զի որ միան-
գամ հաւատացէ 'ի նա՝ ընկալցի
զկեանսն յաւիտենից : Զի այն-
պէս սիրեաց Աստուած զաշխարհ,
զի զորդին իւր միածին ետ 'ի վե-
րայ նորա . զի ամենայն որ հաւա-
տայ 'ի նա՝ մի կորիցէ . այլ ըն-
կալցի զկեանսն յաւիտենականա :
Զի ոչ առաքեաց Աստուած զոր-
դի իւր յաշխարհ, զի պատժեացէ
զաշխարհ, այլ զի փրկեացէ նա
զաշխարհ . որ հաւատայ 'ի նա՝ ոչ
մեռանէ 'ի սլաութս դատապար-
տութեան. որ ոչն հաւատայ 'ի նա՝
աստուածին իսկ դատապարտեալ է .
քանզի ոչ հաւատացին նոքա յա-
նուն միածնի որդւոյն աստուծոյ :

Եկն առ իւրան, և իւրքն զնա
ոչ ընկալան . այն որ իսկզբանէ
ժամանակացն երախտիքն եղեն,
և խնամակալութիւնք, և պա-
տուիրանքն . ուստի և մարմնով
իսկ երեւեցաւ, յանձանց իսկ մեր
ժեցին զնա :

Եւ այս եւն գատաատանք, զի լոյս եկն յաշխարհ. և մարդիկ տիրեցին զնաւար առաւել քան զլոյս, զի էին գործք իւրեանց չարութեամբ: Զի ամենայն ոք որ զչար գործէ, և չար գտցէ. և ատեայ նա զլոյսն, և ոչ գայ 'ի լոյսն, զի մի յանդիմանեացին գործք նորա: Իսկ որ առնէ և գործէ զճշմարտութիւնն՝ գայ նա 'ի լոյսն. զի յայտնի լինիցին գործք նորա, զի աստուծով գործեցան:

Եւ Աստուածորդին ուսուցեալ ամենեցուն զճանապարհո արդարութեան. իսկ խաւարաստվոր գործոց մարդկան անօրինաց Հրէից սկսեալ կեղծաւորել, և խնդրեալ սպանանել զնա մշակաց այգւոյն, և ոչ համարեալք արժանի զանձինս իւրեանց կեանացն յաւիտենից, այնպիսեացն գեհեան խոտաոցաւ ասելով, վայ վայ 'ի վերայ նոցա:

ԾԲ. ԻՍԿ բարերարի տեառնն ժողովեալ զաշակերտան երկոտա. տանս, զորս առաքեալս անուա.

ներաց . և գարձեալ՝ եօթանասուն
 և երկուս . խրատեալ և վարժեալ
 զնասա Աստուածութեան խրա-
 տուն . և վկայ կացուցեալ և ասա-
 ցեալ ցնոսա, հախրելիս և բարեկամ
 անուանեալ , թէ ես ձեզ ասեմ
 սիրելեաց խմաց . մի երկնէիք յայն-
 մանէ որ զմարմինս սպանանեն , և
 զոգի ոչ կարեն սպանանել :

Եւ եթէ՝ ես ինձ զձեզ բարե-
 կամս գիտեմ . և թէ՝ զոր միանգամ
 ասաց ինձ հայր իմ , ես ձեզ ցու-
 ցի : Եւ յայտնեալ նոցա զելն
 աս . 'ի հօրէ , և զգարձն 'ի նոյն
 ասելովն . թէ եղի 'ի հօրէ և եկի
 յաշխարհ . և գարձեալ թողում
 զաշխարհ , և երթամ աս հայր :

Յուեալ նոցա և զաւետիս հոգ-
 ւոյն արդոյ առաքելոյն 'ի հօրէ . թէ
 երթամ և առաքեմ զմի թարփշն ,
 որ եկեալ մի թարեացէ զտա-
 մեալսդ վասն իմ : Յնս զբուգա-
 կանութիւնն . տե՛ս զմիաւորա-
 կան զորութիւնն . տե՛ս զմիական
 լիութեանն , կամակցութիւն . զի
 եկեալ՝ ասէ՝ զիմ անգին լլցէ , և

նորին ճշմարտութեամբ անաշ-
նորդեացէ ձեզ, և յանդիմանեացէ
զաշխարհս զի ոչ հաւատացին յիս-
պատեացի և զկարծեալ իշխան
աշխարհիս աշտրիկ : Ճշմարտեա-
լէ միանգամայն ձեզ վասն իմ, զի
ի հօրէ առաքի . որոյ գալուստն՝
զերթաղոյն իմոյ առ հայր վկայե-
նա եկեալ առաջնորդեացէ ձեզ
ամենայն ճշմարտութեամբ :

ԾԳ. ԱՅՆ առնու այնուհետեւ
զյառաջագիր խորհուրդ չարչա-
րանացն Յիսուս կատարել յԵրու-
սաղէմ . վասն որոյ բաղում ան-
գամ գուշակեաց, թէ մեռանե-
լաց է և յերկր աւուր յառնելոց :

Եւ վասն որոյն արդեօք գայցէ
'ի մահն . մի թէ պարտական իցէ
մահու . այլ մարգարէն ասէ, թէ
անորէնութիւն ինչ ոչ գործեաց,
և ոչ գտաւ նենգութիւն 'ի բերան
նորա . զոր և ինքն ասէր, թէ ո՞վ
'ի ձէնջ յանդիմանեացէ զիս վասն
մեզոց :

Իսկ ըստ օրինաց ինչ պարտա-
կան մահու . այլ ասէ՝ կատարել

եկի զորէնս . որում և առաքելուն
վկայէ, թէ կատարած օրինացն
Քրիստոս է :

Իսկ 'ի բռնաւորաց արդեօք 'ի
հարկէ մեռանիցի . այլ ասէ՝ թէ
տնձամբ խմով գնեմ՝ զանձն իմ, և
ոչ ոք հանէ յինէն . տնձամբ ասէ
զանձն գնեմ, զի մեւսանդամ
առից զնա :

Իսկ ընդէր կամիցի զանձն
գնել անպարտական մահու :

Ես եմ ասէ հովիւ քաջ որ 'ի
վերայ խաշանց իմոց մեռանիմ :
Թորոց խաշանց արդեօք . 'ի հար-
թուցելոցն, 'ի փախուցելոցն, 'ի
գազանակուր եղելոցն . զոր յա-
ռաջադոյն մարդարէն ասաց, թէ
ամենեքին իբրեւ ոչխարք մելո-
րեալք, և պրտ ամենոյն 'ի ճանա-
պարհի իւրում մելորեցաւ . և տէր
մատնեաց զնա 'ի մեղս մեր, և յա-
նօրէնու թեանց ժողովրդեան իմոյ
'ի մահ վարեցաւ :

Վասն որոյ քահանայապետ
աղգին տիրասպանաց՝ ակամայ
մարդարեացաւ, թէ լսու է մեզ

Գլխի մէջ մեռանիցի 'ի վերայ
 ժողովեցեանս, և մի ամենայն
 ազգա կողմէ : Բայց նա ոչ 'ի
 վերայ ազգին միայն, այլ զի և զա-
 մենայն արգիսն Աստուծոյ զքու-
 եալն ժողովեցէ 'ի մի : Վկայի
 և Պօղոս, թէ յայտնեաց Աստուած
 զսէրն իւր 'ի մեզ. զի մինչեւ
 մեղաւորքն էաք՝ Բռնաւորս ժամն
 մեր մեռաւ. և 'ի ժամանակի 'ի
 վերայ ամբարշտաց մեռաւ :

Եւ արդ՝ եկեալ աշակերտօքն
 'ի լեւառն ձիթենեաց, զի կատա-
 րեսցէ զմարգարէին որ տսէ. թէ
 եկեսցէ տէր Աստուած մեր և ա-
 մենայն սուրբք ընդ նմա. և կայցեն
 թող նորա յաւուր յայնմիկ 'ի
 լերինն ձիթենեաց հանգէպ Ե-
 րուսաղէմի, յարեւելից կուսէ :

Եւ 'ի տօնական աւուրն օրինա-
 կաց դայ աշակերտօքն կատարել
 զօրէնսն. և յայտնել զխորհուրդս
 հոգեւորական տօնին. և յառաջ
 քան զլարչարանն զխրկութենա
 գործ զմարմինն իւր և զարիւնն
 պարզեւէ աշակերտացն : Տե՛ս զի

Վասնք՝ և ոչ ի բռնութենէ չարչարի
որդին Աստուծոյ՝ որ յառաջագոյն
քան զչարչարելն ճաշակեալ լինի :

Յետ այսորիկ անթոռ անէ
խորհրդով ի լերինն առ հայր . ոչ
վասն իւր ինչ զանգխաւոյ , այլ զի
յուսցէ թէ միակամ ընդ հօր զա-
ռաջի եղեալն գործէ :

Վասն որոյ բողբոմ անգամ
ասացեալ է յառաջագոյն , թէ
ոչ յանձնէ ինչ խօսիմ և ոչ յանձ-
նէ գործիմ , այլ հայրն որ բնա-
կեալն է յիս՝ նա գործէ : Մանա-
ւանդ ընտ զմարդարեականն , թէ
մոխանակ սիրոյ խնց մարտնէին
զիս , այլ ևս յազօթս կայի . և
յայտ արարեալ աշակերտացն
զմիակամութիւնն հօր :

Եւ ապա իջանէ ի լեռնէն ,
մութացեալ վասն անհաւատիցն
գնել զանձն , մանաւանդ յորժամ
ի պանն եկելոց հեթանոսացն՝ ա-
ղաքել զաշակերտան , երթալ ընդ
նոսա առ Յիսուս : Որովք և կա-
տարի և մարդարեականն . թէ այլ
պէս ասէ տէր ամենակալ , յա-

ւաւրան յայնտիկ բաւռն հարցն
ապք տասն յամենայն ազգաց զգրօ,
չտէ՛ն առն հրէի և ասասցեն, թէ
երթիցուք մեք ընդ քեզ. զի
լիւար՝ եթէ Աստուած ընդ քեզ
է. և Յիսուսի լուծալ ասէ՛,
եհա ժամ՝ զի փառաւորեցի
որդի մարդոյ, տեսանեմ, զի զար,
չարանմն փառս կոչէ:

ԾԴ. ԱՐԻ Ճշմարիտ աշա-
կերտացն երբեմն ժողովեալ առ
Ճշմարիտ վարդապետն առ տէրն
և փրկիչ և բարերար և որդի Աս-
տուծոյ և օծեալ. զորո հար-
ցանէր, թէ զո՞ւստէք տանն մար-
դիկն զորդւոյ մարդոյ՝ թէ իցէ.
որոց առւեալ պատասխանի: Դուք
զո՞ւստէք ասէք, թէ իցեմ. որոց
առաջինն Պետրոս, ասէ՛ թէ դու
եւսֆրիստոս որդի Աստուծոյ կեն-
դանւոյ. վասն որոյ և զերանու-
թիւնն ընկալաւ. ասէ՛ երանի և
քեզ Պիարոս որդի յովնանու, զի
ոչ յերկրէ տոհմակցաց քոց՝ ի
մարմնոյ և յարենէ ազգի քոյ՝ ի
մարդկանէ առեր դու զայդ գի-

տութիւն . այլ հայր 'ի յերկնից
եւ 'ի սիրտքո, և յայտնեաց քեզ :
Եւ արար զիս վէմ հաստատու-
թեան ամենայն եկեղեցեաց :

Եւ եղեն հիմունք առաքեալ-
քն, և առին զշորհս քահանայ,
ուրթեան և մարգարէութեան և
առաքելութեան երկնաւոր խոր,
հրրդոցն գիտութեան, որ վարէր
գայր յարահամեան զառակին .
որ եւ յտէր 'ի ժառանգու-
թեանն աւանդապահն Յովհան-
նէս, և տէր եւ առաքելոցն :
Զփականս արքայութեանն եւ 'ի
ձեռս նոցա, զի ինքն իսկ Ար-
տուածորդին էր գումն մոռզայն .
վասն որոյ և մարգարէն ազատակէ,
այս գումն տեառն է և արդարք
միտանեն ընդ սա :

Արդ եւ Յովհաննէս զքահա-
նայութիւնն և զօծութիւնն, և
զմարգարէութիւն, և զթագա-
ւորութիւն յփրկիչն մեր Քրիս-
տոս, և Քրիստոս եւ առաքելոցն,
և առաքեալքն եկեղեցւոյ ման-
կանցն, համարձակութիւն հարցա-

նելոյ զտէրն 'ի ձիթաստանեաց
լերինն, յորժամ վասն քակելոյ
գեղեցիկ տաճարին վճիռ ետ.
աստ մեղասէն, երբ լինիցի այդ,
և զի՛նչ նշան իցէ քոյոյ դալըս-
տեանն և վախճանի աշխարհիս:

Իսկ նա թէպէտ և հրաժարէր,
թէ վասն աւուրն այնորիկ ոչ զք
գիտէ. ոչ հրեշտակք, և ոչ որդի,
բայց միայն հայր, յառաքելա-
գործ մատենին տուակաւ մեկնէր.
ոչ է ձեզ ասէ քննել 'ի ժամն
նակս և 'ի ժամն՝ զոր հայր եղ յիւ-
րում իշխանութեանն: Իսկ ո՞
իշխանութիւն հօր՝ եթէ ոչ ինքն
որդի. սակայն առեալ մանրապա-
տումն նշանօք վասն ահաւոր և
ամպախաղաց գալստեանն իւրոյ,
աշակերտացն ուսուցանէր:

Տեսանէս զի գիտակ էր որդի,
ոչ միայն աւուրն՝ այլ և ժամուն,
և կերպարանացն իւրոց և դալը-
տեանն իւրում ոչ իւր քանտեղեակ-
բայց վասն թերահաւատ լսողացն
ըստ ժամանակին զիջանելով խօ-
սէր, այլ թէպէտ խառնապատում

շարժեաց վասն հարցադրացն զաւերն երոստաղէմն և զհամաշխարհական կտաւարածն, ոչ ինչ դժուարագոյն է հասանելի վերայ, եթէ կամենայի զհաւատեալ զիւրաքանջութիւն ընտրել:

Եւ առեալ զգայման մեծամեծ ինքուծեանցն, և սուտ քրիստոսացն, և սուտ մարգարէիցն յարուցելոց և զնեռինն, և զնոցին մոլորեցուցիչ նշանագործութեանցն ճառէ: Վասն որոյ և առաքեալցն նշանակեցին, թէ յետն ժամանակն այնպիսիքն յառնելոց են:

Ապա վասն յանկարծակի և արագահաս դաշտանն իւրոյնշու նախէ հանդերձ օրինակեցն տուելովք Նոյի և Դավթաւ. զոր Պողոս՝ յակամ թօթափել տալ: Վարկազակի տալ յետ նեղութեան տուրցն այնոցիկ՝ արեգակն խաւարեացի, և լուսին ոչ տալէ զշրջա իւր. և աստեղք յերկնից թօթափեացին, և զբոլոր թիւնք երկնից շարժեացին: Եւ ապա երեւեացի նշան արգելոյ մտա-

Ի՞նչ յերկնս: Իսկն փայլեացէ, և
 ընտելու զամենայն երկիր ընդ
 նորս: յորժամ կրկին զիւր գա-
 լուսան այսրէն նշանակէ՝ առնել
 զհատուցումն իւր՝ ի ժողովուր
 գքս ամենայն յանդիմանութիւն, ի
 յողջա քողջաց դատել զամենայն
 աղքատ հրով բարկութեամբ իւրով և
 զառապառանգ իւրովք, զամենայն
 գիտութիւն ետ և յայտնեաց իւ-
 րոցն և հաւատացեալ աշակեր-
 տացն և սիրելի բարեկամացն:

ԾԵ. ԱՂԻ եկեալ ի մէջ ժո-
 ղովեանն յուշ առնելով զյան-
 գիմանաւոր և զհրապարակախօս
 վարդապետութիւնն իւր, թէ ես
 յայտնապէս խօսեցայ յաշխարհի
 և յամենայն ժամ՝ ուսուցի ի
 ժողովուրդեանն ի տաճարի անդ,
 Եւր ամենայն հրէայքն ժողովեալ
 կին, և ի Ծածուկ ինչ ոչ խօսե-
 ցայ:

Արդ և ազազակ իսկ եգեալ
 տակ, թէ որ հաւատայ յիս՝
 հաւատայ յայն որ առաքեալն
 ցիս. և որ տեսանէ զիս՝ զայն տե-

մանէ՝ որ առաքեացն զիս. և այսպէս վկայութիւն եղեալ Ճշմարտութեամբ և ուխտեալ, երթայ այնուհետև անկանի 'ի ձեռս ապստամբողացն : Զի որք 'ի լուսաւոր և 'ի կենդանատուր վարդապետութենէն թիկունս գարձուցեալ մոլորեցան, թերեւ 'ի շօշափել ձեռացն չարչարանօքն վկենդանարարն, սթափեսցին և զլաւտասցին մոլորականքն :

Քանզի քահանայիցն և օրէնաւուսոյց վարդապետացն մասնեցաւ, առ 'ի յուշ առնելոյ նոցա օրինօքն գյառաջապատում չարչարանացն իւրոց. և սոցայն առեալ՝ գատեցան զլաւտաւորն ամենայնի, ըստ ամենայն գրեւոյն վասն նորա :

Որպէս Պօղոս յԱնտիոք զնի գացւոց վկայէ վասն նորա. թէ ընակեալք յերուսաղէմ անծանօթք եղեն 'ի նմանէ. և ըստ բարբառոյ մարգարէիցն որ յամենայն չարութան ընթեռնուին՝ գատեալ կատարեցին. և ոչ ինչ պատճառս

մահու գտեալ՝ խնդրեցին 'ի Քրիստոսի օգնութեամբ զնա : Եւ առեալ զինանս իւրեանց յանդիման կտիւեցին զքայտէ . վասն որոյ յառաջագոյն տեառն նշանակեալ առ 'ի յորինացն, [Թէ պարտ է բարձրանալ որդւոյ մարդոյ : Եւ 'ի ժամուն յայնմիկ քրեալ կատարի ասացեալ բանն որ 'ի Յովք . [Թէ՝ որ տայ հրաման արեգական և ոչ ծագէ, և [Թաքուցանէ զաշխարհատարած ճառագայթան, և որ կնքէ զիւրաքան, զիւր փայլիւն աստեղաց :

Եւ 'ի վեցերորդ ժամուն ասէ աւետարանագիրն, [Թէ խաւար կալաւ զերկիր մինչև ցինն ժամն . որ 'ի կատարելոյ զԱմեժական մարգարէութիւնն, [Թէ եղիցի յաւուր յայնմիկ ասէ տէր տէր, մտցէ արեգակն 'ի միջօրէի, և խաւարեսցի յերկրի լոյս 'ի տուէ :

Հանգոյն նմա և Զաքարիա . [Թէ եղիցի յաւուր յայնմիկ ոչ եղիցի լոյս, և ցուրտ և պարզ եղիցի օր մի . և օրն այն յայտնի

տեառն . ոչ տիւ իցէ և ոչ գիշեր .
և ընդ երեկս եղեցի լոյս :

Եւ զի՞նչ իցէ , թէ օրն այն
յայտնի տեառն , եթէ ոչ յառա
ջագոյն նկատեալ մարդաբէխքն
ասէ , թէ օր տեառն , որոյ և ժա
մագրութիւն հասեալ էայլ : Որ
պէս և Դանիէլ 'ի հրեշտակէն
տեղեկացեալ գրեաց , թէ յետ
վաթսուն և երկու եօթներորդացն
այանցի օծեալն :

Իսկ յայտնի տեառն՝ զնշանա
ւորն ասէ . զոր պահպանման ցու
ցեալ , որպէս խնդրանցն լինելոյն
հաստատեաց զլուսաւորան , թէ
եղեցին 'ի նշանս :

Վասն որոյ իւր յերկարեալ
զհրաժարելն հանգերձ խաւարա
գիր ժամուն նշանաւն , զի հայրս
ցին և տեսցեն , զոր խոցեցինն : Իսկ
նոքա ևս քան զևս նախնացեալք ,
և հասեալք յառաիս մելորա
թեան , և իբրեւ շունք համա
ցեալք 'ի խոտովանական բար
բառոյն :

Եւ նորա կատարեալ ջամե

նայն , որպէս ասէ աւետարա-
նագիրն . թէ յետ այսորիկ գիտաց
Յիսուս , եթէ ահա ամենայն ինչ
կատարեալ է , ասէ ծաբաւի եմ .
զի լցցի դիրն , այսպնեւ թեան բա-
ժակաւն քաղախ ընդ ընդւոյ
խառնեալ մատուցանէին . վասն
որոյ նշանակեաց , թէ ամենայն
ինչ կատարեալ է : Անդ լցեալ
բան մարդարէին , թէ կատարած
ինքն արասցէ . վկայէ և Պօղոս ,
թէ իբրեւ կատարեցին զամենայն
զգրեալսն վասն նորա , իջուցեալ
զնա եդին 'ի գերեզմանի :

Եւ զինն ժամաւն գոցեաց Յի-
սուս 'ի ձայն մեծ և ասէ . էլի
էլի լամասաբաբթանի . այսինքն
է , Աստուած , Աստուած իմ
ընդէր թողեր զիս : Տեսանէս զի
'ի հրաժարելն անոխակալու-
թեամբ վարդապետութիւն գոր-
ծէ . որով և զաւազակն խաչակից
իւր և զհարիւրապետն , և զբա-
զումս այլս աշակերտեալ . քանզի
կամօք եկեալ 'ի կատարումն , և
ոչ 'ի բռնութենէ ըմբռնեալ ա-

մինադրան :

Վասն որոյ գոչեաց 'ի ձայն
մեծ . զի կատարեացէ զստացեալսն
մարգարէին , թէ արեգակն և
լուսին խաւարեացին , և աստեղք
ծածկեացեն զլոյս իւրեանց . և
տէր 'ի սիննէ գոչեացէ , և յեղաւ
սաղէմն տացէ զձայն իւր :

Արդ մի իցէ 'ի մարգկանէ , որ
'ի տաղնապել ոգւոյն յորժամ
մաս 'ի սպառելն իցէ՝ ազազակ
տալցէ կամ գոչցէ . ալ բերա-
նակապ և անբան ևս եղեալ յա-
ռաջքան զմեռանելն :

Իսկ հաստիչ հոգւոցն Քրիս-
տոս , կամայական սիրովն եկեալ
'ի մահն , ազգ տանէր բարձրա-
ձայն հանգերձ ականոր նշանդն
տուելովք , թէ և 'ի հրաժարելն
միակամ մեազործ է ընդ հոգ .
կամ յայտնի տանել զհաւատի
մահն իւր զման աշխարհի , բար-
բառելով զմարգարէականն , թէ
Աստուած իմ ընդէր թողեր զես .
և թէ 'ի ձեռռ քո գնեմ զհոգի
իմ :

Եւ զ. Երեմիայի մերկրան ինչ վասն
 փութանակի եւ լուսաւոր յարու
 թեանն 'ի նենգաւորացն համա
 բնացի, իշուցեալ 'ի փայտէն ե
 դին 'ի գերեզմանի . զոր ե ինքն
 կանխեալ նշանակեալ օրինակե
 լով ըստ մարդարէին . թէ որպէս
 Յովնան եղև 'ի փոր ձկանն զերիս
 տիւս ե զերիս գիշերս, նոյնպէս
 լինելոց ե որդի մարդոյ 'ի սիրտ
 երկրի :

Արով լցաւ տեսողութիւնն Ե
 ւայեայ, թէ ահաւասիկ գնեմ
 'ի սիրովն վէմ պատուական : Հան
 քոյն նմա ե հոգէպատում երգո
 զին, եթէ 'ի հոգ մահու իշուցին
 զիս . որում ե Պաղոս վկայէ, թէ
 մեռաւ ըստ գրոց ե թաղեցաւ :

Արոց հմուտ ե տեղեկագոյն ե
 զեալ ասացելոյն, ե պատմեալ
 գառաւորին զասացեալն Քրիս
 տոսի, թէ յերկր աւուր յառնե
 լոց եմ, առին գառ մի զինուորաց
 զի անքուն ակամբ պատրաստա
 կանք կայցեն 'ի գիշերապահս ըլ
 գուշութեամբ :

Իսկ տերն ըստ ասացելոյն իւրոյ՝ յարուցեալ յաւուրն յերրորդի, զի որպէս 'ի մահն Կամեն Կոր' նոյնպէս և 'ի փառաւորութեանն. զի լլցին և ասացեալքն մարգարէին, թէ յետ երկուց աւուրց յաւուրն երրորդի յարիցուք և Կացցուք առաջի նորա, և զհետ երթիցուք ճանաչել զտէր և իբրեւ զառաւօտ պարտաւաստեան գացուք զնա, որով լուծեալ զերկուսն մահաւ: Քանզի ոչ էր հնար արարելու նմա 'ի նմանէ. և ոչ էր նա վաճառեալ ընդ մեզդ. զի թէպէտ և վրաստեցաւ և համարեցաւ ընդ ննջեցեալս 'ի գերեզմանն առ 'ի բառնալոյ զմեզս և բժշկել զարարածս իւր, այլ առանց օգնականի և 'ի մեռեալս աղատ:

Քանզի վայն և անծառայա Կան անձամբ մեղայն՝ ազան զքո բացեալ մահ աշխարհափալ և եհաս զամենայն արտօք յամենայն երեսաց: Վասն այնորիկ և ասացեալն Կատարիւր, թէ ոչ

Թաղերս զանձն իմ 'ի գծոյս . և
 ոչ տայցես սրբոյ քում տեսանել
 զազականութիւն , որ և ասելի
 իսկ , Թէ ես եմ հոգիւ քաջ , և
 վասն խաշանցն իմոց գնեմ զանձն
 իմ :

Եւ ել այնուհետև յերկրէ հո-
 գիւն հօտից բանաւոր ոգևորաց .
 և կատարէ զմարգարեական բար-
 բառն , Թէ որ եհան յերկրն ըզ-
 հոգիւն հօտից . զոր առաքեալն
 Թադրմանէ , Թէ եհան 'ի մեռե-
 լաց զհոգիւն հօտիցն զմեծն ա-
 րեամբ յաւիտեական ախաբն՝
 զտէր մեր Յիսուս Քրիստոս :

Եւ քանզի բազում անգամ
 աւանդեալ 'ի լսելիս օրինակա-
 նացն զլարչարանսն , և զերբորդ-
 աւորն զյարութիւնն , ոչ պար-
 ծանօք , և ազաւնալով . այլ զի
 քաղցրուայց վարդապետութիւն
 անիցէ զվերաբաւան 'ի հաւատոցն .
 ճշմարտութիւնն , յառաջագոյն
 ժամագիր առնէ 'ի յարութիւնն :

Զի որոց՝ եկեալ առ 'ի Կոստն՝
 ոչ ծանուցեալ , Թերեւս յորեւմ

առ 'ի գերեզմանէն գացել, գի-
մեացեն անկանել յարդարու-
թիւնն: Գանդի առ 'ի կեալ ըզ-
կենդանիան' եկն կենդանաբարն:
և նորա փոխանակ կենացն՝ յու-
սահատութեամբ մահու նաւ իրե-
ցան:

Մեռաւ ապա վասն մեռելոցն
և յարեաւ, զի յարութեամբն իւ-
րով օրինակ ըլցի: Վասն որոյ և
գիշերի տրարեալ զլուսաւոր յա-
րութիւնն, զի պահարկելոցն և
գուշակելոցն ծանուցէ զճշմար-
տութիւն իրացն կատարելոց:

Որոյ Թանձրագոյն և տհազին
տրարեալ զարհաւիրան, շարժմամբ
երկրին, և վիճիքն պատառելովք,
և գերեզմանքն բացելովք, և մե-
ռելովքն յարուցելովք: Որով և
կատարէր բան մարդաբէին, Թե-
լերինք շարժեացին 'ի նմանէ. և
երկիր խախտեցաւ յերեսաց նո-
րա, և վեմք խորտակեցան. որով
և խռովեալ պահապանացն, և ե-
ղեն հանգոյն մեռելոց:

Իսկ կենդանին յարուցեալ

հանգերձ հրեշտակացն վկայու-
թեամբ ծանօթս տայ, որոց ե-
կեալ սպասէին. որպէս նշանա-
կեաց մարդարէն, թէ քաղցր է
տէր որոց սպասեն նմա յաւուր
ներդութեան, և ճանաչէ զերկիւ-
ղածս իւր: Քանզի յառաջագոյն
հրաւիրեաց յանկնկալութիւն լու-
սաբեր յարութեանն. որով ե-
կեալ 'ի վախճան բարբառ մար-
դարէին. թէ վասն այսորիկ
սպասեա՛ ինձ՝ ասէ տէր՝ յաւուր
յարութեան իմոյ 'ի վկայու-
թիւն:

Դիմեալ այնուհետեւ պահա-
պանացն 'ի քաղաքն, և այնպէս
հռչակաւոր և ազգական արտ-
րեալ զԱստուածագործ յարու-
թիւնն, մինչև անդէն գիշերայն
ընթացեալ եկելոց կանանցն 'ի
գերեզմանէն, աւետարանել աշա-
կերտացն զտեսեալ զսքանչելիսն:
Նոյնպէս և պահասպանացն ոգեւ-
պառ սրտաբեկ 'ի քաղաքն ան-
կեալ՝ պատմելով քահանայիցն, և
աշակերտացն եղելոց, մանաւանդ

յարուցելոցն ամբօխելոց և գլխ. գերոց՝ ի քաղաքն երեւելով բազմաց :

Արով եկեալ ի վախճանն և խոստացեալ բան մարդարէին, թէ բացից զգերեզմանս ձեր տեղ տէր, և հանից զձեզ ի գերեզմանաց ձերոց: Դարձեալ Եսայի սահ, թէ յարիցեն մեռեալք և կենդանացին որ իցեն ի գերեզմանս. զի ցօզց որ ի քէն՝ բժշկու թիւն է նոցա. թերեւս վառն կենդանարար արեանն Գրիստոսի նշանակեաց, որ ի վերայ խաչին հեղաւ զամենեկումք :

Եւ զի յայտ արացէ՝ եթէ անտի մարդարէացաւ, զնովմբ ածեալ և ի գէմն աշակերտացն, գնաւ ժողովուրդ իմ, մեռա ի շտեմարանս քո. փակեալ զգորտքո և թաքիւր տո ժամանակ մի:

Իսկ կամակոր ազգին խաչահա նուացն, խլացելոցն և կուրացելոցն ի ճշմարտութենէնն ոչ ինչօգուտ գործեաց, ոչ պատմութիւն կենդանեացն, և ոչ

երեւել մեռելոցն, և ոչ առաւել-
լուծիւն նշանացն աստուածա-
յաղթ յարուծեանն: Զի վասն
նոցա իսկ առակեաց ամենադէտն
ղլինելոց իրան վասն մեծատանն
Թելադրեալ. Թէ Մովսէսի և
մարգարեիցն ոչ լուիցեն, ապա
Թէ ՚ի մեռելոց ոք երթայ առ նո-
սա, ոչ լսեն:

Արոց ՚ի դէպ ելանի բարառ-
մարգարեին, Թէ յաւուր յայնմիկ
առից ՚ի վերայ ձեր առակ. Թէ
ողբասցեն ողբս ձայնիւ և առաս-
ցեն, Թէ Թշուառուծեամբ Թըշ-
ուառացաք: Զոր և առեալ աշ-
գականին խրեանց Պօղոսի, Թէ
ողբալով ասեմ զթշնամեաց խա-
չին Քրիստոսի, որոց կատարածն
կորուստ է:

Ծի. Երթաք այնուհետեւ
Քրիստոս ընդ երեկա աւուրն միա-
շարսթուն՝ երեւել աշակերտացն
որոցն փակելովք՝ ասէ աւետա-
րանագիրն. և տուեալ զկենդա-
նարար ողջոյնն, և բազում ուրա-
խութիւն աշակերտացն արարեալ:

Անդ կատարէր նուազ սաղմոսա-
րանին, տէր Աստուած մեր երե-
ւեցաւ մեզ, արարէք թանձ ու-
րախութեան կանխաւ մինչև յան-
գիւնս սեղանոյն: Եւ զի՞նչ իցեն
անգիւնք սեղանոյն՝ եթէ ոչ
քնացն նշանակէ. որ և անկիւնո
ցուցանէ խաչին չորս:

Մինն ընդ երկիր ցցեալ՝ զի
յայտնեսցէ գնել զտեսուն գար-
շապարան յերկրի. զի 'ի վերայ
վիմին հաստատութեան շինեսցէ
գիցէ զբարձրութիւն հիմանց ե-
կեղեցւոյ. որպէս մարգարէն գու-
շակեաց, թէ 'ի վերայ վիմին կա-
ցոյց զիս, զի անշարժ առնիցէ:

Իսկ զբուն անկիւնն՝ կատարն 'ի
վեր ուղղեալ. զի այն անկիւնն 'ի
վերկոյս ուղղեալ է, իբրև կշռութեամբ
սահմանի զբնութիւն այնորիկ՝ որ
'ի նորայն 'ի վերայ բաղմեցաւ՝ 'ի
վերկոյս հասանիցէ. և անգթ
հայեցուցեալ զտեսողն 'ի հայրն
'ի գլուխն Քրիստոսի, և բնակու-
թիւն ցուցանիցէ:

Իսկ աջ անկիւնն՝ ցուցանէ ըզ-

գորութիւն աջոյ բազկի . աջովն
զուրախութիւն արդարոցն, զու-
րախութեան պատրաստութեան
պարգեւատուր պսակացն ցու-
ցանէ :

Իսկ ահեակ անկիւնն՝ զտան-
ջանան նշմարեցուցանէ զմեղաւո-
րացն : Ասան զի ունի սեղանն
չորս անկիւն, որ է խաչն . և յի-
րաւի սեղան, զի եղև վերընկալ
թէրունեան մարմնոյն Ճշմարիտ
պատարագին, որ մատեաւ հօր :

Յիրաւի և չորս անկիւնս ասէ,
զի սւղլեացի ընդ չորս անկիւնս
երկրի : Եւ զամենայն տիեզերս
ուրախ արաոցէ յայսմ սեղանոյ,
զերկնաւորս և զերկրաւորս , և
զանդարամետականն, և զհիմ-
նադեալն՝ որ են առաքեալքն
և մարդարէքն, զերկնաւորսն ըզ-
հրեշտակս , զգօրս հոգեղէնս .
որոց կարի իսկ ուրախութիւն եղև,
և լինի ընդ անկարծակամ դարձ
կենացն . և մարդիկ երկրաւորք
երկիցեն և դարձցին : Եւ գութ
արդ կամիք այցել ի կաման Քրիս-

տառի, և անհարամեամեանքն
ննջեցեալքն, որոս և փրկեաց զնա
առ դաշտերսոյն իւրով: 'Ի խաչն՝
որ կանգնականն՝ որ զյազմու-
թիւնն ցուցանէ. որ վերին
անկիւնն՝ զյազմութեանն վերա-
ցուցանէ:

Իսկ 'ի յայտ՝ անդանոյ վայր-
քեցին նախ առաքեալքն. վասն
որոյ տեսին զյարութիւն նորա և
ցնծացան. և լլաւ կատարեցաւ այն
որ ասէն, թէ արարէք ամեն ու-
րախութեան. որոց ցուցեալ զնշա-
նոր չարչարականս յարուցելոյն.
որում վկայէ Պօղոս, թէ այ-
տուհեաւ ոչ մեռանի և մահ նմա
ոչ ևս տիրէ:

Եւ քանզի պանջրադարձ է,
և անհապական 'ի քննողաց, և ա-
մենայն անհնարականաց հնարա-
ւոր. զի որպէս յառաջ քան պար-
չաբելն պարգեւեաց զկենդանա-
րար մարմինն իւր և զարիւնն աշա-
կերտացն, առ 'ի յայտ առնելոյ
թէ ինքնակամ չարչարի. նոյն-
պէս և յիս յարութեանն ցու-

ցտնէ յանձին զնշան բեւեռացն .
 յայտ արարեալ՝ թէ չէին բաւ-
 կան վերքն արդեւուլ 'ի գերեզ-
 մանի զբժշկն վերաւորաց :

Նոյնպէս և ճաշակեալ ընդ
 աշակերտան 'ի նոր արքայու-
 թեանն , զի յայտ արացէ՝ և թէ
 որ յանկարօտ և յանճաշակ ար-
 քայութեանն ճաշակել գիտէ ,
 նոյնպէս և յառաջ քան զարչա-
 բանան 'ի քաղցրական և 'ի դարմա-
 նաւոր աշխարհիս լի և անկարօտ
 ամենալցոյցն շրջէր :

Այլ զոր օրինակ անդ առ 'ի
 հաստատելոյ զաշակերտան ճաշա-
 կեաց , նոյնպէս և առա՛ առ 'ի
 հաւատարիմ՝ առնելոյ աշխարհի
 քաղցեալ , թէ արդարեւ իսկական
 որդին Աստուծոյ եղեալ ըստ
 ժամանակի և որդի սարգոյ , զի
 կեցուացէ զաշխարհ . վասն որոյ և
 կանխապէս եղեալ մարգարէին ,
 թէ Աստուած յաւիտենական ,
 Աստուած որ հաստատեաց զժա-
 օքս երկրի , ոչ քաղցիցէ և ոչ վա-
 տակեացէ , և ոչ գոյ քննութիւն

խմատութեան նորոք :

Եւ երեւի և Վզէոպետնց ,
ուսմեմն 'ի Ճանսոպարհին Եմաւու-
այ . և առաջի եղեալ նոցա զա-
ւանդեալս մարգարէականս , որ
վասն նորոք վկայեալ :

Եւ. ՅԵՑ այսորիկ երեւեալ
աշակերտացն առ Տիբերական
ծովուն , և արարեալ նշանս առ 'ի
հաստատելոյ զնոսա . և յայտ ա-
րարեալ նոցա՝ թէ մէ տակաւիկ
ինչ կասեցուցեալ գերեզմանին
զԱստուածագործ զօրութիւնն .
այլ որպէս և առ ծննդեամբն , և
յառաջ քան զյարչարանսն և 'ի
չարչարանսն , նովին զօրութեամբն
և յետ յարութեան . որում
վկայեաց երանելին Պօղոս , թէ
Յիսուս Քրիստոս , երէկ և այսօր ,
նոյն և յաւիտեանս յաւիտե-
նից :

Յիշեցուցանէ ապա աշակեր-
տացն զվկայութիւնն վասն այլոցն
հաստատութեան և ասէ . այս
բանք են զոր խօսեցայ ընդ ձեզ՝
մինչ առ ձեզն էի , թէ պակտ և

Ընուշ ամենայն գրեւոցն յօրէնան
Մովսէսի և 'ի մարգարէո և 'ի տաղ
մոսս վասն իմ. և փչեաց 'ի նո-
սա Յիսուս և ասէ, առէք զհոգի
տուրք: Եւ յայնժամ երաց զմիտս
նոցա՝ իմանալ զգիրս, թէ այս-
պէս պարտ էր չարչարել Քրիս-
տոսի և մտանել 'ի փառս իւր, և
յառնել 'ի մեռելոց յաւուր եր-
բորդի:

Եւ երբ և կատարեաց զուխտա-
գրութիւնն Աստուծոյ վասն
հրէական ազգին, զորոց և ամբաս-
տան եղեալ յառաջագոյն ասե-
լովն, իմ եթէ չէր եկեալ և
խօսեցեալ ընդ նոսա՝ մեղ ինչ ոչ
գոյր նոցա. բայց արդ՝ չիք պատ-
շառք վասն մեղաց իւրեանց. զի
տեսին զգործս իմ՝ զոր այլ ոք
ոչ գործեաց, և ատեցին զիս, և
զհայր իմ:

Դարձուցանէ այնուհետեւ զու-
սուր վարդապետութիւնն իւր
'ի հեթանոսս. որով ածեալ 'ի
կատարումն զառաջապատում
սպառազամն Եսայիայ, թէ ետու

զքեզ յուխա ազգին և 'ի լայս
հեթանոսաց՝ լինել փրկութիւն
մինչև 'ի ծագաւ երկրի :

Եւ հանեալ զաշակերտան 'ի
լեառն ձիթենեաց, և հաստատ
եալ միաւորական ճշմարտու
թեամբն, ասելով թէ գնացէք
այսուհետև աշակերտեցէք զամե
նայն հեթանոսս . միտեցէք զիս
սա յանուն Հօր և Որդւոյ և Հո.
գւոյն արդոյ :

Եւ ամբարձեալ զձեռս իւր
օրհնեաց զնոսա . և ընդ օրհներն
նորա վերացաւ յերկինս, ասէ
աւետարանագիրն . զի կատարեացի
երգ սաղմոսարանին, թէ համբար
ձաւ Աստուած օրհնութեամբ :
Որոյ հրաման տուեալ, թէ նստա
րուք յերուսաղէմ, և ես առաքե
ցից զաւետիս հօր իմոյ 'ի ձեզ .
որով եկեալ 'ի վախճան Ամոգա
կան բարբառն, եթէ որ չլինէ յեր
կինս զհամբառնալ իւր, և զաւե
տիան յերկիր հաստատէ :

Եւ Թ. Ան արկեալ մեզ այսու
հետև 'ի վախճան ասացելոցս,

Ճառս 'ի մէջ առնուլ զքրիստոսաւ
պատում՝ աւետեացն խոտապե-
լոցն վասն միութարուծիւնաբեր
աղբեր հոգւոյն սրբոյ: Մանա-
ւանգ զի առնեմեր ևս ունիցիմք
զգիւրահասոյց քաջալերիչն զե-
րանելին Ղուկաս, որ իրազէտ և
միջամուկս Քրիստոսագործ իրացն
կատարելոց ճանաչի. վասն որոյ
և բարձրապատում հնչեցուցանէ
խկզբանն տիեզերախօս աւետա-
րանին ասելովն, թէ կամ եղե-
ինձ՝ որ խկզբանէ զհետ երթեալ
էի ամենայնի ճշմարտութեամբ՝
կարգաւ գրել քեզ քաջ թէո-
փելէ, զի ծանիցես զբանիցն՝ որոյ
աշակերտեցար զճշմարտութիւն:

Եւ քանզի համառօտ բանիւք
առ 'ի կատարած աւետարանին
իւրոյ զերկնաշու ճանապարհն
Քրիստոսի նշանակեաց, առնու-
գարձեալ յառաքելանշան յերկ-
րորդ մատենին զորպիսութիւն
իրացն կարգել. և միանգամայն
խիզառակելով, տիեզն գնէ առա-

քելագործ գրոյն, նշանակեալ և զնոյն Թէոփիլէ. Զքանն առաջին զոր արարի վասն ամենայնի ո՛ր Թէոփիլէ, զոր սկսաւ Յիսուս առնել և ուսուցանել: Վասն որոյ և կար ճապատում շարեալ՝ 'ի վերանալն փութայ. և լուսաւորագոյն ևս պատմեալ զհանգամանս վերանալոյն, զհրամանացն Քրիստոսի առ աշակերտան, և զամպաշուեն Նորին, և զվկայութիւն հրեշտակացն իջելոցն վասն վերանալոյն Քրիստոսի, և զորինակն միւսան դամ Նորին գալտեանն:

Յետ այնորիկ պայծառագոյն, և առաւել սքանչելագոյն նշանակէ զէջս հոգւոյն արդոյ յերկնից, Թէ 'ի կատարել աւուրցն պենտակոստէից էին ամենեքեան միարան 'ի միասին. և եղև յանկարծակի հնչիւն յերկնից՝ եկեալ իբրև տառաիկ հոգմոյ, և ելից զամենայն տունն յորում նստէին. և երեւեցան նոցա բաժանեալ լեզուք իբրև 'ի հրոյ, և նստաւ իւրաքանչեւ 'ի վերայ նոցա. և լլսան ամե-

Ներքեան հոգւով սրբով. և սկսան
խօսել յայլ լեզուս, որպէս և հո-
գին տալոյ բարբառել նոցա :

Յեռանեն զբարձրանշան զհոգւո-
կաւոր և զանկարծահաս զմուտն
հոգւոյն սրբոյ : Եւ եղև ասէ
յանկարծակի հնչուն յերկնից՝
եկեալ իբրև 'ի աստիկ հոգմոյ :
Եւ յայտ իսկ է, եթէ երկնաւոր-
ացն և երկրաւորացս ծանուցեալ
զէջն հոգւոյն սրբոյ, մանաւանդ
թէ հանգերձ երկնաւորական
զօրուն խաղացեալ գալոյ . որում
յառաջնածայ եղեալ յերգս սաղ-
մոսարանին՝ մարգարէն հայեր .
որպէս 'ի քառասներորդ իննե-
րորդ սաղմոսին նուագի, թէ Աւ-
ռուած մեր յայտնապէս եկեացէ՝
և հուր առաջի նորա գնացէ, և
շուրջ զնովու միտիկ յոյժ . կոչեացէ
զերկինս 'ի վերուստ, և զերկիր 'ի
գետեւ զժողովուրդ իւր, և ժո-
ղովել առ ինքն զսուրբս իւր :

Եւ քանզի յառաջագոյն վկայ,
ուրիշն եղեալ հոգւոյն սրբոյ
տանն իւրոյցելի. և տխա եղեալ.

քրիստոսամուտ գաղատեանն՝ երկ-
նից և երկրի. երբեմն՝ թէ նայե-
ցարուք երկինք, և խօսեցալց. և
լուիցէ երկիր զգառգամս բերա-
նոյ խնոյ. և երբեմն՝ լուիցէ եր-
կին, և ունկն գիցէ երկիր, զի տեղ
խօսեցաւ :

Եկեալ այնուհետեւ 'ի գառատ-
տան կոչել զերկինս և զերկիր ,
գատել զժողովուրդս : Վասն որոյ
ամենաբնիկն նշանակեաց , թէ
եկեալ յանդիմանեացէ զաշխարհս
վասն մեղաց՝ զի ոչ հաւատան յիս .
քանզի տեղեկագոյնք և ընդերա-
կանք էին հոգւոյն՝ տունն խորոյն .
լսկան առ 'ի գումարութենէ մար-
գարէիցն յարուցելոցն , և նոցին
պանչելեզն աշխարհանազ երեւ-
եալ : Ար և հեթանոսական ազ-
գացն յայտնի եղեալ Աստուած-
ական հոգւոյն զարութիւն . և
նշանակէ իսկ ճանաչել Թագա-
ւորացն , ասել Գարաւոնի ցեղ
սեփ , թէ ոչ գասներմբ զոր իբն
զքեզ՝ որ ունիցի զհոգի Ա-
ստուծոյ : Նոյնպէս և Բաղդասար

ասաց ցԴանիէլ, Թէ գիտեմք զի
հոգի սուրբ Աստուծոյ գոյ 'ի
քեզ :

Կ. ԱՅԼ որդիքն Խառայելի
առաւել ևս յղիագոյնք մարգա-
րէիւքն Ճանաչէին: Մեծն Մովսէս
Եօթանասուն և երկու ծե-
րովքն յանապատի անգ. և 'ի
պարգեւական երկրին դառք դաղք
մարգարէից յարուցելոց յաւուրս
Թագաւորացն, որ 'ի Թագաւորա-
գիր մատեանն կարգեալ կայ.
որոց բնաւ ինքնապատում յայտ-
նի արարեալ զմերձաւորութիւն
հոգւոյն: Եօայի աօէ, հոգի
տեառն 'ի վերայ իմ. և Միքիէ,
Թէ ես լցայց հոգւով զօրութեամբ
տեառն:

Իսկ Եզէկիէլի միանգամայն
յայտնի արարեալ զազդողական
զօրութիւնն հոգւոյն, ըստ պատ-
մութեան կառանչան տեօլեանն:
Կամ նոյն ինքն իսկ յորժամ
սքանչելակերպ զյարութիւնա-
գործ տեսիլն պատմէր, Թէ եղև
ձեռն տեառն 'ի վերայ իմ. և առ

զիս հոգի սուրբ, և տարաւ 'ի
դաշտ մի՝ որ լի էր ոսկերօք զօրաց
բազմաց. և տակն զիս, որդի մարգար
իցէ թէ կենդանի լիցին ոսկերօք
այդ. և ասեմ՝ տէր տէր դու գի-
տես զայդ ։

Տեսանեմ զմարգարէն, իրաւիս
ճշմարտագոյնս տեղեկացեալ,
յայտ ասներլով զԱստուածական
պատիւն հոգւոյն սրբոյ. 'ի միտ
աս և զԱստուածահրաման գոր-
ծոցն զօրութիւն 'ի վերայ թանձ-
րախուռն ոսկերացն հնացելոյ.
Թէ որպէս աս իւրաքանչիւր յա-
րեալք և պատուաստեալք և կեն-
դանացեալք՝ կանգնեցան կացին.
զի մի 'ի բանից. և 'ի հրամանացն
միայն, այլ առաւել ևս յերացն
կատարելոցն առեալ տանիցիս
զճշմարտութիւնն բարձրութեան:

Եւ արդ՝ նոյն բաւական և ա-
մենակար հոգին սուրբ քննիչ
խորհրդոցն Աստուծոյ, որ յա-
ռաջագիր օրինօքն աւետարանեաց
մարգարէական բարդառօովք վասն
կենսաբեր գալստեան սրբւոյն

Արտուծոյ, առաքեցաւ յԱստուածական փառացն 'ի ժողով երկոտասանիցն ընտրելոց՝ ժողովել առ ինքն զսուրբս իւր. և ճշմարտագոյն հաստատել վասն իրացն կատարելոց, որ Քրիստոս իւն գործեցան:

Եւ երեւեցան նոցա բաժանեալ լեզուք իբրեւ 'ի հրոյ. զի ահա նատես իսկ փայլեցուցէ զՀոռհացն բարձրութիւն: Եւ նոքա լցեալ հոգւով սրբով, որք և 'ի մերձաւորացն եպերեալք՝ եթէ արբեալք իցեն. այլ և էին իսկ արբեալք մարգարէական բաժակաւն: Զի նոքա արբեալք և ուրախացեալք և միանգամայն ամենայն օրեգերաց առեալ բերեալ զբարձրութեանցն ուրախութիւնս:

Զոր ընդ նոսայն փոխանակ պատմեալ մարգարէին, թէ ուրախ եղէց և ցնծացայց 'ի քեզ. և դարձեալ թէ արբեցայց յերեւել յերեսաց փառաց քոց. և եթէ՝ բաժակ քո որպէս զանապակ ար-

թնոյց զեա. և թե՛ ողորմութիւն քա-
տէր յառաջ մղեսցէ զեա. և յայտնի
իսկ ծաւալեցան շնորհք հոգւոյն
մրտոյ :

Եւ իբրեւ հաւր երեւեալ՝ զի
խառանն աքրեսցի, և ընտիրն լըցի
բաժակօք ուրախութեան հոգ-
ւոյն, անկարօտ գանձու պարգեւ-
զն որ ոչ անցանէ : Եւ նո-
քա լցեալք անկարօտ հոսանքն
հոգւոյն, միանգամայն զամբա-
րեսցին հրդեհական հոգւոյն զօ-
րութեամբն, որոյ բարեխնդրացն
քարութեան ուրախութիւն պա-
տրաստեցին. ամենայն տիեզե-
րաց մատուռակք եղեալ արբու-
ցին ծարաւեաց, իսկ անհնազան
գիցն արբուցին զխործանումն :

Չի սկիզբն մատուռակա-
լեան՝ ժիր մարգարէն մանուկն
Երեմիա ընթացեալ արքոյց բա-
զամ լեզուաց զբաժակ հատուց-
ման մեղացն, և զգառնութիւն մա-
հուն անկանդնական :

Իսկ սոքա միանգամայն խառ-
նեցին արբուցին զհաւր հոգւոյն

խմաստութեան, և եզնն մաս-
 ուուակք ընդ ամեղերաւ ընթացան,
 ապաշտեցին զանաւճահօտութիւն
 բաժակօքն քաղցրութեանց ու-
 թախութեանց արժանեացն ի բազ-
 մականան արքայութեանն հար-
 տանեացն: Իսկ յուլացն և ծու-
 լացելոցն, անմտացն, շքեթելոցն,
 խառնեցին և արբուցին զմեզ
 բաժակացն լեղւոյն գառնու-
 թեան. զի այրեսցին իսկ ընդ ըմ-
 պելն շքեթակք խմեանց և անձինք
 խմեանց:

Արդ զայս բաժակ Անանիա և
 կինն իւր Սափիրա, և ոչ կարացին
 զօրել ուժոյ զօրութեան անոջ
 գինւոյ նորա: Ծարաւեցան ար-
 բին զմայլեցան, և պատգեցան ի
 մազձոյ նորա որ թաքուցեալ էր
 ի սիրոյ նոցա. չորացան երկմտու-
 թեան մեղօքն խմեանց, և կիզան
 ի համոյ հրաբաժակ գինւոյն սաս-
 ախին զօրութեանն:

Արդ զայն բաժակ և կին ոմն
 Տաբթիթա. բաժակ գինին որ ար-
 բոյց և ննջեցոյց զնա, դարձաւ ա-

առջնութեամբ արդարութեան
կանխեաց և յարոյց զնա յառաջն :

Արդ 'ի բաժակէն յայնմանէ
և իւրանելիէ . որ եղև արժանի
բազմականին, և եւ բազմաց որ
ընդ նմայն էին : Մատուցակու-
թիւն Հմաւոնի սկիզբն արար
ուրախութեանց 'ի նմանէ, բա-
ժակաւն որ 'ի ձեռին նորա :

ԿԱ. ԵՒ ահա գայ պաշտե-
ղամենեան, և եհառ ահաւատիկ
մինչև առ ձեզ : Ահա լի են շտե-
մարանք այսր թագաւորի, և կազ-
մեալ մատուցակք արքայիցք .
յորինեալ են, բաժակք 'ի մա-
տունս, և յորինեալ բազմականք 'ի
աաճարս, կազմեալ զմեզելի քաղ-
ցր և անոյր գինի ուրախութեան
ամենեցուն, որ կամին ըմպել զնա
հաւատովք : Կազմեալ է և զմե-
րուն դառնութեան խաւարին
չարութեան չարացն ըմպելն,
այրիչն կործանման :

Արդ ահա զոր կամիք ըմպել՝
պատրաստ է երկդբումիք ստու-
գութիւն ձեզ մատուցանել .

արբէք զիմաստութիւն և մի զան-
մաութիւն, զողորմութիւն և մի
զբարկութիւն. զհաւատան քաղ-
ցութեան, և մի զերկմտութիւն
անհաւատութեան՝ զայրիւհ հրոյն
չարութեան, որ տոչորէ 'ի դե-
հենի և 'ի խաւար տանի. այլ
զհուր բաժակացն, որ լուսաւո-
րեսցէ զձեզ յմագեղն ձերում
դնա, և այրեսցէ զժանգ մեղաց
տգիտութեան ձերոյ, և պահե-
ցէ զանձինս ձեր յուսով հաւա-
տոց ձերոց:

Առաքեալքն երանելիքն արբին
և արբեցան, և ուրախ եղեն. և
արբուցին տիեզերաց երկուք բա-
ժակօք՝ որք կամեցան ըմպել,
դինչ կամեցան:

Արբոյց և ձեզ աւագիկ յիմա-
րութիւն տգիտութեան, և խառ-
նեաց աւագիկ ձեզ դեզ բաժակ
մահու. առէք արբէք արդ հաւա-
տովք զբաժակն բժշկութեան
կենաց անձանց ձերոց. զի փրկու-
թեամբ ապրեսցիք յայնմանէն՝
որ գալոցն է:

Ահա հասեալ է բաժանիս պա-
տահապէց պատժոց 'ի յանձինս
ձեր . առէք աբեկք զբաժանի
խաղաղութեան՝ որ լին է օգտու-
թեամբ : Ծարաւի ընտք ապաշ-
խարութեան , զիխառնեոցի ձեզ
միտիծարութիւն ուրախութեան :
Աբեկք զհոգին որդեգրութեան ,
և մի զհոգին պղծութեան՝ զոր
արք Սաւուղ , և տարադրեցաւ .
արք Դաւիթ , և եմուտ յուրա-
խութիւն տեսան իւրոյ : Նոյն և
գուք՝ թէ կամիք միայն . բարե-
րար է ուրախարարն՝ որ առաք-
եաց առ ձեզ զայս զառաքեալս ,
որ եկին ձեզ յուրախութիւն . և
բերին երկու բաժանիս , մին սաս-
տից , և զմիւսն ուրախութեանցն :

Զի այն որ առաքեաց զերկու
սաստանան իւր ընդ ամենայն երկիր
մատուցաւ , սոյն առաքեաց
զայս զիւր վկայս 'ի մէջ ձեր . զի
արքեալք եիք գուք զմուրա-
թիւն մեղաց ձերոց , արքայն
ձեզ զմեզ պատուհասին՝ որ
եհաս ձեզ . զի մահաւաճին իւ-

րեանց եղեն մատուակք ճշմարտութեան Աստուծոյ աւետեացն առ ձեզ . քարոզեցին նոքա նեղութեամբք իւրեանց , և խառնեցին զարիւնն իւրեանց յերկուս բաժակս , զի խրատեցեն զանմիտութիւն կուրութեան սրտից ձերոց . և դարձեալ սրատրաստեցին զառաջիկայն բաժակս ուրախութեան ձերոյ . զի մահուկենդանութեան բաժակօք ուրախ արասցեն զձեզ , զոր ինքեանք արբին :

Ասան զի տեսին զտէրն և զարարիչն արարածոց , զի խոնարհեցաւ 'ի բաժակս խոնարհութեան մահու անարդութեան՝ ինքնակամ իւրովք կամօք . և արբ զհամբերութիւն չարչարանաց բաժակին ինքնայօժար խոնարհութեամբն :

Ասան այսորիկ ամենայն առաքինի վկայք ճշմարտութեան և Աստուածութեան նորա , ետուն նեղութեան զանձինս իւրեանց . զի իւրեանց նեղութեամբք և

վշտօքն զոր կրեցին՝ վկայք լինին
այնորիկ որ կամօքն կրեաց զայն .
զի զմեր զանարգութիւնս կրեաց ,
և զմեր չարչարանս յանձն էառ .
և մերում մահուն հաւատարեաց
հաճութեամբ կամացն . զի որպէս
կամեցաւ , զինչ կամեցաւ , և եղև .
և որպէս կամեցաւ , որար : Զի
զմեր հողեղէն բնութիւնս զգե-
ցաւ , և խառնեաց յանխառն Առ-
տուածութիւնն , զի տացէ մեզ
զիւրանմահութիւնն և զանվշտու-
թիւնն , և զանչարչարութիւնն :
Զապականացու մարմինս խառ-
նեաց յանապականութիւն Առ-
տուածութեանն , զի զբնութիւնս
մեր անապականս գործեսցէ :

Եւ արգարքս այս ցանկացան
տեառն մահու լինել վկայք իւ-
րեանց մահուամբն այնմ , որ զմե-
ռելութիւն արարածոց կենդանա-
ցոյց մահուամբն իւրով : զի ցանկա-
լի եղև մահ՝ մահուամբ Աստուծոյ
մերոյ , որ վասն մեր էարբ զբա-
ժակն մահու , և եւ ըմբել մեզ
զբաժակն անմահութեան :

Վասն զի այս մահ ժամանա-
կեայն է, զի միւսանգամ նորո-
գեսցուք ՚ի փառս յարքայութեն
անփոփոխ կենացն մշտնջենակա-
նաց: Որպէս ինքն տէրն ասէ ՚ի
սրբում յաւետարանին, թէ ար-
գարեալ ասեմ՝ ձեզ, զի թէ ոչ հատն
ցորենոյ յերկիր անկանի և մեռա-
նի՝ լոկ միայն հատ կայ. բայց ՚ի
մեռանելն բազմապատիկ փառա-
ւորի, և ստղաբեր է տոհմակա-
նաւ:

ԿԲ. ԽՍԿ ամենայն վարք երկ-
րի կենաց՝ նման են վարուց
մշակութեան երկրաբուղիս ար-
մոեաց. վասն զի սերմանի նախ
սերմն յարգանդ, և ապա ծառա-
ցեալ ծաղկի մարգահասակ պատ-
կեր Աստուածութեանն, որպէս
վերագոյնն ասացաք, թէ մարգ-
ըստ պատկերի Աստուծոյ արա-
րաւ, խմստութեամբ, բանաւո-
րութեամբ. որպէս զվարս օրինա-
կաց ՚ի բնամատեան կարգեցաք
ձեզ զայդ:

Արդ էառ մարգ վարել և սեր-

մաները զերկիր. զի անգէն եղաւ նմա հրաման, թէ զինչ վարեացէ զնոյն և հնձեացէ : Եւ այն աղաւ 'ի խելամառութիւն խմանալ մարդկան զառ 'ի յայտնեղքս 'ի ծածկեալ յաներեւոյթման սերմաներ և հնձել : զի ընկալցի յառով զհամբարան պատրաստեալս. զի զինչ և վատասկեացէ մարդ Առտուած պաշտութեամբ պատուիրանքն, անգ 'ի պատրաստեալ հանգերձելումն ընկալցին զպատուան :

Սոյն օրինակ որպէս մշակութիւնն, զի նախ վարս վարեալս ցելեալս կակղեալս հերձեալս, տկօսածիւ պատասեալ զերկիրն սեւեակոշտեալ, պարարտացեալ նախ քրտամբ և աշխատութեամբ, հատանիցեն զլնդվոյթ արմատն, մոլերոյս տարապարտաճումն կիզարոյս բանջարոցն, և ապա սերմանել զսերմանի զօգտակարն յանից :

Սոյն օրինակ և քարոզութիւն տւեալ արանին ; եթէ ճշ նախ հա.

Թուացի ոչ զպարտա պատժապարտ
 Թուլութեան իւրայոցն ընդ վայրաբոյս
 Թովորութեան անարժանացն. կա
 ժաակը կամագնաց ինքնակամ մե
 ղացն : Արաքս և այժմիկ առ ձեզ
 տեսանեմք. զի Թէ ոչ խլեալիք
 գութ 'ի մտաց ձերոց զարմատա ընդ
 վայրաբոյս փնասակար մեղացն,
 որ 'ի ձեզ արմատացեալ են, և պատ
 եալ զոստովք մտաց ձերոց առ 'ի
 խափանել զծաղիկս, և առ 'ի չտալ
 բերել զպտուղն, նաև միանգա
 մայն 'ի գօծացուցանել. արկեալ
 զձեզ 'ի տարակոյս անօրէնու
 Թեան, և կամ յանհիւթ ապա
 ճաժ տեղին. որ Թէպէտ վարել
 վարիցեմք, անմասն եղեալ 'ի
 պաղղոյն զգիլ : Նոյն օրինակ և
 գութ եթէ ոչ խլեալիք 'ի ձէնջ
 զանդեանն սովորութիւնն, ոչ
 կարէք ընդունել զերմին՝ որ 'ի
 ձեզ պտուղ տայցե՛ զգութու
 Թեանն :

ԿԳ. Ա՛յ գութն զարք հայ
 եղարուք խմատուն մտք ընդ
 անձինս ձեր. և խորհուրդ տ.

աեալ ձեզէն՝ իձեզ՝ խորհեցարուք
և տեսէք զանձինս ձեր . զի Աստ-
ուած գթած և մարդասէր յայց
ել ձեզ և ետես . և ոչ կամեցեալ
ընդ ձեր կորուստն , և վաղագոյն
ստրասնալիզքն պատուհասեցն՝
կոչեաց զձեզ ՚ի գրունս ապաշ-
խարութեան մուծանել , զի կեց-
ցէք և մի մեռանեցիք :

Զի անարժան խնդրոյ մար-
գիկն՝ որ անցին հեթանոսութիւն
իւրեանց , և չեզեն արժանի գիւ-
տի անձանց . որք ոչ կամեցան խն-
նալ զտրարիչն իւրեանց , յա-
ռաջագէժ կանխագիտութեանն
Աստուծոյ թողեալ զնոսա՝ որ ոչն
էին լսելոց նորա . հրամանացն ,
այլ պատրաստելով տանջանայն
կանխութեանցն նիւթեալք թլլ-
քեցան :

Արդ պարտ է ձեզ կակզել
զանգա մտաց ձերոց , և խելել զմեզ-
արն գայթակցեցուցիչս յանձանց
ձերոց , որ խափան առնեն արգա-
րութեանցն ՚ի ձեզ բուսոցն . այս
ինքն կռապաշտութեանցն . սովո-

բուժիւնք, որ 'ի նախնեացն հետե
մուրդեալ գանդաչեցին . որ իբրե
քուն ընդ արթոնս եղեալ յիմա
բակորոյս անմտեալք ընդ վայր
թարթափեցին ոչ ինչ յօգտա
կարան, այլ յունայնութիւն սնո
տի՝ տարապարտս, յանօգուտս .
որ բնաւ ոչնչն իսկ են, ոչ օգուտ
և ոչ վնաս ունեք :

Օգուտ չեն, զի անշունչք են,
անխմսապք, անխաղացք, անշարժք .
ոմանք կոփածոյք են, և ոմանք
կռածոյք . ոմանք խարտածոյք, ո
մանք ձուլածոյք եղեալ՝ 'ի մտաց
ճարտարաց հաստեալք 'ի վնասեւ
ընդ վայր և եթ աշխատեալք որք
պաշտենն զնոսա . ոչ կարեն զվնաս
ինչ պահել 'ի նոցանէ, և ոչ այն
չափ՝ թէ լու մի կամ ճանճ որ
անօգուտ ընդ մարդկան է բնա
կեալ՝ քչել հանել 'ի տանէ պաշ
տանէիցն իւրեանց : Եւ ոչ սարգքն
որ ելեւէջս առնեն զնոքիմք
պատկերօք, և ձգեն զոտայնս իւր
եանց զգլխովք նոցա, թէ զայն
յանձանց 'ի բաց կարիցեն մաքրել

այլ ընդ վայր 'ի 'ի ներքոյ ժամ-
գակեր փոշոտեալ հարեալ մաշին:

Եւ քարեղէն պատկերացն ա-
ռեալ զքարաքոս ժանգոյն, զաղ-
բացեալ կանաչացեալ, ներկեալ,
և անփոյթք եղեալ ագեղանան:
Իսկ զփայտեղէն պատկերան որ-
գանցն հարեալ, բոտոտակեր ե-
ղեալ մաշին: Իսկ հանդերձիկն որ
զնոքոք արկեալ, այն ցեցակեր մե-
ջոտեալ փխրեալ մաշեալ, կո-
րուսեալ ապականին:

Զի թէպէտ և սամբ վասն
նոցա անմտութիւնքն զոք ստիպեն
փոյթ առնել՝ յախերկան կոտո-
րել զանասունս իւրեանց, 'ի զոհ
ճենճերոցն զաղբութեան պղղ-
ծութեան շարաւոյն, սակայն
նոյն խանձրահոտ մուրն և ծու-
խն այրեցածոյն ելեալ մած-
եալ զնոքոք, իբրեւ զածուխ սեւ-
եալ զնոսա յալլագոյնո գարձա-
ցանէ. և ծախք անշահք և անօ-
գուտ վաստակք՝ որ 'ի նոսա լի-
նին:

Եւ զայս ամենայն ըմբռնեալ

ձեր՝ 'ի մուրուսիւնս ձեպիք
 փնտսել օգտութեանն . և յաւի-
 տեաննիւթել ձեզ տանջանս յան-
 շէջ հուրն , և յորդն անմահ եր-
 թալ վասն ոչնչին : Եւ զարարիչն
 ձեր թողեալ՝ անմահչովքն բար-
 կացուցանէք զԱստուած ձեր .
 հանեալ ձեր զսերմանիս՝ փոխա-
 նակ ցորենոյ փուշ և փոխանակ
 հաճարոյ որոմն , և փոխանակ
 պարարտ երկրին՝ զանօգուտն զա-
 պառաժն ընտրեցէք զանպտուղն :

Արդ անդէ տեսէք , աւադիկ
 գութ յանդիման կայք . ո՞րք 'ի
 ձէնջ յառաջ կացեալ տացէ պա-
 տասխանի՝ թէ լուաւ որ զձայն
 պատկերաց ձերոց . կամ ետես
 գուղնաքեայ օգուտս ինչ 'ի նոցա-
 նէն . որչափ թէ սակաւ մի յայտ-
 նեօք , բայց միայն երազովքն
 և պատիր խաբէութեամբ ցնոր-
 իւքն՝ որ 'ի մէջ գալ ոչ կարեն ,
 այնու միայն կորուսեալ զոգիս
 ձեր և հանեալ յարարէն :

Արդ որ այսպէս անօգուտ են,
 և ոչինչ , և ոչ ումեք պիտանացու ,

համէք խղեցէք 'ի յանձանց ձերոց պատմաբերալ գոռացեալն . որ ճշ ձեզ խեղութիւն , այլ առողջութիւն բժշկութեան՝ գարմանս տանել անձանց . իբրև այն՝ որ թափիցէ զմազձ և զմազաս գառնութեանն, և թեթեւացուցեալ զինքն յախտիցն , առողջութեամբ լինի :

Սոյնպէս և գուք զանօգուած թէ թողեալ լինիք՝ զօգտութիւնս գտանէք , յաւիտենից տանջանայն գառատատանացն ապրելով . զկռապաշտութեանդ սերմանիք պաշտելոցդ , յանշէջ հուր գեհեռնին արկանէ՝ ուստի չիք փրկութիւն ապրել , զայս պտուղ բերել

ԿԴ. ԻՍԿ Ճմարտութիւնն բարեպաշտութեանն զԱստուած զարարիչն ամենայնի ճանաչելոյ՝ բերէ պտուղ զյաւիտենական զմանջենաւոր արքայութիւն ուրախութեանցն , և տայ այնոցիկ որ զնայն ճանաչեն : Սերմնդ անօրէնութեանց ձերոց և առ ձեզ երեւեցաւ փոքր 'ի շատէ՝ բոյսդ

որումն ապառհասից. զի գիտաս,
 Զիք զգորին հասկն հանել, որ
 առ յապայն լինիցի. որ առ ձեզ
 մատուցանիցի, թէ ոչ վաղադոյն
 սրբեմնիք զորոմն 'ի ցորենոյդ
 ընտրել:

Զի գոյ միւսանգամ. այլ ժա-
 մանակ վարել և հնձել. վարել 'ի
 գերեզմանի, և հնձել միւսանգամ
 յարութեամբ 'ի գործս իւրաքան-
 չիւր վաստակոց: Մի լինիք իբրեւ
 զգոսացեալն, զոր հուրն տնէջ
 գտեալ զձեզ իւր կերակուր առ-
 նիցի. այլ դալարութեամբ ծաղ-
 կեալ մարգաւէտ 'ի սրտոյն անու-
 շութիւն՝ զարգիւնն մատուցանի-
 ցէք ձերում տեառնն: Զի յոր-
 ժամ միւսանգամ 'ի գերեզմա-
 նացն բուսուցանիցէ զձեզ՝ լինիցիք
 ցորեան, զի քանմարանս արքայ-
 ութեանն ընկալցին զձեզ 'ի բարիս,
 զի բերեցէք զբարիսն ձեզ տուեալս
 ընդ միոյ բազումս:

Զի զոր օրինակ 'ի հոռւմս
 ընտրեալ զորոմն 'ի ցորենոյն՝ 'ի
 հուր արկանիցեն, նոյն օրինակ բու-

անին յանկարծօրէն յափան թօ-
թափել մարդիկ՝ ի գերեզմանաց :
Որոց զԱստուածութիւն նորին
պատուիրանօքն հանգերձ յանձինս
ընկալեալ իցէ, նոքա ըստ նմանու-
թեանն ասողք ցորենոյ՝ բուսեալք
պարարտութեամբն :

Եւ որպէս հասն մերկ յերկիր
անկերալ՝ բուսեալ առեալ արմատս,
բերեալ ցօղուն, արձակեալ ստե-
ղբն, կապեալ ծռնր, ջովացեալ,
առցեալ հասկաթուռ, ընդ միոյ
հատոյ բազումն առեալ ի շայն-
կանութիւն՝ սերմանելէացն պատ-
րաստէ. Նոյնպէս և անդ է տեսա-
նել՝ բուսեալ անձինք արգարոցն,
նոյն մարմինք՝ նոյն հոգւով, բե-
րեալ զգործսն վաստակոցն արգա-
րութեանց անգասին ի գերեզմա-
նացն զարքայութիւնն. ընդ միոյ
ոսկաւուն, ընդ միոյ մեկնակ ան-
ձին՝ բիւրս և հողարտ պայծա-
ռացուցեալս՝ անթիւ հատույ,
մուտ առեալ բերիցեն. անգասին
ընդ յառնելն զփառս զգեհու-
ցուն. որպէս հասն՝ որ զատուցա-

Թիւն յանձին ցաւցանիցէ, և յըստ
տեմադրանս խնամոցն անկեալ դա-
քանի :

Նոյնպէս փուշքն զհասկն մե-
ջաւորացն պատեալ ներքուստ 'ի
վեր դալցեն. անդատին իբրե 'ի մօրէ
զկերպարանս առեալ 'ի վեր բերի-
ցէն զանօրէն գործոցն զպատուան:
Որպէս 'ի հոգեւոր երգարանին
նուազէ, թէ անկաւ հուր՝ և մէ-
տեմին զարե, մինչ չե 'ի միտ առ-
եալ եր զփուշս իւրեանց. իբրե
զգծնիկ բարկութեան, կենդան-
ւոյն կիզցէ զնոսա :

Եւ զմինչ իցէ որ ասէն, թէ
մինչ չե 'ի միտ առեալ զփուշս իւր-
եանց. այսինքն յանհոգ դա-
տարկութեան գործէին զմեղան,
մինչ ոչն գիտէին զյանցանս՝ յա-
ռաջագիր պատրաստեցան տան-
ջանքն : Որպէս ուրեմն այլուր
ասէ. թէ յառաջ քան զոր իւր՝
հասեալ պատահիցեն նմա ցաւք
իւրե զընդոս : Որպէս 'ի սկզբանն
փուշքն վասն մեղաւորացն յանցա-
ւորութեան բուսան, նոյն և զյան.

ցաւորօքն պատեալ բուսեալ՝
լուցիկք եղեալ այրիցեն անգամին
ընդ յառնելն: Իսկ ձեզ աւագիկ
ազգ. արար կանխեաց. որպէս զի
գուք ապրեալիք յայն ահագին
'ի հրոյն չեղեղէ. զի գուրդ սեր-
մանիքն ցանեացին 'ի ձեզ, և մի
փուշն այրելի:

ԿԵ. ԱՐԴ որդիք մարգկան
մինչև յերբ էք խոտասիրոք, ըն-
դէր սիրէք զնանրութիւն և խոն-
դրէք զստութիւն: Ծաններսք
զաստուածագործ զպանչելիան՝ որ
առ ձեզն երեւեցաւ. զի այսու-
հետեւ ոչ թողցէ թողագութիւնն
զամենայն բնակիչա աշխարհի, թէ
ոչ ծանիցեն զնա ամենայն ազգք
երկրի, և նմա ծառայեացեն ընդ
միով ծով:

Խղեսցուք սակ զկապանանոցա.
և ընկեացուք 'ի մէնջ զլուծ նոցա:
Արդ խղեցէք զկապանան հեթա-
նոսութեան յանձանց ձերոց. և
ազատեցայք գուք 'ի մեղացն յան-
ցուածոցն. ուրախակից լինել
այնոցիկ՝ որ ծիծաղեն 'ի կորուստ

ամբարշտաց . որպէս տակ խմա-
տութիւնն առ հանդերձեալս ,
թէ այսուհետեւ ես ծիծաղեցայց
զկորստեամբ ձերով . և թէ՛ այն
որ բնակեալն է յերկինս՝ ծիծա-
ղեսցէ զնոքոք , և տէր ինքնին ար-
համարհեսցէ զնոսա : Յայնժամ
խօսեսցի ընդ նոսա բարկութեամբ
իւրով և սրտմտութեամբ իւրով
խռովեցուցէ զնոսա : Այս իսկ
ժամանակ է կշտամբութեան և
յանդիմանութեան . զի որդին
Աստուծոյ առեալ՝ ի հօրէ ՚ի ծնու
զէն իւրմէ զիշխանութիւնն դա-
տել զամենեւեան , որ ոչ պաշտեն
զհայր՝ դատի զնոսա . և որ ոչ
զորդին կամ զհօգին սուրբ՝ տան-
ջեսցէ զնոսա :

Այլ ձեզ ճանաչելոյդ զհայր՝
բարբառ որդւոյն կանխեաց . տակ
եւ . կացի թագաւոր ՚ի նմանէ՝ ՚ի
պատմել ինձ զհրամանս տեսուն .
հովուել զձեզ դաւաղանաւ խռ-
տութեան երկաթոյն . և իբրեւ զկա-
ւեզէն անօթ փշրեսցէ զայնոսիկ՝
որ անհնազանդութեամբն գիմա-

գարձ լինելին փրկութեանն, զի
անօթք հաւերդէնք իսկ են մարդիկ:
Արդ որ պիտանայուքն են՝ զայն
գանձու պատուականքը լլցէ:
Իսկ որ անպիտանքն են՝ զնոսա
տանջանքը և կորստեամբ լլցէ. զի
զարթուցեալ է տէր յամպոց սրբ-
բոց իւրոց, այց առնել ամենայն
անօրէնութեանց մարդկան:

Արդ՝ Թագաւորք զայս 'ի միտ
տուէք, խրատեցարուք ամենեք,
եան ոյք գատէք զերկիր. ծառա-
յեցէք տեառն երկիւղիւ, և ցնծա-
ցէք առաջի նորա գողութեամբ:
Ընկալարուք զխրատո նորա՝ զի մի
բարկասցի տէր, և կորնչիցիք 'ի
ճանապարհացն արգարութեան.
զի բորբոքեալ է բարկութիւն
նորա 'ի վերայ մեր:

Իսկ երանի իցէ ձեզ՝ Թէ մար-
թիցէք աղաչել զերեստ տեսան,
և յուսայք 'ի բազում ողորմու-
թիւն փրկութեան նորա. Թողցէ
ձեզ և շնորհեացէ ձեզ զյանցանա
մեր: Ապա Թէ յամառեալ կայ-
ցէք՝ փշրեսցէ զատամունա 'ի բե-

բանս ամբարշտաց, և արկցէ զմեզ,
'ի յաւիտեանական տանջանսն :

Ապա յիջինչ օգուտ է այն զգլ,
ջումնն՝ որ անդ անկեալ 'ի միտս
լինիցի . այլ տե՛ս զի՛նչ գոչէ մար,
գարէն, ո՛չ դք է 'ի դժոխս որ խոս,
տօվանի առ քեզ . և ո՛չ դք է թէ
յայնմ՝ մահաւ յիշէ զքեզ . զի այ-
նուհետեւ ոչ դք կարէ անցանել
լատ եղեալ սահմանն հաստա-
տութեանն :

Իսկ ժամանակ այս է ապաշխա-
րտդացն ողորմութիւն գտանելոյ .
առ այժմ՝ այսպէս տան մարդա-
րէն , թէ Աստուած դատաւոր
արդար , հզօր , և երկայնամիտ , որ
ոչ ամէն զբարկութիւն իւր զօրհա-
նապաղ : Ապա այլ զի՛նչ տախչե
արգեգք . զի թէ ոչ գարձցին, ըզ-
տուր իւր արեալ է , և զազեզն իւր
լարեալ . և նոցա պատճառեալ
է զանօթս մահաւ . և զնեառ հրե-
ղինս գործեալ , որոց երկնէն զա-
նորէնութիւն . և յղութիւն նոցա՝
տան՝ ծնանիցաւ :

Իսկ այնք որ լսեալ պանչելու

Թեանցն դարձցին յԱստուած յա-
րարին, և պաշտօնցն զնա, այսպէս
ասէ. քաջաշէրտաց երկիր, խնդան
և ուրախ ընդ. զի մեծ արար անդ
զպահելն իւր ընդ քեզ:

Եւ մարդիկն այն՝ որ զարարին
իւրեանց ոչ ճանաչեն, նոքա իբրեւ
զանապուհո համարեալ են. վասն
այնորից իբրեւ ընդ երէս խօսի. մի
երկնցիւր երէ, զի բուսան քեզ
ճարակք՝ ի գաշտս և յառապար-
զի քան զանապատս ևս անպատու
էին սիրտք մարդկան, և քան
զգաշտս ևս անջրգի.

Արդ և այդի կոչէ զնուաճեալ-
սն, և Թղենի պաղարեր. քաղց-
րութեանցն յԱստուած պաշտու-
թեանց բանիցն. որպէս և ասէ,
Թէ որպէս քաղցր են ՚ի քիմն խմ-
բանք քո քան զմեղք բերանոց
խեղ. և դարձեալ եթէ քաղցր
ես գու անդ, և քաղցրութեամբ
քո ուսն ինձ զարգարութիւնս
քո: Եւ դարձեալ առ Աստուածա-
պաշտս գոչէ մարդարէն, ասէ,
լնին կալք յորենով. և զեղցին

հնձանք գինւոյ և իւզոյ . և հա-
տուցից ամացն՝ յորս եկեր մարա-
խըն, և ջորեակն, և ժանգն, և
թրթուրն, զոր իմ մեծ՝ զոր ա-
ռաքեցի 'ի վերոյ ձեր . ուսիշիք և
վայելեալիք, և օրհնեսիք զտէր
Աստուած ձեր :

Իսկ առ անորէնսն պատգեա
տակ . արեկք մանկաղս՝ զի հաս-
եալ է ժամանակ կ'թոյ . մեկք
հարկք՝ զի լեւալ են, և զեզուն
գուրք իւրեանց, զի բազմացան
չարիք նոցա . վասն այնորիկ
ձայնք հնչեցին 'ի ձորն դատաս-
տանի :

ԿԶ . 'ի ՃԱՄԾԱՆԱԿՍՆ Աբրա-
համու արք Սողոմ՝ զգինին անօ-
րէնութեան . արդ խնդրեցաւ
և քննեցաւ 'ի բարձրագահաց
տեառնէն՝ 'ի հարիւրոց մինչև 'ի
տասն, և ոչ գտան 'ի նմա տասն
բաժակք արդարութեան : Զի
խաղող նոցա՝ էր խաղող դառնիմ,
և ողկոյղ նոցա 'ի դառնութիւն
լնդոյ . սրամտութիւնք վիշապաց
գինի նոցա . սրամտութիւնք չա-

բաթորիք իմեց՝ անհետրին ա-
ռանց բժշկութեան , բաժանիք
նոցա :

Վասն այնորիկ արդոյց նոցա
զհամ հրաքաժակ գինւոյն այր-
ման նոցին , և կիզան նոքա բա-
ժանիքն իւրեանց : Էջեալ էին
շտեմարանք նոցա անօրէնու-
թեամբ , վասն այսորիկ հնչեաց
կործանումն նոցա : Հասեալ էր
'ի յանդա նոցա սրամեն . վասն
այնորիկ 'ի գործ անկաւ մանկազն
նորա , հնձեաց եկեղ զնոսա 'ի
հրդեհի իւրում : Ուսկանն որ
պատեաց զնոսա , զահեցան նոքա
նմին ուսկանի . և ծխեցան 'ի նմին
ցանցի , զի եղեն բաժին նորին :
Վերաւ թրթուր զնոսա և ծախեաց
զնոսա ջորեակ , և արածեաց զնո-
սա մարախն մեղաց իւրեանց .
վասն այնորիկ վազվազակի գօտա-
ցան : Եւ արածեաց հուր զն-
նուածս նոցա . տեղեաց 'ի նոսա
հուր , և յորդեցին վաակք հրե-
ղէնք 'ի մէջ նոցա . և երարձ զիւր-
ոքն անկեալ 'ի միջոյ նոցա .

գետք հրեղէնք յարեան 'ի մէջ
նոցա, և աղաղեցին այրեցին զեր-
կիր նոցա: Լքան շտեմարանք նո-
ցա հրով, և զեղան նովին հնձանք
նոցա. լին զբաժակս մեղաց իւր
եանց 'ի մերոյն, որ արբին և կիզան
միանգամայն: Զի մի Ղոժո է այն
բաժակն՝ որ գտաւ 'ի մէջ նոցա,
ուստի ոչ արբին նոքա զուրախու-
թիւնն. եղև նա նոցա այլ բաժակ,
և արբոյց նոցա զտրամուծիւն:

Բաժակ կենդանուծեան՝ ուս-
տի ոչ կամեցան ըմպել զկենդա-
նուծիւն, արբոյց նոցա զմահու-
գանուծիւն: Բաժակ քաղցրու-
ծեան՝ որ ոչ քաղցրացաւ 'ի քին
նոցա, գանուծիւն բղխեաց 'ի
նմանէ. այն՝ որ հուր նոցա ոչ
այրէր զգալարն, այլ պահէր
զկանաչն, և տուորէր 'ի գօտ
և այրէր զգօտացեալն: Արք զայն
բաժակ Յուգա Սկարովտացի և
այրեցաւ, զի աղազուն էր ծառն
նորա: Արբին զայս առաքեալքն
և գալարացան, և լին անուշ
պտղովն զերկիրն ամենայն. առ-

բաժնեցաւ. հար ծագեացն նոցա
ընդ ակեղերս : Արտութիւն նոցա
և գինի անուշ նոցա պաշտի յա-
րախութիւն վերնոց և ներքնոց,
հրէշտակոց և մարգկան . և տէր
տաճարին ուրախ է 'ի նոսա իր-
րե զայս բաժակքս՝ որ հասին տ-
ւասիկ պարուցանել ձեզ : Մի
Ղովո՝ է այն բաժակն Արրահա-
մեան որ գտաւ 'ի Սագամ . ուս-
տի ոչ եղեն նոցա ուրախ, և ըստ
այնմ՝ ոչ գտաւ 'ի մէջ նոցա :

ԿԷ. ԱՀԱ երեսուն և եօթն
բաժակք Քրիստոսեանք՝ որ եկին
պաշտել զձեզ. հուր է զարտութիւն
նորա, և անուշ է համ նորա .
ուրախութիւն է յայտնիս նորա,
և տրամոսութիւն է 'ի ծածուկս
նորա : Զի թէ ըմպէք զնա արժան
եօքն, այրեսցէ զախտս ձեր և
սրբեսցին անձիք ձեր :

Այրեցան մարմնիք որդւոցն
Ահարոնի, և ոչ այրեաց հաւն
զպատմութեան քահանայութեան
նոցա, սովոր է այս բաժակ այ-
րել զպաշտօնս, և պահել զար-

բնիւարն : Արդ եթէ կամեալիք
սիրով լոմակը զբաժակն երանաւ,
թեան՝ զոր յակամայ 'ի մէջ ձեք
բոլեաց, այրեացէ զմեզս ձեր. և
ազատեսցէ և ընտրեսցէ զանձինդ
ձեր յուրախութիւն :

Իսկ եթէ արդեօք ինչ գտցէ
զմաք ձերովք, թէ մեք ապանաք
զսուրբ վկայսն : Զայս և Պօղոս
անտօ ընտրութեանն, 'ի ագիտու
թեան հրէութեանն ժամանակին,
որ եկն 'ի քարոզութիւն ապրելոցն,
'ի հալածման նոցին սպանն առ
զՍտեփանոս, որ եղև վկայ Ասա,
ուածութեն խոնարհութեանն,
և անգէն բարձրութեան 'ի նոյն :

Արդ ահա և գուք որ ագիտա
ցայք, արբէք զբաժակդ զայդ՝
զոր մղեցին ձեռք ձեր. զի զոր
վկայեցին նոքա և մեռան՝ նոյն
մահու կենդանացան նոքին, և
եղին 'ի վեճակս երկնաւորս :

Եւ Ստեփանոս 'ի ժամ մահ
ուն իւրոյ ետես զերկին բացեալ՝
և զորդին ընդ աջմէ հօր իւրոյ
ճնոցին, և ինդրեաց զթողութիւն

սպաննողացն իւրոց, ելոյծ զկա-
պանս ամբարշտութեանն նոցա բա-
րեխօսութեամբ աղօթից իւրոց,
գաղարեցոյց զգոչումն արեան
իւրոյ, լուեցոյց զբողոք տանջման
իւրոյ, հայցեաց ՚ի տեառնէ զթա-
ղութիւնն նոցա :

Վասն այսորիկ երարձ միւրազ-
Պօղոս նորա զլուծն՝ զոր ձգէր եզն
ամուլոցն . և էառ յանձն զտան-
ջանս նորին, և արբ զնոյն բաժակ
մահու նորա . եղև վկայ բանից նա-
րա ընդ նմին հաւատարորդ առ
տէր իւր . ետես զնոյն տեսիլ, և
լուաւ զնոյն անճառութիւնն բա-
նիցն՝ զոր ետես Ստեփանոս :

Արդ գուք սպանող էք այսց
սպանեցոց, հաւատացէք զհաւա-
տոս նոցա, և ձգեցէք զլուծս
նոցա, և ընկեցէք յանձմանց ձերոց
զլուծ մեղաց, լերուք վկայք ճշ-
մարտութեանն քարոզաց: Արդէք
զնոյն բաժակ հոգեւոր ընդերցն,
և եզերուք կցորդք նոցա . և իջնեն
մարդասէր սիրոյն վտակք յանգս-
տաւից, սպարաբաւցուցանել զեր-

կիր մասոց քարոզութեամբն՝ որ 'ի
 ձեզ առհմական լինի . զորաւոր
 հաւատովք ձեր 'ի նա՝ ընկել
 ձեզ զբաժանին մարդասիրութեան
 զտուիչ հրայն ընտրութեան, որ
 պէս 'ի ժամանակս հրէութեանն
 քահանայութեանն՝ 'ի գերա-
 թեանն . Արդ առեալ զինդանի
 հուրն պատարապացն, տարեալ
 քահանայիցն արկին 'ի Զրհորն և
 հուրն 'ի Զուր գարձաւ . և յետ
 ամացն եօթանասանից 'ի գարձին
 երթեալ առին զԶուրն, և բերեալ
 արկին զաջակիւղոցն : Իբրև շինե-
 ցաւ տաճարն, և Զուրն գարձաւ
 'ի բնութիւն հրոյ . վասն զի ըստ
 պատգից կարող է փոփոխել
 զկերպարանսն՝ և զարդիւնս ըստ
 իրացն մատուցանել . մանաւանդ
 այս սքանչելութեան հուր՝ երեւ-
 եալ ըստ մասանց մասանց հոգ-
 ւոյն սրտոյ :

Արդէս հուրն 'ի մէջ գալարոյն
 կանաչ ոստոցն մորենոյն երեւ-
 եալ՝ պահեաց զնա տնթառամ .
 զի հուրն լուսատու պահեաց

զէրօնէն, և ապրեցոյց զՄովսէս,
և եղև նախ բաժակ ուրախութեց :
Արբ 'ի նմանէ Մովսէս՝ որ յա-
տացաւ 'ի նա . ապրեցոյց զանա-
սունս իսրայելի, և խանձեաց զա-
տացուածս Եգիպտոսի 'ի մէջ
կարկտին . և 'ի մէջ ծովուն արքոյց
զբաժակն իսրայելի, զի արբին
զհագին և երդէին 'ի մէջ ծովուն,
որում մատուակէր Մարիամ
քնարաւն . զի անցին ընդ ծովն
յաղթ և օրհնեցին :

Արբին և յայնմ բաժակէ և
Եգիպտացիքն, և արքեցան 'ի բա-
ժակէ սեանն՝ որ կապեաց զան-
իւս կառաց նոցա . գլորեաց զնո-
սա միտը նորա, և զարկոյց զնոսա
հոտ նորա : Արբ ժողովուրդն
զորտնջման բաժակն՝ զոր խառ-
նեաց բարկութիւն, արքոյց նոցա
բաժակ քննման՝ ուր պարտաւո-
րեցան նոքա :

ԿԸ. ՍԻՒՆՆ սուրբ, որ ընդ առ-
պըս օգոց հովանոցանայր նոցա 'ի
տապ խորշակին 'ի առնջեան, և
լուսատաւ ջեռուցանէր զնոսա 'ի

դատոյ տառամանեացն՝ ի գիշերու
պահութեան տառաջնորդութեն,
նոյն փուն ըստ ժամանակի ժամա-
նակի փոփոխեալ՝ ըստ պիտոյից
նոցա զպէտան պատրաստէր :

Երբեմն վիճակեալ հոսէր նոցա
յագուրդ ի ծարու վտակս անուշ
ջուրցն. զի ինքն Գրիգորոս էր այն՝
որ ընդ ամենայնին զամենայն ունի
լիութիւն, լցեալ բարերարէր նոցա.
որ երբեմն քաղցրութիւն հացին,
և երբեմն թռչնօքն. իսկ երբեմն
զքաղցրութիւն ազբերացն բոլոր
նոցա. և բաժակ հոգւոյն սրբոյ
աւրախ առնէր զնոսա :

Իսկ ըստ նոցա խոտապարանո-
ցութեան և ողնդժնեայ բարուցն,
խառնէր ապր նոցա զբաժակն
բարկութեան : Զի այդ՝ բաժակ
թէպէտ հուր՝ թէպէտ ջուր,
կարէ զգորութիւն իւր փոխել
յինչ և կամի. երբեմն ձիւն լինի
և երբեմն սառն. երբեմն անձրև,
երբեմն ի հուր փայլակն դառ-
նայ. և երբեմն ցօղ անուշիչ բու-
սոյ, կերակրել զպաշտնս և զթշու-

չունս, զերէ և զանասուն . և պատ-
րաստէ զգարմանս մարդկան և
զանասն արարածոց : Նոյն կարէ
և հոգեւոր ցօղել, բուսուցանել
սերմհաճոյկամաց վերնոյն, պատ-
րաստել բանաւոր հօտիցն զկերտ-
կութն անասականութեանս :

Երբեմն քաղցր անձրեւս շայն-
կան բուսուցիչ երկրապարար
խարակիչ փայլատակեման , ըզ-
ջերմն գոլն արկեալ առ 'ի բոյն
քրանացուցանէ , արբուցանէ զը-
տեղն յուրախութիւն և զփթի-
թիւն յուրախութիւն զուարթու-
թեան : Արկնակի պահանջէ զգո-
հութիւն տալեացն շնորհողին .
յորժամ օգտի յաճախութեանցն,
զայս բաժակ արբուցանէ . զի և
ամպք սպասաւորք հրամանացն
մատուցակեն : Զի թէպէտ լը-
ցեալ պատրաստեալ լի անձրե-
ւով զերեսս երկնից սննդին , ալ
'ի գոլն և յարձակելն , 'ի տալն 'ի
մատուցակելն երկրի , յորժամ
կամի՝ զշայեկանսն մատուցանէ
իւր յորժամ ոչ՝ զգժնգական :

զեղեամն և զձիւն և զլնասարեր
կարկուտն . այրիչ նշողիւքն առ-
պաշտօնանէ, 'ի ժանգառութիւն
պատրաստէ զլնտան , և շարաթոյն
օգոցն շնչմամբ խառութեան դառ-
նութեան՝ խորշակահար ցամա-
քեցուցանէ . զվարսաձև բոյն դա-
շարոյն մօտ առ կարճիսն այրե-
ցուցանէ :

ԿԻԻ. ԱՊՊՈՎԱՆ զհրամանան
կատարե . զի բնական իմն է ամ-
պովքն կատարել 'ի սկզբանցն ,
իբրև ընդունիչ հրամանացն և
պաշտօնեայ մատուցակութեցն
առ մարդիկ երեւեալ . երբեմն
բարկութեանց , երբեմն ոգորմու-
թեանց :

Զի յորժամ կամէր Աստուած
առ մարդիկ երեւել՝ զգորութիւնն
յամնն ծածկեալ առաջատեսեալ
պահէր . զի ոչ կարէին համօրէն
մարդիկ ժուծել բաւել տեսեան
Աստուծոյութեանն, այլ փակեալ
զերկինս իբրև պահակաւ իմն
յինքն վարապարտեալ, զի մի ան-
ժոյժ եղեալ արարանք կիցին :

Նա Թէպէտ երեւէր յայնմ
 ժամանակի ումեք ումեք արժա-
 նաւորացն, ըստ նոցա հանգու-
 ժեւոյ տեսանեւոյ տեսանեւեացն
 երեւէր. զի նոքա տեսանեւէ կա-
 րացեն, որպէս Մովսէսն : Ասմ'
 գղտովն ժողովրդեանն 'ի Սինէա-
 կանն լեզինն իջեալ ամպովն պա-
 տեալ երեւէր, և անտի խօսէր
 ընդ նոսա. նա և յամենայն 'ի
 դարսն նոյնպիսի երեւեալ ամ-
 պով :

Իսկ արդոյն Եզեկիելի հոգեկց
 մարգարէին՝ ևս հաշակական տես-
 ընամբ երեւեալ. սակայն ոչ ա-
 ղանց ամպոյ տեսաւ. երբէք ու-
 թեք ամենայն մտեղեաց : Սոյնպէս
 և հոգեկիր մարգարէն 'ի տես-
 ընանն իւրում պատմէ. ասե-
 տեաի զի հոգի վերացեալ գայր 'ի
 կողմանցն հիւսիւսոյ. և ամպ մեծ
 'ի նմա, և լոյս սաստիկ զնովաւ.
 և հուր կայծակաւիք հատանեին
 'ի նմանէ. և մեջն նորա տեւիչ
 արեգական, և ճառագայթ հրոյ:
 Սակայն լոյս և հուր, և ոչ ա-

աւանց ամպոյ . զի լոյսն 'ի լուսա-
ւորել զպիտոյան , և հուրն այրել
զանպիտանան բաղդութեամբն :
Իսկ ամպն՝ երկոցուն զերկոսին .
մատուակել տայ յարբանեկել .
զի հուրն զմեղաւորան այրէ . և
բարեացն՝ զհոգին շնորհացն որ-
պէզրութեան արբուցանէ . իսկ
չարացն զկայծակունան արբուցա-
նէ , և զլոյսն ծխախառն հեղ-
ձամղձուկ նեղութեան տանջա-
նացն : Կաւ մեծութեանն իսկ
ամպք գտանին սպասաւորք . որ-
պէս և տեսողն պատմէ , թէ ամպք
փռչի են ոտից նորա :

Եւ վասն յորդելոյն բաղմա-
ցելոյն ամբարշտութեանց ա-
ռաց . Ասէ , սաստէ ծոգու , և ցա-
մաքեցուցանէ , և զգետս ամե-
նայն աւերէ : Վասն զի զծովն
մեղաց ցամաքեցուցէ , և զգետս
տնօրէնութեան կասեցուցէ : Զի
զնեխականն , և զմահականն , և
զպղտորն , և զկացունն պար-
զեացէ :

Իսկ իւրոցն ապաւինելոցն 'ի նա

յուսացելոց՝ փրկութիւնն ծա-
վացեալ և բազմացեալ, և գետ-
առանց մեղաց յորդեացէ : Ասան
որոյ միւս մարդարէնն ասէ 'ի նոյն
պարու երգոյն իւրոյ, Թէ զգետա-
ջրակեացեա, և զերկիր գողացու-
ցեա 'ի սաստկութենէ անձրեկ
քոյ՝ որ անցանէն ընդ սա : Զի
զընւոս սաստկութեանն 'ի վե-
րուստ հոսեացէ 'ի վերայ ջուրոցն
զի զընւոս գառնացեալս 'ի բոց
մզեալ մերժեացէ . զի այնմ մե-
տեալ որ սրբահամն է, զպզտեղն
և զգարշացեալն 'ի բաց ան-
ցուցէ :

Որպէս միւս տեսանալն 'ի նոյն
նուագեաց, և անդէն զնոյն միտ-
համուռ մեկնեաց : Ասէ, անձրե-
կամաց պատրաստեցեր Աստուծո
ժողովքդեան քո . զի Թեպէտ և
հիւանդացաւ՝ սակայն գու հա-
տատեցեր զնա . զի 'ի մեղաց ծա-
վուն ըմբռնեալք, և 'ի նոյն ակ-
տիւն հիւանդացեալք և կապեալք
յամբարշատութեան կապանան :
Ասան այնորիկ զԾովն անուան

անհամութեան քամեալ, և ցածրեցեալ զանապոսէսն նորա, և զանձրև սաստից տեղացէ առ մարդիկ :

Որպէս 'ի յայս հայեցեալ երգեաց մարգարէն, խորք խորոց կարգացին առ քեզ 'ի ձայն սահանաց քոց . զի իբրև սահանք հոգեւոր պատգամացն 'ի վերայ նուտակին, և զախտաժեսան և զքաւազնոտան 'ի բաց կորուսցեն :

Եւ ցոյն բժշկական եղև առողջացուցի՜ զորպէս և տսէն, եթէ ցոյն որ ցոյէ 'ի քէն՝ այն բժշկութիւն է նոցա, զի դարձցին առ նա երկիւղիւ : Զի այնք որ սիրով ոչ դարձան առ նա՝ ահիւ պատժատեաց . արար զնոսա իւր ժառանգութիւն, որպէս զձեզդ : Զի նախ զհեղեղն մեղաց 'ի ձէնը՝ Կ'բաց անցուացէ, և ապա տացէ ձեզ զառաւորութիւն շնորհաց իւրոց :

Զի 'ի ձէնը բխեալ յորդեօցեն իբրև զգետս արդարութիւնք, և իրաւունք իբրև զճուրհ հեղեղաց

բազմասցին . և ասլա զիւր գիտու,
 Թիւնն կենացն ձերոց՝ յամուսն
 օգտութեանն 'ի ձեզ տեղացէ .
 որպէս և ասէն , Թէ անձրե կամաց
 պատրաստեցեր Աստուած ժողո-
 վոցեան քո . զի Թէպէտ հիւան-
 դացաւ , սակայն դու հաստատե-
 ցեր զնա : Ապա զուխս փափկու,
 Թեան տացես ըմպել արժանեացն ,
 ըստ բանի հոգեւորական երգչին՝
 որ ասէ . Թէ 'ի քէն է տէր ազ-
 բիւր կենաց , և լուսովքո տեսա-
 ներիք զլոյս . և Թէ ծագեա՛ զոգոր-
 մութիւնս քո՝ որք ճանաչեն
 զքեզ : Իսկ խրոց ճանաչացն
 ծագէ , և ազբիւրքն խնայաւու-
 Թեանն 'ի նոյն լուսոյ տկանէն
 առ նոսին բզկեալ : Իսկ անխմատ
 տիցն՝ այրիչ վտակքն , և ողորկչք
 և հրդեհիչք և տոչորականք :

Եւ քանզի իբրեւ հուր յերկրի
 վառեալ էին մեղքն՝ առ 'ի տալ
 լոյս , զի անթաքուտ լիցին 'ի
 վրէժխնդրութենէն՝ որ 'ի վերայն
 էր հասանելոյ : Վասնորոյ յա-
 ռաջադոյն կանխեաց յառաջա-

գէտ մարդարութիւնն զիրացն
 զվարոյց տաացելոյ հաստեւ. որ-
 ալէս ասէ, տեպի 'ի մարդիկ ըզ-
 մեղան ծովացեալ, բազմացեալ,
 հեզեղեալ. որպէս միանգամ
 մեկնեցաւ առական յաւուրս Նոյ-
 եան դարին. ծովացեալ մեղացն
 յերկրի, ընդ նմին ծովացան և
 քուրքն, կորուսանել զմարդիկ
 տասանկացան:

Հ. ԱՐԴ արքոցն մարգա-
 լեիցն զիրացն զեղելոյ զառական
 յաճախագոյնս 'ի մէջ բերեալ,
 թերեւ եղելովքն ահ արկեալ՝
 զնոսա յիւրաքանչիւր ամբարշ-
 տութեանց փրկել կարացեն:
 Ասան այսորիկ յաճախագոյնս
 երբեմն զՍոգոմայեցիան հրկի-
 զեալո, երբեմն զհեզեղամած
 մարդիկն քահեզձոյց դարին՝ յո-
 լինակ առեալ, երբեմն զհար-
 ուածս Եգիպտոսի և զայլոյ
 բազմաց, և զանօրէնութիւն ծո-
 վացեալս կոչէ, և փարատել յեր-
 կրէ խոտանայ: Եւ դարձեալ
 զարդարութիւն յերկրի խոտա-

նայ գնեւ. և քան զքահանայն ևս
յորդապոյնս բազմացուցանեւ, և
զերաւունս ծաղկեցուցանեւ :

Վասն այսորիկ անցանեւ մարգ-
կան ընդ յանցութեան ծովն, գտէ
մարգարէն և ասէ. անցեն ընդ
ծովն յաղթ, և հերձցեն զաղիս
ծովուն, այսինքն է զամբարշտու-
թիւնս. և թէ՛ յամաքեացեն
պտոյտք գետոց, այսինքն մեղացն
յորդաութիւնքն : Վասն որոց
միւս մարգարէն ասէ, թէ ՚ի վե-
րայ գետոց բարկացիս. ահա, կամ
սրտմտութիւն քո ՚ի վերայ ծա-
վուց և կամ բարկութիւն քո ՚ի
վերայ գետոց :

Զի անցէ զյորդաութեան անձ-
րուն, որ ջուրքն սուրբք էին.
գանութեան հոսանք մերժեացեն
զջուրս ամբարշտութեան, և ծած-
կեացեն յերկրի զգտունութիւն չա-
րութեան տգիտութեան ամ-
բարշտութեան մարգկան : Որ-
պէս ասէ մարգարէն, թէ քի-
տրիկի գիտութեամբ ահաւն՝
կորեւ ջուրք բազումք զի ծածկեն

զծուիւ . յայնմ՝ 'ի կորստանիս
 Զուրցն ապէ՝ 'ի կորուսիչ և 'ի
 հեղձուցիչ . թէ զայն Զուրս Եւթ-
 փէ՝ որ արքայ զերկիրս 'ի հրա-
 ւորցրս պղտորս . որ առաւելագոյն
 ևս վասն հրապուրանացն՝ 'ի կու-
 ալաշտութիւնն որ յորդեն՝ մե-
 լեղնեալ էին յաշխարհի : Զի
 հանցէ զամսն հոգերնկալ՝ որ մար-
 գարէին Եղեկիէլի երեւեցաւ . զի
 նոյն ամս տեղացէ 'ի մարգիկ
 շնորհս գիտութեան . և նոյն գա-
 լարացուցէ և զչորութիւնն 'ի
 բոյս շրջեացէ :

Իսկ զգոհացելովքն որ 'ի հաւ-
 անութիւն գալ ոչ կամին՝ սրի-
 ունցէ զանձրև հրեղէն փայլատա-
 կանց կիզուլ , յայրել , և 'ի վախ-
 ճանել , մատուցէ լոկնիչ զլա-
 ժակն : Որպէս 'ի տասներորդում
 տաղմոսին նուագէ տեօանողն , թի
 տեղացէ 'ի վերայ մեղաւորաց
 որոգայթ , հուր և Եծումք , այս
 միտիկ է բաժին բաժակի նորա :

Զի տեք արդար է և զարգա-
 լութիւն սիրէ . և արգարութեամբ

կամի առ թնքն կոչել զձեզ յոր
 գէգրութիւն . զի հոգիւնկալ
 ամբն Աստուածակիր Ճշմարտու-
 թեան ասվոր է տեղալ յոգին
 մարդկան զգիտութեան ուսուցու-
 թիւն . անկել'ի սիրտս մարդկան
 զերկիւղ Աստուածապաշտութե-
 , և մատուցակել զսէրն Քրիստոսի
 արարչին առ արարածս . և նորան
 կանգն ամբառնալ'ի բարձրութի-
 սիրոյն Աստուածութեանն , զոր
 ձեզ արար է ընդունել :

ՀԱՐ ԶԻ և ամբք ապաստաորդ
 առեալ զհրաման 'ի տեսանէ ,
 իջեալ 'ի բարձանց 'ի խորութիւն
 անգնդական ծովուցն խոնարհ
 առ եթերացն առննթեր լցեալ
 ուռուցեալ , ամփոփեալք զբազ-
 մութիւն ջուրցն , խառնեալք վե-
 րացեալք՝ տարածեալք ծած-
 կեալ զերես երկնից ըն որոտմամբ ,
 ցոլագին առաստութեամբ զարար-
 չին հրամանս կառարեն , առ 'ի
 ներքոյս մատուցակեն :

Ո՛րչափ ևս առաւել այս վկայքս
 որ վերացան 'ի սէր Աստուածու-

Թեանն՝ առ որս Աստուած խո-
նարհեցաւ, ևս առաւելագոյն
առին զնորհս հոգւոյն, ևս առա-
ւել քան պարգեւոքն: Ար զմար-
մինս իւրեանց ետուն 'ի դանձն
տէրունի, զի միւսանդամ՝ առչէն
անգրէն, նորոգեալ զհնացեալսն
Եւ լլեալ Աստուածական պատ-
գանդն, դուն եղեալ և ճգնու-
թեամբ քարոզեցին. և տեղացին
'ի ձեզ զտեղ երկնաւոր շնորհացն,
և փայլատակեցին 'ի ձեզ զդոյս և
զհաւր միանգամայն, և զԱս-
տուածընկալ զանպն և զօգուան
'ի ձեզ հոսեցին: Փոխանակ առ-
պաշուփ տեղալի որոտալոյն առ-
հադնութեան, Աստուած որոտաց
առ ձեզ ևս ահագնագոյնս, և
կամեցեալ զձերն կեանս և զփր-
կութիւն:

Եւ սոքա որ ասեցին զերկիրս,
և զամենայն ինչ որ 'ի անս, և տի-
րեցին զերկինս և զգառութեանս
Թագաւորին պարսկին՝ որ նստին 'ի
վերայ նորա. որ ընկալաւ գնապա-
ւ և զողիս նոցա, 'ի լուսեղէն և

յերկնաւոր յարկան յախշաւմէ-
ցան նոքա . որ զուարթակից երկ-
նաւորայն եղեն կենդանիք . որ
փախեցան 'ի տկարութենէս 'ի
զորութիւն , յապականութենէս
յանապականութիւն , 'ի մահուա-
նէս յանմահութիւն . զի յազմե-
ջին մարմնեղէն ցանգութեանն ,
և հազարդեցան Աստուածեղէն
փառայն . որ նորոգեցան 'ի փառս
անպատումս , և զերծան յանպի-
տոյեցն . և ոսկերք նոցապաճաւր են
Աստուածութեանն հոգւոյ . քան
զի և առ տէրն խրեանց կենդանի
են , և սուրբ հոգիք նոցա գգւեալ
պահին կենդանիք :

Իսկ մարմինք նոցա և ոսկերք
նոցա Աստուծոյ տաճարք են 'ի
մէջի ձերում . զի ոչ այլ խելք
կարէք գուք զԱստուած ընդ ձեզ
հաշտեցուցանել և մերձենալ առ
Աստուած , եթէ ոչ բարեխառ-
ութեամբ աղմից նոցա . և հաւա-
նել ձեզ հաւատայն , այնց՝ սրով
նոքայն վերացան . և արժանի եղեն
եղանել 'ի ծովն կենդանի , և անախ

հոտել 'ի ձեզ զփոսկա քարոզու-
թեան Աստուածական պատ-
գամացն . և պաշտել ձեզ զբաժանին
արարչական սիրոյն՝ թէ ընդու-
նել մարթասջեք : Զի ոչ զդք
թողուցու ըստ անձանց կամե-
ղնալ . այլ եթէ կամիք . և եթէ
ոչ, սակայն զոր Աստուածն կամի՝
զայն էք կատարելոց :

ՀԲ . ՔԱՆԶԻ իբրև ետես Աս-
տուած զազգս մարդկան տկարաց-
եալ և եղծեալ հիւանդութեան
մեղքն , եկն իբրև զբժիշկ բժշկել-
զն մի 'ի հիւանդութենէ մեղացն
մեռանիցին . որում և վկայե մար-
գարէն և ասէ , զի թէպէտ և հի-
ւանդացաւ՝ սակայն գու հաս-
տատեցեր զնա :

Արդ այն գթածն և մարդա-
սէրն՝ որ խկզղանէ էր յաւիտե-
նից հաստիչ արարիչն ամենայնի .
որ նոյն ինքն բժիշկ իւրոց արա-
բածոցն ծագի՝ որպէս ասէ մար-
գարէութիւնն . Ծագեացէ ձեզ
երկիւզածաց անուան խնոյ արե-
գանն արգարութեան , և բժշկու-

Թիւն 'ի Թեւն իւր :

Ո՛վ իցէ արեգակն արդարաւ,
Թեան , թէ ոչ որ խոնարհեցան
և Ծագեաց զիւր ճառագայթան
ամենայն հիւանդացելոցն և յախտ
անկելոցն մեղքն , նոյն է որ 'ի
հօրէն Ծագեաց . զի նա միայն է
որ կարէ լուսաւորել զոգիս խա-
ւարեալս մարդկան . և զուարճա-
ցուցանել զանձինս ստուերանդո-
տաց անկելոցն :

Եւ նա ինքն է՝ որ յայլել կար-
տեանդ ձերում . որոյ ճառա-
գայթիւք նորա կեան արարածք
երկեալք 'ի նմանէ ամենայնք : Նաեւ
զարդն երկնից , այսինքն են լու-
սաւորքն , զիւրեանց լոյսն յակ-
նարկել ճառագայթից նորա 'ի
մէջ արարածոց նորա ջահացու-
ցանեն՝ առ 'ի տալ լոյս երկրի . և
զի են լուսով նորա երկինք և աշ-
խարհ :

Եւ հոգի նորա՝ նշոյլք ճառա-
գայթից նորին էութեանն . որ
խոնարհեցաւ կամեք գթութեամբ
իւրով , կամեք եկն 'ի լուսաւորել

զարարածս . զի էին խաւարեալ՝
եհն 'ի տնչ ծագել զդոյս իւր :

Իսկ եմէն ոչ կամային . քանազ
զմկտա իւրեանց . նորա . ճառա-
գայթիցն . Մատաւանութեանն ,
այրեացէ մինչի իսպառ . որպէս
և տանն , թէ հաւր բարբոցեցաւ . 'ի
բարեկութեանէ իմմէ . այրեացէ և
թըցէ . մինչև 'ի գժոխս ներքինս .
կերկրէ զերկիր և զամենայն բոյս
երկրի նոցա . զառեացին հրով՝
բարբոցեացին հիմունք լերանց
նոցա :

Ձի՛, կամ ընդէր, կամ որպէս
զհիմունս մատուցեալ հրդեհիցէ .
այլ քանզի հիմնացեալ էին մեղքն
յերկրի զօրացեալք , զասն այսո-
րիկ հիմնաքք և արմատովքն հան-
գերձ զյարն կործանիցէ, և խլեացէ
զմոլորութիւնն յերկրէ . առհա-
սարակ և զմոլորութիւն կռապաշ-
տութեան ջնջել և 'ի քաց կորու-
սանել, որպէս ակեղան տանջա-
նացդ առ ձեզ ցուցաւ :

Ձի յորժամ ծովու զնմանու-
թիւն , զմեղացն քամեւոց և յա-

տակերաց Թեոս բերէ 'ի մէջ, զի
զգծեցակոն հեղձուցանէ անգրին
լոս ճշութեանն նմանութեան
խտաարարութեան ընդգիմնատե-
րութեան սքիտոյիցն՝ ապարանան
ածարթեանական փարաւանեան
զորոն վաղարայեալ գնդգն , և
բաղնացեալ կռուքն , և սարառա-
դէն առն և ձիոյն նիզակդ , և
անմիւ երթեալդն վառելովք 'ի
ջուրսն կորնչել :

Զի 'ի շախաւոր ժամանակին՝
սուղամուկը կարթ ախտոյնն առ ա-
մենայն բոյս սերման . իսկ յորդն և
անշափն՝ նեխէ ապականէ և կո-
րուսանէ . իսկ որ կարին բաղնա-
նայ , ողորէ անյիշատակ ջնջէ :
Սոյնորինակ և լոյսն ցանկալի է
յաշումեր , այլ յորժամ ջերմակին
առնէ՝ զնաակ . լոս երգայական
բանակին՝ որ հակառակ կացեալ
ընդ Մովսէսի , այսեցան 'ի բարեա-
թենէն Աստուծոյ :

Իսկ ցանկը երկիրս բնակա-
թիւն է մեր . և ամենայն օգուտը
և պատշաճականը կենաց մերոյ

'ի անանէ' և 'ի վերայ արա, և
գայեթութեան գարանիք ըստ
նմանութեան կաթինն 'ի մարէ
մեզ յայնմանէ : Վասն որոյ նոյն
խնամակալ մեզ երկիրս պայթեաց
պատառեցաւ երայ զիւր թանձ-
րութիւնն, և եկուլ միանգամայն .
հենդանւոյն 'ի գծոխս յուզար-
կեաց զՂեւտացիան, որ իշխեցին
յնչաց քերել, և արհամարհել
զքնարեալն և զսիրելին Աստուծոյ
զԾովեան . յայնմ ժամանակի այս
եղև :

ՀԳ. ԻՅԿ արդ զի առաքեաց
Աստուած զորդին իւր առ մար-
գիկ . որ եկն և շրջեցաւ ընդ աշ-
խարհս, և առաքեաց զիւր առա-
քեալսն ընդ երկիր ամենայն . և
այսք երանելիք որ առ ձեզ հա-
տին, ոչ միայն զոկ բանս՝ այլև
զնշանս արուեստիցն ցուցին ձեզ
մերով պատուհասիւք :

Արդ որք անգոսնեցին զծա-
ռայն Աստուծոյ զԾովեան, այն-
պիսի պատուհասի եղևն արժանի :
Իսկ որք իշխեցին ընդգեմ Աստ-

ուածորդւոյն խառանալ, մրաքիտի
լինիցին պատժոց պատուհասից
արժանի:

Չի նոքա որ յերկրաւոր հրա-
մանատուէն հրաժարեցին՝ այն-
չափ բարկութեան եղեն պա-
տահեալք: Իսկ որք յերկրաւորէն
հրաժարեցին՝ այնչափ ևս ընչին
գիպեալք տանջանացն:

Քանզի տէր Աստուածորդին ա-
ռաքեալ'ի հօրէ, յորժամ զեւր
առաքելական զսիրելիան առաքելք
ընդ ամենայն երկիր, այսպէս
եհատ զգառաւձիւն և հաստա-
տեաց. ասէ, որ զձեզ ընդունի՝
զիս ընդունի. և որ զիս ընդունի՝
ընդունի զհայրն իմ:

Արդ թէպէտ երէկ սպանէք
գութ զնոսա, Աստուծոյն նոքա
կենդանի են, և յաւիտեան նոքա
կենդանի են լինելոց: Արդ նոցին
բարեխօսութեամբ հաճեցարուք
ընդ Աստուծոյ՝ ըստ խրատու առ-
ջին առաքելակցին ձերոց առա-
քելոցս՝ մեծին Պօղոսի. որ ասէն,
Թէ մեզք հաճեցարուք ընդ Առ

տաւծոյ՝ 'ի ձեռն մահու որդւոց
նորա . զի որդին Աստուծոյ մե-
ռաւ և եկաց : Յոյնպէս և վկայքն
նորա սիրելիքն կենդանի են, և
ձեզ բարեխօս :

Զի որդին Աստուծոյ նա ինք-
նին ձեզ քարոզ աւետեաց . և
ինքնին ձեզ մատուցակ ուրա-
խարար պատգամացն : Նա ինքնին
ձեզ հրաւիրակ յաղքայութիւնն .
նա ինքնին պաշտօնեայ իւրոց
բարեացն . նա ինքնին բազուկս
'ի վեր հարեալ՝ 'ի մէջ գետին ան-
ցեալ պարգեւատու լինի իւրոցն
արժանեացն : Նա ինքնին ահար-
կու լինի և դարձուցիչ 'ի վերայ
այնոցիկ՝ որ ոչն ճանաչեն զնա .
նա ինքնին գտակ է՝ որ կորուս-
եալն են 'ի նորա բարեացն : Նա
ինքնին առաջնորդ լինի մոլորելոցն,
որք մայրեալ են 'ի նորա ճանա-
պարհացն : Նա ինքնին նաւահան,
գիտա լինի այնոցիկ՝ զոր ալիք աւ
բարշտութեան մեղացն պաշարե-
ցին իբրեւ զձեզդ : Նա ինքնին լինի
գարձուցիչ գերութեան՝ որք

խցեն գերեւելք 'ի մեղս իբրեւ զմե-
ղք: Կա խնքնին լինի բռնիչ վիրա-
ւորելոց՝ որ ամբարշտութեամբն
են վիրաւորելոց իբրեւ զմեղք:
Կա խնքնին լինի օգնական՝ որք
թափեալ են յօգնականութեցն
զնայն ճանաչելոյ: Կա խնքնին
լինի ապաւեն յառաջելոց 'ի նա,
'ի մշտնջենաւորն յանկեա յանա-
պառ յանդատում յանձախ-
ճան աղքատութիւն:

Որ նայի քաղցրութեամբ յա-
րարածս իւր, և գթութեամբն
իւրով կերակրէ զբարս և զբարիս.
այլ և խրատէ զամենեւեան՝ զի
յորդէզրութիւն կոչման Առա-
ռւածութեանն մերձենալ ար-
ժանիս արասցէ:

Այլ մեզ յայանի լինիցի՝ զի
այս այսպէս է. զի Աստուած
մարդասեր կամի՝ զի ժառանգս
արասցէ զմեզ խնքեան: Այլ յայն
ժամ մինչ ոչ գիտէիք գուք զԱս-
տուած, ծառայէիք գուք այնպիսի՝
որք ոչ էին 'ի բնէ Աստուածք.
այլ այժմիկ ծաներոք գուք զԱս-

տաւած , մանաւանդ թէ Սր-
տաւած իսկ ծանեաւ զձեզ . զի
կիբ գուք մուրեւալք յարարածս
տկարս և 'ի պաշտօն անոսի , և 'ի
լուծ ծառայութեան մեղացն եւ
իբ հնազանդեալ . այլ այժմ
ազատեցալք յայնմանէ յանօգուտ
կամացն լծոյ ծառայութեանն
'ի սպիտակեանէ անսի , 'ի Գրիս-
տոս Յիսուս 'ի տէր մեր յորդին
Աստուծոյ :

Զգոյշ լերուք գուցէ հրաժա-
րիցիք 'ի խօսելեաց տասի . զի թէ
այից ոչ կարացին ապրել՝ որ յեր-
բաւոր հրամանատուին իշխեցին
հրաժարել . որչափ ևս առաւել
մեք եթէ յերկնաւորէն թիկունս
գարձուցանեմք : Որոյ ձայնն զեր-
կիր շարժեաց յայնժամ , գարձ-
եալ այժմիկ խոստացեալ է և
ասէ . միւսանգամ շարժեցից ոչ
միայն զերկիր , այլ և զերկինս .
այլ զոր ասէն միւսածգամ ևս ,
յայտնէ զշարժելոյն՝ իբրեւ զե-
ղելոյն փափոխումն . զի այն հառ-
տատուն կայցէ՝ որանշարմն իցէ :

Վասն այսորիկ հնազանդեցէ՛ք
գուք 'ի սկստս ձեր անշարժ թա-
գաւորութեանն . ըմբռնեցէ՛ք
զնորհան , որով պաշտեցէ՛ք արտա-
գիւրութեամբ առ Աստուած :
Զի Աստուած հաւր այրիչ է , զի
այրեացէ զմեզս ձեր , և պրեւոյէ
զանձինս ձեր՝ իբրեւ 'ի հալոցս
փորձութեան ճարտարութեան
արուեստեցն՝ կռանադարձ արծա-
թարարացն , ընարեւ զմանկն 'ի
արդոյ . անտի :

Իսկ որ ընտիրն է՝ սրբի և պատ-
ուանանանայ . իսկ որ ո՛չն , այրի
և հրդեհի . որպէս գիտողն ասէ ,
Թէ եղիցի լոյսն Իսրայելի 'ի հաւր ,
և պրեւոյէ զնա 'ի բոց բորբոքեալ :

Եւ զանօրէնութիւնսն խոտոյ
նմանեցուցանէ . ասէ այսպէս ,
Թէ վառեցից զնովաւ , և կերիցե
զնա իբրեւ զխոտ . յաւաւր յայն-
միկ չիջին լեւիներ և բլուրք և ան-
տառք , և կերիցէ 'ի շնչոյ մինչեւ
'ի մտքմին . և որ ապրէն՝ եղիցի
որպէս ոք որ ապրէ 'ի բոցբոքեալ
բոցոյ . և որ մնացեալ իցէ 'ի նո-

ցանկ, ասէ. Թուով լինին:

ՀԴ. Արդ 'ի ժամանակսն
յայնտակ յառաջինսն յեա ջրհե-
ղեղին, իբրեւ բազմացան մարդիկ
'ի վերայ երկրի՝ վայելէին 'ի պա-
րարտութեն խնամոցն Աստուծոյ.
և ճարպոյ եկեալ զաղամբ՝ յայլալ-
լութիւն մտաբերէին, անգիտաց-
եալք յիմարեցան: Եկեալ 'ի մի
վայր խորհուրդ առեալ՝ անտի-
մաց խորհուրդ, շինել 'ի պաշտօն
մեհնեիցն աշտարակ իմն բարձր
անհնարին: Կոթողեցին 'ի գաշա-
տն Սէնհար՝ յերկրին Ասորեա-
տանեայց:

Արդ շինել շինէին 'ի պաշտօն
գիւաց, անձանց անուն մեհնեա-
շէն կապել, առ իւրեանց որդիս
Թողուլ: Պարծեցեալ հպարտա-
ցեալ՝ զանձինս 'ի գործ կացուց,
եալ կաւագործութեանն վառ-
տակասէր անորէնութեանն աշխա-
տէին իբրեւ պարշար խերշուտա-
նաց չարութեան զաւակաց աղ-
գացն, զկնի իւրեանց եկեղեցն
Թողուլ խնդրէին այն անմիտ ազգն

առաջին:

Յիս Եստուած նայեցեալ 'ի նոցա պակասութիւնն, խառնեաց արդոյց նոցա զխառնակութիւն ըզդուացն բաժանման. անդէն 'ի նմին տեղւոյ զնոսա ընդ միմեանս խառնակեաց, ուստի և նոյն տեղին խառնակութեան զԲարեւանուն ժառանգեաց: Եւ նորա ջրուեալք 'ի միմեանց մեկնեցան, չքուեալ այնուհետեւ այր ընկերի բարբառոյ, այսպէս քակեալք 'ի միմեանց անջատեցան. և լքումի գործոյն՝ զոր առաջի արկեալ միմեանց տանէին: Եւ արքեալք իւրաքանչիւր ըզու՝ ուսեալք յամենահասակն արարչէն, խառնակեալք և ջրուեալք բաժանեցան 'ի միմեանց:

Եւ հաւր ահագին հողմախառն շոքի հոգւոյն Եստուծոյ, որ առ վեր է զմարդիկ յուղղութեան ճանապարհն հաստատել, և 'ի զուրազաստակ ճանապարհացն խախտանել, ուղղել յարդարութիւն, և հաստատել զամենեւ

եան, այն հար տնկեալ 'ի վերապա
կարեալ զաշտարակն՝ վերապա 'ի
վարժ փլուզեալ հասեաց, ապա
պատ գաշտացն ցան և ցիր կա-
ցուցաներ :

Արդ իբրեւ այս նոցա նորացոյց
ամբարշտութեանցն խափան լի-
նէր, ցրուեալք ընդ փնճակս՝ իւ-
րացան զիւր ըստ կամայն Աստուծոյ
'ի վերայ երկրի սփռեցան . եօթա
նասուն և երկու . նահապեալք
լեզուաց կացեալ՝ բաժանեցան
ընդ երկիրս, հաստատեալք յիւրա-
քան զիւր սահմանս :

Բայց մի ոմն՝ որ նախնի Հերոս
յապան աղբացն ոչ 'ի խորհուրդն
եմուտ շինել զվարդափուն, և ոչ
կցեցաւ յարագութիւն՝ վասն որոյ
էր խորհուրդն, վասն այսորիկ զիւր
լեզուն պահեալ : Որ նախ արար-
չն իւրովք զաւակօք հանդերձ
ծանօթ եղեալ, որպէս խեղճանն
պատմեցաք, զաստուած պաշտու-
թիւն 'ի յանձն առեալ՝ Ժողո-
վարք մեռական անուանեցան
Աստուծոյ . Բւսակ և մարգարէք

աստուածականք , աւաթի և Գրիգորոս ըստ մարմնոյ՝ որ է 'ի վերայ ամենայնի Աստուած օրհնեալ յաւիտեանս. աւաթի և աշակերտ. քըն աւետարանիչք՝ նորապարգև կառնարանացն շնորհելոյ . որք և վիսյք նորա զօրութեանն գործոց նշանաց և արուեստից, որ գործեցան 'ի նորա գալստեանն :

Որք և մատակարարեցին ըզշնորհան, որք և զհաւրն կենդանութեան հոգւոյն 'ի բերան առեալ հրդեհեալ արեցին զազուն տիեզերաց . որք և յարուցին 'ի գլորմանէ զանկուսն ամենայն երկրի . որք զանօրէնսւթիւնն տիեզերաց փլուզեալ աչքեալ մաշեցին , ըստ օրինակի աշտարակին , զորմէ պատմեցաքն :

Արդ փախանալ բարձրաբերձ և վաղաւեր աշտարակին՝ խաչն ճշմարտութեան կանգնեցաւ . որոյ զօրութիւնն թշնմեցան է, և փառքն նորա Աստուած . որպէս և ասէ գիտօղն, ասէ՝ 'ի քեզ տե՛ր յայանեայք՝ և փառք նորա

զքեղ ծածկեցին . Կնանկն թա-
ղաւորք 'ի լոյս քո , և հեթանոսք
'ի ծագել լուսոյ քո :

ՀԵ . ԱՆ թագաւորեալք .
որք պարծեցան 'ի խաչելեալ
փրկէն . որք և փայլք են նորա
Աստուածութեանն : Որք մեռան
ընդ Բրիտանի, ընդ նմին և թագա-
ւորեն . զի մասնեցան 'ի մահ՝ վասն
անուանն Աստուծոյ , զի և կեանք
քնն Եթովպիայոյնի ընկն ահա-
ւասիկ 'ի մահկանացոյ . մարմինս
սիրելեացն Բրիտանի : Որք և
յայտնի մեռեալք և 'ի ծածուկ
կենդանիք . որք քարոզենն յայտ-
նի զկենդանութիւնն իւրեանց ,
և տան զկենդանութիւն ընկել
ձեզ՝ որ մեռեալ էք 'ի մեզս ձեր :

Ար Աստուած յայտնեցաւ ձեզ
յոսկերանոցաւ . վասն զի առին նո-
քայանձինս իւրեանց զլոյս չոր-
չարանաց խաչին . և նոմին Բրի-
տանի չորչապանօքն օրինակեալ
զհամբերութիւն փրկչին յանձինս
իւրեանց , լուսաւորել զխաւարն՝
որ մածեալ էր յոգիս ձեր . որ-

բնութեան գործեցին փռա-
գործս, որում երկիր պապանէին .
որպէս և միւս գիտողն տակ .
փայտին տաացին՝ հաջր իմ հագու-
և քարին տաացին՝ եթէ քո իակ
ծնեալ է զմեզ . և դարձուցին յիս
զմիկունս և ոչ զերեսս իւրեանց,
վասն այսորիկ փոխանակ փայտին
որում երկիր պապանէին՝ կանգ-
նեաց զիսն իւր . ուստի և զլոյս
Ճառագայթիցն արձակեացէ տ-
մինայն արարածոց՝ որ նստին ի
խաւարի և ի ստուերս մեհու-
իակ զանախոսյան այրեացէ, որպէս
բառ գիտողական բանին տակ,
եղիցի լոյսն խրայելի հաւ, և սը-
բեացէ զնա ի բոց բորբոքեալ:

Իսկ աշտարակն յուղեաց զարտ-
մաութիւն բարկութեան արարչին՝
ջրել զնոսս և խառնակել զլեզու
նոցա: Իսկ ի խաչէն ողորմու-
թիւնք յուղեցան, ժողովել ըզ-
ջրուեալն ազգացն որդւոցն Ա-
դամայ: Եւ փոխանակ քարապաշ-
տութեանն հնոսոյն անտաւոյ, վի-
մեցոյց զհաւատս իւրոց վկայիցն:

զի անշարժ ընկեցին և հաստա-
տուն :

Եւ շինեացուք մեք ձեզք հան-
դերձ 'ի վերայ հաստատութեան
հաւատոցն առաքելոցն և մարդա-
րեկցն . ընկալցուք գլխորհացն
հուր հոգին՝ որ այրեացն և վերայ
զաշտարանն մուտրութեան : Նոյն
շինեացե զմեզ հիմամբք հաստա-
տութեամբն հաւատոյ , և անցե
զմեզ 'ի միաբանութիւն խաչին
խրով : Եւ տացե մեզ զհօս
հոգւոյն՝ որով մեզքն այրեացին ,
և արգարութիւնն լուսաւորեացի
'ի խաչն , ուստի տէրն յայտնեցաւ ,
ուստի տէրն կախեցաւ , ուստի
գիտաք նորա ծագեցին և լին
զերեկի : Իսկ վկայքն Թագաւորքն
և Թագաւորեալքն ընդ Քրիստոս,
տի , որով և հաշտեք դուք ընդ Աս-
տուծոյ՝ 'ի ձեռն մահու արգւոյ
նորա :

Վասն որոյ և Աստուածորդին
խոնարհեցաւ՝ զի առցե զմարմն
մարդկան , և խոնարհեացի յա-
նարգութիւն մահու՝ մինչև 'ի Թա

զումն անդամ՝ զի զարժանա-
ցեալն արասցէ նմանակից պատ-
կերի Աստուածութեանն մար-
գասիրութեամբն իւրով, որք եզ-
բարք անուանեցան վասն անբա-
ւաղան սիրոյն՝ որ սիրեաց զմար-
դիկ . զի լինիցի ինքն անդրանիկ 'ի
մէջ եղբարց բազմաց : Ասան իւ-
րոյ մարգասիրութեանն եհատ
այսպէս զգատով ճիւղն . ասէ ինքն
Աստուածորդին, թէ սղբա եմ իմ
քորք և եղբարք՝ որ առնեն զկամս
հօր իմոյ որ յերկինս է . զի որդին
եկեալ կատարեաց զկամս հօր :

Եւ զի՞նչ իցեն կամք հօր, եթէ
ոչ՝ զի զորդիս մարդկան զմեր-
ժեալն ընկալցի միւսանգամ
յարքայութիւնն, և զանկեալն
'ի ներքոյ մահու՝ կանգնեացէ 'ի
կենդանութիւն . և զկամարարն
հօր՝ որ ինքն ընութեամբ որդի է
մեծին, արասցէ որդիս շնորհք :
Եւ վասն այնորիկ էջ ինքն աւրն
զօրութեանց 'ի տկարութի մարդ-
կութեան կարգացն . զի նովին
տկարութեամբ ըմբռնեացէ զտկա-

բայեալնն ի զօրութիւն Աստուած-
ութեան կարգացն, և ապէ՛ ար-
ժանի լինել որդեգրութեան շնոր-
հին :

Արդ ինքն իջեալ փամբ՝ զի
զսիրեցեալն խառնեացէ յԱս-
տուածութիւնն : Այլ ըստ ար-
ժանական սիրոյն իցին ապաւո-
րեալ Աստուածական սիրոյն,
զնոսա եղբարս անուանեաց, և
զքնականն սէրն իւրոյ հայրական
խնայութեանն ուսոյց նոցա,
և գութ խնամոց հօրն գրգռեց
յորդեաց ջնուոյց զնոսա, և ետ
իշխանութիւն սրբոցն որդիս Աս-
տուծոյ լինել՝ որք հաւատա-
ցին յանուանորս : Եցոյց նոցա
հայր շնորհաց՝ զծնողն իւր, և ետ
բանս ի բերան՝ հայր կոչել զնա
անձանց, և եցոյց զբարերարու-
թիւն հօր իւրոյ՝ նոցա . զի հօրս
բարոյ բարերարութեամբն լինի
արժանի՝ ճշմարիտ որդւոյն եղ-
բարք անուանել : Զորս առեալ
որդւոյն՝ առ հայր մատուցանիցի,
լնէ ահաւորիկ ևս և մանկունք

խմ՝ զոր եւ ինձ հայր։ Եւ գարձնաւ առ հայր խօսի եւ ասէ . Թէ պատմեցից զանուշո եղբարց իմաց, ե ի մէջ ժողովեցոց օրհնեցից զքեզ։ Որպէս եւ առ աշակերտան ասէր . զի զամենայն զոր առաց ինձ հայր իմ, եւ ձեզ ցուցի . զի եւ զձեզ ինձ բարեկամս գիտեմ։

Ճշմարիտ արգին Աստուծոյ Ճշմարիտ վիսյա եւ խորհրդակիցս արար իւր զկամարարս Աստուծու թմանն իւրոյ, որք միեցան ի տէր նորա՝ զպատուիրանս նորա պահել զորս եւ այնչափ վերացոյց բարձրացոյց զնոսա յիւր Աստուածութիւնն։ Վասն որոյ եւ առ հայր գոչէր, Թէ այսուհետեւ ողբա չեն յաշխարհէ աստի, որպէս եւ ես ընմ յաշխարհէս։ Եւ եւ աղաչեցի զհայրն, զի հորին աւելցը բարեխօսն առպեհպէ առ ձեզ զառհաւատչեայն, որ խառնեացէ զձեզ յԱստուածութիւնն. որ ի ձեզ իսկ բնակեացէ մինչեւ յաւիտեանս. զոր ոչ տեսանէ, ասէ,

և ոչ ճանաչէ այս աշխարհ :

Արդ զնոսաւ արար նախ առաջար
Աստուածութեանն յերկրի , և
առն օթեւանաց հոգւոյն սրբոյ .
ես և հայր իմ ասէ եկեացուք , և
օթեւանս առ ձեզ կալցուք :
Գանձանակ սիրոյ զօրութեան մե-
ծութեան խորհրդոյ հօր՝ պատ-
րաստեաց զնոսա , և յառաջ քան
աշխարհ ծանուցաւ նոցա :

ՀԶ. ԵՒ քանզի ոչ կարացեալ
մարդկան բառնալ զլուծ պա-
տուիրանաց արդարութեանն ,
վասն այսորիկ անկան ընդ կարեզ
մահու մեղացն : Եւ իբրեւ ոչ որ
ուրեք 'ի մարդկանէ կարաց ցան-
կել զնրամատուծիւնն , 'ի ծա-
ռայատոհմ աղջացն ոչ հնարե-
ցաւ այս լինել : որ 'ի ձեռն Ա-
գամայն յանցաւորութեան զգա-
ցաւ մահ և եկուլ . որպէս ասա-
ցաւն , Թէ Սգամայ ամենեքեան
մեռանէին :

Իսկ որդին Աստուծոյ էառ ըզ-
կերպարանս Ագամայ 'ի նմանու-
թիւն ծառայի , և եղև իբրեւ զի

ի մարդկանէ . և եւն 'ի ցանկել
զխրամատեալն , զի շինեսցէ զա-
ւերեալսն . որպէս ասէ մարգա-
րէն , թէ շինեսցին աւերակքն յա-
ւիտենից : Զի առցէ զմարմին
արդարացն իւրոց կերպարանաց ,
և նովին մարմնովն կատարեսցէ
զարդարութիւնսն ամենայն . որ-
պէս առ յովաննէս խօսի , թէ
այժմ այսպէս վայել է լինել ,
զի կատարեսցուք զարդարու-
թիւնսն ամենայն :

Ասան զի ինքն տէրն ծա-
ռայական մարմնովն զամենայն
արդարութիւնսն կատարեսցէ ,
զի մարմնոյն՝ զոր խառնեաց և միա-
ցոյց յԱստուածութիւնն , նմին
մարմնոյն տացէ զյաղթութիւնն :
Զի որպէս ընդ միոյ ագամական
մարմնոյն պարտաւորեցան , ընդ
միոյ տէրունական մարմնոյն ա-
զատեսցին 'ի ծառայութենէ մե-
ղացն , այնու ազատութեամբն՝ որ
'ի վեր է քան զամենայն ազա-
տութիւնս :

Ար վասն զնոսա ազատելոյ եջ

Ի ծառայութիւն , զի իւրով մարմնովն լցցէ և կատարեացէ զամենայն չափս կարգացն հանդիմարդարութեանցն . զի միանգամայն բարձցէ զկարփս տկարութե մարմնոյ մեղացն , և միանգամայն ինքն ինքնեան քահանայապետ հօր իւրում : Եւ միանգամայն ինքեամբ հաճեացէ մատուցել զինքն պատարագ հաշտութեան հօր իւրում . և նովին պատարագաւ մատուցել ընդ նմին զհաւատան խոտորվանդութեան մերոյ : Զի յորժամ ինքն էր որ յաղութեացն և կատարեացն , և եհատ ընկեաց զգատակնիք մահաւ , զանշուշտ և անսուտ և անվերջ լին կեանացն տաւիք . զի 'ի Քրիստոս Յիսուս ամենեւեան կենդանացուք :

Եւ զի՞նչ այն իցէ զոր ասեն , թէ կատարեաց զիման հօր իւրոյ , եթէ ոչ՝ զի իւրով մարմնովն բարձրացուցէ զանգամ յաղթութեան կատարման արդարութեան : Ընդ լսմնայն մարմնաւորաց տաւալ

զնորոգելն յաղթութեանն՝ բարձ-
 ցէ. զնախառինս յորդուոցն. Ադա-
 մայ, և թափեացէ զթոյնս մա-
 հու, և ջրեացէ զխայթոցս դժո-
 խոց. որպէս համարձակ լիցուք
 յասեւն, թէ ո՞ր է յաղթութիւն
 քո մահ, կամ ո՞ր են խայթոցք
 քո դժոխք: Զի հատցէ միանգա-
 մայն զամենայն արտօնք յամենայն
 երեսաց. և բարձցէ զսուգ տիրա-
 կան և տացէ զուարթութիւն
 զամբարտումն:

Եւ որպէս ինքն խոնարհեցաւ
 ի բարձրութեանն, այնպէս բարձ-
 րացուցէ զորս եգիպտոս արժա-
 նուորս իւրում. Աստուածու-
 թեան. և որպէս զնոսա գանձա-
 նախս սիրոյ իւրոյ կամացն, և որպէս
 ձոր ընակութեան հոգւոյն որդոյ-
 զն լիցն նորա ընկղմեալ. Աստ-
 ւածութիւնն, զի իւրովն տա-
 ցուից մարմնովն ձգեաց զնոսա
 տա իւր նախ, իսկ նորք զամե-
 նեան ձգեաց ի նոցա տա-
 իութիւնն:

Արպէս յառաջագիտաւ մայր-

գարնն՝ յայն հիացեալ խօսէր ,
 թէ ուրախ լիցաւ յուրախաւ .
 թեան ազգի քոյ , և դո՞վեացաւ
 մէջ 'ի ժառանգութեան քում .
 զի ժառանգութիւն հօր՝ արդին
 միածին է . իսկ ազգք ուրախաւ
 կիցք՝ արգարքն մարմնակիցքն
 տէրունական մարմնոյն :

Չի դժգոհութիւն արգարաւ
 թեանն ինքն բարձրացոյց ընդ ա.
 մենայն մարմնոյն մարդկան , որ
 ժառանգն էր հօր , և ժառանգաւ
 կից ամենայն արարածոց : Իսկ
 զիւր վկայեցեալն արար ուրա.
 խակից , զի տաճմակիցք էին մար.
 մնոյ նորա . իսկ ամենայն տաճմա.
 կիցք մարդիկ լիցին ուրախակից
 տաճակցաց իւրեանց վկայիցն :

Եւ քէնն նախ զնոսա զասաց
 'ի յերկրէս կարգաց , և հրեշտակաւ
 կրօն և աստուածախառն կարգքն
 բարձրացոյց յերկրէս . զի ինքեանք
 վերացեալք յԱստուածութիւնն ,
 զամենեւեան զտաճմակիցս իւր .
 եանց վերացուցեն 'ի նոյն սկզբ
 Աստուածութեանն՝ յոր ինքեանք

համին : Զի և զխորհուրդն Աստուածութեանն նախ նոքա արժանացան գիտել, և նոքոք ամենայն արարածք գիտացին . զի աշխարհ ասէ՝ ոչ անսանէ, և ոչ ճանաչէ . զի նոքա նախ զատան մեկնեցան յաշխարհէս, և ապա հասեալ փրովն տեսան իւրեանց ի զորութիւն հոգւոյ նորա . գուք ասէ ճանաչէք, զի ի ձեզ բնակեացէ մինչև յաւիտեան :

Հի. ՏԾՍԱՆԾՅ զգատալձիւն, զի ասաց թէ մինչև յաւիտեան ի ձեզ բնակեացէ . զի որպէս ի կենդանութեան սոցա, այնպէս և այժմս և յաւիտեան բնակեալ ի յոսկերս սոցա բարեխօս հոգին՝ ուղեգրութեան արժանի եղելոց . որով հաշտեցիք գուք ընդ Աստուած ի ձեռն մահու որդւոյ նորա :

Զի սուրբ վկայքս այսոքիկ հոգւոյն՝ զրում եղեն արժանի . նովին լիցին ձեզ բարեխօս . զի և ձեզ անգիտելոց զանցուցելոց լիցի թողութիւն : Զի որդին Աս-

առածոյ՝ որ խնդրամբն եղոյց զարի
նակ կենդանութի իւրոց վկայեցն
սիրելեաց, ասէ ցնասա, թէ ես
կենդանի եմ, և գուք յիս կենդա-
նասցիք. զի ես ընդ հօր, և գուք
ընդ իս, և ես ընդ ձեզ: Զի և
որ ընդունի զպատուիրանս իմ և
պահէ զնոսա, նա է որ սիրէ զիս,
և սիրեցի 'ի հօրէ իմմէ. և ես սի-
րեցի զնա, և երեւեցուցի նմա
զիս:

Արդարեւ սիրեցին զտէրն ա-
ռաւելքան զկարն իւրեանց. տե-
սին զտէրն՝ զի եզ զանձն իւր 'ի
վերայ նոցա, իսկ նոքա ետուն
զանձինս իւրեանց 'ի մահ փոխա-
նակ մահու նորա. և խառնեցան
'ի տէր Աստուածութեան նորա,
և եղեն օթեվանք մեծութեան
նորա:

Տեսին զտէր՝ զի մատղայ զանձն
իւր հօր պատարագ, վրան այսորիկ
և սոքա իբրեւ գաւինք մատուցան
'ի մահ՝ զի լիցին պատարագ Աս-
տուածորդւոյն: Զի որդին էա-
տարեաց զիսմա հօր իւրոյ, և սոքա

կատարեցին զկամս Աստուած-
որդւոյն : Աստուածորդին ձգեաց
զնոսա առ ինքն, և նորքս զամենայն
տիեզերս :

Առին նորա հրամանն 'ի տեառ-
նէ՝ արհամարհել զաշխարհս, և
զամենայն զոր ինչ յաշխարհի է.
զի արհամարհեացեն զայս կեանս
յաշխարհի՝ զի անցաւորք են :
Արհամարհեցին և զնեղութիւնսն
որ 'ի սմա՝ վասն արդարութեանն
որ գայցէ, զի երանութիւնք են
և սերմանիք մշտնջենաւոր ար-
քայութեանն : Զի խոտեսցեն
լքցեն թողցեն զխրաքանչիւր
գործն ունայնութեան կարգացն,
զի ապրեացին յաւիտենից տանջա-
նացն :

Ասէ, մի երկնիք յայնմանէ
որ զմարմինն սպանանէ և զոգին
մէ կտրէ սպանանել. այլ երկե-
րուք գուք յայնմանէ՝ որ զոգին
և զմարմինն արկանիցէ 'ի գեհենն
հրոյ : Զի թողուլ զչարս և ընտել
զբարին լիցին, զի փափաքեացեն
ընթատցին 'ի սրբութիւնն, զերկ-

նաւոր լըյան և զյաւխտե՛նականան
ժառանգել, և ժառանգակից ան-
մահութեանն լինել աստուածա-
կան յաւխտե՛նական փառացն :

Ասաց որդին Աստուծոյ . մեկը
ընդ նեղ գուռն , զի նեղ է աստի
գուռն որ հանէ 'ի բարիս . և
անձուկէ ճանապարհն՝ որ աստի
'ի կեանսն յաւխտե՛նից : Զի նե-
ղութեամբ և վշտք հասաննն
յանապառ արքայութիւնն անդր՝
որ պահեալն է նոցա , յորժամ
Քրիստոսն յայտնեացի միւսանդամ
յաւխտե՛նական արարելւոքն յա-
րութեամբն , և անմահութիւն
բերելով և ըստ գործոցս հատու-
ցանելով . որպէս և անդր ևս
յիւրում տեղւոյն պատմեացուք
ձեզ :

ՀԸ . ԵՒ եղերաւք գուգ, ասէ ,
խորագեղք իբրե զձա : Եւ զի՛նչ
իցէ խորագխաութիւն օմին . եթէ
ոչ՝ իբրե Ծերասցի նա և տեսանէ
ապականեալ զմարմինն իւր , ըզ-
խորհուրդս խորագխաութեանն
իւրոյ 'ի մէջ բերէ : Զի գիտէ նա

ընդ տեղի ինչ ներգածերայ վայ-
րաց, և ընդ կրթելն կեղևէ զա-
պականեալ մարմնն ծերացեալ
մարմնոյն 'ի բաց մերկանայ, և
միւսանգամ 'ի մանկութիւն գառ-
նայ, և նորոգեալ զծերութիւնն
իւր զարդարէ .

Սոյնպէս և արգարացեալքն՝
զանցաւոր մարմնոյս խաղամունք
'ի յանձանց 'ի բաց մերկանան . զի
մտցին ընդ նեղ գուռնն, զի ըմբռ-
նեացին զանմահ թողաւորու-
թիւնն : Ձի որ զտէրն սիրեն՝ կեն-
դանիք են յաւիտեան . քանզի այս-
պէս ասաց որդին Աստուծոյ, որ
հաւատայ յիս՝ թէպէտ և մեռա-
նի, կենդանի է . զի ես իսկ եմ
յարութիւն և կեանք՝ ասաց որ-
դին Աստուծոյ :

Ար համոզն հօր՝ որպէս վերա-
գոյնն ասացաք, ճաշակեաց զմահ
վասն մեր, զի փրկեացէ յապա-
կանութենէ զամենայն տղինս :
Իսկ այժմ՝ զինտի ընդաջմէ հօր
զամենայն ինչ պատրաստէ և շնոր-
հէ յաւացելոց իւրոց :

Եղերսէք առէ միամիտք իրիւ
գաղաւնիս : Մի՛ վասն զի մարդա-
տէր է և մարդընդել, և ի մարդա-
մասի և եթ կամի կեալ աղաւնի .
որպէս զի Աստուած մարդատէր է,
և կամի հանապաղ ի մէջ պրտց
խրտց բնակել : Եւ միւս՝ Թէ բա-
զում անդամ բարձցէ ոք զձուս
կամ զձագա աղանւոյ , ոչ երբէք
երկմտեալ Թողու զանզի բունին
խրտց :

Սոյն օրինակ, Թէպէտ բա-
զում և անապառ իցեն չարիք
մարդկան հանապաղ առ Արար-
չութիւնն՝ ուստի խնամք գարմա-
նոցն մատակարարին՝ որք զնա ոչ
ճանաչեն , սակայն ոչ Թողու և
հեռանայ յարարածոց խրտց . այլ
հանապաղ յայց ելեալ՝ խնդրէ
ղխորուանալս զի գտցէ . և առէ՛
այսօր եթէ ձայնի խնամ լուիցէք .
և կամի՝ զի վասն որոյ զորդին խր
առաջեաց , պտսցէ ժառանգս
չնորհօք զամենեւին : Զի աւային
ղխորապխաութիւն օձին , և մեր-
կանալ զհնութիւն մարդկութեն

ազխաութեանց ամբարշտութեանց
յանձանց, և առջեմ գլխամտու
թիւն զանմեայս և սուրբ ազաւ-
նւոյն, որ զգարս Սատուածու
թեանն յինքեան բերէ :

Ձի հոգին Սատուծոյ՝ յորժամ
յայտնեցաւ աշխարհի՝ զոր՝ի վերն
սրտամեցաք, ի կերպարանս մար-
մնաւոր ազաւնւոյ երեւեցաւ, զի
ցուցցէ զբարերարութիւն միակը-
տական սիրոյն :

Ձի որք կամիցին ասպնջական
հոգւոյն Սատուածութեանն լի-
նել, առջեմ ի տեսչենէն զգարս
զանմեայս և զաներկեւանն ազաւ-
նւոյն : Որպէս և տէրն ասէր ցա-
շտեւրտան, թէ եղերսւք գուք
բարերարք առ չարս և առ թշնա-
միս, և յամենեցունց հալածեալս
վասն արգարութեան . զի հայրն
մեր բարերար է, Ծաղէ զարե-
գակն ի վերայ բարեաց և չա-
րեաց, և ամէն անձրև ի վերայ
արգարաց և մեղաւորաց . զի լի-
ջնք գուք որպիք բարերարք հօրն
մերոյ բարերարի :

ՀԹ. Ահա որք 'ի յայտ միտ.
մտաւթեանն արդարութեանն պա.
տուիրանի կացեալ իցեն՝ առցեն
զինքնապարտնա արտաթեանն ազա.
նոյ . և թռիցեն 'ի թեւս հոգւոյն
արքայ հասանել յերկնից արքայ.
ութիւնն , որում ցանկացեալ մը.
նալին սուրբ յերկրի : Յոր մար.
դարէն կաթագին տենչացեալ
ապասեր ասելովն , թէ տայր որ
ինձ թեւս որպէս զազանւոյ՝ զ
թռչելի վերանայի :

Զոր երանելին Պօղոս՝ առա.
քելակից ձերոց առաքելոցն ,
մեկնեաց 'ի թղթին միւթարտ.
կանի , որով և զթեոսզանիկեցիան
ախոփէր . թէ մեք որ կենդանիքս
մեացեալս լինիմք , հանգուցե.
լովքն հանգերձ յախշտակիմք
լնդ. ամապ՝ ընդատաջ լինել
տեառնն 'ի վերայ օգոց , և այսպէս
յամենայն ժամ ընդ տեառն լի.
նիցիմք խառնեալ 'ի գունդն Բրիւ.
տոսի , թռուցեալ 'ի թռիչտարա.
գութեան լուսափետուր ապիտա.
կերամն ազանեաց . որք աւին

յանձինն զինքդարանս որդւոյն
 Աստուծոյ որ երեւեցաւ նոցա .
 և զնոյնս պատուիրեաց յանձինս
 մատուցանել , զի բռնուցէնոցս
 Թեւս հսգեւորս՝ խառնել 'ի
 գտնիցն Աստուածական :

Արդ զարմացեալք հարցանիցեն
 և զորք վերինք լուսնդէնք՝ յոր-
 ժամ տեսանիցեն զնեղքնագործո
 արդոց մարմնականաց , զի առ
 'տէրն 'ի ներքուստ վերացեալ
 դայցեն . [Թէ՛ ո՛վ են սոքա իբրեւ
 զամբոյս Թռուցեալ , և իբրեւ զա-
 զաւնիս ճագարխառն երամովին
 Թռուցեալ :

Ապա լուսիցեն յինքնին տեսունէ
 պատասխանի , [Թէ՛ սոքա յիս
 յուսացեալ են . տարայց զնոստ
 'ի լեռանս արդուԹեանն իմոյ , և
 ուրախ արարից զսոսա՝ի տաճարի
 իմում . և ամենեքեանն որ տեսա-
 նիցեն զնոսա՝ ճանաչիցեն , [Թէ
 սոքա են զաւանկ օրհնեալ յԱս-
 տուծոյ , և ուրախութեամբ ջըն-
 ծառցեն 'ի տէր :

Անգէն ասիցէ տէրն , [Թէ եղի .

Քիչ ինձ որդեք և գասերք : անդ
տալս դուք ինձանցն յուզիցն
արարչական սիրոյն՝ ըստ բանի
մարգարէին . թէ որպէս գիտց
հայր . ի վերայ սրբւոց իւրոց,
գիտացի տէր յերկիւզածս իւր :

Զի այժմ՝ յաւարձ նայեալին՝
զայս ամենայն իբրև ընդ հայրի
տեսանեմք , բայց տալս գիտ
յանդ իման . և ի նոյն նորոգումն
նորոգիմք փառաց ի փառս իբրև
զուեաւն հային , որ փայնէն և
ընդրէ զամենեւեմն , և նորոգե
զոր և գասնէ այժմոյնս :
Արդ ի բովս փորձութեան հա
լացոյ ընտրութեան հոյ կացու
ցանէր զիշուս աւարելոյն , զի
նորոգ ամենայն տէրգերոց ընտ
րութիւն արտոցէ . զի և տաճար
Աստուածութեանն , և բովս եր
կրի , և օթեմանք Արարչութեանն
ի վերն :

Զոր և յաւալմովորանի միւ
կացն մարգարեիցն՝ զինի գալաց
գաւանեալ զայս ցինելոյս ամեն
նայն արցաւ . նախ իւրերանց

հրէական անդին ճանուցանելովն,
և ապա ամենայն տեղերաց տղ-
տունել ամեն, թէ՛ ժողովել ժո-
ղովքաց ՚ի միասին, և թագաւո-
րաց ծառայել տեսան :

Եւ գարձեալ ՚ի յանձինս հայե-
ցեալք, և զառ ՚ի յառաջ գա-
լոցս զորդիս՝ զԱռաքեալսն նկա-
տեալս . և առ տեք գոցել իրեւ
զանձոնց և զորդւոցն՝ որ սփռե-
լոցն էին ընդ երկիր, թէ՛ փոխա-
նակ հարց քոց՝ եղիցին որդիք
քո . և հացուացես զնոսա իշխանս
ընդ ամենայն երկիր, գարձուցա-
նել զամենեւեան . միտամ իշխա-
նութեան հնազանդել ՚ի ծառայ-
ութիւնս արատութեանն անձն
իշխան կամօքն . զի լիցին ամենեւ-
քեան ժառանգք արքայութեանն,
յինքնագործ լաւութեանէն հան-
գերձ իշխանօք :

Որպէս և ինքն տէրն խաի զհան-
գերձելոցն բերանովք մարգա-
րէիցն, թէ աղարկց զիշխանս քո ՚ի
խաղաղութիւն, և զալցելուս քո
յորդարութիւն . որով առաջ

եալքն արքին զբաժանն ալյեւրու,
 Թեան, և արքուցին ամեղեբայ
 զբաժանն խաղաղութեան: Վասն
 որոյ յառաջագոյն կանխեալ մար
 գարէին տեսողութեամբն զի
 նեւոցն, Թէ այսպէս ասէ ցիս
 տէր, Թէ անկ գու. զարծաթն 'ի
 բովս և քննեալ եթէ սուրբ իցէ,
 որպէս և ես քննեցալց 'ի վերայ
 նոցա. և առի ես զարծաթն և
 արկի 'ի տուն տեսուն 'ի բովս:

Այլ զի գալոց իջանեւոց էր Առ
 տուածորդին, և զամենայն ազգս
 վերացուցանեւոց էր յԱստուա
 ծութիւնն, վասն այսորիկ եղեալ
 քննութիւն 'ի վերայ ամենայն
 մարդկան՝ ըստ նմանութեան ծա
 ույն պատուիրանին՝ 'ի պապոյն
 ընաչակեւով. զի արժանի լինիցին
 զանմահութիւնն առնուզ շնոր
 հապարդեալն:

Նոյնպէս և մարմնայն խոնարհ
 հութեամբ և անարդն երեւելովն՝
 փորձով քննեացէ զքաջահա
 ւատան, որք 'ի գծուծ կերպարանս
 տեսին և լլուան՝ եթէ Աստուած

է. Եթէ որպէս և զիարդ հաւա-
տացին քննութեան բարձրու-
թեանն. վասն այսորիկ ած և ա-
տաց, թէ որպէս և ես քննեցայց
'ի վերայ նոցա :

Արդ՝ արարեալ զնոսա միանա-
կան միաբանութեամբ՝ իբրև զմի
տուն երեւեցուցեալ, միախոհ
միահաւատ ճշմարտութեամբն,
միաքարոզ, յօգապատանդամբն,
միատաճար Աստուածութեանն .
որով և զամենայն տիեզերս քնն-
ենացէ վասն իւրոյ գալստեանն
հաւատոյ :

2. Արդ քանզի եկեր հուր
մեղացն, և վախճանեաց առ հա-
տարակ զմարդկութեան բնու-
թիւնն. զի բոլորքեալ մեղքն 'ի
նմանութիւն հրոյ տոչորեցան,
և բազկութիւնքն և արամու-
թիւնքն Աստուածութեանն :
Արդարև թուով մնացեալքն, որ
պէս ասացն՝ թէ և որ մնացեալքն
իցեն՝ թուով լիցին : Արդ՝ նախ
ընդ թուով մտանէր, և յայտնէ
զԵրկոտասանսն հաստատեալս մը-

շահի փայտացեալս ըստ աղքատ
խաբայէլական տոհմին: Ար և ըստ
առաջին լեզուացն բաժանելոյ
ամենայն աղքատ, երեւելոցեալ
եօթանասուն և երկուս. որպէս
վասն լեզուացն բաժանելոյն յա-
ռաջագոյն առաջոք. զի նոքօք 'ի
միաբանութիւն զառաջին պա-
տառաւն աղքատն լեզուացն ժո-
ղովեացէ:

Իսկ առքա զառաջինն՝ Թուով
մնացորդք տակաւ: Ասան որոյ և
ինքն եկն որդին Ասաւծոյ սւ-
սուցանել՝ միաբանական հաւա-
տովքն ընտրել զմին և զնոյն ժո-
ղովն. վասն որոյ եկն իսկ և ասէ:
Հաւնձս բողոքմն են և մշակս առ-
կաւս. արդ աղաչեցէք զտէր հին
ձոցն՝ զի հանցէ մշակ 'ի գործ
աղտեանց իւրոյ: Եւ նոյն ինքն
այսուիկ պահանջեաց 'ի նոցանի
զտէր առ միմեանս, և միացուցեալ
շնորհա՝ իւր տաճար հաստատեաց
յերկրի, և նոքօք փորձեաց զա-
մենայն տիեզերս:

Եւ այս էր որ երեւելոցաւ հոգ

Ձեռքին յաւուրս արեւմտեան տէրիցն,
որ եկեալ հանգեաւ 'ի լեզու
առաքելոցն. որ արկեալ ժողո,
մեաց զցրուեալն, և ակեալ
խօսել լեզուս առ լեզուսն առա-
ջինսն առ ցրուեալն :

Պատն զի անկաւ սերմն անօրէ-
նութեանց յարդանգ մոաց անմիտ
մարդկանն առաջնոյ, զսան այսու
լիկ և սազմն ամպարշտութեան
լնկալեալ՝ ձեռն զկշտաւ արկեալ
յզացան, զկշտազարշտութեան
Ծնունդն 'ի մէջ բերել: Իսկ սղ-
տուղն այսորիկ՝ քակտումէր այ-
լափոխ այլաձայն, այլքնդ-այլ 'ի
միմեանց մելորեալք, այր յեզ-
բօրէ իւրմէ անշատելով ցրուե-
ցան :

Իսկ սոցա զմիասիրտ ժողովն
միասէրն խնդրել 'ի միմեանց:
Պատն այսորիկ հրամայէ, զի նախ
ինքեանք իւրեանց մտօքն առ մի-
մեանս ժողովեացին, զի ուսցին
զամենայն աղցացն ժողովն ածել
'ի մի միաբանութիւն: Զի նախ
զնոսա արասցէ օթեմանս պատ

քառակուսի . և ապա առաջնայն
առ նոսա զհոգին Աստուածաւ-
թեանն , որ զսէրն հօր և զորդւոյ
առեալ խաղացեալ զայս առ
նոսա . զի նախ 'ի նոսա բնակեացէ ,
և նորօք յամենայն արարածս :
Ես և հայր իմ տսէ , եկեացուք
և օթեվանս առ նմա արտացուք :
Եւ սիրովն առ միմեանս զոր ու-
սոցն նոցա , տսէ՝ աղաչեցէ՛ք զսէր
հնձոցն՝ զի հանցէ մէակս 'ի գործս
արդեանցն իւրոց :

Մի թէ ինքն ոչ կարէր աւանդ
աղաչանաց զայն առնել , որ ակ-
նարկելովն արար զամենայն արա-
րածս . այլ վասն զի քան ամենայն՝
ընկերսիրութիւն պատուական է
առ Աստուածսիրութիւն անգր-
դի որպէս Աստուածսիրութիւն
մարդասէր է , նոյնպէս կամի զի
զմիմեանս սիրելութեամբն արժա-
նի լիցին Աստուածութեանն առ
միմեանս անվնասութեամբն :

Զի 'ի միջէ երկրէ հող և
հողմը , և բոյս հողոյ 'ի միմեանցն
բաժանեալ ճնուելք , և միոյ ա-

րաբջի տեղծուածք, սփռեցեն նախ զԱրարչութիւնն, և սիրեսցին 'ի նմանէ. և նորա հաճոյքէն կալ կարասցեն՝ ըմբռնեալ զարքայութիւնն երկնից:

Զի անձնսիրութիւն, ընկերսիրութիւն ոչ լինի՝ այլ ինքնասիրութիւն, որ ոչ է հաճոյ կամաց Արարչութեանն. վասն որոյ և մեղքն 'ի սկզբան մտին յաշխարհ: Իսկ զի Աստուածութիւնն մարդասէր է, վասն այսորիկ իւրոց կամացն արար զնոսա խորհրդակիցս. զի նոքա սիրեսցեն զմիմեանս, և ելլեն հրաւիրակ տիեզերաց և աղաչեսցեն, և հանցեն զմշակս 'ի գործս արդեանց տեպուն իւրեանց:

ԶԱ Չի առաջին յղութիւն անձնական մարդկանն գնալոյ, ծնաւ զխառնութիւն խառնակութեանն լեզուաց: Որպէս և վասն հրէական ժողովրդեանն տեսանի 'ի մարգարէկանացն սլաւմովէ. զի ասէ, ալէ հարցէք և տեսէք, իցնեբբէք լուեալ, թէ արուք յէ-

ցան և ծնան, ձեռն արկեալ զքն-
տերջը և դարման խնդրեացեն :
Զի տեսանեմ՝ աւառիկ զամենայն
այր՝ և ձեռն իւր 'ի վերայ կշտի
իւրոյ. հայիմ ընդ մարդ, և երեսդ
ամենայն իբրեւ 'ի գոյն գալիսն և
գերզնացեալ շրջին :

Արդարեւ իսկ յղացեալ էին
յամբարդաութիւնս կռապաշտու-
թեան բազմաոէր բարոյիցն . և
ձեռն յնտերս եղեալ էր, ամի
տունէին շահազաւակ գտանել ան,
ձանց 'ի անովատասկ գործոցն :
Ուստի և զեզուն զգոյն ամառի
գունոյն ծննդեանն անձանց, 'ի
հաստուցմանէն յանդիմանութեն
գտեալնոցս լինէր՝ զգերութիւնն
ծնանելով և զքայքայումն աւե-
րածոյ ցուման : Փոխանակ պազդ
որովայնին՝ իբրեւ զմանուկ 'ի գիրկս
տուեալ տանէին, և յազգս օտարս
պանդխտեալք : Փոխանակ ակրոյ
ամուսնութեան սեներկացն՝ թա-
փառական գտեալ լինէին : Փո-
խանակ սրբութեանն վիճակաւու-
թեանն՝ զկործանումն յարարէին

իւրեանց 'ի մերձաւոր տեառնէն
ընդունէին :

Սոյն օրինակ և ազգն առաջին ,
փոխանակ զի իշխեցին 'ի բուն
յիւրեանց տեառնէն թիկունս
գարձուցանել , որ զնոսայն յոչն
չէն ինչ արար : Եւ 'ի խեցակոյտ
և 'ի խեցակարկառ 'ի կսլրաշա-
ղախ աշտարակն աղաւթնեալք
նովին ախալուն անօրէն պաշտա-
մամբն յղացան , զրուեալք պա-
տառեալք քակտեալք 'ի միմեանց
բաժանեալք , ծնանէին ընդ
երես երկրի . իւրաքանչիւր ոք
առանձինն մի մի 'ի նոցանէ զմի-
նութիւն չկեցութեանն յանձինս
իւրեանց՝ իբրեւ զպտուղ որովայնի ,
'ի գիրկս ըստ նմանութեան ման-
կամօր՝ առեալ ընդգրկեալ բե-
րէին :

Եւ հայեցեալ 'ի պատուհան
յառաջին եկեալ ջրհեղեղին ,
ակասն գործել զաշտարակն . իբրեւ
ակն ունելնմին , և նովին չինելովն
ապրել՝ յորժամ եկեացէ : Եւ ոչ
հայեցան յարարին , և ոչ կար-

Ճեւ յիւրեանց անորէն թեանցն,
 և նովին հաճել 'ի գործն և ապ-
 րել, և 'ի նմանէն որ ինչ կամու-
 թիւն լինելու թեան, թէ յետ
 թէ յառաջ. զայս ինչ ճշ ածին
 ընդ միւս, որ իսկզբանէ արարչն
 է. և 'ի մի ժողով եկեալ ամե-
 նեքեան, և ճշ ևս զգային միմեանց
 յղութեանն որով և ծանրա-
 ցեալն էին.

Վասն այսորիկ և ամենապէտ
 իբրեւ ետես զանհաճոյս կամուծի
 իւրոց. 'ի նոսա՝ զխաղութիւնն
 զանհապութիւնն, խորհուրդ ար-
 կեալ Աստուածութեանն, զյղու-
 թեանն նոցա բերել 'ի մէջ զծը-
 նունդն: Եւ ասաց Աստուած,
 եկայք իջուք և պատրեացուք
 զեղուս նոցա. և ճշ ասաց՝ թէ
 գնացէք իջէք և պատրեցէք զե-
 ղուս նոցա. որպէս և կարգ հա-
 մանին պատշաճէր Աստուածու-
 թեանն. այլ եկայք ասէ իջուք և
 պատրեացուք. իբրեւ առ հաւա-
 սարութիւնն գործոյն 'ի պատ-
 րեացուքն ասել, յիշատիւս մար-

գոյնն արարչութեամբն և լեզուացն
բաժանմամբ՝ օրինակեաց զայս :

Քանզի զմարդկութիւնն վասն
մերոյ փրկութեան յանձն առնլոց
էր Աստուածութիւնն , զթիւ
Երրորդութեան երեսացն ուսու-
ցանել առաքելոցն . զի լստ այնմ
օրինակի աշակերտեսցեն , որ ընդ
ամենայն տիեզերս մարդկու-
թեն՝ յայտնեալ երեք անձնական
միասնական զօրութեանն խոնար
հեալ ծուներ կրկնեսցի : Իսկ յը-
ղութիւն նոցա՝ ծնոյց զանլուր մի-
մեանց ձայնիցն շփոթութիւն :

Արդ՝ զինչ ասացին ազգքն այ-
նոքիկ առաջինք 'ի շինել զաշտա-
րակն . եկայք շինեսցուք աշտա-
բակ , զի իցէ գլուխ նորա մինչև 'ի
վեր 'ի յերկինս : Որ ոչ կարա-
ցին հասուցանել 'ի բարձրութիւնն
խոտապեալ անձանց պարծանացն՝
զոր պանծացան . այլ աւերեցին
քաղեցին զմիաբանական միա-
լեզու միաբանութեանն իւրեանց
շինութիւն միամտութեանն :

Ո՛չ հասուցին զաշտարակն ըստ

տառելոյն՝ յերկինս . զի յերկրի
կը , և աստուած էր շինուածն .
այլ անտի իջուցին 'ի կործանումն
բաժանման ցրուելոյն . յղացան
զանօրէնութիւն , ծնան զբազմա-
ձայն լեզուաբաժանութիւն , զի
մի լուիցէ այր ընկերի բարբառոյ ,
'ի միմեանց մեկնելով ցրուեցան :

Իսկ Աստուածութիւնն երեւե-
ցաւ յայնժամ խորհրդով , և յայտ
նեցաւ այժմ յայս ժամանակս
յայտնապէս . մեկնեցաւ ար-
գեամբք , զի ծանխցեն ամենեքեան ,
տեսցեն և հաւատասցեն : Արդ՝
տերմանեաց 'ի յանձինս մարդարեւ-
իցն զչնորհս յառաջագիտութեան
հոգւոյն պարոյ . զի յղացէ զճշշ-
մարտութեանն աւետիս Աս-
տուածութեանն գալատեան ա-
մենայն արարածոց . և նոքա տեր-
մանեացն ընդ ամենայն օրեղբար ,
զի յղացին զխորհուրդն կենդա-
նութեան անկեղծութեան անմեւ
հովութեանն բերել զծնունդն :
Յղացին զյոյս և զսէր , նախ առ
Աստուածութիւն արարչութեն ,

և ապա զանի ընկերութեանն
աննենգ կեղծաւորութեամբ՝ հա-
ւասարութեամբ պահել առ մի-
մեանս :

Զոր և ինքն իսկ եկեալ մեկ-
նեաց որդին Աստուծոյ. թէ յայտ
երկուս պատուիրանս՝ ամենայն
օրէնք և մարդարէք կախեալ կան :
Նախ սիրել զԱստուածութիւնն
յամենայն սրտէ և յամենայն
տոննէ և ամենայն զօրութեամբ
հանգերձ, որ է առաջին : Եւ
երկրորդ՝ սիրել զընկերն իբրեւ
զանձն : Իսկ երրորդ՝ լսել Աս-
տուածութեան բանին և հաւա-
տալ այսմիկ :

Այսուիկ յղացան զարագու-
թիւն պանալոյ՝ որով ծնան 'ի
թռիչս 'ի թեւս հոգւոյն սրբոյ,
զի խառնեացին 'ի գունդն Քրիս-
տոսի, յղանալ զյոյսն հաւատոցն,
և ծնանել յարքայութիւն միան-
գամոցն զըմբռնեալսն : Արդէս
ընգ ամենայն արարածոց գոչէ
մարդարէն առ հայր՝ իբրեւ յա-
մենեցունց բերանոյ, իբրեւ ընգ

ամենեցունց ամենալ զորդեգրու-
թիւն շնորհի՝ որ կատարելոցն էր
առ մեզ, ասէ . իբրեւ երկունք
յոյ, զի հասեալ իցեն 'ի ժամա-
նակս ծննդեան, և առ ցաւս իւր
ճշիցէ :

Եւ զի՞նչ իցեն երկունք հա-
սեալք՝ որ զցաւան ճշելոյ ստիպի-
ցեն . այլ զըջմունս և զխոտոտվա-
նութիւն ապաշխարութեանցն
յղեցեալք . որպէս և ասեն՝ թէ
այսպէս եղաք սիրելոյ քում : Եւ
զորմէ՞ սիրելոյն արդեօք խօսեսցի
մարդարէն . թէ ոչ վասն որդւոյն
նորա ասիցէ՝ որ գալոցն էր, ո-
րում մնայր ակնկալութիւն ամե-
նայն արարածոց . որ եկն կատա-
րեաց ինքեամբ զամենայն . որպէս
և ասեն իսկ առ նա բողոքեալ,
թէ տէր յահ և յերկիւզ քո
յղեցաք և ծնաք զհոգի փրկու-
թեան քո :

ԶԲ . ԱՐԴ փոխանակ աշաա-
րակին ինքն տէրն կանգնեաց
զխաչափայտն՝ ըստ յառաջասաց
մարդարէութեանն՝ որպէս ասէ

Թէ ահաւասիկ կանգնեմ նշան
'ի վերայ հեթանոսաց, այսինքն
զխաչն փրկական. յորոյ վերայ
ինքնին տէրն, ուստի և զկեանս
գործէ աշխարհի :

Բայց եկայք ասացին շինեա-
ցուք զաշտարակն, զի իցէ գլուխն
մինչև 'ի վեր 'ի յերկինս . և այս
լսաւ նոյն ըստ նոցա կարծիան ան-
ցեալ . և այն ոչ տրապէս :

Իսկ խաչ աշտարակի՝ յորոյ
վերայ Աստուածորդին բազմե-
ցաւ, խաչն յերկրի՝ և մարմինն՝ 'ի
վերայ նորա . իսկ Աստուածու-
թիւնն մինչև 'ի վեր քան զերկինս,
և քան զանկէտ քան զանսահման
բնութիւն տարրեղէն արարածոցս
բովանդակեալ և բեւեռեալ 'ի
խաչին փայտի . լցեալ և տարա-
ծեալ 'ի տարերս և յանտարերս,
այնպիսին՝ որ և 'ի սիրտս առաքե-
լոց և ամենայն սրբոց բնակեալ
էր հանգերձ հարբն և սուրբ հոգ-
ւովն իւրով : Որ և լեզուս՝ փո-
խանակ լեզուացն խափանեւոցն
շարժեաց . զի յառաջին աշտա-

րակէն ցրումն եղև, իսկ ՚ի խաչէս՝
 ժողով. անտի մերժումն ՚ի տան-
 շանս, և աստի մերժումն յարքայ-
 ութիւնն :

29. ՅԶԱՅԱՆ աստգեալքն
 զտէրն աս մարմնակիցս իւրեանց,
 և ծնան զամենայն արարածս՝
 խառնել յԱստուածութիւնն :
 Մասնեցին զանձինս իւրեանց՝
 ընկերացն բողոքելով զի Աստուած
 ասացին . վասն այսորիկ իբրև
 զթշնամիս չարամահք եղեալ ՚ի
 վերայ երախտեացն, չար փոխա-
 նակ ընդ բարւոյ ընդունէին հրա-
 ւիրակքն . որ եկին կոչել զամե-
 նեական ՚ի հարսանիս Աստուած-
 ութեան սիրոյն : Մահ ընկալեալ
 տանջանօքն հանգերձ, փոխանակ
 ընդ դրուստն և պատիւ գտանելոյ
 ՚ի նոցանէ, որպէս գուք իսկ աս-
 ձերս արարէք . զի ազիտութեամբ
 արարէք . զի ոչ էիք հասեալ յե-
 րաւի ՚ի լաւութեանցն վերայ :

Իսկ յառաջին աշտարակէն
 ցրումն լեզուաց եղև . արդ ինքն
 տէրն ժողովեաց զսրուեալս ազ-

գացն , և բեւեռեաց ընդ մար-
մնոյ իւրոյ զոր առ 'ի մէնջ 'ի
փայտին յոր և կախեցաւ . զի ան-
քակութիւն արասցէ 'ի մի հա-
ւատս միասնական պաշտամանն :

Իսկ նոքա առին հրաման սիրել
զտէրն , և զկամս նորա առնել . զի
զանձինս տոհմակցաց իւրեանց՝
այսինքն ամենայն մարդկան՝ ապ-
րեցուցեն յաւիտենից մահուա-
նէն :

Զի տէր ինքնին եկն մեռաւ
վասն ամենեցուն , զի զամենեւ-
եան ձգեսցէ յանմահութիւնն :
Իսկ սոքա նորին կամացն քարոզք
առաքեցան , զի աացեն զփրկու-
թիւն և զերախտիս Աստուածու-
թեանն առնուլ 'ի միտ ամենե-
ցուն՝ որ առ նոսայն եղև :

Վասն այսորիկ յղեցան առա-
քեալքն 'ի հոգւոյն սրբոյ, ծնան
լեզուս՝ խօսս ամենեցուն անմա-
հութեան : Զի ինքն եկն հոգի
Աստուածութեանն՝ փորձել և
քննել զամենեւեան իբրեւ զար-
ծաթս 'ի բոլս լեզուօք առա-

քելոցն. որպէս տսէն՝ ընդ ամենե-
ջուն ընդ երկրի բերան տուեալ՝
իբրեւ զյիող նովին զօրութեամբ
գոչէ մարդարէն, թէ փորձեցեր
զմեզ Աստուած և քննեցեր՝ որ-
պէս և քննի արծաթ :

Արդարեւ իսկ փորձեցան ար-
դարքն իբրեւ ՚ի բովն ՚ի հողին
սուրբ. զի նախ զնոսա փորձեաց
՚ի փշեւ հողւոյն զօրութեան.
փշեաց ՚ի նոսա և ասէ, տուէք
զհողին սուրբ : Զի ընտրեցէ
նախ զնոսա իբրեւ զարծաթ՝ զի
արդան այրեսցի. զի տուն տեառն
ինքն Աստուածախառն մարմինն
էր. որ և տիեզերաց էին բովք
արեւոյ :

Անկան առաքեալքն առաքի-
նիք ՚ի բովն նախ թուով երկու-
տասանքն. այրեցաւ կարեաւ մի
՚ի նոցանէ որդին կորստեան Յու-
դա. իբրեւ զանագ ՚ի մէջ հոյ
ծախեալ սպառեցաւ :

Սրբեցան Մեռածանքն և ընա-
րեցան իբրեւ զարծաթ ՚ի բովն. և
եկին անօրէք ընտիրք ճարտարու-

Թեան ակադից արարչին: Փարձե-
ցան արեսպէս նեղութեամբք և
տանջանք՝ զոր կրեցին 'ի մարգ-
կանէ յայնչանէ որոց զօգուան
խօսեալք, հաստատեալ սիրովն
տալին մարմնակցացն: Ընդունէին
տանջանս, զի զանառն առաքչին
հրամանս կատարեսցեն՝ սէր օգ-
տի ընկերացն բերեալ: Համբերել
ներդութեանց, զի զանցաւորան
արհամարհեսցեն:

Զի յորժամ արարիչն աշխարհ
հի յայտնեսցի, միւսանգամ նոքա
ընդ նմին թագաւորեսցեն յա-
ւիտենական մշտնջենաւորութիւն:
որպէս ասէն յիրաւի 'ի գէմն նոցա
նոյն երգողին մարգարէութիւն,
թէ փորձեցեր զմեզ Աստուած,
և քննեցեր որպէս և քննիարծաթ,
իջուցեր զմեզ յորոգայթ և եգիպ-
տեղութիւն 'ի թիկսւնս մեր, և
անցուցեր զմարգիկ 'ի վերայ գե-
խոց մերոց:

Զի քննեաց զնոսա հրովն հա-
զուցն, և ետ 'ի ձեռս մարգկան:
զի հանգիսի փորձութիւնքն ե-

րեւեացին նեղութեամբն վասն
 արդարութեանցն . որպէս գուք
 յայնցանէ , որ և 'ի ձերում աշ-
 խարհիս առաջի ձեր՝ Աստուա-
 Ծութեանն վկայք գտան , գիտէք
 զքորձն . զի սիրեցին զյոյսն խոս-
 տացեալ Աստուածորդւոյն 'ի
 միւսանգամ գալտեան : Աւին
 զհուր հոգւոյն կենդանւոյ յան-
 ձինս իւրեանց , և զվտակո բղի-
 ման անմահութեանն բաւական
 եղեն ընդունել : Վասն այսորիկ
 կարացին գիմել անցանել , արհա-
 մարհել զհրով տանջանօքն և
 զպապեալ սառամանեօք մեղացն :
 Արդարեւ արհամարհեալ զմեղօք և
 ընդ նմին զնեղութեանցն եկելոց ,
 գոհանային զտուողէն շնորհաց ,
 թէ անցաք մեք ընդ հուր և ընդ
 ջուր , և հաներ զմեզ 'ի հանգիստ :
 Զի նախ անցին ընդ հուրն և
 ընդ ջուրն և ընդ սուրն մեղաց .
 և արհամարհեցին զհուրն և ըզ-
 ջուրն և զսուրն տանջանացն փոր-
 ձանացն . և ընկալան զուսաւորիչ
 հուրն կենդանութեան , և զջուրն

նորոգութեան, և զսուրն՝ այսինքն՝ զքանն Աստուծոյ, որ սուր է քան զամենայն սուր երկսայրի, և պողովապիկ. և կարօղ է հասանել հատանել թափանցանել մինչև յորոշումն ոգւոց և մարմնոց և շնչոց :

Վասն այսորիկ և մարգարէն յառաջաբերեալ զլինելոցս՝ յառաջագոյն ընծայեցուցանէ զայս, թէ սուր երկսայրի ետ 'ի ձեռս նոցա. որով և կտրիցեն հատանիցեն, միանգամայն զանօրէնութիւնս ամպարշտութեանցն խլեսցեն յերկրէ : Եւ զհնձեալսն և զհատեալսն զլինչ արասցեն. ասէ՝ հոգմբ առցեն, և ամպք բաժանեսցեն, և փոթորիկ իբրև խռիկուտեսցէ զնոսա : Իսկ կուտեալքն 'ի հուրն անշէջ մատենացին : Զի արդարեւ իսկ ճշմարիտ մշակաց գործ այն է, զպիտանի արգիւնան զշայեկանսն 'ի շտեմարանսն ժողովեսցեն, և զփուշն և զգծնիկն տալ ճարակ հրոյ :

ՁԻ. ԱԴԻ ողբա նախ զան.

Ժինս փորձեցին , և ապա աշխարհի
 եղեն բովք : Ընկալան զհուրն
 կենդանութեան . միւսանգամ
 մտին 'ի բովս իբրև զարծաթ զը-
 տեալք և պարզեալք և ձուլեալք
 'ի սէր արարչին . գտան 'ի հնոցէն
 հալոցաց փողք կռածոյք , 'ի
 ապա տեսան հրամանացն գոչե-
 ցին ցին զտիեզերս . փողք առ
 փողս գոչեցին . տան ընկեր ցն-
 կեր , թէ աւետարանեցէք որ բոս
 օրէ զգրկութիւն նորա . պատ-
 մեցէք 'ի հեթանոսս զփոռս նո-
 րա , յամենայն ժողովուրդս զըս-
 քանչեւիս նորա . զի մեծ է տէր
 և օրհնեալ է յոյժ , ահարկու է
 նա 'ի վերայ ամենայն կռօց : Եւ
 թէ ամենայն կուռք հեթանոսաց
 ոչ ինչք . այլ տէր զերկինս արար :
 Իսկ փոխանակ պատկերացն
 կուռոց՝ առաքեալք իբրև զի փողք
 կռածոյք անուանեցան , զի զամե-
 նայն աշխարհս ընդհանուր լլցեն .
 որպէս տան 'ի թէ ընդ ամենայն
 երկիր եւ բարբառ նոցա , և մինչեւ
 'ի ծագս տիեզերաց են խօսք նոցա :

Արդ և ինքեանք հնոց տիեզերաց,
 և հուր կենդանութեան 'ի լեզուս
 նոցա՝ հոգւոյն սրբոյ, և զամենայն
 աշխարհս փորձեացեն : Եւ զի
 գոչեացեն ևս 'ի տեառնէն զճշմա-
 րիւս բնութեանն Աստուածու-
 թեանն յայտնութիւնն . թէ
 տեսէք տեսէք զի ես եմ, և ոչ
 գոյ այլ Աստուած բայց յինէն .
 թէ՛ ես սպանանեմ և ես կեցու-
 ցանեմ . թէ՛ և ես հարկանեմ և
 ես բժշկեմ . և ոչ դք իցէ որ հա-
 նիցէ զձեզ 'ի ձեռաց իմոց : Եւ
 եթէ՛ սրեցից որպէս փայլակն
 զսուսեր իմ, և 'ի խնդիր վերժուց
 արձակեցից զաջ իմ . հատուցից
 զհատուցումն թշնամեաց իմոց :

Յղեցան լեզուք առաքելոցն
 զանչափութիւն հաւատոցն իւր-
 եանց, և ծնան զլեզուս զոր ոչ
 գիտէին : Գոչեցին իւրեւ զփող՝
 զմիահեծան տէրութեանն իշխա-
 նութիւն . և ծնան զանթիւ բազ-
 մութիւն մարդկան 'ի կարգս
 հրեշտակաց՝ 'ի սպասաւորու-
 թիւն Աստուածորդւոյն :

Զի փոխանակ հրեշտակացն անկեւոյ՝ որք կործանեցան յառաւածակիր լուսեղէն 'ի սպասաւորութենէն, որդիք մարդկան հրեշտակասցին, և կալցին զանդիս նոցա: Զի թիւք կարգեալք փառաւորութեանցն նոյն կան՝ անխախտաք մնացեալ ընդ ռութեամբն անպակասեցին. զի 'ի հասարակ փառաւորութեանն գովեալքն աճեցեալ զգրասցին. ուստի 'ի հասարակաց համեմատութենէ՝ փառք 'ի բարձունա Սրտածոյ, և յերկիր խաղաղութիւն 'ի մարդիկ հաճութիւն:

ՁԵ. ԵՂՅՆ փողք առաքեալքն ժամատուք տիեզերացն. զի դիցեն 'ի տիրոս ամենայն երկրի ակնկալութիւն ժամակալութե, տգասել տեսանադալուստ փողոյն: Զի նոքն ձայնիւք եկեալ հասեալ 'ի ժամանակին, ծանուցեալ զնոյն ձայն փողոյն, 'ի մահահանգիստ քնոյն յարուցեալք 'ի դարունա, զի և բուսոցն իւրաքանչիւր հասեւոյն երեւեալ ընդին:

Զի այնուհետև յայն հասնաւ
գարունն, զիւրպանչիւր տեւում
նեաց յարմատաց անտի զտեւիչս
կերպարանաց բերիցեն :

Իբրև ոմն զարման քաղցրա-
համ զգեղեցկատեան . որպէս
ասէ յառաջընծայ մարգարէու-
թիւնն, Թէ արգարքն իբրև զար-
մուենիս ծաղկեացին, և իբրև
զմայրան շիրանանու բազումք եղի-
ցին . անկեալ եղիցին 'ի տան
տեառն, և 'ի գաւթի Ստողծոյ
մերոյ ծաղկեացին :

Եւ գարնեալ՝ ինքն տէր մեր
Յիսուս Քրիստոս յաւտեացա-
բեր և 'ի կենսաբեր աւետարանին
իւրում՝ ամենեցուն տայ գիտու-
թիւն յայտնապէս, Թէ 'ի Թղեն-
ւոյ անտի ուսարմաք զառակն .
զի յորժամ նորա ոստքն կակղաս-
ցին և տերեւեացին, գիտաւիջ
ասէ Թէ մերձ է գարունն :

Զի կարի նմանութիւնք և օրի-
նակք են ամենայն ծառատունկք .
զի զիւրպանչիւր կերպարանաց
տեւիչս բերիցեն, և ոչ երբեք փո-

խեն զգայնա գոյնա ծաղկանցն,
համոցն և հոտոցն և տերեւոցն .
զի արմաւն զիւր զտեւիլն և զգոյնն
և զհամն և զարարն բերիցէ, ըզ-
բնական զարմատաց ծննդեան բու-
սոցն :

Նոյնպէս և թուղն զտեւիլ իւրոյ
տերեւոյն, և զարար կեղեւոյն, և
զտարր մրգոյն 'ի նմանէ որիչ . և
այլքն 'ի նմանէ ուրոյնք :

Զի կարմրախնձորն զիւր զօրի-
նակն, և կարմրատանձն զիւրն, և
կարմրագեղձն զիւրն . և եւն նոյնք
'ի նորին բնութենէ՝ որ այլադոյնք
են . զի և զհոտն անգամ իւրա-
քանցիւր ոք 'ի նոցանէ առանձինն
արձակիցէ :

Որպէս կիտրոնն, և տպաբալաւ,
մոնն, և գապինին, և ձիթենին գե-
ղեցիկ, և սերկեւիլն, և մուրան, և
բնդոյզն, և նուշն, և քնարուկն, և
հաճարուկն, և թութն, և նուռնն,
և հոյնն . և ամենայն ծառք մրգա-
բերք և ծաղկաբերք և տերեւա-
բերք և հասակաբերք, բարձուկք
և մեծամեծք . որպէս մայրն, և

նոճհ, և շոճհ, և Թեղոյն, և սարգն, և սարոյն, և սօսն, և յակրին, և գին, և կաղամախն, և տուսախն :

Սոյնպէս գունակ գունակ և եքին երկն ծաղկանցն . որպէս մանրագորն, և վարդն, և շուշանն, և ասպաղան, և յոսմին, անխարն, և սմնակն, ներգին, և շամպղիտակն, և մեղրուկն, հօրօտն և մուրօտն, և մանիշակն . և այլն ամենայն համապարամն ծաղկանցն, և ծառոցն բոյոք բողբոջրցն գարնանւոյն՝ երեւոցի յետ ձմեռանոյն :

Սոյն օրինակ և յարութիւն մեռելոց, զի յորմէ հետէ ստեղծաւ աշխարհ, ոչ ոք 'ի նոցանէ յաշտնն կամ 'ի գարունն փոխ էառ յննկերէն, և կամ զիւն ետ զկերպարոնն բուսոյն ծննդեանն նմանութեան իւրոյ :

Այլ իսկզբանն արարչութեցն 'ի ստեղծութեամբ գործ ժամանակէն՝ մինչև 'ի վախճանելոյ ժամանակն, Թէպէտ սոքայ յաշտնն

տանին բոյսը աճումը, չորացեալ
տերեւընկէջ լինին . և պարս-
րեալք ձմերասումք լինին, սառ-
նապատք, ձիւնաթաղք, եղեմաւ
խաղք խոտութեամբ հարեալք,
գոճին տրմաղքն ծաղկանցն, և
կամ բազմակոյտք խմն խմն գա-
րատանացն . և անասուք բարձրա-
բերձ մայրիցն մայրեացն աճեցե-
լոց՝ սառւարապատ յովաղելովքն
հանգերձ շառաւերդքն :

Սակայն 'ի ժամանակս գար-
նայնոյն հասեալք, ամառշուք,
որոտընդոտք, անձրեւաբազկք,
ցօղահալք, առատաբուխք, ա-
մարասումք, 'ի վեր բերեն զե-
րաքանջիւր սրինակ բուսոյ տե-
րեւոցն . ըստ իւրոյ բնութեանն
գայ տեղին յիւր կերպարանն . և
ևս չ փոխի 'ի նմանէ յրնկերն, կամ
չնկերէն 'ի նորա նմանութիւն-
ոյլ ըստ հաստատել կապողքն՝
նոյնպէս կայ յիւրում բնութեանն
անխախտատ անխափան պատգուա-
տեալ ըստ տրարչին հրամայել
բուսանին փխփին :

Նա և մանրախոտքն գալարիք .
 իմն իմն և այլևայլք և որիչ նմա
 նութեամբք 'ի միմեանց . որպէս
 լռն , և վարսակն , և կնիւնն , և
 որ ինչ նման է նոցա :

Նաև սերմանիքն աշտակալք
 մարդկան . որպէս ցորեանն , և
 հաճարն , և դարին , և կորեակն ,
 գաւարան , և ոռայնն , ոլոռնն ,
 որիղն , և գրկուղն , սիսեռն , և
 այլ ևս բազում սերմանիք , զոր
 'ի թիւ ոչ որ կարասցէ արկանել :
 որք իւրաքանչիւր յիւրում ժամու
 'ի գարունսն ցուցանեն զյարու
 թիւնս իւրեանց բուսովքն , և
 համովք , և հոտովքն , բողբո
 ջովքն , Ծաղկովքն , և ընդովքն .
 և տերեւազգեստք զիւրեանց մեր
 կութիւնն ըստ իւրաքանչիւր նմա
 նութեանն ագուցանեն , որպէս
 ողորն :

Եւ մարմինքն մարդկան՝ աւ
 տուածական ցօղովն 'ի մեծ գա
 բունն պարարեալք 'ի գերեզմա
 նացն բուսանիցին . զի միանգա
 մայն կազմին զոսկերօքն չորացե

լովք միայն, և ջիւք, և աճառքն,
 նեարդքն՝ մարթովքն զգեցեալք,
 և մաղովքն զարգարեալք. և իւր-
 եանց հոգիքն՝ ի նոսին գարձեալք,
 և իւրեանց նմանութիւնք յին-
 քեանս, զի զիւրաքանչիւր գոր-
 ծոցն տեսիլս՝ ի գլուխս իւր-
 եանց առեալ բերիցեն, իբրեւ
 զմերգս քաղցրութեան և զա-
 նուշութեան պտուղսն, հա-
 մովքն, և իւղովքն, և ծաղիկովքն
 և հոտովքն, աճեցուն բազկար-
 ձակ տերեւալից, ջրասուն վայել-
 չութեամբքն: Ձոր և սազմասա-
 բանն մարգարէութեան նուա-
 գեաց, թէ եղիցի նա որպէս ըզ-
 ծառն որ տնկեալն է ի գնացս
 ջուրցն. և որ զպտուղ իւր տալց
 ի ժամու և տերեւն նորա մէ թա-
 րեացի. և զամենայն ինչ զոր և
 առնիցէ՝ յաջողեացէ նմա: Եւ գար-
 ձեալ՝ եթէ ծաղիկեացին՝ ի քաղաքի
 տեառն՝ իբրեւ զխոտ երկրի. և
 եթէ՝ եղիցին զհնեալ յաւի-
 տեանս:

22. Ե՛ւ արգարե խի գա-

բունն բուսաբեր՝ զօրինակ մարդ-
կան յարութեան մեռելոցն ու-
սուցանէ . և զի ծաղիկքն և ծա-
ռատունիքն դարդարին : Կա և
փուշքն բուսանին . որպէս գժնիկն,
և տատասկն , եղիճն , և պատե-
ղիճն , խայթահարն , ժանտա-
փուշն , ապիափուշն , սրափուշն ,
որոմին , կայծուն , դաղձն փա-
սակար , և որ ինչ նման է սոցա .
և սղբա ամենեքեան յիւրաքան-
չիւր նմանութեան բնութեանն
բուսանին : Իսկ օգտակար ծա-
ղիկքն , և կամ շառաւիղք ծա-
ռոցն դարաստանաց՝ յիւրեանց
բնութեանն հասանեն դարնայ-
նոյն :

Իսկ միտք մարդկան , որ են
տունիք բուրաստանաց , կամ
ծաղիկք ծաղկոցացն Աստուածու-
թեանն , ունին ինքեանք յին-
քեանս ըստ կամաց իւրեանց բերել
զնմանութիւն և զօրինակս տե-
րեւոյն և ծաղկանցն , և հոռոցն ,
և միտոցն :

Զի թեպէտ և դառնաբերք լի-

նին, և թէպէտ քաղցրաբերք, թէ.
պէտ միգարերք լինին, և թէպէտ
փշարերք. թէպէտ արգարու.
թիւնարերք լինին, և թէպէտ մեղ.
սարերք. թէպէտ ծաղիկք լինին,
ցի 'ի սկսեղս պատուականս թա.
գաւորին ելանիցեն, և պսակք
զարգու ուրախութեան պիտոյց
պատրաստիցին, ըստ ասելոյն գա.
լակութեան հոգւոյն սրբոյ, 'ի
բերանոյ խտեցեալ Ետայեայ
մարգարէին. թէ յայնժամ եգի.
ցեո գաւ պսակ վայելութեան 'ի
ձեռին տեսան, և թագ տրքայ.
ութեան 'ի ձեռին Աստուծոյ. և
քեզ անուն կոչեացին կամք իմ,
և երկրին քում շինութիւն բնա.
կութեան:

Անգ լինելոց է շինութիւն՝
յԱստուածականն և յանատուեր
և յանկարօտ և յանփոփոխ քա.
ղաքին: Չի այժմ ամենայն բոլոր՝
յիւրաքանչիւր բնութեան կան
կապեալք. բոլոր միայն մարգա.
տունկքն կարող են զիւրաքանչիւր
ցիւանն գումանկ գումանկ կերպա.

բանացն չըլլալէլ, որպէս կամին՝
 զայն բոյս թաղեն 'ի յանձինս
 իւրեանց. և նովին թաղին 'ի գե-
 րեզմանսն, այսինքն է մահն. աշ-
 տան, աչ խոտացն՝ այլ մարդկան
 որ ժողովին 'ի շտեմարանսն. իսկ
 գարունն՝ ոչ խոտացն կամ՝ փայ-
 տին, այլ մարդկան զայն կերպա-
 րանս բերէ՝ զոր ընդ քեզ թաղե-
 ցեր 'ի գերեզմանին. զի եթէ
 Ժողկամն կամ անուշահոտ ա-
 նուշահամ արդարութեամբն
 ննջեսցես 'ի գերեզմանին, ընդ
 քեզ կանխեալ բուսանին 'ի յա-
 րութեանն քո արդարութիւնքն :
 Ապա եթէ մեղօք թաղեցար 'ի
 քո անուն գերեզմանին, ընդ
 քեզ բուսեալք 'ի գարունն փուշ-
 քն 'ի յարութեանն շուրջ զքե
 բուսանիցին :

ՁԷ . ԱՆԻ ԸՆԸՐ ՄԵԾԻՆ ՅՈՎ
 աննու, որպէս բողոքէ ան-
 հրէական ազգն Աբրահամեան .
 արարէք ձեզ այսուհետեւ պտուղս
 արժանիս ապաշխարութեան . և
 մի ձեռն յոնովին հարկանէք և

ասէք , եթէ ունիմք մէք հայր
 զԱրահամ . ասեմ՝ ձեզ՝ զի կա-
 բող է . Աստուած 'ի քարանցո
 յայցանէ յարուցանել որդիս
 Արահամու : Զի ոչ եթէ զԱրա-
 համ ինչ զնշոյց 'ի հայրապետու-
 թենէն . այլ զի արժանիքն իցեն
 նորա որդիք , և ոչ անարժանիքն :
 Արդ զօգտակարսն գարմանէ .
 իսկ վասն անշայեկան խոտոցն և
 փշոցն զի՞նչ կամիցի առնել ար-
 գեօք . ցամաքեցուցանէ . նախ և
 դօսացուցանէ՝ յորում ոչ գտցէ
 զպտուղն :

Ալէ նայեաց յառակ թղենւոյն
 և տեն . եկն տէրն 'ի թղենին՝ զի
 գտցէ 'ի նմա զպտուղն , և ոչ եզիտ .
 զի չե էր ժամանակն պտոյց բերել .
 լոյ և անկծ զնա , թէ յայամհետէ
 'ի քէն պտուղ դք մի կերիցէ :

Քանզի ամենայն բուսարեք և
 տերեւարեք և ծաղկարեք ժա-
 մանակաւ ունին բերել զպտուղն .
 իսկ սա զի՞ անիծաւ՝ զի չէր ժա-
 մանակ պտղոյն . արգեօք թէ ասի .
 տոյ ինչ էր , ոչ կարէր առնել , որ

բանին միայն հրամայեաց երկրի՝
բերել զծառան, և զբազմութիւն
մայրեացն իւրաքանչիւր պաղովն,
և ամենայն բուսոցն իւրաքանչիւր
սերմամբ ըստ աղցի իւրում՝ ի
վերայ երկրի, պատրաստել և
ծառոյն զկերակուր պիտոյից յայ-
նում հասեալ ժամանակի:

Արդ ոչ զբազառ ինչ զայն գո-
տութիւն ծառոյն հասուցանէր .
այլ կանխեաց ինքն և ասէ, ի
թզենւոյ անտի ուսարուք զա-
ռակն: Իսկ թզենին բարձեալ
ունէր զօրինակ անպտուղ մարդ-
կան. զի զանպտուղան արդարու
թեան ցամաքեցուսցէ զգիւշան:

Աղէ լուր մեծի մարդարէին
յառաջընթաց կարապետին Յով
հաննու, որպէս ասէ թէ այսու-
հեռե տապար առ արմին ծառոյ
կայ. ամենայն ծառ որ ոչ առ-
նիցէ զբոսուղ բարի, հարկանիցեն
և ի նիւթ հրոյ պատրաստիցեն:
Եւ մարդարէն Եսայի ասէ, Թե
եղիցին մեղաւորք իբրե փուշք
այլեցեալք և ընկեցեալք:

Իսկ զգալարովքն խնամարկեալ
 Կենդանի իջովն՝ յարքայութեանն
 յայն գարունն նորագեալ պատ-
 բաստեացէ . որ տայցեն զպատւ
 ընդ միոյ հարիւր, և ընդ միոյ եր-
 կերիւր, և ընդ միոյ երեքհարիւր.
 այսինքն զխաստիպն զհասուց-
 մունս պարգեւացն՝ իւրաքանչիւր
 հաստացն լուսաւորութեան :

ՁԸ. ԱՅ՝ի գարունս բաւա-
 բերս և ծաղկաբերս՝ որ զնորոգու-
 թիւն գեղեցկութեանն գարնայն
 ւայն՝ յետ հնութեան ձմեռայն:
 ւայն բերիցէ, և թռչնոցն հա-
 ւալցն ծանուցեալ զիւրեանց ժա-
 մանակ գալտեանն: Որպէս յայտ
 հայեցեալ մարդարէն Նրեմիաս
 ասէ, զիւրոյ ժամանակին զէնպս
 'ի նմանութիւն օրինակաց յան-
 զիմանութիւն բերէ, և զհանգեր.
 ձեռացն ակնարկէ յասելն, թէ
 արգարե ծիծառն, և տատրան,
 և խորդ, հաւքն վայրի ծանեան
 զժամանակ գալտեանն իւր
 եանց: Չի ժամանակաւ գարնայն
 ւայն և իւրեանց գալտեանն:

ցուցանեն զժամանակ վարուց
կենաց ուրախութեան մարդկան,
'ի ձայն առնել, 'ի ճշեղն, 'ի ճռու
ղելն, 'ի շինել բունոցն :

Եւ ծառն մարդասեր է . յոր
ժամ տեսեալ մարդկան՝ նոժաւ
ճանաչեն զկանաջազգեստ հասկն
գարնայնւոյն աճմանն : Իսկ տառ
րակն ամուսնատէր երեւեալ,
զըլեմաձայն քաղցրաձայնն 'ի լսե
լիս մարդկան ընու . 'ի գործ ար
կեալ զթեթեւագործն զկրկտա
կերտն զգուշնալեայ փայտակեր
տիկն երկթեւեան ձուոցն իւրաց՝
ապաւէն ծննդոցն իւրոց պատ
րաստէ :

Նաեւ դատագատ խորգոցն հա
ւուց եկեալք 'ի գարնանւոյն
ժամանակս՝ երամացեալք չա
րօրանան : Ելեալք թռուցեալք
բարձրացեալ 'ի բարձրութիւն
բարձանց օդայատակ թեւոցն
գարշապարաց կոխան առնել
զանհաստատան : Փոզք եզեալք
զկթղաձայնն զազազակ բարձեալ
զգործս մշակացն արգարութեան

վատասիրոյն օգտութեան մարդկան՝ զարթոնցանէն 'ի քնոյ, քիանութիս եղանցն փութացուցանէն :

Իսկ թռչանքն փողք են երկրագործութեան, հողագործութեան, յառաքինութիւնսն յարգարելոյ . որպէս մեղուն և մըջին վատաց վարդապետ լինիցին, և կամ նախատորոգ կայցեն :

Նոյն օրինակ նմանեալ թըռչոնքս մեծածայն՝ մեծագոչ փողոյն անառնադալուստ աղքատ մանեղ ամենեցուն 'ի մեռելոց յարութեանն . որպէս ասաց յԱստուածապատում իմաստութեանն նուագան Սողոմոնեան երգոյն, թէ զարթիցեն 'ի ձայն հաւուն պահպանեալքն :

Իսկ ո՞վ իցեն պահպանեալքն, եթէ ոչ՝ ոգիքն ժողովեալք պահպանեալք ընդ հրամանաւն . որ զիւրեանց մարմինսն իւրաքանչիւր զգենլոցին . և ըստ գործոցն ըմբռնել զիւրաքանչիւր պատրաստութիւն վատասիրոյն զսերմա-

նեացն պտուղսն . որպէս 'ի վեր
անդր պատմեցաք ձեզ :

ՁԹ . ԻՍԿ երանելիք առա-
քեալքն փողք են պատուիրակու-
թեան . զի պատրաստեցեն զա-
մենայն լսելիս՝ Աստուածական
փողոյն գալստեանն պատրաստա-
կան սպասել . զի անխափանք
խառնեցին յայն գունդ թռչնոց,
ուստի և ձայն ազգոյ փողոյն յա-
րութեանն հարկանիցի . զի և սո-
քա արժանացին իւրեանց թեւա-
ստանալ և բարձրանալ 'ի բար-
ձունս՝ և զտէրն բարձանց առանց
ամօթոյ տեսանել . զայն տէր՝ որ
'ի հեռաստանէ ճանաչէ . և զգնա-
ցեալսն 'ի նեղութեան՝ կեցուսցէ
զնոսա, որք վասն արդարութեան
զնստամբերութեանցն զփորձու-
թիւնսն վասն սիրոյն Աստուծոյ
տարան 'ի յանձինս իւրեանց :

Արդ սոքա կատարեցին զկամս
տեառն իւրեանց, զի սիրեցին
զմիմեանս . զի և նա սիրեաց զնո-
սա, այնչափ՝ մինչև եգ զանձն
իւր 'ի վերայ բարեկամաց իւրոց :

Իսկ նոցա արին հրաման տրեւ
զմեանս, զի այնու ընկալին
յանձինս իւրեանց զնորհան խոս.
տացեալ:

Վասն այսորիկ զսէրն արտիցն
ժածկեալոց, և կերպարանգքն ցու.
ցանկին 'ի ժողովելն միտվ հաւա.
նութեամբ 'ի վերնատունն. ուր
եկեալ հոգին սուրբ եգիտ զնո.
սա, և օթեմքնս կալեալ 'ի նոսա
քնակեաց: Չի զանձուկ նոցա որ
առ տէրն ունէին լցեալ՝ միանգա.
միցն կատարեսցէ զխոստացեալն.
զի ասէ, ես երթամ և զմխիթա.
րիչն ես առաքեմ՝ առ ձեզ. որ
և կեալ մխիթարեսցէ զսիրտս ձեր,
զի նա զիս միառաւոր առնէ, զի
յինէն առնու և պատմէ ձեզ: Որ
և շնորհոգութեանն սէր միաբա.
նութեանն 'ի նոցա միաբանու.
թեանն լլցէ. որ 'ի տեառնէն
առին հրաման, թէ ելէք ընդ
ամենայն աշխարհս, և աշակեր.
տեցէք զամենայն լեզուս, և միջ.
տեցէք զնոսա յանուն Հօր և Որ.
դւոյ և Հոգւոյն սրտոյ. և ուսու.

ցէք զամենայն պահել զոր խօսե-
ցայ ընդ ձեզ . և ես ընդ ձեզ եմ
զամենայն աւուրս կենաց ձերոց՝
մինչ ի վախճան աշխարհի :

ԶՃմարտութիւն զԵրրորդու-
թեանն զմիաբուն տերութեանն
երեքանձնեան զօրութեանն եւ
նոցա զգիտութիւն . զի ըստ այնմ
օրինակի աշակերտեսցեն զամե-
նեան , և մկրտեսցեն յանուն
Հոր և Որդւոյ և Հոգւոյն սրբոյ :

Այլ զի զհոգւոյն սրբոյ առին
զզօրութիւն , և զամենայն ազգացն
լեզուայն բաժանելոց ընկալան
զգիտութիւն . զի ամենայն աշ-
խարհաց որ ընդ ամենայն տիե-
րոյ մարդիկ իցեն , բաւական լի-
ցին ուսուցանել զհրամանս Առ-
տուածութեանն , և զտիեռն արարչին
առ իւր արարածս և զնա
նորհումն վասն մերոյ բարձրու-
թեանն , և զյոյսն անմահութեան
յետ մեռելոց յարութեանն : Եւ
թէ՛ տոյն ինքն մշտնջենաւորու-
թիւնն զօրութիւն և Աստուա-
ծութիւն որդւոյն՝ վասն մերոյ

փրկութեան եկն զգեցաւ զմարդ-
կութիւնն. մանաւանդ թէ առա-
ւել վասն նորոգման ամենայն
արարածոց իւրոց. զի տալեն ա-
մենեցուն զայն գիտութիւնն, որ
նոցա մեծամեծքն շնորհեցան :

Անդ կատարեցաւ յառաջա-
սաց ընծայութիւնքն մարգարէ-
ութեանցն նորք, թէ յաւուր
յայնմիկ ասասցեն հազարապետքն
յուզայ 'ի սիրտս իւրեանց, թէ
եկայք դոցուք մեզ զքնակիչս Ե-
րուսաղէմի, և տէր ամենակալ
Աստուած նոցա: Զի նախ անդէն
իւրեանց ազգին ետուն զգիտու-
թիւն, և անդուտ յԵրուսաղէմ
բաշխեցին ընդ ամենայն տիեզերս
զԱստուածապաշտութիւնն :

Եւ քանզի տէրն ամենայնի
յազգէն Յուդայ ծագեաց, վասն
այսորիկ և սոքա հազարապետք
տան Յուդայ կոչին. զոր և մեկ-
նեաց Պոզոս առաքեալ, ամ Թա-
փեաց և ասէ. մեք հազարապետք
եմք խորհրդոցն Աստուծոյ :

Ազգս յիսաւի տրեմն ասէ նոյն

Հոգի 'ի բերանոյ մարդարէին յառաջագոյն, թէ յաւուր յայնմիկ ասէ տէր՝ եգի զհաղարասպետան տանն Յուդայ՝ իբրեւ զՆահա վառուեալս 'ի մէջ վայտից, և իբրեւ զգամբարս հրոյ յեղեգան, և կերիցէ յաջ և յահեակ ձեր զամենայն ժողովուրդս շուրջանակի։ Եւ խոնարհագոյն ևս ասէ. թէ հեզից 'ի վերայ տանն Դաւթի և 'ի վերայ տանն Երուսաղէմի զոգի շնորհաց և զգլխոսութեան, և գարձցին յիս։

Զոր եկն կատարեաց ինքն սուրբ Հոգին՝ որ առաքեցաւ 'ի հօրէ և յորդւոյ։ Զի որպէս որդի առաքեցաւ և եկն հարբն և հոգւովն, սոյնպէս և Հոգին առաքեցաւ հարբն և որդւովն, զի երեւեսցի միասնական միաբունն զօրութիւն։

Դ. ՍԵՎԵՐԵ ԵԿԵՆ յԵրուսաղէմ 'ի քաղաքն, գտեալ զնոսա 'ի միասին՝ ելից զսիրտս միով զօրութեամբ. զի կատարեսցին ասացեալքն յառաջախոսութեան նո-

բուն հոգւոյն 'ի բերանոյ մարգար-
 Թովթեանն Յովէլէայ: Եւ եղիցի
 յետ այսորիկ յաւուրս. յետինս
 ասէ Արատւած, ասիւնցից ես յո-
 գւոյ խնէ 'ի վերայ ամենայն մար-
 Ժնոյ. և մարգարէասցին տղիք ձեր
 և գտտելոք ձեր. և երիտասարդք
 ձեր տեսիլ տեսցեն. և ծերոց ձե-
 րոց երազք յայտնեցին. և 'ի վե-
 րայ Ծառայից խնոց և տղախնեաց
 խնոց ասիւնցից յոգւոյ խնէ և
 մարգարէասցին. և ասաց Նշանս
 յերկինս 'ի վեր և յերկիր 'ի խռ-
 նարհ, արիւն և հուր և մկրիկ
 ծխոյ. արեգակն դարձցի 'ի խա-
 ւար և լուսին յարիւն՝ մինչք
 եկեալ իցէ օր տեսուն մեծն և
 երեւելին. և եղիցի ամենայն որ
 կարդասցի զանսան տեսան՝ կեց-
 ցէ:

Եւ զինչ իցէ զոր ասէն՝ եթէ
 յաւուրս յետինս. քանզի յոր-
 ժամ արար Արատւած զարարա-
 ծըս, յառաջին արուրն ասեալ
 'ի վեցերորդին. կատարեալ զամե-
 նայն ինչ, վասն ամենակար և ան-

լան, անաշխատ և անդանդազ
զօրութեանն հանգեալ յամե-
նայն գործոց իւրոց. և զօրն եօթ-
ներորդ կոչեաց հանգիստ :

Իսկ իբրեւ ետես Աստուածու-
թիւնն սայթաքեալ անկեալ ըզ-
մարդն 'ի պատուիրանապահու-
թենէ անտի, զի ոչ եկաց մնաց
'ի ըստութեան անդ՝ որպէս և
նայն կամեր. այլ ընդ պատժովք
պատուհասիւք անկեալ՝ յար-
գարութեան գատաստանին գրա-
ւեցաւ 'ի ներքոյ մահուան. վերա-
ւորեալ խոցեցաւ 'ի հոգս, 'ի ծոգ-
սիս, յաշխատութիւնս, 'ի քր-
տունս ցաւոց, յանհանգիստ երեր,
մոռնա տապանմանց ընկզմեցաւ. •
ոչ գարձոյց զբանն զոր արաց,
այսինքն՝ զմահն զոր եզ 'ի վերայ. •
այլ զարարչութեան ժամանակն
զոր հարկ ընդ վեցօրեայն թուով,
զի յայտնի ընցի մեծութիւնն իւր :

Սոյն օրինակ կշռեաց վեցհա-
զարամեան ժամանակի, ցաւոց
քրտանց աշխատութեանց երկրի.
մի մի հազար ամաց՝ առ զո մի

կշահալ ըստ վեցաւորն առաջնոյ,
յորում ընդին ծնունդք և սերուն-
դք բազմացունդք լինելութեան:
Յորում և փորձութիւնք հան-
գիսի լաւացն՝ գործեսցէ զնո-
րութիւն հատուցմանցն, պարգեւ
առու խոստմանցն ակնկալու-
թեանցն ժողովալութեանց ար-
գարոցն զնեղութեանց, որ և բովք
'ի շարաթեան ամացն աշխատու-
թեանցն. զոր և մարդարէն գոչ-
եաց յամենեւին և ազգեցոյց.
ասէ, հազար տմ յաչս տեառն
իբրև զօր մի զի անցանէ:

Զի յառաջնամն սկիզբն, և
'ի վեցերորդումն՝ նորոգումն, զոր
արար իւրով գալստեամբն, և զէ-
ջս հոգւոյն պարգեւեաց. և 'ի
ամին հազարի վախճան. վասն
որոյ և յեւին կոչի, յորում
միւսանդամ գալոց է. և զեօթ-
նեւորդ աւուր խորհուրդ ժամա-
նակի զառանց թուոյն և զառանց
չափոյն զհանգիսան և զպարգեւան
ընդ նմին բերելով 'ի սկզբանն. զի
ինքն իբրու յիշխանութեանս այս

միջ զորն եօթներորդ հանգիստ
կոչէ. վասն այսորիկ սուրբ և փա-
փուկ ունել պատուիրէ. զի ամե-
նայն ոք ծանուցեալ զորն փափ-
կութեան հանգիստ արարչին պա-
տուհացեն: Զի ընդ այսորիկ
յեօթներորդ դարին հանգուացէ
զաշխատեալն, որ աշխատեցան
'ի վեցդարեան իւրեանց ժամա-
նակին. իբրեւ այն եթէ ընդ նմին
աշխատեցան յիւրեանց ժամա-
նակին, սոցնպէս և ընդ նմին հան-
գիցեն յայն երկայն ամին յան-
չափութեանն և ընդ նմին ուրախ
լինին:

ԱՅ. ԱՅԼ հոգին Աստուծոյ
'ի վեցերորդիս երեւեցաւ ընդ
զառաջաձայն խոստմանս իւր՝
զասացեալս բերանովք մարդարե-
ին. որ հեղան շնորհք հոգւոյն
արդոյ յետին ժամանակիս. ամու-
ցան 'ի վերայ բազմախուռն գու-
մարութեան ժողովոյն, հոսեցան
իբրեւ զյորդադէմ բազմութիւն
բանութեամբն ջուրցն բազմու-
թեանց:

Handwritten text in a cursive script, likely Arabic or Persian, covering the right side of the page. The text is dense and appears to be a continuation of the preceding section.

三、《说文解字》与《说文解字注》

1. The first step is to identify the problem or question that needs to be answered.

'ի միտ զնշանան, զոր ետ յերկինս
'ի վեր և յերկիր 'ի խոնարհ:

Երկնաւորացն այն նշան է, զի
տեսին զորդին Աստուծոյ մար-
դացեալ 'ի վեր յերկինս, և ընդ
նմին զկամարար զմարմնակիցան,
զի իցեն ընդ նմին Թագաւորեալք
և միահոմեալք և միագունդք 'ի
գունդս հրեշտակացն:

Իսկ 'ի յերկիր 'ի խոնարհ այն
նշան է, զի տեսին մարդիկ յերկրի
զմին զնոյն որդին Աստուծոյ խա-
նարհեալ մարդացեալ 'ի վերայ
խաչին, զի հեղուցու զեւր ա-
րիւնն, ուստի և հուրն զսուրճի
յառաքեալն, և գայցեն 'ի լե-
զուս նոցա զամբարք. զի զմեզս ա-
մենայն մարդկան աչրեսցեն բարձ-
րեն 'ի միջոյ: Զի ինքն որդին Աս-
տուծոյ եղև դառն, և մատու-
հօր իւրում պատարագ հաշտու-
թեան 'ի վերայ խաչին, և միտ
հաղոյն երարձ զմեզս աշխարհի:
Հուր ասէ և արիւն և մարմն
ծխոյ. հուր սրբիչ որ սրբեացն և
սրբէ զամենեւին հոգին սուրբ. և

Իսկ լուսինն ևս մեծամեծս ցու-
ցանէր . զի ըստ նմանութեան
հայերէն զարիւնն յինքեան 'ի
վերապա ամենեցուն ցուցանէր
արարածոց զիրկութիւն ամենայն
աշխարհաց, որք առնիցեն ինքեան
մտք զայն արիւն՝ իւրեանց ար-
քայութիւն :

Իսկ որ զայս արհամարհիցեն
և ոչ գայցեն յայտլիտի պարգե-
ւարաշխութիւն , լուսինն ցուցա-
նիցէ զմշտաբուզի արիւնն 'ի նոցն
մարմնոց , որ զհամբռն զտանջա-
նայն կորստեանն զանմահ որ
գոհանն գժտիւցն բզկիցէ :

Վասն այսորիկ ասէ , տաց նշ-
շանս յերկինս 'ի վեր և յերկիր 'ի
խոնարհ : Տէր 'ի խոնարհ յերկր
'ի վերայ խաչին , իսկ լուսաւորք
'ի բարձանց քարոզք , ազգ առ-
նեւ ընդ անդերս ամենայն : Ար-
իւն և հուր և մրրիկ ծխոյ : Երկա-
կիք պաշտեցան . մին կենաց ասե-
տիք , և մի արհաւիրք արտառաշ-
եաց . պատուհասից : Արեգամբ
գարձցի 'ի խաւար , և լուսին յար-

նկարեացի Գրիստոս 'ի ձեզ :

ԴԲ. Ա՛յ մանկացուցին զա-
մենայն տիեզերս, վասն այսորիկ
զի առին զգորութիւն այնպիսի՝ որ
հինաւորցն մանկացաւ. որպէս
Արտուածախառնիմաստութիւնն
երգեաց յառաջագոյն . առէ,
գարձցի թագաւոր 'ի մանկու-
թիւն . և գարձան տիեզերք 'ի
մանկութիւն, զի տեսին զուէրն
մանկացեալ :

Անգ. նոր ծնան առաքելաբն
զաշխարհս ամենայն 'ի ջրոյ և
'ի հողոյ . յազեցին հուրք զա-
մենայն ոգ, զի առին հրաման՝ թէ
ամենայն ոգ հուրք յազեցի : Իսաա-
նեցան անքակութեամբ յատուա-
ծութիւնն և լուսաւորեցան . լոյ-
մայլեցուցին և լին զտիեզերս
պարգեւոք :

Զի որ միանգամ 'ի Գրիստոս
մկրտեցան՝ զԳրիստոս զգեցան, և
զհագի նորին լուսոյ յականեն
արգին զնորհան, և նորին ահաղց
նշանօքն հրադեզ զգորութեամբքն
յազել անգել 'ի ներութենէ մե-

կշռեալ ըստ վեց աւուրն առաջնոյ,
յորում լիցին ծնունդք և սերուն-
դք բազմացունդք լինելութեան:
Յորում և փորձութիւնք հան-
գիսի լաւացն՝ դործեսցէ զընդ-
րութիւն հասուցանցն, պարգեւ
առու խոստմանցն ակնկալու-
թեանցն ժողկալութեանց ար-
դարոցն զնեղութեանց, որ և բովք
'ի շարաթեան ամացն աշխատու-
թեանցն. զոր և մարդարէն գտչ-
եաց յամենեւին և ազգեցոյց.
ասէ, հազար ամ յաչո տեառն
իբրև զօր մի զի անցանէ:

Զի յառաջնումն ակիզքն, և
'ի վեցերորդումն՝ նորոգումն, զոր
արար իւրով գալստեամբն, և զէ-
ջրս հոգւոյն պարգեւեաց. և 'ի
ամին հազարի վախճան. վասն
որոյ և յետին կոչի, յորում
միւսանգամ գալոց է. և զեօթ-
ներորդ աւուր խորհուրդ ժամա-
նակի զառանց թուոյն և զառանց
չափոյն զհանգիստն և զպարգեւան
ընդ նմին բերելով 'ի սկզբանն. զի
ինքն իբրու յիշխանութեանս այս

Մարգարեացան զխորհուրդս
 Ծածկեալս , խօսեցան յանկար-
 Ծածկի զամենայն լեզուս , ամենայն
 ազգաց ետուն վերանալ առ հա-
 սարակ յարքայութիւնն : Ընկա-
 լան զյայտնութիւնս անպէտանց ,
 պատմեցին ամենեցուն , յայտնե-
 ցին զխորհուրդն հարսանեացն
 մշանջնաւորաց Աստուածորդ-
 ւոյն , այսինքն յորդեգրութիւնս
 վերանալ . և նովին որդւովն և
 հոգւովն՝ ընդ հոր տւրախ լինել :
 Եղեն կոչնականք կոչել զամե-
 նեանս յաւաքանս մկրտութեան ,
 լուանալ ի յազտոյն ի սատանա-
 յական Ծիոյն . զի զգեցցին զպատ-
 մուճանս լուսեղէնս , և մտցեն
 յուրախութիւնսն հարսանեացն ,
 ուր փեռայն Գրիստոս տւրախ լի-
 նի առ հարսինն , այսինքն՝ առ
 մարմնակիրցան արքայուն . որ ընդ
 Գրիստոսին չարչարեցան , ընդ
 նմին և թագաւորեցեն :

Արդ յայտնեցան հոռեցան
 շնորհք հոգւոյն յամենեպն . զի
 զամենեանս արժանիս արասցէ

'ի միտ զնշանան, զոր ետ յերկինս
'ի վեր և յերկիր 'ի խոնարհ:

Երկնաւորացն այն նշան է, զի
տեւին զորդին Աստուծոյ մար-
գացեալ 'ի վեր յերկինս, և ընդ
նմին զկամարար զմարմնակիցան,
զի իցեն ընդ նմին Թագաւորեալք
և միահոմեալք և միագունգք 'ի
գունդս հրեշտակացն:

Իսկ 'ի յերկիր 'ի խոնարհ այն
նշան է, զի տեւին մարդիկ յերկրի
զմին զնոյն որդին Աստուծոյ խո-
նարհեալ մարգացեալ 'ի վերայ
խաչին, զի հեղուցու զվեր ա-
րիւնն, ուստի և հաւրն վառեալի
յառաքեալն, և գալցեն 'ի լե-
զուս նոցա զամբարք. զի զմեզս
մենայն մարդկան աչրեսցեն բարձ-
րեն 'ի միջոյ: Զի ինքն որդին Աս-
տուծոյ եղև դառն, և մատեա-
հօր իւրում պատարագ հաշտու-
թեան 'ի վերայ խաչին, և միա-
հաղոյն երարձ զմեզս աշխարհի:

Հաւր ասէ և արիւն և մարդի
ծխոյ. հաւր սրբիչ որ սրբեացն և
սրբէ զամենեւին հոգին սուրբ. և

Իսկ լուսինն եւ մեծամեծն ցու-
ցանէր . զի ըստ նմանութեան
հայելոյ զարկնն յինքեան 'ի
վերտաստ ամենեցուն ցուցանէր
արարածոց զխրկութիւն ամենայն
աշխարհաց, որք առնիցեն ինքեան
մազք զայն արկնն՝ խրեանց ար-
քայութիւն :

Իսկ որ զայս արհամարհիցեն
և չչ գայցեն յայտլիտի պարգե-
ւարաշխութիւն , լուսինն ցուցա-
նիցէ զմշտարուղի արկնն 'ի նոցն
մարմնոց , որ զհամարէն՝ զտանջա-
նացն կորստեանն զանմահ որ-
գունան գժտխոցն բզխիցէ :

Վասն այսորիկ ասէ , տայ նը-
շանս յերկինս 'ի վեր և յերկիր 'ի
խոնարհ : Տէր 'ի խոնարհ յերկր
'ի վերայ խաչին , իսկ լուսաւորք
'ի բարձանց քարոզք , ազգ առ-
նելլնդ տեղերս ամենայն : Ար-
իւն և հուր և մրրիկ ծխոյ : Երկու-
իլք պաշտեցան . մին կենաց աւե-
տիք , և մի արհաւիրք սպառնալ-
եաց . պատուհառից : Արեգամբ
գարձցի 'ի խաւար , և լուսին յար-

նկարեացի Բրիտանոս 'ի ձեզ :

ՂԲ . Ա՛յ մանկացուցին զա-
մենայն տիեզերս , վասն այստղիկ
զի առին զգորութիւն այնպիկ ' որ
հինաւորցն մանկացաւ . որպէս
Աստուածախառն իմաստութիւնն
երգեաց յառաջագոյն . առե ,
գարձցի Թագաւոր 'ի մանկու-
թիւն . և գարձան տիեզերք 'ի
մանկութիւն , զի տեսին զուէրն
մանկացեալ :

Անգ . նոր ծնան առաքեալքն
զաշխարհս ամենայն 'ի Զոյ և
'ի Հոգւոյ . յազեցին հաւրք զա-
մենայն ոք , զի առին հրաման ' թէ
ամենայն ոք հաւրք յազեցի : Խառ-
նեցան անքակութեամբ , յաստուա-
ծութիւնն և լուսաւորեցան . բզ-
մալլեցուցին և լցին զտիեզերս
պարգեւօք :

Չի որ միանգամ 'ի Բրիտանոս
մկրտեցան ' զԲրիտանոս զգեցան , և
զհագի նորին լուսոյ յականեմ
արքին զնորհան , և նորին ահաջոյց
նշանօքն հրադէզ զգորութեամբքն
յազել սիւզեւ 'ի ներսութենէ մ .

Թիւն 'ի բարձանց, իբրեւ զքաջ
մշակս ընթացան՝ ընուլ սերմամբ
Աստուածապաշտութեամբ զամե-
նայն լեզուս :

Եղեն ճրագումք լույեալք՝
իբրեւ 'ի վերայ աշտանակի, այս.
ինքն 'ի վերայ խաչին . և նորուն
զօրութեամբ ճառադայթիցն լու-
սաւորեցին զտիեզերս . հալածե-
ցին զմթութիւն խաւարին յամե-
նայն մարդկանէ, զի արասցն
զնոսա ընդանիս Աստուածակա-
ծիրոյն :

Սփռեցան ընդ տիեզերս՝ լինել
քարոյք ճշմարտութեանն . զի
ոչ գոյ արգել և ոչ խափր, ոչ
հրէի և ոչ հեթանոսի, ոչ Ծա-
ռայի և ոչ տեառն, ոչ առն և
ոչ կնոջ . զի ամենեքեան մի իցն
'ի Քրիստոս :

Եւ բազումք 'ի հրէական ազ-
գին, նոքին իսկ բուն առաքեալք՝
ժիւնքն հաստատուիք, և բազումք
'ի հեթանոսաց, զնոցին օրինակ
յանձինս իւրեանց առեալ բազ-
մեալ բերեին : Բազում ազատք :

տրանց, այլ և ՚ի ձեռն կանանց
սրբոց քարոզեցաւ աւետարանն
կենդանութեան ընդ տիեզերս ա-
մենայն . զի և կանայք օրհնեցան
վասն կուսածին ծննդեանն որ ՚ի
նոցանէն :

Արդ բուն առաքեալքն յիւնքն
ամուլքն , որ խօսեցան զամենայն
լեզուս՝ ելին ընդ տիեզերս , Քի-
ճակեցան , բաժանեցին զաղբ
ամենայն . զորս առաքեալս և ես
նոցա իշխանութիւն՝ առնելնշան
և զօրութիւնս արուեստից , զՔի-
ռեալս յարուցանել , զհիւանդս
բժշկել , զախտաժէտս ողջացու-
ցանել , զկազս գնացուցանել ,
զկոյրս բանալ , զխուլս ՚ի բան
գարձուցանել , և տալ համբոյ
խօսել , և զգորտս սրբել , և զս-
մենայն ցաւ և զլիութիւն հալու-
ծել . զքեւս թշնամիս մարդկու-
թեանս փախուցանել , և զառա-
նայ պահակ մեզաց մալորութեմ
մարդկութեան կոխան առնել .
զամենայն որ Սատուած պաշտու-
թեան ծանօթս կացուցանել :

կոյն ճգնութեանցն, զի մի օր
վարձուցն փոխանակ, բանութի
համբերութեամբ ըմբռնեացին
յանձինս իւրեանց զարքայաւ-
թիւնն Արտուծոյ մարտիւ պատե-
րազմաց իբրեւ զքաջ նահապետաց,
զգեցեալ յանձինս իւրեանց զհա-
ւատան և զսէր իբրեւ զհազո ամբու-
թեան, յորում ոչ կարեն գործել
նենպութեան նեղք բանասերկա-
թշնամւոյն, եգեալ զյոյս փրկու-
թեան իբրեւ զպաղատարան մի (Թար-
և գիմեպք ընդ տիեզերս՝ ըս-
տաւորեցին զազգոս ամենայն :

Առաւել ևս զօրինակս տուեալ
համբերութեանցն, և այլոցն ևս
տային (Թղթովք՝ զառաջնոցն վար-
սին իբրեւ կազապար արկանէին,
Թե՛ օրինակ առէք և զքաղաք զեր-
կայնմութիւն մարգարեիցն, որք
խօսեցան յանուն տեսան. Թե՛
զհամբերութիւն Յովսէփ ըստ-
բութ, և զկատարումն տեսան
տեսէք :

Զի և տերն զնայն եցոյց նոցա
զհամբերութիւնն . Թե՛ երանի

Եւ այսպէս սփռեալ ընդ տիե-
զերս՝ բաժանեցան յամենայն լե-
զուս . որոց վկայեալ եկքն հրէ-
այքն յամենայն կողմանց, թէ
լսեմք մեք յիւրաքանչիւր բարդա-
ռոց . որք ժողովեալ տեսին զա-
ռաքեալսն 'ի միոջ վայրի, յառաջ
քան զսփռելնոցա ընդ ամենայն
տիեզերս :

Արդ ոմանք զիւրեանց հրէա-
կան կողմն առեալ վարդապետե-
ցին . իսկ այլք սփռեցան ընդ տիե-
զերս . ոմանք 'ի Մարս, և ոմանք
'ի Պարթեւս, ոմանք 'ի Խուժաս-
տան, և ոմանք 'ի Միջագետս .
ոմն 'ի կողմանս Գամրաց, ոմն 'ի
Պոնտոս, ոմն յԱսիա, ոմն 'ի
Փոխւգիայ, ոմն 'ի Պանփիւղիայ,
ոմն յԵգիպտոս, և ոմն յաշխարհ
հնդկաց . ոմն 'ի կողմն Լիբանցուց
ոմն 'ի կողմն Վիւրենացուց, ոմն
'ի կողմն Դաղմատացուց, ոմն 'ի
կողմն Սպանիացուց, ոմն 'ի կողմն
Ազովտայ, ոմն 'ի կողմն Թրակիայ,
ոմն 'ի կողմն Լակոնիայ, ոմն 'ի
Կապադովկիայ, ոմն 'ի Բիւլթա-

աւանդութիւնն Բրիտանի, լինել
ժառանգորդ Արտուժոյ, և ժա,
աւանդակից Բրիտանի :

Այսպէս զգրացուցեալ զնոսա
'ի խորհուրդս կամաց իւրաց՝
յուսովն նոցա 'ի Բրիտանա . զոր
ի դուք լուարուք և հաւատասցիք
փրկութեան աւետարանին ճշ-
մարտութեամբ ձերով, յոր հա-
ւատասցիք և մկրտեսցիք 'ի հոգին
աւետեաց սրբութեան . որ է
ինքն գրաւական ժառանգութիւն
մերոյ, 'ի փրկութիւն նաւաճու-
թեան 'ի գովեալ փառաց նորա :

Ապա ընթացան ընդ ամեղեքս
ամենայն մինչև 'ի Ծագս երկրի, թ
առնել զքարոզութիւն բանին կե-
նաց : Անդ և զօրք հրեշտակացն և
հոգեղինացն և հրեղինացն առ 'ի
միութարութիւն առաքելոցն դու
մարեալ . և բանից ընդել և ճա-
նապարհաց և բանասմուտ կա-
պանացն, ուստի և շնորհօք Ար-
տուժոյ կորդեալ զառաքեալն,
Ճանաչէին : Եւ առաջնորդեալ
հրամանակամբ հոգւոյն որոց

գումարեցոյ ընդ ամենայն կողմանս որ 'ի ներքոյ երկնից, ամենայն նշանօք և արուեստիւք և շնորհազործ զօրութեամբ, ազգարարեալ ըստ իւրաքանչիւր մասին. և զբանն կենաց հնչեցուցեալ, և միանգամայն Բրիստոսա, Ժանօթս և յարութիւնական յատմն ծաղկեցուցեալ. քանզի սոցուն 'ի շնորհազարգ բանիցն և 'ի գործոցն յայտնի է իւրաքանչիւր սահմանադրութիւն հրամանաւ հոգւոյն սրբոյ միջանկեալ: Զոր և Պօղոսի խկ նշանակեալ, Թէ յԵրուսաղէմէ մինչև 'ի Լիւբիկիայ ինձ եհաս լի առնել զաւետարանն Սատուծոյ. և գարձեալ Թէ որ կարգեաց զՊետրոս 'ի Թլխատութիւնն, զորացոյց և զի 'ի հեթանոսս:

Արոյ և Սատուածադիր Ժամն նախն մերձեալ կայր ամենայն ումէք Բրիստոսատուր վերելութեն հասեալ. որպէս և Պօղոս 'ի յԱթէնս պատասխանատու եղեալ, Թէ զԺամանակն անգիտութեան

ընտել մարգարէիւքն յարուցեալք
զառաւելազոյնն հալցեր . որով
ասէն , եթէ յազեալ եմ արգ
զոհիւք ձերովք . ե թէ՛ ոչ վասն
պատարագաց քոց կշտարմեմ ըզ-
քեզ . այլ մասն Սատուծոյ պա-
տարագ . օրհնութեան : Եւ թէ՛
զննչ խնդրե 'ի քեմ թէր ո՛ մարգ ,
բայց առնել իրաւունս ե արգա-
րութիւն , ե պատրաստել զնի
տեառն երթալոյ :

Նոյն կանոն ե առաքելովքն
պաշտեցան , քանզի միայն Ար-
արուծոյ օրէնք ե օրինապատառն
առաջին ե երկրորդն ճանաչեր :
Զոր օրինակ տեառն յայտ արա-
րեալ ասելովն , յայտնի է բանն
ճշմարիտ . զի այլ է որ թերմանե ,
ե այլ է որ հնձէ . ես առաքելոյն
զնեզ հնձել՝ զոր գուք ոչ վաստա-
կեցիք . այլք վաստակեցին , ե
գուք 'ի վաստակս նոցա մտեք . զի
որ թերմանեն ե որ հնձեն , առ-
հարարակ ցնծացեն :

Այլ նոքա տեղեկացեալ էին
արուեստի քարոզութեան յամե-

նութեանն հասեալքն՝ ՚ի խոր-
հրդոցն հոգւոյն սրբոյ յիշատա-
կէլ զԱստուածախօս զԱստուա-
ծապատում զաւետաբեր վար-
դապետութիւն միածնին Աս-
տուծոյ, զի դրով կարգեալ հաս-
տատեացեն ամենայն ողջաց և
յաւիտեանց եկեղոց ՚ի ներքոյ
երկնից, առ ՚ի լուսաւոր առնե-
լոյ զամենայն մարդ որ դալոց է
յաշխարհ: Մանաւանդ թէ աղգե-
ցութեամբ հոգւոյն շարժեալք՝
յառաջի եղեալն յաջողեացեն:
Վասն որոյ յուսուցանելն իսկնշա-
նակեաց աշակերտացն սրբոց փր-
կիչն ամենեցուն ասելով, թէ ևս
բազում ինչ ունիմ ասել ձեզ
այլ ոչ կարէք հանդարտել այժ-
միկ. յորժամ եկեացէ հոգին ճշ-
մարտութեան, առաջնորդեացէ
ձեզ ամենայն ճշմարտութեամբ:

Ահնարկեաց և վասն կենդա-
նատուր աւետարանին իւրոյ, թէ
քարոզեցի աւետարանս արքայու-
թեան ընդ ամենայն տիեզերս, ՚ի
վկայութիւն ամենայն հեթանո-

սաց, և ասքա եկեացէ կատարած :
 Բանդի և առաքելոցն վկայիցն նո-
 րին ճշմարտութեան՝ առեալ 'ի
 սուրբ ասեապարանէ և 'ի մարդո-
 րէական գրոց՝ թուլթո հոգեպա-
 տումն առաքելախօսս ծաղկեցու-
 ցեալ . զի կանոնք մշտնջենա-
 կարգք աշակերտելոցն պահելցեն .
 մանաւանդ հայեցեալ ես 'ի կա-
 թարումն եկեղեցեացն՝ յաճա-
 խէին այնուհետե զառաքելո-
 գոյնսն բարբառելով : Որպէս և
 Պօղոսի յայտ արարեալ ասէ . զի
 մատուցիւնն խօսիմք ընդ կա-
 տարեալս . զիմատուցիւնն ոչ
 զաշխարհիս այսորիկ, և ոչ զիշխո-
 նաց աշխարհիս այսորիկ զեապա-
 նելոցն . այլ խօսիմք զԱստուծոյ
 իմատուցիւնն ծածուկ խորհր-
 քով, զոր յազաջ քան զյաւի-
 տանս սահմանեաց Աստուած 'ի
 փառս մեր . զոր ոչ դք յիշխանաց
 աշխարհիս այսորիկ ծանեալ . զի
 եթէ էր ծանուցեալ՝ ոչ արգ-
 իօք զտէրն փառաց 'ի խաչ հա-
 նէին : իմատուցեալմբն լուսա-

ւորեալք և զարդարեալք էին . ա-
սելովն , թէ մեք ոչ զոգի աշ-
խարհիս այսորիկ առաք , այլ ըզ-
հոգին որ յԱստուծոյն . զի նո-
վաւ ծանեաք զայն՝ որ յԱստու-
ծոյ շնորհեցաւ մեզ :

Եւ արդ առեալ հոգելից և հո-
գէմուխ Աստուածատեսացն զԱս-
տուածատուր աւետիսն , և դրով
հաստատեալ , և զմի աւանդու-
թիւն՝ չորս աւետարանս սահմա-
նեալ . ոչ օտարապոյնս 'ի միմեանց
արուեստախօսեալ , այլ ամենա-
գէտ հոգւովն Աստուծոյ՝ զմիա-
ւոր ճշմարտութիւն հրամանացն
Քրիստոսի պատմել . զոր յառա-
ջակարգ մարդարէսն է տեսանել :
Չի զոր մեծին Մովսէսի յառա-
ջագոյն շնորհօքն հոգւոյն զլինե-
լոցն առակախօսեալ , զնոյն հո-
գէպատում բարբառովն և զկնի ե-
կեղոցն մարդարէիցն երկրորդեալ .
որովք երեւեալ ամենապարզեւ
հոգւոյն զօրութիւն :

ՂԻ . ՀԱՄԱՐԱՐԶԵԱԼ այնու-
հետեւ թեւովք հոգւոյն աւետա-

գւոյ, և միաբուն և Աստուածա-
կից պատուին, և ամենակար զո-
րութեան նորին :

Քանզի յառաջագոյն իսկ Աս-
տուածագէտս յարդարեաց բիւ-
րասպատիկ պքանչելեզքն ամենա-
տերն-Քրիստոս զսիրելի աշակերտ
արն իւր. զի և գեղոյ և կերպարա-
նաց և միասնական բնութեանն
երկից անձանցն կատարելոց՝ մեր-
ձաւորք և ծանօթք իցեն : Զի ոչ
եթէ իւրեանց կարճահաս իմաս-
տութեամբն հասեալք չքնադ
գիտութեանն Աստուծոյ, այլ
նորին իսկ մարդասէրն Աստուծոյ
յայտ արարեալ յերկնից, թէ գա-
ն որդի իմ սիրելի՝ գմա լուիջիք :

Զոր և Պետրոսի վկայեալ ի
կաթողիկէին իւրում, թէ ոչ
պաճուճեալ ինչ առասպելաց ըզ-
հեռ երթեալ, ցուցաք ձեզ զտե-
առն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի
ղգորութիւն և զգալուստն. այլ
մեզէն եղեալ ականատեսք նորա
մեծութեանն : Քանզի առեալ
Յաստուծոյ և ի Հօրէ զյիւսուս և

զպատիւ, եկեալ այնպիսի բար-
բառոյ 'ի մեծ վայելչութեան փա-
ռաց անտի, թէ դա է որդի իմ
սիրելի՝ ընդ որ հաճեցայ. և զայս
բարբառ մեք իսկ լուար եկեալ
յերկնից՝ որք ընդ նմա իսկ էաք 'ի
սուրբ լերինն:

Նոյնպէս և որդին եկեալ մա-
տուցանէ առ հօրն գիտութիւն.
Թէ եկի ճշ զիմ՝ կամն կատարել,
այլ զկամն հօր իմոյ որ առա-
քեացն զիս: Եւ յորդագոյն նշա-
նակելով 'ի վարդապետելն իւ-
րում, զփառած հօրն բարձրացու-
ցանէ. յայտ արարեալ զմիասնա-
կան կամացն, թէ զբանս զոր ես
խօսիմ ընդ ձեզ՝ ոչ եթէ յանձնէ
ինչ խօսիմ, այլ հայրն որ յիս
բնակեալ է՝ նոյն գործէ զգործն:

Նոյնպէս և վասն հոգւոյն արդոյ
ասէ, թէ հոգին ճշմարտութեան
առաջնորդեսցէ ձեզ ամենայն
ճշմարտութեամբ. զի ճշ եթէ
յանձնէ ինչ խօսեսցի, այլ զոր
լսիցէ՝ խօսեսցի, և զգալոցն պատ-
մեսցէ ձեզ. նա զիս փառաւորես.

ցէ՛ զի յիմէ անտի առնուցու , և
պատմեսցէ ձեզ . զամենայն ինչ
զոր ունի հայր՝ իմ է . վասն այնո-
րիկ ասացի, թէ յիմէ անտի առ-
նուցու , և պատմեսցէ :

Տե՛ս զմիաբանութիւնն զմիա-
կամութիւնն զմիաւորական ճիշ-
մարտութեանն . և տե՛ս զիմօր
լուսաւորեաց զգոյութիւնն երից
անձանցն հաւաստի . ասէ , եթէ
ոչ յանձնէ ինչ խօսեսցի հոգին
սուրբ . քանզի յիմէ անտի առ-
նուցու , և պատմեսցէ ձեզ . զի
զամենայն ինչ զոր ունի հայր՝ իմ
է : Տե՛ս զհայրն կատարեալ , և
զՅոգին Ճշմարիտ , և զհոգին հա-
ւաստի :

Նշանակեաց և զանորոշական և
զմիաբուն Աստուածական զօրու-
թեանն պայման ասելովն , ելի 'ի
հօրէ և եկի յաշխարհ : Նոյնպէս
և վասն Ճշմարիտ հոգւոյն , թէ
հոգին Ճշմարտութեան՝ որ 'ի հօ-
րէ ելանէ :

Տայ վճիռ և վասն միաւորու-
թեան միասնական Երրորդու-

բիտ հոգւոյն է իմանալ յասելոյն,
 Թէ հոգին ճշմարտութեան որ 'ի
 հօրէ ելանէ . ելանէ և ոչ բաժա-
 նի, և բոլիս և ոչ սպառի . և միան-
 ցամայն զճշմարտագոյնս զմիա-
 պէս զմիակշիռն ասէ . Թէ ես 'ի
 հայր, և հայր յիս . և որ ետես
 զիս՝ ետես զհայր իմ :

Քանզի ոչ եթէ սահմանք ինչ
 զԱստուածականն բովանդակի-
 ցեն, Թէ հայր յերկինս, և միածին
 որդին և ճշմարիտ հոգին յերկրի .
 որով լի է ամենայն, և է յամե-
 նայնի, և 'ի վերայ ամենայնի :
 Վասն այսր ամենայնի Աստուա-
 ծախօսեալ և վարդապետեալ աշա-
 կերտացն իւրոց, հրաւիրէ յառաջ
 նորդութիւն հոգւոյն որդոյ՝ յորս
 և ասէր իսկ, Թէ ես բազում ինչ
 ունիմ ասել ձեզ, այլ ոչ կարէք
 հանգարտել այժմիկ . բայց յոր-
 ժամ եկեսցէ հոգին ճշմարտու-
 թեան՝ յիշեցուցէ ձեզ, և առաջ
 նորդեսցէ ձեզ ամենայն ճշմար-
 տութեամբ : Վասն որոյ և Պետ-
 րոս իսկ նշանակեաց առնուզ զհօ-

Նութենէն տեսան մերոյ Յի-
սուհի Քրիստոսի. զոր և ականա-
տես եղեալ պարծի՝ թէ զտէր
Յիսուս Քրիստոս տեսի աչք ի-
մովք :

Բայց թէպէտ և այսպէս բար-
ձրաստութեւ և սպայծառանշան ա-
ռաքեցաւ ՚ի Քրիստոսէ, տայ հնա-
զանգու-թիւն և երկոտասանիցն .
գրեալ Կտրնթացւոցն, զի ես ձեզ
զայն նախ աւանդեցի՝ զոր և եսն
ընկալայ :

Նոյնպէս և Եբրայականացն ,
թէ մեք զհարգ-աստեացուք հեղ-
հացեալքս յայնպիսի փրկութիւն ,
որ սկիզբն առ խօսելոյ ՚ի տեսունէ,
և ՚ի ձեռն այնոցիկ որ լուանն՝ ՚ի
մեզ հաստատեցաւ : Որովք յայտ-
նի է եթէ միոյ զբոլութեանն շնորհ-
քն զամենեւեան լուսաւորեալ
առ ՚ի վկայութիւն միոյ ճշմարտ-
ութեանն զարթուցանէին . քան
զի և տէ Գօգոս, թէ ամենեքին
մեք զմի հոգի արքայք :

Որով բարձրաստուումս և երկ-
նաբարձրագոյնս սկսան հռչա-

Աստուած էր Բանն : Արդէս և
 Քրիստոս ասաց, թէ զոր ունի
 հալը՝ ունիմ ես : Դարձեալ և
 Յովհաննէս 'ի թղթին իւրում
 ասէ, թէ նա է Ճշարիտ Աստուած :
 Նոյնպէս և Պօղոս, թէ յերեւել
 փառաց մեծին Աստուծոյ և փրկի
 չին մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի, որ
 եգ զանձն իւր վասն մեր :

Արդ միով միաբանութեամբ և
 ինքնայօժար մերովք իսկ կամօք
 հասցուք մէք հաւատոց և գիտու-
 թեան որդւոյն Աստուծոյ, յայր
 կատարեալ 'ի ջափ հասակի կա-
 տարմանն Քրիստոսի : Քան-
 ղի առեալ վարդապետութիւնն
 Քրիստոսի՝ առ 'ի բազմաց ունկն-
 գրութիւն հայի. որով հրամանաւ
 զամենայն ազգս երկրի՝ ընդ ան-
 զջական վարդապետութեամբն
 նուիրեաց ասելովն. թէ ելէ՛ք ընդ
 ամենայն հեթանոսս՝ աշակերտե-
 ցէ՛ք և մկրտեցէ՛ք զնոսս յանուն
 Հոր և Արդւոյ և Հոգւոյն սրբոյ :
 Առաւել առ 'ի բազմաց տէնկա-
 լութեամբն կամի երեւեցուցաւ

ներկա պիտաւոր գաղութան իւր :
որպէս թէ վասն երկայնմատութե
համբերութեան և յուսալից ապա
ռելոցն կայցէ երեւել : Այոպիտի
ինչ է իմանալ և զառաջին գա
լութան Քրիստոսի, և զէջս Ար
տուածեղէն հոգւոյն 'ի տաճե
րորդում աւուրն 'ի սենտակոս
տէից տօնին :

Քանզի ոչ եթէ օթեվանք ինչ
պիտոյ էին ծախել միածնի որ
դւոյն Աստուծոյ յելս բարձրու
թեանն երկնից, և կամ սուրբ
հոգւոյն իջանելով 'ի ժողովս Ե
ռաքելոցն, որով երկինք և երկի
լի են : այլ այնպէս կամեցաւ
մարդասէրն Աստուած, որպէս
թէ տաան աւուրց ակնկալութիւն
առաքելոցն 'ի վերնատանն, կոչե
ցէ զպարգեւաբեր հագին՝ զմի
թափէն ումնեցուն :

Եւ ամենայն ուրեք պատճառ
ինչ 'ի մարդիկ հարկունէ զիւրոյ
բարերարութեանն. զի վասն զիոյ
պատճառանայ աստի 'ի վեր ըն
ծայելոյ, անչափ բարեաց պատ

լատական հատուցանող գասանի-
քի։ Եւ զինչ իսկարգարե տնչափ
և անհասական քան զայն կայցէ ,
յորժամ յերկնից փառօք հօր
գայցէ . և առաջի ամենայն հրեշ-
տակագուհի զօրուն զձեռանէ
առեալ զիւրոյն սիրելեացն՝ առ
ինքն հանեալ տանիցի . յորում
Աստուածեղէն բնութեանն զան-
բաւական զկեանսն՝ միասնական
վայելեցուցանէ :

Քանզի ապէնիազն Աստուած
վայրակեաց բնութեանն և կա-
նանաւոր ասհմանացն , բնակու-
թիւն Աստուածամուտ սքանչելի
վասն իւրոյն սիրելեաց զարքայու-
թիւնն յարգարէ . յորում միա-
կեաց վայելութիւն ամենայն ար-
ժանաւոր բանաւորացն , հոգեղի-
նացն և մարմնականացն , առ ին-
քեան պատրաստեալ զեռեղեցիք :

Վասն ուրոյ ամենափրկիչն տալիս
աւետիս աշակերտացն և քաջա-
լերէր , թէ ուր եսն իցեմ , և գուք
անդ իցէք , և յամենայն ժամ
զիմ զփառան տեսանիցէք : Բայց

ԱԳԱԹԱՆԴԵՂՈՍ

ԴԱՐՁ ՓՐԿՈՒԹԵԱՆ ԱՇԽԱՐՀԻՍ
ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԸՆԴ ՁԵՌՆ ԱՌՆ
ՍՐԲՈՅ ՆԱՀԱՑԱԿԻ :

ԶԹ. **Լ**ՍԴ եկայք եղբարք,
զօդուան վանն հասարակաց շի-
նուլթեանն փուլթասցուք. զի և 'ի
ձէնջ պատուհապք վերասցին, և
լիցի 'ի խառվութենէդ հասելոյ
վաղվաղակի խաղաղութիւն, և 'ի
գերեալ մոլորութեանցն դարձ
փրկութեան: Այլ ես զամենայն
պատգամս Աստուածութեանն
կարգեցի և եդի 'ի լսելիս ձեր
առ հասարակ. ոչ թադուցի զօ-
դուան խկջանցն մինչև վանն
վախճանին. զամենայն պատմե-
ցաք ձեզ:

նախնայական , խոնարհութեամբն ,
հնազանդութեամբն հաւատաց . և
կրօնաւորել ձեզ պահովք , անկել
'ի տիրառ և առնուլ 'ի միտ . արեւել
զկամացն խորհուրդս , և արժանի
լինել լուսոյման մկրտութեան
սրբութեանն . և արդոցդ մատին
Ժառանգութեան լուսոյն վիճա .
կին հատանել , և պարծանաց խա-
չին՝ որ կորուսեցոցն յիմարու-
թիւն է , և ձեզ որ դաւայքդ՝ ի
մատուցութիւն և զօրութիւն և
փրկութիւն Աստուծոյ է :

Որ 'ի յորդէգրութիւն արժա-
նի արասցէ Աստուածութեանն ,
ջնջել զմեղս ձեր , և լնդունել
զմեան պտակի օրէոցն որ առ ձեզ
են : Զի դուք լինք փառաբանիչ
Աստուածութեանն , դասուցն
փառաբանչացն հազարգեալք 'ի
կցորդութի օրհնութեամբն հոգ-
ւոյն տրոյ . և արժանի լինք
դուք զխորհուրդն Աստուածու-
թեանն առնուլ :

Զի լուսացեալ իցէք 'ի յազոոյ
սատանայի , և նա ձերոց ստիցն

յարկացն՝ զոր սոցա շինիցէք աստ ,
պատրաստեցեն ձեզ զյարկա լու-
սեղէնս յարջայութեանն երկնից .
որումակն ունիմք հասանել բա-
րեխօսութեամբ սրբոց , 'ի նոյն
Ժողով միաբանութեան յար-
ջայութեանն Քրիստոսի : Զի
նոքա են փառք և զօրութիւն և
պատիւ յաւիտեանս յաւիտենից .
ամէն :

Ծ . Եւ զայս ասացեալ՝ արձա-
կեաց զամբոխն . բայց թագաւորն
և մեծամեծքն ոչ երբեք մեկնէին
'ի նմանէ , զի հարուածեալք , և
զցայգ և զցերեկ օթեմանք առ
նմա լինէին 'ի մէջ աղւտյն . առ
գուրս հնձանին էին օթեմանք
նոցա . զքեցեալքուրձ , և նստեալ
'ի վերայ մոխրոյ , և պահեալ լի-
նէին պահս աւուրտ վաթսուս և
վեց :

Եւ այսպէս երանելին Գրի-
գորիոս անհանգիստ անդադար
զցայգ և զցերեկ ոչ դադարէր
երբէք աւուրս վաթսուս և հինգ ,
խօսել խրատել և ուսուցանել և

վարութիւնն իւրովն. հանգերձ վե-
կայութեամբն, զմի մի ոք 'ի նո-
ցանէ տռանձինն յականէ ծա-
նուցանէր. և նոցին յԱտուծոյ
ասացելովքն՝ կորցեալս յարմա,
բեալս ընծայեցուցանէր զամենայն
ասացեալ զպատգամն հոգւոյն
սրբոյ, և 'ի նմին զմեկնութիւն
նորուն հանգերձել զբեաց նո-
րին զօրութեամբն:

Իսկ նոքա ժողովեալ կու-
տեալ անթիւ մարդկանն, զմի
միամբք գլուխեալ խնճոյս կա-
ցուցանէին՝ ունկնդրութեան վար-
դապետութեանն մատուցանել
զլսելիս. բազմութիւնք անհունք
անչափութեամբք անհնարին շա-
տութեամբք ժողովեալ 'ի հռչա-
կէն, տեսանել և լսել զանալայման
սքանչելիս Ատուածութեանն:

Ժողովեալք յիւրաքանչիւր գա-
ւառաց արք և կանայք և մանկը-
տի, ահաբեկեալք յահէն զօրու-
թեանց Արարչութեանն, լինէին
հնազանդեալք, և ունէին իհա-
ւատս. ճեպէին առ ցուցադան

մարմինքն, և ընդ անդամ՝ ոսկե,
 րացն բուսեալ էր խողանստե
 իբրև մեծամեծ վարազաց վայ-
 րենեաց . և եղևգունք ծայրից
 մատանցն ոտիցն և ձեռացն՝ կըճ-
 ղակեալք էին իբրև զգետնաբիր
 տրմատակեր կնճթացն : Նաև
 ալատկեր երեսացն գիմացն շք-
 րեալ էր 'ի ալատկեր և 'ի կնճիթ
 գոճանացն յեղեգան ընակելոցն՝
 իբրև յիւրոյ 'ի գաղանամիտ բա-
 րուցն ընուծենէ և վարուց, 'ի
 թագաւորութեանն շքոյ սաստ-
 կութենէ անկեալ, շքեալ 'ի տե-
 սիլ նմանեալ անասուն գաղա-
 նացն . և շքէր 'ի մէջ գաղանացն
 'ի ներքոյ եղեգանն՝ կորուսեալ
 'ի միջոյ մարդկանէ :

Իբրև եկն եհառ ելեալ 'ի
 քանդէ վիրապին խոստովանողն
 Քրիստոսի Գրիգորիոս, հասանէր
 'ի տեղի վկայեցելոցն՝ իբրև 'ի
 տեսչութենէն Աստուծոյ, 'ի մի
 վայր ամենեքեան ժողովէին . այ-
 սամտեալք ամենեքին, 'ի տեղին
 հասեալք յայտնեցան : Եւ թա-

գաւորն խողացեալ մեծաձայն
ճչել, գնչել, հնչել, բոխոհելով
փրփրացեալ, գիգէալ զինճթա-
կերպ երեսօքն, լեալ 'ի նմանու-
թիւն չորքոտանւոյ, ընթացեալ
յեղեգանքնակերամ գաղանացն
'ի միջոյ՝ հասանէր յայն տեղին :

Իսկ երանելին Գրիգորիոս յա-
ղօթա կացեալ, խնդրէր յամենա-
պարգեւէն Աստուծոյ առ մի
նուագ՝ իջ զկերպարանացն հար-
ուածելոցն առողջութիւն, այլ
զմտացն ունկնդրութիւն վարդա-
պետութեանն զգառաութիւն,
առնուլ 'ի միտ զասացեալն Աստ-
ուծոյ պատգամացն : Եւ լեալ
բժշկութիւն այսչափ միայն, քով
լսել, և 'ի միտ առնուլ, և համար
ձակ խօսել : Եւ մինչև 'ի վաթսոս
և վեց օրն զաւուրս վարդապետու-
թեանն՝ 'ի նոյն կայր կերպարանա-
այլ ձորձապատեալ կայր պատա-
տեալ 'ի մէջ բազմամբոխ աշխար-
հաժողով հրապարակացն կուտե-
լոյ 'ի մարգկան միջի :

Իբրեւ սկսան թաւալել ունկա-

ԶԵՆ առաջի նորա և խնդրել բժշ-
 քութիւնն, քանզի թագաւորին
 զատեալ էր կերպարանն 'ի մարգ-
 ևային բնութենէ ձաղաժանտի
 ատելեամբն, բայց միայն 'ի բանի-
 մաց խօսարանացն և 'ի շտեղծոյն :
 Իսկ նա յետ աղաչանացն ար-
 տեալ պատասխանի ասէ ցոտս .
 Թէ և ես ընդ ձեզ իբրեւ զմի 'ի
 ձէնջ խնդրեցից զձեր օգուան, և
 զուրք սրտի մտօք խնդրեցէք զձեր
 քօշկութիւնն, մարգասէր Աստ-
 ուածութիւնն ողորմեացի ձեզ :
 Բայց փութացարուք շինեցէք
 զվիայարանսն, զի հանգուացուք
 զվիայսս Աստուծոյ. զի և սորա
 զձեզ հանգուացեն 'ի տանջա-
 նաց պատուհասիցդ. և ապրեալք
 յահագին և 'ի դառն պատրաս-
 տեալ հանգերձեալ խոտացեալ
 դատաստանացն, և արժանի լի-
 ջիք արքայութեանն Քրիստոսի :
 Իսկ նոցա խնդրեալ զի փութով
 հրամայեցէ, որպէս և կամեացի
 զինչ և կամիցի առնել : Իսկ նո-
 րա տեսիլ պատմեալ նոցա ասէ :

ՃԲ. ԱՐԴ եկեղեցի պատմեացուք
 ձեզ եղբարք զցուցական պիտոյն
 Արարչութեանն առ ձեզ, որ ինչ
 երեւեցաւ տհաւորութիւն տես-
 լեանն. Աստուածութեանն խո-
 նարհեալ առ սուրբ վկայս իւր,
 և սոցա զանհամեմատ բարձրու-
 թիւն՝ յանպատում վերացեալ
 յանդուգականութիւն արքայու-
 թեան երկնից:

Արդ զլինելոցն ընդ ձեզ զկե-
 ցուցարեք տուչութիւն շնորհելոյ
 երեւեալ ինձ տեսիլ Աստուածա-
 կերպ պքան չեղի անպատում, զորոյ
 փոքր՝ ի չափէ առ ի զհանգամանս:

Արդ ի հասարակել ի գիշերիս
 յայսմիկ, զի խոնջեալ գուք ի քուն
 լեալ էիք ի ծանրութենէ աշխա-
 տութեան ի տքնութենէ անտի,
 և ես գեռ ի զարթման հարեալ
 էի, մտախորհ կայի վասն յան-
 կարծատա գիպելոյ տնքնին պքան.
 չեղեացս ողորմութեան Աստուա-
 ծութեանն այլ առնելոյ ձեզ,
 արկանելոյ զձեզ ի բովս խրատու-
 հանձարոյ գիտութեան Աստուա-

Ծառէն վարդապետութեանն :
 Չմտաւ ամէի ե զսէր վկայիցն
 առ սիրեցեալ Արարչութիւնն ,
 ե զփոխարէն գարձուածսն անպա-
 տումնն պատրաստեալս նոցա ,
 թէ որպիսիք իցեն :

Յանկարծակի եղեալ ձայն
 սաստկութեան , բրժիժն որոտ-
 ման , տհաւոր թնդիւն , իբրեւ զձայն
 եռանդան կուտակելոյ ծովու
 ալեաց խռովութեան : Եւ բացաւ
 խորանաշէն յարկն հաստատու-
 թեան երկնից . ե իջեալ այր մի 'ի
 կերպարանս լուսոյ , կոչեաց զա-
 նուն իմ ե ասէ , Գրիգորիոս . ե
 իմ նայեցեալ տեօի զկերպարանս
 նորա , զարհուրեալ գողացեալ
 յերկիր կործանեցայ : Եւ ասէ
 ջիւ . նայեաց դու 'ի վեր , ե տես
 զսքանչելիս զոր ցուցանեմ քեզ :

Եւ իմ նայեցեալ տեօի բա-
 ջեալ զհաստատութիւն երկնից , ե
 զջուրսն որ 'ի վերայ նորա՝ ըստ
 հաստատութեանն պատահելոյ ,
 զի ըստ նմանութեան ձորոց իբրեւ
 փխտարս լերանց՝ յայսկայս յայն .

կոյս բաժանեալ գիշեալ կային
անբաւութիւնք, անկշռութեան
տկան տեսանելոյ: Եւ լոյս հո-
տեալ վերուստ 'ի վայր մինչև յեր-
կիր հասանէր. և ընդ լուսոյն՝
զորք անշափք լուսեղէնք երկեթե-
ւեանք 'ի տեօի մարդկան, և թիգ
իրեւ զհաւր:

Եւ ըստ նմանութեան մանրա-
մաղ փռչալ հիւղելի, որ 'ի ժամա
նակս արեգականակեղ գարնացնալ
ըստ պատահանացն կամ լոյսան.
ցոյց երգոցն 'ի նշոյլն խաղապե
բաղմութեան մանրամաղ փռչին,
հոյնակեա և զորք ընդ լուսոյն լին
դաւխտարեւա ամենայն, և ա.
ռաջն ջիւղիեալ յառաջանալ
լուսոյն, և զորք ընդ նմին:

Եւ մի ահաւոր տեօիլ մարդոյ
բարձր և ահեղ՝ որ զառաջն ունեղ
և գէջն 'ի վերուստ մինչև 'ի խո.
նարհ առաջապահ յառաջեալ,
և 'ի ձեռինն խորում ուռն մի մեծ
ոսկի. և այն ամենայն զհետ խաղա-
ցեալ գայր: Ինքն սրացեալ խոյա-
ցեալ գայր՝ ըստ նմանութեան ա.

բազմութեւ արծուոյ . և եկն էջ
եհաս մինչև 'ի մօտ յատակս երկրիս
'ի շինամէջ քաղաքին , և բախեաց
զլծանձրութի լայնատարած գետ
նոյ . և մեծ և անչափ դրնդիւնքն
հնչեցին 'ի սանդարամեան անդն
գոց . և ամինայն երկիր յերեւե-
լիս յական տեսանե լեաց բաւա-
կանի հարթ հաւասար գաշտածև
յատակեցաւ :

Եւ տեսանեմ 'ի մէջ քաղաքին
մօտ յապարանս արքունի՝ խարու-
խածև ճախարակածև խարխիս ոս-
կի , մեծութեամբ իբրև զմեծ մի
բլուր , և 'ի վերայ նորա սիւն մի
հրեզէն բարձր մինչև յոյժ , և 'ի
վերայ նորա թակաղաղ մի ամ-
պեայ , և խաչն լուսոյ 'ի վերայ
նորա :

Եւ նայեցայ և տեսանեմ այլ
խարխիս երիս . մի 'ի տեղւոջն
ուր վկայեցաւ սուրբն Գայիանէ
երկուք ընկերօքն . և մի 'ի տեղւոջն
ուր վկայեցաւ սուրբն Հաիմիմէ
երեսուն և երեք ընկերօքն , և մի
'ի տեղւոջ հեձանին : Եւ այն խա-

րիակը կարմիրը 'ի գոյն արեան , և
սիւնը ամպեղէնը , և խոյակը հրե-
ղէնը . և 'ի վերայ սեանցն երկոյ
խաչք լուսեղէնը ըստ նմանութե
տեսաւ նանման խաչին . և այս
սեանց խաչք հաւասարք էին այնք
լուսեղէն սեանն թափաղաղի , զի
նա բարձր էր քան զնոսա : Եւ ջը
րեցունց սեանցն 'ի վերայ խաչիցն
կամարը զարմանատեպը 'ի միմեա-
նրս կապեցան . և 'ի վերայ այնուրիկ
տեսի գմբեթաձև , խորանարդ ,
ամպեղէն , շինուած Աստուածա-
կերտ զարմանալի :

Եւ 'ի ներքոյ խորանին 'ի վերայ
կամարացն տեսի զսուրբ վկայ
ղայոտիկ զերեսուհ և զեօթն , իբ-
րև 'ի լուսաւոր կերպարանս ապի-
տակութեանն հանգերձանօք , զոր
ոչ բաւեմ պատմել :

Եւ 'ի կատար շինուածոյն տե-
սանէի աթոռ զարմանալի Աստ-
ուածակերտ զքանչելի հրեղէն ,
և զխաչն տէրունական 'ի վերայ
նորա . զորով փարեալ լոյսն հա-
մատարած , խառնեցաւ ընդ ճա-

ռադայթա խաչին, և մտնեալ 'ի նոյն միացաւ. և սին գործեաց լսանն շողացեալ, և ծագեաց 'ի մէջ ներքին սեանցն խարսխաց :

Եւ բղենաց աղբիւր յորդաբուղի, և հոսեցաւ ծաւալեցաւ ընդ գաշտս ամենայն, և ելից առ հասարակ, որչափ ական բաւեաց: Եւ եղև ծով լի և կապուտա կապոյն, և երկնագոյն երեւեցան գաշոք առ հասարակ: Եւ տեսի բազմութիւն հրեղէն սեղանաց անչափ բազմութեամբ. և սին մի առ սեղանն, և խաչ մի վերայ նորա. և իբրեւ զաստեղս բազմութեամբ այնպիսի երեւեալք և անչափ փայլեալք :

Եւ տեսի հօտս անթիւս այծեաց 'ի գոյն սեւութեան, որք անցեալք ընդ ջուրն, յօգիս դարձան. և զգոյնս իւրեանց 'ի կերպարանս սպիտակութեան չորջեղին. և լուսակիզն ապրն փայլէր առ հասարակ, մինչև ճառագայթք հաստանէին 'ի նոցանէն :

Եւ մինչ դեռ նայէի ևս, յան-

կարծակի ծնան հօտքն և բազմա-
ցան և ծնունդքն լցին զվայրան . և
ծնեալ գառինքն ամենայն լուսա-
կիւն եին : Իսկ յանկարծ այլ ծը-
նունդք յաճախեցին բազմացան .
և եկեաքն անկեալ եին յայնկոյս
ջրոյն . և գառինքն գայլք եղին
Թուխք, և յարմարեցան եղին 'ի
մեջ հօտքն , և սկսան կոտորել,
և եղեն արեան ճաղարսիք :

Եւ մինչ քեր նախի . և անտի,
և բուսան Թեւք հօտքն , և եղն
Թեւառորք , և վերացան խառնե-
ցան 'ի զորս լուսեղէնս : Եւ յա-
րեաւ հեղեղ հրեղէն , և արկեալ
սալառ զքայլն :

Եւ ես նայեցեալ զքարանդեալ
կայի : Եւ այլն որ յառաջնուն
կարդաց զանուն իմ և ցուցանեի
ինձ , ասէ ցիս Թէ այլ գառ զի՞ կա
զարմացեալ , և ոչ 'ի միտ առնոս
զմեծամեծս Մտուծայ : Եւ ես
ասեմ , իրապէս տէր :

Եւ ասէ ցիս . անտիչ ցուցա-
քեզ այս՝ զի 'ի միտ առցեա . զի բա-
ցեալ են աւագիկ երկինք . գիտե-

զի բացեալ են գրուէք մարդասիր-
րութեանն Գրիգորոսի առ իւր ա-
րարածս : Եւ ձայն բարբառոյ ո-
րոտմանն, գիտեալ զի իջանէ անձրև
սղորմութեանն և գթութեանն
Աստուծոյ :

Բացեալ են աւանիկ գրուէք
երկնից, բացան և ջուրքն որ 'ի
վերայ նորա, զի մի արդեւ լինի
այսմ աշխարհի մարդկան ելանել
'ի վեր . զի սուրբ վկայքս այս որ
աստ՝ վկայեցին և հիւսիսական
հոգմանցս Ճանապարհ գործեցին .
զի ինքեանք ելին և այլոց շաւիղս
աւղղեցին :

Աւասիկ լոյս զի ելից զվայրս,
այս քարոզութիւն աւետարանին
է, որ և զկողմն հիւսւսոյ ընու . և
զօրք լուսեղէնք փափաքեցին իջա-
նել 'ի հոտ անոյշ ծաղկաձև վար-
դագոյն արեան վկայիցն . նա
այսուհետեւ խառնելոց են ընդ
մարդկան 'ի բնակութիւն բաղմու-
թիւնք հրեշտակաց :

Իսկ այրս ահաւոր և շքեղաւոր
որ զառաջն ունի լուսոյն, և զուռն

տակի 'ի ձեռքն խորում, և բա-
խեաց զտանգարամեանն. այս Տեա-
ջութիւնն Արամծոյ է, որ հայի
յերկիր, և տայ գողալ. մերձի 'ի
լերինս, և ծխին: Այն ահ Ար-
ամածութեանն հարթեաց կոր-
ծանեաց ընկեաց զմեղաութիւնս
յերկրէ: Այն զի հնչեաց երկիր,
զձայն ծառայութեանն հնազան-
դութեանն բարբառեցաւ:

Որոյ տեանն խարխախ օսկի է, և
նորուն սիւնն հրեղէն, և թակա-
ղաղ ամպեայ, և խաչն լուսեղէն
'ի վերայ նորա: Ոսկի խարխախն'
վէմն հաստատութեան անշար-
ժութեան է. և սիւնն հրեղէն՝ կա-
թողկէ Եկեղեցի է, որ ժողովի
զամենայն ժողովս 'ի միաբանու-
թիւն հաւատոց 'ի ներքոյ թեւոյն
խրոց: Եւ թակաղաղն ամպեայ,
որ ընդունելոց է զարդարա յոր-
ժամ թռչին 'ի տեառնադալքո-
տեանն ընդ առաջ վերանալ:

Իսկ խաչն լուսաւոր 'ի նմա է
ինչն մեծ քահանայապետութիւն
'ի մեջ ժողովարոցն, որինակ Բրիւ-

տոսի պատկերին մարմնանալոյն
քահանայութեանն օծութեան
Աստուածորդւոյն: Եւ տեղին այն
լիցի տաճար Աստուծոյ, և տուն
աղօթից խնդրուածոց ամենայն
հաւատացեալոց, և աթոռ քահա-
նայութեանն:

Եւ խարխալեալ երեք որ կտր-
միրքն էին 'ի գոյն արեան, վասն
չարչարանաց եկեղոցնեղութեանց
մահու համբերութեանն. զի ըզ-
մահն իւրեանց արարին խարխալա
ճշմարտութեան հաւատոց, հաս-
տատութիւն արեամբն իւրեանց:
Եւ սիւնք ամպերէնք, զի ամպ
ունի զթեթեւութիւն արագու-
թեան յարութեանն յերկինս վե-
րանալոյ: Եւ Թափաղազն հրեղէն,
զի բնակութիւն նոցա լինելոց է
'ի հուր Աստուածութեանն լու-
սոյն:

Եւ խաչքն ունին զկերպարանա
վկայիցն, որ նմանեցին տեառն
չարչարանացն, և մեռան փոխա-
նակ նորա. զի Աստուծով կեցին
և ընդ Քրիստոսի խաչեցան, կեն-

գանի է Բրիտանոս յոսկերա նոցա.
 յուսոնեւ Լամենեցան զկենդանու.
 Թիւն նոցա. յայանի առնել զհոտ
 անուշութեանն դիտութեանն իւ-
 րոյ՝ ինոցանէ, հաչակել զառաքի
 նով Թիւնս. նոցա ընդ տիեզերս:
 Զի ապանին նոքա ղմարմինս զերկ-
 րաւորս, և կտիսեցին զտէրունա-
 կան իւսպէն. եղեն տեառն իւրեանց
 չարչարակից, նոյնպէս փառաց և
 զօրութեն ընկելոց են հաղորդք:

Այլ առաջին խաչն որ յուսու-
 քեզ, առնի զպարծանս քահանայ-
 ութեանն պատուին, պանծացեալ
 ի խաչն Բրիտանոսի: Իսկ երեք
 ևս, որ առնէին զտեղի վկայարա-
 նացն հանգստի պարտն. զի ի
 տեղւոյ հեղման արեանն իւրեանց
 ջինեացին հանգիստք վկայարանի
 օսկերաց իւրեանց:

Իսկ զի բարձր է սիւնն առա-
 ջին. զի մեծ և բարձր է պատի-
 կաթողիկէ Եկեղեցւոյ քան զա-
 մենայն սրբոցն: Իսկ կամարքն որ
 ի տեանց ամսի ի միմեանս կա-
 պէին, այսինքն է հաւատարութի

միաբանութեան կաթողիկէ Եկեղեցւոյ : Իսկ խորանն 'ի վերայ, ունի զօրինակ վերինոյ քաղաքին՝ զժողովարանն միաբանութեան արքայութեանն երկնից :

Եւ զի երեւէին քեզ վկայքն, գիտեալ զի մահ ժամանակեան է ասի, և կենդանութիւն նոցա յաւիտենական, փառաւորեալք 'ի փառս Աստուածորդւոյն. վասն այստիկ և զօրինակ խաչին նորա աստուորեալ յանձինս նոցա :

Եւ 'ի վերայ կատարոյ շինուալն ձոյն զոր տեսանես, նոյն ինքն Թոռ ամենազօր բնութեան Աստուածութեանն ինքնութեանն. զի նա ինքն գլուխ է Եկեղեցւոյ սրբոյ և տաճար ամենայն բարութեց. և 'ի նա ամենայն շինուածքն պատշաճի, և աճէ զաճումն Աստուծոյ. յոր ամենայն մարմին յօգիւք և խաղալեզք և անգամօք հաստատեալ և կազմեալ :

Եւ լոյս զի փարի՝ տասց՝ զխաչիւն, այսինքն հոգի Աստուածութեանն՝ որ զորդին փառաւոր

առնէ : Եւ զի խառնեցաւ ընդ
Ճառադայթս նորա , այսինքն զի
յորդւոյն առնու և պատմէ սիրե-
լեաց իւրոց : Եւ զի միացաւ 'ի նոյն ,
զի մի է բնութիւն Աստուծոյ :

Եւ զի ծագեաց լոյսն 'ի մէջ
սեանցն չորեցունց , և բոլիւնցոց
աղբիւր յորդարուղի : զի կաթու-
ղիկէ Եկեղեցւոյն շնորհք հոգւոյն
'ի մէջ վկայելոցն և 'ի մէջ քահա-
նայութեանն բոլիւնց է աղբիւր
մկրտութեան , լուանալ զաղս
ոգւոյն մարմնովքն հանդերձ : Եւ
այն զի յորդեաց ելից զքաղում
վայրա , զի լինելոց է փրկութիւն
մկրտութեամբ քաղում ժողովո-
գոց : Եւ զի երկնագոյն երեւե-
ցան դաշտք ամենայն , այսինքն է'
զի երկիրա իբրեւ զերկինս լինելոց
է , խառնուրդք հրեշտակաց և
մարդկան :

Եւ հրեղէն սեղանոցն բազ-
մութիւնք՝ որ քերդ : երեւին ,
Ճշմարտիւ խնկ լինելոց են սեղանք
Աստուծոյ , որ զքաւութիւն բաշ-
խեն ամենեցուն : Եւ հրեղէն յայն

սակս երեւեցաւ, զի պաշտօնն հոգւոյն եղիցի փառք : Եւ ռիւնք մի մի առ սեղանն, պաշտօնն աղօթից խոստովանութեանն : Եւ խաչք 'ի վերայ նոցա . այսինքն զի առնուն Գրիստոսի փառաւոր լիցի ընդ ամենայն տեղիս : Եւ զի բազում էին իբրեւ զաստեղս, զի պաշտօնն սրբութեան իբրեւ զաստեղս բազմասցին :

Եւ հօտք բազմութեան այծեացն սեւութեան, որք յիշանել 'ի ջուրսն՝ յօգիս դարձեալ սպիտակութեան, աւագիկ աջն Աստուածութեան շնորհացն 'ի ձեռն քահանայապետութեան հասանելոց է . յորոյ ձեռն բղիսեցէ ազբիւրն մկրտութեան, թողութիւն քաւութեան բազում մեղաւորաց : Եւ լուսակիզն ասոր նոցա փայլեալ պայծառացեալ էր, այսինքն մկրտեալք լոյս զգենլոց են, և արքայութեանն խոստացելոյ արժանաւոր լինելոց : Եւ զի ծնան հօտքն և բազմացան և լինն զվարան, այսինքն է զգա-

զում ժամանակս աննշույթնէ
քարոզութիւն, և ծնանին նոր
ծնունդ նորոգութեան, և բազ-
մացուցանէ մկրտութիւնն :

Եւ զի կէսքն անցեալ ելեալ
էին հազքն ընդ ջուրան՝ 'ի նոյն
կողմն ուղտի անցեալ էին, այ-
սինքն է՝ 'ի յետին ժամանակն
անօրինելոց են՝ անկեալք 'ի ճշ-
մարտութենէն. ընկենլոց են յետ
զգորշմ ուխտին սրբութեան, և
բազումք թողուն զուխտն սրբու-
թեանն :

Եւ 'ի գառանցն լինելոց են
գայլք՝ որ կտորելոց են զառօք
գառինս, այսինքն որ գնան 'ի ճշ-
մարտուէ անտի և յուխտէ քահա-
նայիցն լինելոց են գայլք, և հանեն
ճաղճախիս արեան 'ի գառանցն,
այսինքն ուխտին և քահանայու-
թեանն, և խափութիւն. ժող-
վոգոցն : Իսկ որ համբերէ միա-
մտութեամբ, 'ի գառանցն 'ի ժա-
ղովոգոցն կամ 'ի քահանայիցն,
թեւս առնուցուն և յարքայու-
թիւնն Քրիստոսի վերանան : Իսկ

որ զմեռս գայլոցն կամ՝ զգործս
յափշտակութեանն ունիցին,
'ի հուրն անելի մատնեացին :

Եւ ասէ ցեա պրն , պինտ կաց,
քով լեր, զգոյշ լեր , զե գործ 'ի
ձեռն եկեալ հասեալ է քեզ . զե
քեզ բարութիւն ընեւոց է , զե և
գու ընդ ճշմարիտ մշակա վարձս
առցես զանապական պարդեւացն
Քրիստոսի :

Առգ զգոյշ լեր աւանգիդ՝ որ
'ի հաւատացաւ 'ի տեառնէ
ուսէ Քրիստոսէ , շինեցիք
ճար անուանն Աստուծոյ՝ որ
յաւ 'ի տեղւոջն , ուր սիւնն
լէն ունեք զոսիի խարխսն ,
կայարանս սրբոցն՝ 'ի տեղիսն
առ զենան ինքեանք 'ի կենդա-
նութիւն Աստուածութեան յու-
սոյն : զե բժշկեացին հարուա-
քեալքն , և քարոզութեանն յա-
ջգդուած յառաջագէճ լիցի հա-
նապազորդութեամբ որ ըստ որէ ,
հասանեւ ամենեցուն 'ի չափ կա-
տարման հասակի հաւատոցն
Քրիստոսի : Եւ զայս ասացեալ ,

շարժումն եղեալ՝ ընդ առաւօ-
տանալն ծածկեցաւ անսիրէն :

ՃԳ. Այդ ամենորայրն ամե-
նաստեղծն, ամենահաստիչն, ամե-
նէնիմասան, ամենատէրն, ամե-
նակալն, ամենադիւան, ամենա-
բժիշկն խրատեաց զձեզ. զի Առ-
աւածութեանն իւրոյ զձեզ մեր
ձաւորս արացէ. վասն այնորիկ
ցուցեալ ձեզ մեօք զկենաց ճանա-
պարհս, և զփրկութեան հանգա-
մանս զթողութիւն միանգամայն
ածել հասուցանել 'ի վերայ.
վասն այնորիկ զտեսիլ հանգեր.
ձեւոցն երեւեցոյց ինձ՝ պատմիչ
ձեզ, առ ժամանակիս զիւր կամ.
որն առ ձեզ կատարելով :

Այդ և գուց զատոցեալան հոգ.
մանացն փութացարուք. և որդ
եկայք շինեսցուք զվկայարանն,
փոխել զվկայսն 'ի հանգիստ. և
սորա փոխեսցեն զձեզ 'ի նորոգու-
թիւն :

Եւ զայս տալեալ հրամայեաց
զի զնիւթ շինուածոյն վաղվազակի
պատրաստեսցեն : Եւ ամենայն

բաղմուծեանն մտրդկան լուեալ
զայն, իւրաքանչիւր ընթացան
պատրաստել զնիւթն. 'ի տեղիսն
հրամայեալս կուտէին, ոմն վէմ,
ոմն քար, ոմն աղիւս, ոմն զմայր
փայտն, պատրաստէին խնդալից
փուծով և մեծաւ երկիւղիւ:

Եւ ինքն Գրիգորիոս զլար ճար-
տարուծեան շինողացն 'ի ձեռն
առեալ, զերանելեացն վկայարանն
հանգստարանացն հիմունս յօրի-
նեալ. և մի մի իւրաքանչիւր ամե-
նայն բաղմուծեանն սատարու-
ծին 'ի ձեռն առեալ, ըստ գե-
ղեցկագիր յարմարելոյ հիմնար-
կին 'ի կատարումն շինուածոյն
կանգնեցին:

Սմենայն որ ձեռն 'ի գործար-
կեալ և կանանւոյն անգամ սա-
տարեալ ըստ իւրեանց տկարու-
ծեան կանացի ուժոյն: Եւ այս-
պէս հասարակ գործէին զցործն
հաւատովք և մեծաւ երկիւղիւ,
զի մի որ ամենեւին անմասն ե-
ղեալ 'ի փրկութենէ շնորհացն,
'ի բժշկութենէն զրկեացի:

Եւ կանգնեալ ելին վկայա-
բանս, մի 'ի հիւսիսոյ յարեւելից
կողմանէ քաղաքին, ուր վկայեաց
սանականն հռիփսիմէ երեսուն և
երեք ընկերօք : Եւ զմիւսն շինե-
ցին 'ի հարաւակողմ կաւաւ անափ,
ուր վկայեաց 'Գայիանէ նորուն
անուցիչն երկու ընկերօքն : Եւ
զմիւսն ևս մօտ 'ի հնձանն 'ի մէջ
այգւոյն, ուր եին նոցա վանքն :

Շինեցին կաղակցին զտեպն,
և զարդարեցին ոսկի և արծաթի
կանթեղամբք լուցելովք, և լաւ
տերօք վառելովք, և աշտանակօք
բորբոքելովք :

Ե՛ր. Եւ հրամայեաց մէն
մի իւրաքանչիւր արկղագործ,
տախտակամա՛ծ, մայրափայտեայ,
բեւեռապինգ, հառաահեղուտ,
երկաթապամ, տապան գործել :
Եւ ամենայն ըստ տապելոց պա-
տուիրանին արարեալ, հանգեր
ձեալ կաղմեալ պատրաստեցին
ըստ եգեալ հրամանին տուելոյ.
Եւրբն զարկեղան արարեալ սրբոցն
առ գուրս հնձանին, առաջի սրբ-

բոյն Գրիգորի :

Իսկ նա առեալ ինքն մի միայն
'ի ներքա մտանէր, և ոչ թողոյր
զայլ ոք ամենեւին 'ի ներքա մտա-
նել . ասէ՝ ոչ է պարտ ձեզ հուպ
լինել և մերձենալ առ նոսա, որ
չնդ եք բռնկեալ, որ չնդ եք սր-
բեալ մկրտութեամբ :

Այլ ինքն միայն առանձնա-
ցեալ, զմի մի իւրաքանչիւր 'ի սր-
բոցն յիւրաքանչիւր արկեղ գնէր՝
իւրաքանչիւր հանդերձով կազմով
թեամբ սինդեր, և կնքէր Քրիս-
տոսանշան կնքովն :

Իսկ Թագաւորն և աղբայա-
զուկքն և ամենայն մեծամեծքն,
և նախարարքն, և ազաւքն, և
զօրքն ամենայն իւրաքանչիւր բե-
րէին իւլս անուշրուս և խունկս
աղնիւս, և գոյնագոյն նարոսս
պատանաց, զմեռաքսառէցս և
զոսկեթելս կերպասուց :

Եւ կին Թագաւորին, և օրի-
որդք Թագաւորազուկք, և կանայք
պատուականացն, և մեծամե-
ծացն գասերք բերէին ծիրանիո

և զտակէհաւան գիպական և զերկնա-
գոյն սաղիտական իրրե զձիւն, 'ի հան-
դերձանա արտցն : Նոյնպէս և
զտակին , և զարծաթն , և զկտաւան
գիութով կուտէին առ գուրս հըն-
ձանին :

Արդ ելեալ տեսանէր սուրբն
Գրիգորիոս , զի շեղջ շեղջ կու-
տեալ էին առ գուրս հնձանին :
Իսկ նա ոչ առնոյր 'ի յանձն զնոցա-
նէ , առ նոսա մատուցանելաւսն՝ ոչ
վաղ իսկ ասացի եթէ ոչ է պատ-
շաճ՝ զձեր ինչ՝ մինչ չիէք արեալ
մկրտութեամբ՝ առ նոսա մատու-
ցանել . այլ յօժարութիւնդ ձեր
բարիոք է վասն ձերոյ գրկու-
թեան :

Այլ այս ամենայն յարքունա-
կան գանձուն պահեալ կայցէ ,
մինչև ձեզ հովիւ և վարդապետ
'ի տուչութենէ բարերարութեան
Աստուծոյ՝ երեւեացին ձեզ տ.
աաջնորդք , քահանայապետք , տե-
սուչք , եպիսկոպոսք՝ երկցամբք ,
եկեղեցակարգք լուսաւորուեցն
սիրոյն Աստուծոյ . և այդ ամե-

նայն երթիցէ 'ի ոտաւս փառաւոր
քնկալ սև դանոյն 'ի ձեռն քահա-
նայապետին կացելոյ : Այլ այժմ
եկայք զսոսա յիւրաքանչիւր հան-
գիստն մատուցուք :

ՃԵ. ԻՍԿ Թաղաւորն Տրդատ
գեռ. և յայնժամէր յամենայն
կերպարանա խողի, բայց 'ի մարդ-
կապէսն խօսելոյ . և կճղակք ձե-
ռացն և ոտիցն իրրև խողի, և
գէպք երեսացն կնճթացեալ, և
ժանիք մեծամեծք իրրև վարա-
ղաց, և խողանստե Թաւացեալ
զամենայն մարմնովքն : Այլ կայր
պատեալ զերեսն գլխովն հան-
գերձ՝ արկեալ զիւրեաւ քուրձ, և
կայր երեւոյթ տեսլեամբ 'ի մեջ
ժողովոցոցն :

Արդ մատուցեալ ազաչէր
զսաւորն Գրիգորիոս, զի գոնէ ձե-
ռացն և ոտիցն հնար լինիցի բժըշ-
կութեան . զի 'ի գործ շինուա-
ծոց արդոցն արժանի արասցէ,
գէթ սակաւիկ ինչ մասնաւորել
զնա :

Իսկ երանելն Գրիգորիոս.

ծուծը կրկնեալ ամենաոտեառն բա-
րեբարի մարգասիրին Աստուծոյ և
երթեալ անկեալ էր զուրբըն
կալարկէ զքն երանե լի մարմնոցն
Քրիստոսական վկայիցն՝ մատու-
ցանէ Լպաղասանս։ Համբարձեալ
զբազուկան հանապազատաբաժ-
յեքիկնս, ամենայն ժողովէրոյ
և Թագաւորին բժշկութիւն հա-
ցեր։

Արա դարձաւ առ Թագաւոր
Հնորհելովն Քրիստոսի զոտանն
բա և զձեռան բժշկեր, զի Թափ
ցան կճղոկք ոտիցն և ձեռաց
զի առ մի նուագ հաղորդեալ լի
'ի գործս սրբոցն, իւրոց ձեռս
վաստակելով։

Իսկ նորա հարցեալ ՂԳրիկ
րիտո՝ Թէ զինչ հրամայեացէ նմ
նա տուր զափարկէ զացն սրբո
ղի հատեալ զտեղիսն իւրաց
չէր 'ի բնակութեան՝ յորինե
'ի ներքս 'ի մարտիրոսական
յարկին հանդատեանն։

Իսկ նորա աղաչեալ ՂԳրիկ
րիտո՝ զի հրամայեացէ, մի՛

կնոջ իւրոյ Աշխենայ տիկնոջ, և
մի՝ վասն քեան իւրոյ հարազատի՝
որում անուն էր խոսրովիգուխտ,
դի իշխեսցեն և նորա հաւասարել
գործոյն: Եւ նորա տուեալ հրա-
ման, և նոցա երթեալ ընդ նմա
օգնել գործոյն, և առեալ զչափ
տապանացն՝ փոսել փորել զտե-
ղին, հանգիստ սրտոցն՝ ի ներքս ի
տաճարն հանգստարանացն:

ԾԶ. ԱՄԻ առեալ Թագաւո-
րին փայտատ և բահ, հատանէր
դիրս հանգստոցացն սրտոցն իւրա-
քանչիւր ըստ չափարան արկե-
ղացն: Այնպէս և ինքեանք երկու
քին Աշխեն տիկին և քոյր Թա-
գաւորին խոսրովիգուխտ, ըստ
բոլոր բրոզին ի հանդերձս իւր-
եանց ընկալեալ զհոգն արտաքս
պեղէին:

Եւ այսպէս կարգի կարգի յա-
ռաջակողմն պատրաստեցին զդիրս
սրտոյն Հռիփսիմեայ. և զկնի նո-
րա զերեսուն և զերկուցն ի տեղ
ւոյն յայնմիկ, ուր հեղան արիւնք
վկայականք երանու թեան նոցա,

'ի տեղի հանգտեան պատրաստե-
լոյ սուրբ և փառաւոր սեղանոյ
Գրիստոսի:

Սոյնպէս 'ի վկայարանին՝ որ 'ի
հարաւակոյս քաղաքին էր՝ պա-
րաստեաց, և զայն տեղին փոսէր
սրբոյն Գալիանեայ և երկուց ըն-
կերացն, ինքն Թագաւորն քերթն
Խոսրոֆօղխոով հանգերձ և Աշ-
խէն տիկնաւ. զգիրս սրբոյն իւրա-
քանչիւր բնակութեան յորինէին
իւրեանց ձեռօքն:

Եւ եկն Թագաւորն՝ խնդրեաց
հրաժեշտ 'ի սրբոյն Գրիգորի
եօթնօրեայ ճանապարհ կալեալ 'ի
վեր 'ի բարձր լեառն Մասիա. և
անտի 'ի գլխոյ լեռնէն առեալ
վէմն արաստոյս, անաաշտ, ան-
կոփս, յազլթս, Ծանուհա, եր-
կայնս, և սոռւարս, մեծամեծս,
որ զմի մի ոչ լինէր հնար՝ թէ և
գիպելոյ բազմութեանց 'ի մարգ-
կանէ՝ զայն շարժել:

Արդ առեալ սկայաղօրն հայ-
կաբար զութ արձանան՝ 'ի վերայ
իւրաց թիկանցն զայն գնէր:

ստանձնեալ բերեալ 'ի վկայա-
րան տաճարացն : Մէն չորս ար-
ձանս սեռան կանգնէր՝ իբրե վո-
խարէն անմիտ մարտին , զոր ընդ
սրբոյն պատերազմեալ յիւրում
սենեկին . որ ամենապահ շնոր-
հացն յաղթեալ՝ զայնչափ զար-
մանութիւն գործեաց : Եւ սա
պատկ յաղթութեանց՝ զիւրոյ ձե-
ռագործութեան զվաստական մա-
տուցանէր : Արարեալ շինեալ
կազմեալ զսուրբ վկայարանսն ե-
րեւին , հանդերձեցին զարդարե-
ցին և զոնք յարգարեցին . և ա-
պա առեալ զիւրաքանչիւր յիւ-
րաքանչիւր տեղի վկայութեանն
մատուցանէին :

Զսուրբն Գայիանէ 'ի կողմ հա-
րաւոյ իւրոյ մարտիրոսութեանն,
երկու ընկերօքն դնէր 'ի վկայա-
րան տաճարին : Սոյնպէս և զե-
րանեղին Հռիփսիմէ երեսուն և
երկու ընկերօքն 'ի կողմն արեւե-
լեաց 'ի կողմ տաճարին մատուցա-
նէին : Եւ զմիւսւորն որ 'ի հնձա-
նին սպանին , սորա տաճար 'ի

կողմանէ քաղաքին 'ի հիւսւոյ
կողմանէ . և զամենայն սուրբան'ի
միասին գումարեալս զխաչակն
վկայան Գրիառոսի, յիւրաքանչիւր
հանգիստս մարտիրոսական բնա-
կութեան շինուածոյ փոխեցին .
ըստ երեւելոյ հրամանի տեսլեանն
յառաջագոյն Գրիգորի, այսպէս
և կատարեցաւ :

Եւ ներքստագոյն խորանացի
կենդանագիր գերեզմանացն, 'ի
տեղիս տեղանոցն յերեսին վկայա-
րանս մէն մի կանգնեաց զսուրբ
նշան տէրունեան խաչին . 'ի
միայն ասէ առաջի ալգր ամենս.
կեցոյց Նշանիդ երկիր պագանի.
ցէք տեսուն Արտուծոյ արարչ
ձերոյ :

Ահա սիւնք համապատուն կանգ-
նեցան ձերում խարխուլ չի-
նուածոյն. այս այն սիւնք են ասե-
որ ունին զբեռն ծածրութեա՜
ձերոյ շինուածոյն փրկութեան .
ահա երեք սիւնք, և չորսորդ
սիւնն կենդանութեանն որ զձեզ
առ Աստուած վերացուցանէ : Եւ

յաւնկնդրութիւն Աստուծոյ վարդապետութեանն փութային :

ՃԷ . ԱՐԴ իբրեւ ժաղովեալք միահամուռ 'ի պաշտօնարան տեղւոյն յարկի տան Աստուծոյ կային , խօսեւ սկսաւ երանելին Գրիգորիոս և ասէ . գիբ ծուր ամենեքեան , զի արասցէ տեք բժշկութիւն հարուածոցք : Եւ եգեալ ծուր ամենեցուն աւ Աստուած , և երանելւոյն Գրիգորի մեծաւ ազօթիւք և պաղատաւնօք , խնդրեալ ուժգին ճգնութեամբ և արտասուօք վասն թագաւորին բժշկութեան :

Եւ թագաւորն մինչ կայր 'ի տեսիլ կերպարանաց խոզի ընդ ժողովրդեանն , յանկարծակի հաւեալ զգողման , և զխորին խոփարտաբոյ մարմնոյն 'ի բաց ընկէ . նոյր , ժանդատեսիլ ժանեօքն և կնճթագէմ երեսօքն հանգերձ . խոզանացեալ մազովն թաւութեամբ զխորխացեալ կաշին 'ի բաց ընկենոյր : Եւ գէմք երեսացն գարձան յիւր կերպարանն .

578
տեսիլ հայեցելոցն : Գանդի եւ —
կիրն՝ որ և համբաւոյն անդամ
օտար էր կողմանցն այնոցիկ .
յորում ամենայն Աստուածա-
գործ սքանչելութիւնքն գործե-
ցան , առ ժամայն վաղվադաշ-
կրացն եղելոցն խելամուռն լե-
նէին . ոչ միայն առ ժամանակա-
պաշտելոցն , այլ և յառաջակա-
յաւիտեանցն յապա եկելոցն .
սկզբանն և կատարածի , և ա-
ռայն Աստուածատուր աւանդ-
ութեանն :

Նւ զյափ առեալ զերացն .
աստուծեան , համարձակա-
ն և առաւել բարձրագոյն , ց-
կերտութիւն նորագիւտ վա-
պետութեանն խնդրէին
նէլ . թեքել և պատրաստ
քարոյութեանն անդէտ
կանն յորինեալ : Որով և ին-
խակ 'ի կողմանց կողմանց ,
ւառաց դաւառաց հայա-
խարհին՝ յորդեալք և զ
հասանէին 'ի բացեալ
շնորհացն գիտութեանն :

Արտուծոյ :

Իսկ անդէն վազվազակի Թա-
գաւորն ինքնիշխան հրամանաւ,
և ամենեցուն հաւանութեամբ,
գործ 'ի ձեռն տայր երանելոյն
Գրիգորի . զի յառաջագոյն ըզ-
հայրենական հնամեացն նախ-
նւոյն, և զիւր կարծեալ սաս-
ուածան՝ շատուածսանուանեալ
անյիշատակս առնել, ջնջել 'ի մի-
ջոյ :

Ապա ինքն իսկ Թագաւորն,
խաղայր ամենայն զօրօքն հանդերձ
'ի Վաղարշապատ քաղաքէ՝ եր-
թեալ յԱրտաշատ քաղաք, աւե-
րել անդ զբաղինսն Անահտակա
դիցն . և որ յԵրազամոյն տեղն
անուանեալ կարգայր : Նախ զի-
պեալ 'ի Ճանապարհի երազացոյն
երազընդհան պաշտաման տիպ
դից 5 դպրի դիտութիւն քը-
մացն՝ անուանեալ դիւան դրէ
Որմզդի ուաման Ճարտարութեա
մեհեան . նախ 'ի նա արկեալ
ձեռն՝ քակեալ այրեալ, աւե-
րեալ քանդեցին :

և ծախն ծառացեալ մինչև յամբո
հասանէր :

Եւ ամենայն գեւքն 'ի փա-
խուստ դարձեալ առաջի մարդ-
կանն երեւեցան զօձիս արկեալ
և զճակատ հարեալ, և զճիշ բար-
ձեալ, մեծածայն գոչելով տսէին
թէ վայ մեղ. զի յամենայն երկրի
փախստական արար զմեզ Յիսուս
որդին Մարեմու. դասերն Մարդ-
կան. և տառի ևս 'ի ձեռն մեռելոց
և 'ի ձեռն կապելոց՝ եհաս մեղ
փախստական լինել : Արդ 'ի յ
դիմեալ փախիցուք, զի փառքն
նորա լին զտիեզերս. այլ երթամք
մեք 'ի բնակիչս լերինն՝ Կաւկաս՝
'ի կողմանս հիւսւոյ. թերեւ
հնար լիցի, և ապրեալք լիցուք,
զի առանց հանդատեան զօգս կո-
ծեալ, անջատ զմեզ 'ի բնակու-
թենէ մարդկան, կանաքել զքան,
կութիւն կամաց մերոց՝ նոքօք :

Եւ զայս տապեալ առաջի ա-
մենեցուն, զի մարդիկն որ լուսն
առաւել ևս 'ի հաւատա հաստա-
տեցան ամենեքին : Իսկ ուրա-

Թեանն . այլ լսի պարտադիր քա-
ղաքորմով զտեղեան , և կանգնէր
զնշան տերուանական խաչին : Նոյն-
պէս յեւր և 'ի մեւսս ճանապարհ-
հաց և 'ի փողոցս և 'ի հրապարակս
և 'ի ճանապարհակիցս , պահ և
ստպաւէն զերկրորդեալ տմենե-
ցուն զնոյն նշան կանգնէր :

Աւետրայնուհետեւ զԱրշակու-
նեաց տոհմի որէրն , 'ի վարժս
վարդապետութեանն պարտադե-
ցուցեալ . որոյ առաջին Տրդատ
անուն՝ որ և Թագաւորն իսկ էր ,
տմենայն տամբ իւրով : Նոյնպէս
և զամենայն ոգի ջանայր յերթ-
րեւ հասուցանել 'ի գիտութիւն
ճշմարտութեան . և յորժամ այն
պէս լի տունէր ընդ ամենայն ըզ-
տուրք աւետարանն տեառն և
տմենեցուն զգուշացեալ զճանա-
պարհս կենաց վարելոյ , ապա
տմենեցուն զայն գնել 'ի մեծի
ղի տեառն Աստուծոյ իւրեանց
միայն երկիրպագայն , և նմա միայն
սպաս տարցին :

ԱՅԹ . ԵՒ ապա յայնմն ապա .

Թագաւորին՝ գերեր զամենեւին
 'ի հայրենեաց աւանդելոյն 'ի
 սատանայապաշտ դիւական 'ի
 սպառաւորութենէն՝ 'ի հնազան-
 դութիւն ծառայութեան Քրիս-
 տոսի մատուցանէր. և յորժամ
 'ի նոսա զբանն կենաց սերմա-
 նեալ, և զամենեւեան յԱստ-
 ուածապաշտութիւն կրթեալ: Որ
 և յայտնի իսկ բնակչաց դաւա-
 ռին՝ նշանք մեծամեծք երեւեալ,
 կերպակերպ նմանութեամբք գի-
 ւացն փախստական լինելով ան-
 կանեւ 'ի կողմանս խաղտեաց:

Եւ իբրեւ զնոսա ևս հառոտաւոր
 ապա երթեալ հասաներ յամուր
 տեղին յանուանեալ յԱնի, 'ի
 Թագաւորական կայեանսն հան-
 դատոյաց գերեզմանաց Թագաւո-
 րացն Հայոց. և անդ կործանեցին
 զբազինն ևս դիցն Արամազդայ
 հօրն անուանեալ դիցն ամենայնի
 Եւ անդ կանչնեալ զտէրունական
 նշանն, և զսպանն ամբուն հան-
 դերձ 'ի ծառայութիւն եկեղեց-
 ւոյ նուիրելին:

հենացն աւարեալ ժողովեալ, 'ի նուէրս սուրբ տպասու եկեղեցեաց Աստուծոյ Թողին տեղքն հանդերձ:

Եւ այսպէս 'ի բազում տեղեաց բառնային զշայթագղեցուցիչ անմոռնչս, ձուլեալսն, կսփեալսն, քանդակեալսն, անախտանսն, անօգուտսն, վնասակարսն, արարեալսն անմոռութիւն ցնորելոցն մարդկան, դարձեալ արտմաօք 'ի հաւատս հաստատեալք:

Արքայն մեծասաստ իշխանութեամբն տայր հրաման, սատարայակուր և դիւամուլ ազգացն հողմանցն այնոցիկ թափել և զերծանել յունայնափար հնացելոյ սնոտիագործ պաշտամանցն, և հնազանդ լինել ամենահեշտ լծոյ ծառայութեանն Գրիստոսի:

Եւ յորժամ զայս անդ և արարեալ հաւատարութեամբ աւմենեցուն՝ առ հատարակ լցեալ զախտոյս քարոզութեանն, ոչ ինչ ապաստան լինէր յահ և 'ի սատարութեաւորին՝ հաւանեցուցանելոյ

զիւնքս կապոյս բարձր հաւատ
սուլթեան շրջել 'ի զգաւորութիւն
աստուածաւորաց խնայորութեան.
և ծանօթոս աւետարանական աւե,
տեսցն յարգարեալս ընդելս կա-
ցուցանէր:

Գայր հասանէր 'ի Մրհական
մեհեանն անուանեալ որդւոյն
Արամազդայ, 'ի գիւղն զոր Բա-
ղայառիճ'ն կոչեն՝ ըստ Պարթե-
ւարէն լեզուին. և զայս 'ի հիմանց
բրեալ խլէին, և զքանձո մթե-
րեալս աւար հարկանելին և ազքա-
տաց բաշխէին, և զտեղիսն նուի-
րէին եկեղեցոյ. և զքնակիչս աշ-
խարհին հաստատէր 'ի գիտութիւն
ճշմարտութեան: Եւ յայնմ հետէ
փոյթ 'ի վերայ ունէր զառնթե-
րակաց արքունիսն հանդերձ մե-
ծամեծ աւարանւոյն և ամենայն
ազաապուհ. բանակաւն, աս-
տուածեղէն խնայորութեամբն
վարդապետէր:

ՃԺԱ. ԻՍՊ. Թագաւորն Տրդա-
տիսոս հանդերձ միաբանութեամբ
կնաւ իւրով Աշխէն տիկնաւ, և

Իսկ Գրիգորն ոչ ունէր յանձին
զայս՝ առնուլ զմեծ պատիւ քա-
հանայապետութեանն . առէ՛ սչ
կարեմ հանգարտել զսան անշա-
փակալ թարձրութեանն զօրել . զի
անպատու՛մ է այս պատիւ Գրիգ-
որոսաւոր փառացն առաջնոր
գութեան՝ միջնորդել ընդ Ա-
տուած և ընդ մարդիկ . այլ զար-
ժանին խնդրեալ գտցեն :

Իսկ անդէն տեսիլ պատնշից
յԱտուածոյ երեւեալ Թագաւո-
րին, տեսանէր զհրեշտակ Ատու-
ծոյ՝ զի խօսէր ընդ նմա . Թէ պար-
էճեզ զԳրիգոր միշակեցուցանել
առանց յապաղելոյ՝ ի քահանայ-
ութիւն , զի լուսաւորեացէ զձեզ
միրտութեամբ :

Նոյնպէս և երեւեալ Գրիգորի
հրեշտակի Ատուածոյ . զի մի իշ-
խեացէ ինչ պնդել յամուռել զսան
այնր , զի ի Գրիգորոսէ է այդ քեզ
հրամայեալ . իսկ նա հաւանեալ
զաղվաղակի թարգմանեալ ասէր ,
Թէ կամք Ատուածոյ կատարե-
ցին :

հին : Չորեքտասաներորդ իշխանն
 Հահապն Չարաւանդ և հեր
 դաւառի : Հնգեաասաներորդ իշ
 խանն Մաղխաղութեան տանն :
 Վեշտասաներորդ իշխանն Ար
 ծրունեաց :

Այս իշխանք են ընտիրք , կու
 սակալք , կողմնակալք , հազարա
 ւորք , բիւրաւորք , 'ի մէջ հայաս
 տան աշխարհի տանն թորգոմայ .
 զոր գումարեաց թագաւորն , և
 տուաքեաց զնոսա 'ի կողմանս Վա
 սպադովկացւոց 'ի քաղաքն Վեա
 րացւոց , զոր ըստ հայերէն լեզու
 ին Մաժաք կոչեն . զի տարեալ
 զԴրիդորն՝ քահանայապետ կա
 ցուցին իւրեանց աշխարհին , և
 հանդերձեցան դէտ ունել ճանա
 պարհացն : Եւ հրամայեաց հրո
 վարտակ գրել օրինակ զայս :

ՊԱՏԻՆ ՀՐԱՎԱՐՏԱԿՆ

'ի ՎԱՂՆՁԵՆԷ հետէ կորու
 սեալք , տգխաութեամբ մեղացն
 պաշարեալք , մատախլապատք ,

Թագաւորին մերոյ լինել խաղ, և
 ընդ վայրագատուն գաղանա արա-
 ծել: Ապա ողորմեալ մեզ բարե-
 խօսութեամբ ազօթից վիպեցե-
 լոցս, 'ի ձեռն այդ վիպեցելոց
 Գրիգորի զամենեւեան զմեզ բժշ-
 կեաց:

Քանզի և գաւ առաւել վիպ
 գտաւ՝ առաւել քան զառաւել,
 վասն այսորիկ յԱրտուծոյ մեզ
 առեալ առաջնորդ: Չնախնա,
 կան կարգա սովորութեան ունայ-
 նութեան՝ կռապաշտութեան
 հայրենեացն, զոր Աստուած 'ի
 ձեռն գորա խլեաց և երարձ 'ի
 միջոյ. և ուսոյց ամենեցս
 մեզ զիւր զվիպութիւնսն և զհրա-
 մանս, ըստ խրոց կամացն գնալ՝
 մինչ 'ի սառլ մեզ հրամանս յայս
 յանդիման, զգոյն ինքն զԳրիգոր
 մեզ հովիւ և տեսուչ և վարդա-
 պեա ճշմարտապատում՝ կացու-
 ցանել:

Վասն այսորիկ և մեր ապաս-
 տան եղեալ յաքնականութիւն
 ընդունելութեան ազօթից ձերոց

պէս և մեզ յԱստուծոյ հրամայե-
ցաւ: Եւ ազօթս արասնէք, զի
զմեզ արժանիս արասցէ Աստուծոյ
խնայող սրբամեծեան, առողջու-
թեամբս դնալ 'ի Ճանապարհս նո-
րա. և ձեր սէրն առ մեզ եկեալ
հանդիցէ ողջոյն:

Եւ պատճէն հրովարտելին զ-
րկնակ զայս գրեցաւ:

ՃԺԳ. ԵՒ հազմեցան, պատարա-
տեցան, առին ընդ իւրեանս պա-
տարագոս ոսկի և արծաթ, ձիս և լու-
րիս, և հանդերձս գումակ գումակ
զարդս 'ի սպաս պատուական տե-
ղեացն որոց տանցն Աստուծոյ
ուր առաքեալքն էին. և ամենայն
եկեղեցեացն առնէին պատարա-
տութիւն պատարագացն, ընդ որ
էին անցանելոց:

Եւ հանէին զԳրիգոր յոսկիս.
պատ կառան արքունականս՝ ապի-
տակաձիւղ ջորւոցն. և ամենայն
իշխանքն գումարեալք ընդ նոս-
կառօք և երիվարօք, զօրօք, նշա-
նափօք, իւրաքանչիւր գնդօք:

Խաղալին յԱյրարատ գաւա.

ԳԵԼԹԵՄԱՐԻ ԵՒ ՄԱՆՆԵՔԵԱՆ ԽՈՒՆԷԼԻՆ ՄՈՆ ԽՆԳԵԼԹԵԱՆ, և զատուրքն Գրիգորս պատուեալ ըստ արժաւի առաքինութեանցն Ճգնութեանցն վկայարէն մարտին, կանութեազք և սաղմնսիրք, և երգովք հոգեորոք փառաւորէին :

Եւ իշխանաց քաղաքին ջաշեալ բազում մեծարանս եկեղեցեացն, և ընկալեալ հոգաբարձութեամբ ըստ Քրիստոսի անուանելոց կարգի. և այսպէս մեծապատիւ յամենեցունց մեծարեզ ըստ արժանաւորութեանն երանութեան վկայական անուամբ տանալոյ :

Եւ եղեալ ժողով բազում եպիսկոպոսաց 'ի քաղաքն Եւսարացւոց՝ զի ձեռնագրեացեն զատուրք Գրիգորիոս, և աւանդել 'ի նազատիւ խոնարհութեան քահանայութեանն Քրիստոսի, և զքարձրութիւն եպիսկոպոսութեան փառաւորութեան Սատուծոյ՝ զպատիւ մեծ, պրովաւ տալանաւն եզին 'ի վերջ

կողման Գրիգորիոս՝ զի օրհնեացին
 ի նմանէ . և ասէին ընդ միմեանս .
 եկայք անցուք զուրբ եպիսկո-
 սոսն Գրիգորիոս . այս այն այր
 է ասէին , որ վասն Քրիստոսի համ-
 բերեալ չարչարեալ վկայ հաւա-
 տարիմ գտեալ զխոստովանող .
 կան անուն ժառանգեաց :

Եւ յետ այսորիկ առնոյր ընդ
 իւր զբազմութիւն հաւանելոցն՝
 նախարարակոյտ զօրուն հանդերձ .
 հրաժարեալ այնուհետեւ շնորհա-
 դիւտ պարգևելոցն , և ամենայն
 իւրայովքն յանձն եղեալ շնոր-
 հացն Վատուծոյ՝ ճանապարհո-
 դեալ . և այսպէս բազում օթե-
 վանօք անցեալ առողջութեամբ .
 յաջողութեամբ , և հոգեւից օ-
 բարութեամբ , եկեալ հասանէին
 ի հայաստան աշխարհ :
 ՃԺԴ. Եւ իբրեւ եկն եհառ ի
 սահման հայոց , լուա Գրիգոր
 րիոս՝ թէ վահեփահեան մեհեանն
 մնացեալ է յերկրին Տաթուղ մե-
 հեանն մեծապանն , զի ոսկով
 սրմ ակով , և բազում նուէրք մե-

մանց Յուհայ, բարձեալ բերէր
ընդ իւր նշխարս ինչ յոսկերացն
մեծի մարգարէին երանեալ մկրտ-
չին Յովհաննու, և զսուրբ վկայն
Քրիստոսի ՂԱԹանագինէսն:

Եւ իբրեւ եկին հասին յանդի-
ման մեհենացն մօտ 'ի գեան Եփ-
րատ, կամէր հանել զնոսա 'ի
բարձրաւանդակ տեղիս՝ մեհե-
նիցն՝ կործանել զբազինան, և չի-
նել վկայարանս նոցա:

Իբրեւ եկին մօտ 'ի տեղին 'ի
գեան Եփրատ իբրեւ ձիոյ արշաւս,
նօք երկուք, և դեռ ընդ փոքր ձե-
րակ մի անցանել կամէին ընդ ջուր
մի սակաւ, զտեղի առին սպիտակ
ջորիք կառացն՝ ուր կային գանձք
Աստուածային նշխարք նոցա, ու
կարացին հանել ընդ ձորակն:

Եւ յայտնեալ առ Գրիգոր
հրեշտակ տեառն ասէ, հաճեցաւ
տէր բնակել սրբոցդ Աստուծոյ
'ի տեղւոջդ: Ուր և տնդէն բազ-
մաւթեան զօրացն, մէն սակաւ առ-
տարեալ շինեցին զվկայարանն, և
զսուրբսն 'ի հանգիստ փոխեցին:

այնչափ կորոյս, զի յետ այնորիկ
 ոչ ինչ յայնմ տեղւոջ նշմարէր
 դասներ, ոչ քարի և ոչ փայտի,
 ոչ ոսկի և ոչ արծաթ, ոչ բնա-
 երեւեր թէ լեալ ինչ իցէ անդ: Եւ
 կոտորեցան մարդիկ պաշտաման
 քմութեան որ ՚ի տեղւոջ անդ
 էին, և անհետ եղեն սակերք նո-
 ցա. զի որք տեսին, անթիւ մար-
 դիկ հաւատացին: Եւ ասէ Գրի-
 դորն, տեսէք զի որպէս ջնջեցան
 գայթապդութիւնքն ձեր, զի չէին
 ինչ. այլ ծառայեցէք յայնմ հետեւ
 Աստուծոյ՝ որ արար զերկինս և
 զերկիր:

Եւ յետ այսորիկ երանէր նա ՚ի
 տեղի մեհենիցն, և ժողովեալ
 դարձուցանէր զմարդիկ աշխարհիմ
 յԱստուածապաշտութիւն: Եւ եզ-
 րանդ զհիմունս եկեղեցւոյն, և
 ուղղեաց սեղան փառաց Քրիս-
 տոսի. զի նախ անդ արար սկիզբն
 շինելոյ եկեղեցեաց, և ուղղել
 սեղան յանուն սուրբ Երրորդա-
 թեանն և կազմել աւագան միջ-
 տութեան:

մեծապարճ պարճանօք զօրու-
 թեամբ խաչին, և եբարձ նշխարս
 անտի կէս մի՛ի սրբոցն. զի և յայլ
 տեղիս հաստատեցէ զԻշտատական
 նոցա: Եւ ընդ ամենայն տեղիս և
 ընդ ամենայն դուռսս շրջէր յա-
 ւան, և յաղարակս: շինէր եկե-
 ղեցիս, և առնէր միտուութիւն, և
 կացուցանէր քահանայս:
 ԾԺԶ. ԼՅԻՆԻ ապա և մեծ
 թաղաւորն Տրդատ, եթէ Գրիգոր
 եկեալ հասեալ է յերկիրն Հայոց
 առեալ զժորս իւր, և զԱշխէն տի-
 կին, և զքոյրն իւր խորովիցաւ իս-
 և չու արարեալ ՍԱՅՐԱՍՏԵԱՆ
 դաւառէ՛ի Աղարշապատ քա-
 ղաքէ ընդ առաջ Գրիգորի, գայր
 հասանէր՝ի քաղաքագեօղն Բա-
 դուան, որ անուանեալ կոչի՛ի
 պարթեական լեզուէն Նիշտան,
 և անդ սպասեալ մնայր նմա առ
 արեայ ժամանակս խկնա շրջէր
 զի լցցէ զկողմանս կողմանս եկե-
 ղեցեօք և քահանայիւք և սրտ-
 տնէիւք, և ամենայն աստուա-
 ծապորճ սպասաւորութեն կօք.

զամենեմն շնորհիւ ամերտարա-
նաւն Քրիստոսի, և բազում ցըն-
ծութեամբ և ուրախութեամբ
յաւանն գառնային: Եւ անդ մա-
տուցեալ թագաւորին իշխանքն
եկեալք զքերեալ պատասխանին
ողջոյնարեր թղթոյն, զի գրեալ
էր զպատճէնն՝ օրինակ զայս.

ՊԱՏՃԻՆ ԲՂԹՈՅՆ ՊԱՏԱՍԻԱՆԻ

Գանեալքդ և խրատեալքդ,
Հարուածեալքդ և ողորեալքդ,
տանջեալքդ և նուաճեալք, կո-
րուեալքդ և գտեալք, մոլո-
րեալքդ և դարձուցեալքդ, յակնա-
ռեալքդ և սիրեցեալքդ տեառն.
Տրդատէս թագաւոր Հայոց մե-
ծաց, և Աշխէն տիկին, և օրիորդ
Խոսրովիդուխտ, և ամենայն բազ-
մամբոխ ժողովրդոց՝ որ իցեն Հայոց
մեծաց: Ղևոնդէս արքեպիսկոպոս
մետրապօլիտ մեզաղի Աեսարու,
և ամենայն ուխտ եկեղեցւոյ արդոյ
քահանայութեան, Էպիսկոպո-
սաց, երիցանց և սարկաւազաց

Վասն զի ոչ կանխեալ գիտա-
ցեալ ձեր զարժանն, վասն այսո-
րիկ ամ զարժան գաւազանն 'ի
վերայ. իբրև 'ի քնոյ ընդոստու-
ցեալ ձեր, տեսէք զզգաստու-
թիւնն որ արժանն է: Եւ զի ոչ
խնացայք դուք զմարդկանն 'ի
մարդկապէսն, գիտութիւն արար
ձեզ 'ի ջմարդկապէսն: Եւ զոր
յանդիտութեանն արհամարհե-
ցէք, հաստատեաց զձեզ յանշարժ
գիտութիւնն. զի վէմն իսկ որ 'ի
շինողացն անարգեալ, եղև նա
ձեզ դուրս անկեան: Զի զոր բար-
կացուցէքն, արտասուօք հաշտե-
ցուսիք:

Զի զոր կափուցեալ զաչա ձեր՝
համբերէիք խաւարի, ծաղեացե-
րաց և լուսաւորեաց զտեսանելի
մերկեաց զձեզ զգեցեալ զխաւարն
հեթանոսութեան, և զճառա-
դայթարձակ զգեցոյց զպատմու-
ճանն: Իսկ զոր համարեալ անմը-
տութիւն՝ կորուսանել պանծա-
ցեալ, նոյն ինքն ձեզ խմաստու-
թիւն տուաւ, և նոյն ինքն ձեր

Թեանդ ձերոյդ նահանգիդ, առ
'ի մէնջ կայցէ անշարժ՝ յեկեղեց
ւոջս Կեսարու. ուստի և հանդեր.
ձեցաւ ձեզ պատրաստութիւն շի.
նութեան ձեռնադրութիւն:

Որով անապական պարզեւք
ձեզ բաշխին վկայացեալ աջովդ՝
շնորհօք նորոգութեան միրտու-
թեան, և փրկական խաչին, և
կենդանարար մարմնոյն և քաւիչ
արեանն Քրիստոսի, և երանութեք
բազմացելոց քահանայութեանց.
որով դուք արժանի լիջիք վերա-
նալ խառնել աղօթարուդիս մէջն.
շենաւորք 'ի զօրս Քրիստոսակե-
ցոյց գնդին: Ո'ղջ լերուք 'ի Քրիս-
տոս, և հանապազ վայելեալ լիջիք
'ի փրկութեան տեառն:

ՃժԻ. Ե՛ւ ուրախ եղեն ընդ
միմեարութիւն թղթոյն, ևս՝ զի
եկեալ հասեալ էին ուղեգնացքն
լուսաւորութեամբ. և երեւեալ
Աստուածաշնորհ պարզեւք՝ ա-
ռաւել զհոգեւոր անձուկն սփռե-
ցին. և եւս քան զեւս 'ի հաւատա-
սն հաստատեցան մեծաւ ցըն.

մարդարէին, թէ յորժամ հեծե-
ծեցես՝ յայնժամ կեցցես :

Այսպէս բազում աշխատու-
թեամբ կատարեալ վասն համար
խարհին բարեաց ինչ օձանա գտա-
նելոյ. որում և պարգեւէր իսկ
վիճակն յամենաշնորհն Աստու-
ծոյ, հայրական չափոց ծնանել
ծնունդ՝ նորոգ և սքանչելի պար-
գեւարաշխ աջովն իւրով. զամե-
նայն 'ի ջրոյ և 'ի հոգւոյ՝ յոր-
դանգէ մկրտութեամբն միւսամ.
զամ վերստին ծնանել, առնել
կատարել, սրբել, գրոշմել ֆ
ժողովուրդ տեառն :

Եւ եդ անդ հիմունս, և շինեաց
եկեղեցի. և զնշխարսն զոր ունէր
յոսկերաց սրբոցն, 'ի տէրուանիւն
տանն բնակեցուցանէր : Սոյնպէս
և ընդ ամենայն կողմանս գտաւ.
ուացն գնէր հիմունս եկեղեցւոյ,
և ուղղէր սեղան, և կացուցանէր
քահանայոյ : Եւ ամենայն երկիրն
գարձեալ սրտիւք իւրեանց, կաճ
խէին 'ի պաղատանս և յերկիւղ
Աստուծոյ :

խաբն օծութեան՝ զոր արկանէր
Գրիգորիոս 'ի վերայ մարգկանն,
չբշան առեալ 'ի մէջ գետոյն
չարջ զմարգկան խաղալը,

Եւ ամենեքեան զարմացեալք
բարձրացուցանէին զօրհնութիւն
'ի փառս Աստուծոյ : Եւ ընդ
երեկո առարն նշանն աներեւոյթ
լինէր, և նոքա յաւանն գառնայ-
ին : Եւ որ մկրտեցանն յաւար
յայնմիկ, աւելի քան զհնգետա-
սան բիւր մարդիկ յարքունակս
զօրացն :

Եւ անտի ելեալ մեծաւ ցնծո-
թեամբ, և սպիտակ հանգերձիւք,
սաղմոսիւք և օրհնութեամբք,
կանթեղօք վառելովք, և մոմեղի-
նօք լուցելովք, և ջահիւք լորդո-
քելովք, մեծաւ լըջմտութեամբ
և բազում զուարթութեամբ լու-
սաւորեալք, և հրեշտակացեալք,
և առեալ զանուն արգէդրութեան
յԱստուծոյ, և մտեալ 'ի Ժառան-
գութիւն արդոյ աւետարանին, և
'ի վիճակ արդոյն խառնեալք,
ծաղիկեալք 'ի հոտ անոյշ 'ի Բլիս

պաղոց տնից հիւրընկալ գիշն
 Վանաարի, զոր յառաջագոյն խնկ
 'ի նմին տեղւոջ պաշտէին՝ յուրա
 խուժեան հաւասարդ աւուր։ Զի
 ժողովեալ 'ի յիշատակմեծի երա
 նելոյն Յովհաննու, և սուրբ
 վկային Աստուծոյ Աթանաղիոսի,
 յայնմ աւուր խմբեցեն 'ի նմին
 յաւանի։

Յորում և երանելոյն Գրիգորի
 զվարդապետութիւնն իւր 'ի գործ
 արկեալ, և ժողովրդոցն առ ըն
 դունել քաղցրացուցանելով, և
 ծովացուցեալ զվարդապետու
 թեանն խորութիւն, և լցուցեալ
 զամենայնսն հոգեւոր բարութիւն
 հասանել նմա բովանդակ 'ի վերայ
 ամենայն երկրին սահմանացն հա
 յոց մեծութեան աշխարհին, շե
 նելով եկեղեցիս յամենայն աշ
 խարհս, 'ի կողմանս, յաւանոս
 'ի շէնս, 'ի գեօղս, յազարակս։

Սոյնպէս և թագաւորն յամե
 նայն իշխանութեան իւրում առ
 հասարակ՝ գրեաց չորս չորս հոգս
 յամենայն յազարակ տեղիս, խնկ

բարոյ զաշխարհականս, զոր առեալ արկանէր 'ի բովա վարդապետութեան, և հոգեւոր սիրով եռանդամբ զաղտ և զժանկն զաբաւահոտ դիւացն և զանոտիադործ պաշտամանցն 'ի բաց քերէր: Եւ այնչափ անջատէր 'ի հայրենի բնակացն իւրեանց՝ մինչ ասել նոցա, թէ մոռացայ զժողո, վուրդ և զտուն հօր իմոյ:

'Ի տեղեաց տեղեաց սահմանացն Հայոց՝ տայր հրաման թագաւորն Տրդատ իւրոյ իշխանութեանն՝ յաշխարհաց և 'ի գաւառաց բազմութիւն մանկաւոյ ամէլ յարուեստ դպրութեան, և կարգել 'ի վերայ հաւատարիմ դպրապետս, առաւել զազգս սղծագործ քրմացն, զմանկունս նոցա 'ի նոյն ժողովել զուսմարել յարժանաւոր տեղիս գասս գասս և դարմանս ոռճկաց կարգել:

Եւ զնոսա յերկուս բաժանեալ, զումանս յԱսորի դպրութիւն կարդեալ, և զումանս 'ի Հելլէն որ և անդէն յական թօթափել

յաշխարհս և 'ի գաւառս առհա-
սարակ, սոյն օրինակ գործեաց
բազմացոյց զամենայն եկեղեցիս,
և կոսցոյց քահանայս . և Քրիս-
տոսեան գրոշմովն զամենեւին
առհասարակ ընծայեցուցանէր
լինել ամենեցուն հոգւովն օր-
բով:

Եւ այսպէս ընդ ամենայն եր-
կիրն Հայոց՝ 'ի ծագաց մինչև 'ի
ծագս ձգէր տարածանէր զմշա-
կութիւն քարոզութեանն և առե-
տարանութեանն . 'ի Մատաղաց-
ւոց քաղաքէն մինչև առ աշխար-
հան խաղաւեաց, մինչև առ Կա-
ղարծօք, մինչ խաղաւ 'ի սահ-
մանս Մասքթաց, մինչև 'ի դրունս
Ալանաց, մինչ 'ի սահմանս Կաս-
փից, 'ի Փայտակարան քաղաք
արքայութեանն Հայոց . և յԱճ-
գացւոց քաղաքէն մինչև առ Մծ-
բին քաղաքաւ, քերէր առ սահ-
մանօքն Ասորոց, առ նոր Էկրա-
կան և Մահքրտան երկրան, և առ
Կորդւօք մինչև յամուր երկիրն
Մարաց, մինչև առ տամբն Մահ-

Թեան փառաց մեծին Աստուծոյ
 և ամենափրկչին Յիսուսի Քրիս-
 տոսի նաւթճեաց . և զամենայն
 միանդամայն յԱստուածպաշտու-
 թեան պայման փոխեաց :

ՃԻԱ. ԵՒ զարձեալ բազում և
 անհամար գունդս գունդս վանա-
 կանաց 'ի շէնս և յանշէնս , դաշ-
 տականս շինակեացս և լեառնա-
 կեացս , անձաւամուտս և արդե-
 լականո հաստատէր : Եւ զոմանս
 յորդւոց քրմացն առեալ զառա-
 ջասուն ձերբասունս աղներ փոյթ
 ուսման 'ի վերայ ունէր , ընդ հո-
 գեւոր ինամով և երկիւղիւ անու-
 ցանէլ : Որ յաշտիճան եպիսկո-
 պոսութեանն էին արժանի կալոյ
 առեալ ձեռնադրութիւն 'ի նմա-
 նէ . որ առաջնոյն՝ Աղբիանոս ա-
 նուն , որ ապա կողմանցն Եփրա-
 տական գետոյն լինէր վերակացու .
 Երկրորդին՝ Եւսաղիոս , որ 'ի կող-
 մանս վայրացն Բասենոյ կացեալ
 լինէր հովիւ : Երրորդին՝ Բատոս :
 Չորրորդն՝ Մովսէս : Հինգերորդն՝
 Եւսերիոս : Վեցերորդն՝ Յոհան

բութեան զանձինս տուեալ : մա-
նաւանդ հայեցեալ եւ 'ի մխիթա-
րութիւն առաքելական բանին՝
եթէ յորժամ վասն Քրիստոսի
տկարանամ, յայնժամ զօրա-
ցեալ լինիմ. և թէ՛ լաւ եւ լիցի
պարծել տկարութեամբ, զի բնա-
կեացէ յիս զօրութիւնն Քրիստոսի :

Անդ էր սպա չարբենալ դին-
ւով, այլ առաւելուլ հոգւով, և
սպասաւտել զսիրտս երգովք հո-
գեւորօք 'ի փառսն և 'ի գովու-
թիւն Աստուծոյ : Անդ կրթու-
թիւն քաղցրուսոյց ընթերցու-
ծոց հոգեպատում գրոց : Անդ
քաջալերութիւն յորգորական
լուսաւոր վարդապետութեան,
առ 'ի յառաջագէմ ընտրութիւն
սպականամբար Քրիստոսագիր կի-
տին : Անդ եռալ հոգւով Աստուա-
ծասպաշտ ծառայութեամբ : Անդ
աղօթք աղերասլիք և սպազատանք
փարեւիք և խնդրումք հաշտե-
ցուցիչք, վասն ամենեցուն կե-
նաց առ մարդասէրն Աստուած :

Եւ նովին հոգեւորաւ արուես :

ի սիրտս սերմանեալ ծաւալե-
ցուցանէր . և զայս արարեալ զա-
մենայն ժամանակս իւր՝ վասն ան-
ձին և վասն աշխարհի :

Քանզի սովոր իսկ են ճշմարիտ
վարդապետք , զանձանց տուաքի-
նութիւն կանոն աշակերտելոցն
դնեն . մանաւանդ յուշ առնե-
լով զտէրունականն զմիոյն զմիայ-
նոյն զիմաստանոյն Աստուծոյ . քան
զի ասէ իսկ՝ սկսաւ Յիսուս տանել
և ուսուցանել : Որով բազում
անգամ առեալ զաշակերտան ու-
րոյն , և աննիազական անձամբ
օրինակ կատարելոցն լինէր . յոր-
ժամ ՚ի Թաքօրական լերինն զա-
ւետեացն զերանութիւն տայր .
և կամ ՚ի նմին լերինն զկանոնա-
կան աղօթման առնէր , մինչ գեռ
աշակերտքն ՚ի Տիբերական ծո-
վուն նաւէին :

Եւ դարձեալ՝ յաւուրս բազար
ջակերացն յօրինական տօնին զգի-
շերոյն աղօթոս երկցս անգամ ՚ի
ձիթատանեաց լերինն առած
ձինն մասուցանէր : Ուստի յայտ

միածնին կամ հոգւոյն պրոյ բա-
րեխօսելն՝ դիտելի է . քանզի միա-
պատիւ աստուածականն , և ոչ
բազմաբար :

Իսկ երանելի առաքելոցն ըն-
կալեալ ՚ի վարդապետութենէ
Ճմարտութեանն , նախ կարօտա-
կան անձանցն օգուտ , և ապա օրի-
նակ աշակերտեցելոցն , բարձեալ
տանէին . երբեմն առանձինն , և
երբեմն ժողովովք գումարելովքն
դիառան Քրիստոսի բարձրացու-
ցանէին :

Քանզի առաւել ևս օգտակար
յամենայն աշխարհական զբօսա-
նոց առանձին սահման , և միայն
աստուածապաշտութեան պարա-
պել : Զոր և մարգարէքն յառա-
ջագոյն գործէին , որք ՚ի լերինս
յանապտուտ , յայրս և ՚ի քարա-
ծերսպս վիմաց զաստուածեղէն
կրօնիցն ծառայութիւն հարկա-
նէին : Աոյնպէս և ամենայն հարքն
որ առաջնորդեցան յառաքելո-
կան կանոնացն , և յինքեանց ան-
ձանցն բերին օրինակս վերջնոցս :

երթեալ ընտրէր անձին իւրում կայս հանդստեան յանապատ տեղիս և անդ ընակէր, և յանապատիցն լուսաւորէր զամենեւեան:

Եւ բազմացոյց կացոյց տեսուչս Եսլիսկոպոսս յամենայն գաւառս հայոց իշխանութեանն իւրոյ. և որ Եսլիսկոպոսացն յաշտի՝ ճան ձեռնադրեցան 'ի նմանէ՝ աւելի քան զչորեք հարիւր եսլիսկոպոսս, որք կացին տեսուչս տեղեաց տեղեաց: Իսկ զկարգս երկցանց և կամ տարկաւագաց կամ անադանոսաց, և որ այլ ևս 'ի պաշտօն տեսաւն կացին, անթիւք էին 'ի բազմութենէ:

Իսկ Թագաւորն Տրգատ՝ զայս ուխտ դնէր ընդ ամենայն մարդոյ՝ որ միանգամ ընդ նորս տէրութեամբն էին ընդ մեծի և չփոքու, զի ամենեցունց հաստատութիւն այն կայցէ առ նոսա, զի անխորշ և անխէթ Երսուծոյ հրամանացն հնազանդեցեն առանց երկմտութեան, և արարչութեանցն հա-

մանկութեան ոխն էր ամուսնա-
ցեալ, և երկու որդիս ստացեալ. ո-
րոյ անաջնոյն անունն ճանաչի վր-
թանէս, որ յաշխարհակեաց կեանս
կը. որ ապա և նա յաշտիճանն պաշ-
տաման եկաց յերկրութեան:

Եւ երկրորդին՝ Ռաւաակէս, որ
'ի մանկութենէ ըստ Աստուծա-
յործ ծառայութեանեալ էր. որ
'ի մեծակեաց լեառնակեաց կրօնս
մտեալ էր, և բազում աղքի աղքի
վշտակեցութիւն ըստ անտարա-
նին կրեալ ամենայն կրթութեամբ,
և ամենայն իրաց հոգեւորաց զանն
տուեալ. մեծաւորութեան լեառ-
նակեցութեան, քաղցի և ծարա-
ւոյ, և բանջարաճաշակ կենաց, և
արդեւանաց անլուսից, խորազ-
նազգեստ և գեանատարած ան-
կաջնաց. և բազում անգամ զհե-
տական հանգիստն գլխերաց զհարկ
քնոյ յոտնաւոր պնդութեան 'ի
Թարթափ ական վճարելով. և
զայս արարեալ ոչ սակաւ ժամա-
նակս: Գտեալ և զոմանա յինքն
յարեցուցեալ, և աշակեջտեալ

վարժեալ Աստուծակեաց հրոմանօքն, և ցանկալի եղեալ օրինապահն կալեօք, և բարեաց օրինակ ամենայն աշխարհի:

Եւ անդէն 'ի նմին ուշ եղեալ փութով ընթերցուածոց Աստուածեղէն գրոց, զի յունական աշխարհական դպրութեանն երկբաւոր իմաստութեանն՝ յառաջագոյն առաւել էր տեղեակ փիլիսոփայական մտաց հանճարդիտութեան, զի ուսեալ էր զայն:

Արդ՝ ընկալեալ և զնորհս երկնաւոր պարգեւացն, որով առժամայն լուսաւորեալ և թեւակուռ թեւամուխ եղեալ Աստուծատուր հրամանացն 'ի հանդամանս, և ամենայն պատրաստութեամբ զանձն՝ յարդարեալ, և ըստ աւետարանական չափոցն 'ի ծառայութիւն Աստուծոյ մարդասիրին դարձեալ: Մերկացեալ այնուհետեւ զհեթանոսակիր ցածկութիւնսն, առեալ զնշան պարծանաց խաչին Քրիստոսի յանձն իւր, և պաշտել զկնի ամենապե-

Իսկ մեծ Արքեպիսկոպոսն Գրիգորիոս՝ սուրբ որդւոյն իւրով Ռչատակիսաւն, և ամենայն երեւելի օգնականօքն զամենայն աշակերտելովքն շրջէր՝ և հաստատէր զնոսա կալ ՚ի պատուիրանին ճշմարտութեան:

ՃԻԵ. Ընդ ժամանակսն ընդ այնոսիկ Թադաւորեաց Կոստանդիանոս որդի Կոստանդեայ արքայի յերկրին Սպանիացւոց և Իտալիացւոցն, և հաւատաց նա յԱստուած արարիչ երկնի և երկրի, և ՚ի ծնունդ և ՚ի Բանն նորա յՈրդին միածին և ՚ի հոգին սուրբ Աստուածութեան նորա:

Եւ կուտեաց առ ինքն դռանօրեաց զբաղմութիւն զօրացառ ամին Ովկիանոս ահագին ծովուն, և ուխտէր զայս բան ընդ ամենեւին, զի առ հասարակ ամենայն ոք ճշմարտութեանն հաւատասցէ միով Աստուածաբարբառ պատգամօք մի աղգ կատարեալ փառաւորիչ միոյ Աստուծոյ լինել:

Եւ յ Աստուած խրախուսեալ

վերայ ամենեցուն. հաստատէր ըզ-
թագաւորութիւնն հաւատովք, և
յամենայն եկեղեցիսն հաստատէր
զհաւատս ճշմարտութեանն:

ՃԻԶ. 'Ի ՅԱՅՆՄ Ժամանակի
լու եղև այս յերկիրն Հայոց մե-
ծաց' ի դուռն թագաւորութեանն
Արշակունւոյ առ Տրդատ արքայ
Հայոց մեծաց. որ իբրև լուա-
ղայս, բազում փառաւորութիւն
ամենատեառնն մատուցանէր.
ինդութեամբ և մեծաւ ուրա-
խութեամբ գոհանայր զայնմանէ,
որ ընդ ամենայն երկիր զիւր զսուրբ
անունն փառաւոր առնէր:

Ապա իբրև լուաւ զայս ամենայն
մեծ արքայն Հայոց, խորհուրդ
առնոյր վասն ճանապարհացն աշ-
նոցիկ. հանդերձեալ կազմէր, առ-
նոյր ընդ իւր զմեծ Արքեպիսկո-
պոսն Գրիգոր և զնորուն որդին
զՄիլատակէս, և զԵպիսկոպոսն
Աղբիանոս:

Եւ 'ի զինուորական կողմանէն'
զարեօին զահերեցան իւրոյ տա-
ճարին, որ Բդեաշիպն կոչին. զա-

ապական կողմանէն . և երկրորդ
սահմանակալն՝ յԱսորեստանեաց
կողմանէն . և երրորդն՝ յԱրևու
տական կողմանէն . չորրորդն՝ ի
Մապըթաց կողմանէն : Զմեծ իշ
խանն Անգեղ տան . և զԹադա
դիրն Ասպետն . և զՍպարապետն
մեծ . և զԻշխանն Մոկաց . և զԻշ
խանն Սիւնեաց . և զԻշխանն Ռըշ
տունեաց . և զԻշխանն Մաղխա
զուլթեան տանն . և զՇահապն
Շահապիվանի . և զԻշխանն Սպառ
կապետութեանն :

Եւ այլ բազում մեծամեծօք ,
և եօթանասուն հազարաւ ընտիր
զօրուն հանգերձ՝ խաղայր գնայր
յԱյրարատ գաւառէ ի վաղար
շապատ քաղաքէ՝ անցանել ի սահ
մանս Բունաց . զանց առնէր զբա
զում օթեվանօք մեծաւ ուրա
խութեամբ :

Եւ բազում պատիւս պատրաս
տութեան հոգաաակութեան ըստ
քաղաքաց քաղաքաց դիպելոց , և
իշխանաց իշխանաց պատահելոց ,

դառնէին մեծարանա ընդունելու
 թեան . ընդ ջամար և ընդ ծով
 փաւթացեալ աճապարէին, մինչ
 երթային հասանէին յաշխարհն Խ
 աւիւնացւոյ և յերկիրն Դաղմատա
 ցոյ 'ի Թագաւորական քաղաքն
 Հռովմայեցւոյ : Զորմէ իսկոյն
 պատմեալ յարքունական պալա
 տանն :

Զոր իբրեւ լուաւ Աստուածա
 կարգ Թագաւորն պատուակալ
 աթոռոցն Կոստանդիանոս, և Հայ
 բապեան մեծ Արքեպիսկոպոսն աշ
 խարհատուտ դրանն՝ որում ա
 նուն կոչէր Սեղբեւորոս, որք մե
 ծաւ սիրով պատիւ արարեալ ընդ
 առաջ ելանէին . և տուեալ հան
 գիտ՝ շնորհս տնել Ժամանակս
 ինչ անգէն 'ի օրեգերական քա
 ղաբին : Ազազարմացեալ Աստուա
 ծասէր կայսրն Կոստանդիանոս՝
 հարցանելով զարքայն Տրդատ,
 թէ զիմորդ մրպէս առ քեզ եղն
 Աստուծոյ սրանչեւիքն :

Իսկ նա եկաց պատմեաց առա
 ջի կայսերն զամենայն արարեալսն

Աստուծոյ առնա զքարերարու-
 թիւնսն : Եւ զայն 'ի պատուհասին
 ըինեւ 'ի կերպարանս անասնոցն՝
 մէջ ամօթ համարեցաւ պատմել
 նմա : Եւ զհամբերութիւն նահա-
 տակեալ վկայիցն քաջութեան ,
 և զոր գործք գործեցան , և զպէս
 բնակուութիւն զօրութեան նոցա :
 Ասմ' զոր անգէն իսկ յանգիման
 ցուցանէր կայսերն զտարեալն ընդ
 իւր զԳրիգորն , և թէ այս այն այր
 է՝ ասէ՝ յորոյ 'ի ձեռն ծանեալք
 մեք զմարգասիրութիւնն Աստու-
 ծոյ , և զնորուն ժուժկալութիւն
 նշանագործ զարմանալիութեցն :
 Ասան որոյ զարմացեալ կայսրն
 զոստանգիանոս , խոնարհեցու-
 ցեալ զանձն՝ անկանէր առաջի
 Գրիգորի, զի օրհնեցի 'ի նմանէն .
 և բազում վայելուչ մեծարանգը
 պատիւ արարեալ նմա , իբրեւ խոռ
 ատվանոցի Քրիստոսի ըստ արժա-
 նաւորութեան նորա :

Սոյնպէս և արքային Տրդա-
 տայ՝ իբրեւ եղբոր սիրելոյսէր ցու-
 ցեալ ուրախութեամբ մեծաւ :

մանքումնդ վասն Վատուածածա-
 նութեան նորա առաւել դա-
 շինս կուէր ընդ նմա, միջնորդ կա-
 լեալ զհաւատսն որ 'ի տէր Քրիս-
 տոսն էր. զի անշուշտ մինչ 'ի մէջ
 բուն զհաւատարիմ սերն 'ի մէջ
 թագաւորութեանցն պահեցեն.
 զի եւ քան զնա առաւելագոյն
 արքայն հայոց հաստատէր 'ի յեր-
 բորդութիւն 'ի հաւատսն, պատ-
 մէր և վասն վկայիցն Վատուծոյ
 թէ որպէս, և կամ զինչ օրինա-
 վկայեցին:

Ապա և կայսրն Կոստանդիանոս
 սկսաւ պատմել նմա վասն անգու-
 դական վարուցն նոցա զոր յա-
 ռաջագոյն գիտէր՝ մինչ գեռան
 էին յերեանց աշխարհին. եւ
 որպէս հաճոյ վարուքն էին, կա-
 տոր կողմանէ տոհմաց իւրեան
 եւ զգործն զբութեան յաղթ-
 թեանն Վատուծոյ նմա տուի
 պատմէր, առ ամենայն թշնամ
 ճշմարտութեանն յաղթող և
 լեալ: Ատէ, գիտեա՛ եղբայր:

Ամենամեծ յամենայն երկրի երեւելացանէ զիւր զողորմութիւն զօրութեանն . զի ամենայն արաւրածք նորա ծանկցեն զնա , և լինելցին նորա փառաւորիցք ճշմարտութեան . քանզի այնպիսի երկրապագուս իւր խնդրէ :

Ապա յետ այսորիկ մեծարեալ լինէին գարմանօք , մեծապատիւ շքեղութեանն կարգօք յարքունեացն , և յեկեղեցեացն , և ի պատուական իշխանաց քաղաքին . և մեծամեծ պատարագօք և երեւելի պարգեւօքն պատուեալ սիրով :

Ապա հրաժարեալ ի ծիրանափառ օգոստականացն , և ի սրբոյ Աթոռիկոսէն ընկալեալ ողջոյն յեկեղեցւոյն , և յերեւելի իշխանաց քաղաքին , և ամենայն իրօք աջողելովք , ելանէին յոսկիապատ կառս արքունատուրս , և մեծաւ շքու և բազում վայելչութեամբ ունէին զճանապարհս արքունականս . և ամենայն քաղաքաց պատահելոց պայծառագոյն լինէին . և մեծամեծս ըստ արժանողու-

Թեանն արքայութեանն մեծա-
մեծ պատուեալ անդստին, մինչև
գային հասանէին յերկիրն հայոց
յԱյրայրատ դաւառ 'ի Վաղար-
շապատ քաղաք 'ի հանգստակայս
սրբոցն :

Եւ բերէին զպարգեւս բե-
րեալս անդստին, զոսկին և զար-
ծաթն, և զպատուական կարասին,
'ի նուէրս սպասու Մատուծոյ ե-
կեղեցւոյն և 'ի տունս նուիրաց
սրբոց վկայիցն դնէին : Նաեւ զոր-
ւեալ զոսկի սպասակայսերն 'ի նոյն
հանգիստ սրբոցն դնէին : Եւ ա-
ռաւել զնորեանց եկեղեցիսն շի-
նեալ հաստատէին Եւ մեծն Գրի-
գոր էառ շրջել քնդ աշակեր-
տեալսն յառաջագոյն, հաստատեք
գնոսա 'ի ճշմարիտ քարոզու-
թիւնն :

ՃԻԷ. ԱԶԱ յեա այսորիկ
հրաման ետ մեծ կայորն օգոստոս
կանն Կոստանդիանոս, ժողովել
ամենայն եպիսկոպոսաց 'ի քա-
ղաքն Նիկիացւոց : Եւ այնժամ մեծ
աբքայն Տրդատ, և սուրբ Կա-

Թողնուցնս Գրիգորիսն , հասգեր-
ձեցին և արձակեցին Ղրատակէո-
որ երթեալ հասանէր 'ի Ժողովն
մեծ 'Նիկիայ ընդ եպիսկոպոսան
ամենայն . ուր ամենայն արեւել-
քացն կարգեցաւ ընդունելու
Թեան ամանդութեան հաւատք ,
կարգալուսաւորութեան , կանոնք
պայմանաւորք , Աստուածատուր
զօրութիւն հաճոյիցն Աստուծոյ
անչափ բարձրութեանցն : Ուր և
մեծ կայսրն Կոստանդիանոս մը-
տեալ խոստովան լինէր զհաւատան,
և օրհնութեամբ պատկեալ 'ի Ժո-
ղովոյն՝ զանուն 'ի յերկրի Թողոր,
և զարդարութիւն 'ի յերկինս
հաստատէր :

Իսկ երանելին Ռատակէս գալս
հասանէր պայծառ ծագեալ հա-
ւատովքն , և հաստատուն Աստուա-
ծահաճոյ 'Նիկիական կանոնօքն
երեւել 'ի Հայաստան երկրին .
առաջի գնէր Թագաւորին և Կա-
թողիկոսին սրբոյ՝ զքերեալ աւան-
դութիւնսն . որով սրբոյն Գրիգորի
'ի նոյն լուսաւորական կանոնն

յաւելէսլ, առեալ զիւր վեճակն
զհայաստան երկիրն՝ պայծառա-
ցուցեալ հանդերձ արքային Տըր-
դատաւ, զամենայն աւուրս կե-
նաց իւրոց լուսաւորէր:

Ապա յետ այսպիսի գործոյ
սկսեալ երանելոյն Գրիգորի ճա-
ռըս յաճախագոյնս, դժուարա-
պատումս, առակս խորիմացս,
գիւրալուրս, յարմարեալ 'ի զօ-
րութենէ և 'ի հիւթոյ գրոց մար-
դարեականաց, լի ամենայն ճա-
շակօք կարգեալս և յարմարեալս
աւետարանական հաւատոցն ճշ-
մարտութեան:

Յորս բաղրամ նմանութիւնս
և օրինակս յանցաւորաց դտանել
աստի՝ առաւել վասն յարու-
թիւնական յուսոյն, առ 'ի հան-
դերձեալսն յերիւրել՝ զի հեշտըն-
կալ և դիւրահասոյցք տխմարա-
դունից և մարմնական իրօք դրա-
դելոցն լինիցին առ 'ի սթափել,
զույրթացուցանել և հաստա՛ի-
մին առ խոստացեալ աւետիմ
քաջալերել:

և զվերակացութիւն եկեղեցւոյ
արքայ, շնորհօք Աստուծոյ ա-
ռանց պակասութեան տանէր. և
առաւել փութայր դուն եղեալ՝
զլամենայն ոք յորդորելով առ ՚ի
բարեացն քաջալերութիւն:

Չցայգ և զցերեկ պահօք և
աղօթիւք և ուժգին խնդրուա-
ծովք, և բարձր բարբառովք զԱր-
աուածագիր պատուիրանացն ըզ-
հրամանսն յուշ առնելով, զդուշա-
ցուցանէր ամենայն մարդոյ: Չը-
տայր քուն աչաց և ոչ նինջ ար-
տեւանանց, և ոչ հանգիստ իրա-
նացն, մինչև հասանել ՚ի հանգիստ
տեւուն:

Եւ այսպէս հանգերձ թագա-
ւորաւն և ամենայն աշակերտե-
լովքն զլամենայն ժամանակսն իւր-
եանց՝ ընթերցուածոց գրոց ծա-
խէին զաիւ և զգիշեր. և նովին
ծաղկեալք և շահաւետեալք, և
օրինակ բարեաց ուսմանսէր առ ըն-
թերակայիցն ցանկ լինէին: Մա-
նաւանդ զի ունէին ևս պատուի-

բանս զգուշացուցիլս զԱրատա-
 փակարդ պատգամաւորացն, որոց
 առաջինն հրամայէ. թէ յորէնս
 տեսան խորհեացի նա 'ի տուէ
 և 'ի գիշերի. և երկրորդն զհամ-
 գունակն պատուիրէ, թէ միտ գիր
 ընթերցուածոց միսթարութեան
 վարդապետութեան, մի անգայթ
 առնէր զչնորհացդ որ առ քեզ
 են. յայդ խորհեաց և 'ի գոյն կան.
 խեղճիր. զի քո յառաջագիմու-
 թիւնդ յայտնի լիցի ամենեցուն,
 զգոյշ լինիլիւ անձինդ. և վարդա-
 պետութեդ և 'ի գմին յամեալնր.
 զի եթէ զայդ առնիցեա՝ զանձն
 քո ապրեցուցես, և զայնոսիկ
 որ քեզ լսիցեն :

Արդ այսու օրինակաւ զամե-
 նայն աւուրս կենաց առաջելա-
 բան առաքելագործ վարեալ զհեռ
 երեւեալ հրամանացն ընկալելոց,
 մինչև 'ի վախճան կատարածին
 զայս առնէր ամ յամէ, թաղեալ
 'ի սէրն Քրիստոսի լուսաւորէր :

ԻՍԿ մեք որպէս ընկալաք ըւ-

Տրդատ, գրեւ զայս ամենայն որ
 այլն օրէն է զժամանակագիր մա-
 թենաց՝ ըստ այնմ՝ ձեւոյ, ոչ թէ
 գրաշմեցաք ըստ օրինակի Յունա-
 կան Ճարտարութեանն արկեալ
 'ի շար զամենայն. բայց նայեցաք
 իբրեւ 'ի ցուցող հայերէյ Աստուած-
 ազիր բարձրութեանցն տուչու-
 թեան հրամանացն՝ որ առ երա-
 նելին Մովսէս եկեալ վասն ամե-
 նայն իրաց եղելոց Աստուածեղէն
 պատգամացն աւանդելոց՝ մա-
 թենագրել 'ի պահեօտն յաւի-
 տեանցն որ գալոց են. նոյնպիսիք
 և այլոց մարդարէիցն հրամայեալ-
 ան՝ առէ՝ քարտէզ նոր մեծ և գրեալ
 'ի նմա գրչաւ գպրի Ճարտարի, և
 այլուր՝ թէ գրեալ զտեսիլք 'ի
 տախտակի և 'ի գիրս հաստատեալ
 զի որ ընթեռնուցուն՝ համարձակ
 ընթեռնու : Իսկ Դաւիթ յայտ-
 նագոյնս ևս վասն ամենայն ազգաց
 զի՜շտի Աստուածատուր օրինացն
 նշանակէ տեսլովն, թէ գրեալի
 այս յազգ. այլ և թէ՛ տէր պատ-

մեացէ գրովք ժողովրդոց . զոր
եկեալ կատարեաց ամենափրկին
Քրիստոս շնորհատուր հրամա-
նօքն, թէ ելէք ընդ ամենայն ազգա-
ն եթէ՝ քարոզեացի աւետարանս
'ի ներքոյ երկնից . փութով երեւե-
լի և արգիւնակատար ըստ աւե-
տարանին զիւր մշակութիւնն ցու-
ցանէր :

Եւ արդ քանզի ըստ օրինակի
գրելոցս առ 'ի մէնջ՝ 'ի կատա-
րումն դարձուցից , ոչ եթէ 'ի
հին համբաւուց տեղեկացեալ և
մատեանագրեալ զայս կարգեցաք,
այլ որոց մեզէն իսկ ականատես
կերպարանացն և առննթերակաց
հոգեւոր գործոցն և լսողք շնոր-
հատառում վարդապետութեան,
և նոցին արբանեակք ըստ աւետա-
րանական հրամանացն . ոչ սուտա,
սրատում՝ ճարտարախօսեալ սո-
'ի մերոցն բանիցն , այլ գլխաւա-
գոյնան թողեալ և 'ի նշանաւոր
գիտակաց քաղելով զհամառօտ
կարգեցաք . որք ոչ մեզ միայնոյ
թագաւորաց , այլ յորժամ Ք

ցումն՝ յայտնի է . քանզի չէաք իսկ
հանգուրժող զամենայն արարեալ
սորոցն գիտակաւ զիւրաքանչիւր
նշանակել, այլ 'ի գիւրագոյն և 'ի
հեշտագոյն յառաքելականդ անդ
զանձինս ապաստանեցաք . որոց
զանցեալ զազմախուռն արդա-
անօք սորոցն, առ 'ի մանրակրկիտ
տառնելոյ զկարեւորագոյնսն և
ջօղտակարագոյնսն պատմեցաք :

Ուստի և մեր առեալ հանգոյն
ասացաք, ոչ 'ի պատիւ ընտրելոց
Աստուծոյ՝ որք ամենապարծ և
կենդանատուր խաչիւն ծանու-
ցեալք յարգեցան, այլ յօրինակ
քաջալերիչ հոգեւոր ծննդոց իւր-
եանց, որք աշակերտելոց էին յազգս
ազգացն, ըստ բանի հոգեւորական
երգչին որպէս ասէն . զի զոր ինչ
միանգամ՝ պատուիրեաց հարցն՝
ցուցանել զայս որդւոց իւրոց, զի
ծանիցէ 'ի յազգ ալ : Որովք որ
ծնանին՝ յարիցեն և պատմեացեն
որդւոց իւրեանց, զի գիցեն առ
Աստուած զյոյս իւրեանց, և մի

մեռացին զգործս Աստուծոյ . և
 զպատուիրանս նորա խնդրելով
 խնդրեսցեն, զի մի եղիցին իբրեւզ
 հարս իւրեանց : Չի նորա առ
 Արարչութիւն անգր այսպիսի
 բարբառ արձակեալ ասացեն .
 Տէր Աստուած մեր դու ես :

1. Զոր յառանձին յազման
 իւր առ Հայր ըստ աւետարանին՝
 զայս ատէ սուրբ Լուսաւորին,
 նոյն ինքն ապա յերախայացու-
 ցանել իւրում զՀայաստանեայս
 'ի հաւատս ամենասուրբ Երրոր-
 ցութեանն, առաջի առնէ հրա-
 պարակաւ այսպէս. «Մի Աստ-
 ուածութիւն, Հայր և Արդի և
 սուրբ Հոգի, երեք անձինք...
 Հայր 'ի յանձնէ, Արդի 'ի Հօրէ,
 և Հոգին 'ի նոցանց 'ի նոսին»,
 Եր. 266:

2. Աստանօր Ե. Օր. միայն
 յաւելլու այսպիսի ինչ, «Արում
 անուն էր Տաճատ, փեսայ Ար-
 տաւանայ սպարապետ արքայի,
 ակսուր և այլն:

3. Ի պարիէն խոսի. Յն. Օր.
 ունի միայն. Մօր 'ի խոսն. և վարի
 բառիւս, Φορσατον, որ չէ Յունա-
 կան:

4. Փառաւան նշմալաց . այսպէս
Ա . Օր : Որպէս և Ե . Փառաւան
նշմալաց : Իսկ Բ . Գ . Դ . և Զ .
Օր . Փառաւան շմալաց : Իսկ Յն .
Փαρακάνης εμάχων . Եթէ զա-
տուսցի , ընի Փառաւան իշմալաց .
կամ թէ , Փառաւա նիշմալաց :
Ուղղագոյն ընթերցուածն թուի ,
Փառաւան Եմալաց :

5 . Այսպէս Ա . Օր : Այլք .
Պաշտաման արի Տից : Դարձեալ ,
Պաշտաման արի Տից : Դարձեալ ,
Պաշտաման արի Տից : Իսկ Յն . Օր .
Τρίδης :

6 . Մանայորդ . այսպէս է Ա .
Օր : Որպէս և Յն . Μανάρχ :
Իսկ այլք . Մանէայ այդ :

ԵՐԵՍ .

26. Յամբոխ գործոյն պատե-
րազմի :

26. Միայն մի Օր . եւ ՎՃորաց
պահալին : Այսպէս եւ 'ի
Յն :

27. Լինիք եւ ճիղքք :

29. Չարախառաւառ վատնէին :

29. Այրաքրարտ դաւառ :

31. Ամն մեռասան սոէպ .

32. Զձեր տեփհական Պահլաւն :

36. Զիւնախաղխաղ բազմու-
թեամբն :

42. Եւ բազում իշեանն : Յն . Եւ
բազումն 'ի շանց պահա-
պանաց :

53. Խեղատարք են թագաւորք .
որ պաշտեն :

69. 'ի վերայ բարձր գիտի ե-
լեալ :

87. Ըստ ոլորի խոտցոյց : Դար-
ձեալ խոտցաց : Յն. ունի
միայն , Ըստ ոլորի :

- 152 . Զի նոյնօրին խկ իբրե իջու-
ցին :
- 163 . Զգուշութեամբ ասաց զքան-
սըն թագաւորին :
- 164 . Մարմին նորա իբրե զայծող-
կամ , զածողիս . կամ ,
զածողիս սեւացեալ :
- 172 . Եւ զսկեղէն , պղնձաձայն
պատկերացդ :
- 174 . Եւ բարեխօս տօնողացն , որք
մաղթեմք :
- 196 . ՂԱտուածածանութիւնն ,
և զպետութիւնն :
- 198 . Հոգեխառն հրեշտակաց հա-
ւասարագոյն արար :
- 199 . Եւ ժողովէ զանձրեւութիւն :
- 200 . Մինն զգետինս կրկէ , գու-
նակ :
- 210 . Եմեւա մահ յաշխարհ խա-
րանութեամբն ապական-
եալ :
- 218 . Զոր յուշ պատմել գիւրին
է ձեզ :
- 225 . Գտանի Ատուած խնդրո-
ղաց իւրաց :

227. Զփորձական զխոյն զ Խա-
հակ :
232. Յորում և զաշխարհահամարն
խակ տայր ցՄովսէս :
256. Եւ 'ի մոռացունս դարձու-
ցեալ :
274. Եւ զծով աւազով փակեցի :
285. Ազազունք և սինեալք :
309. Եւ զօրինականն անցու-
ցեալ :
313. Օծութեանն անդու :
316. Զարծաթի եղջիւր օծու-
թեան իւրոյ :
320. Վասն նախնականին քննու-
թեան ասէ :
323. Զորդի իւր. և ամենայն հա-
ւատացեալքն հօր որդ-
ւոյն :
337. Որդիսն Աստուծոյ զցրու-
եալսն 'ի բաժանել լեզ-
ուացն՝ ժողովեացէ :
349. Որոյ հմուտ և տեղեակագոյն
եղեալ :
350. Մահն աշխարհակեր և
եհատ :
380. Կանխութեանցն նիւթեալք

382. Յախերական կոտորել զա-
 նասունս :
 402. ԶԶերմագոլն արկեալ առ 'ի
 բոյսն :
 403. Մօտ առ կաճինսն աղբեցու-
 ցանէ :
 405. Զնեխականն և զանհամա-
 կանն և զպղտորն :
 407. Զալն աղբեր նորա , և
 զանձրև :
 408. Եւ ողորիցք և հոգեխիճք և
 տոչորականք :
 409. Զհեղեղամաց մարգիկն ջրա-
 հեղձոյց :
 418. Եւ ամենայն օգուտք և պա-
 ճարանք կենաց :
 425. Անկղիտացեալք յիմարե-
 ցան :
 425. Իբրև պաշար հերշատանաց
 չարութեան :
 439. Զի իւրովն յանկակից , կամ
 յանգակից մարմնովն :
 440. Ժառանգն էր հօր և ժառան-

գիշն ամենայն արարա-
ծոց :

445 . Ընդ տեղի ինչ նեղածերպ
վիմաց :

449 . Զանցաւոր մարմնոյս զխառ-
թիւն անձանց :

451 . Յինքնափորձ լաւութենէ
հանգերձ :

472 . Իբրեւ շիփորք կռածոյք ա-
նուանեցան :

476 . Եւ ապա բաղսամոնն .

477 . Եւ տօսախն . . . և ապառ-
զանն . . . և կոմնակն . . .
հօրուան և մօրուան . . .
շամիկտակն և մզուրկն ,
և այլն :

478 . Ստուարապատ յորացելովքն .
Եւս , յորացելովքն :

478 . Ամպաշողք , որոս ընդ ո.
րոտք :

481 . Եղիճն և պատաղիճն :

487 . Զկռչածայնն զաղաղակ բաթ.
ձեալ :

496 . Եւ սերունդք բացմացունդք
լիութեան : Եւս , բազմաց
մանդք և լիութեան :

507. Եւ յերկիր ի խոտարհ : ճաշ
 ւելու Դ . Օր . միայն .
 եթէ " Ըսա խոտարհանն՝
 թէ տաք նշան յերկինս
 'ի վեր և յերկիր 'ի խո-
 նարհ : Երկնաւորացն " :
- 508 . Եւ տալ համերաց խօսել :
- 512 . Ոմն 'ի կողմն Գաղատացւոց ,
 ոմն 'ի կողմն Սպան . . .
- 517 . Մովսիսարեւր օրինօքն :
- 542 . Կամ սրաժարս խօսեցաւ ,
 այլ յատակապատումաւ
 բարեւալ ուսուցանէր :
- 545 . Այսահարեալք ամենեքեան ,
 'ի տեղին :
- 546 . Կնչեւ , կամ , կանչեալ :
 խանչեւ , կամ , խանչեալ
 ըսչոքսեւով :
- 546 . Յեղեղնարեակ երամէն գա-
 ղանացն միջոյ :
- 554 . Եւ եղեն արեան ճապաղիք :
- 562 . Եւ հանին ճապաղիս արեան :
- 585 . Դիցն Բարշամինայ :
- 593 . Վերերորդ իշխանն Վորդուաց
 աշխարհին Գամ-
 բացւոց աշխարհին , որ

միւս անուանեալ Բդեաշ
խըն :

603 . Ոսկի հաւր ոսկիամօր :

605 . Հողմն ուռուցեալ :

608 . Ի քաղաքագէօղն Բագրաւան :

609 . Առ ստորոտով 'Նպատակ ,
կամ 'Նպատական լերինն :

623 . 'Ի դատականերսն իւր յԼառ
տոտակն . կամ , յԼառ
տոտակն .

625 . Եւ բազում սգաւորաց
կարճմտելոցն :

626 . Երրորդին Բասու :

633 . Պարարտացուցանէր ամեթ
քարոզութեամբք : Դար-
ձեալ , ամենագթու-
թեամբն :

636 . Տքնութեան թարթափարա-
կան վճարելով :

642 . Յերկրին Սպանիացւոց և
Գաղէացւոց : Այսպէս է
և Յն :

642 . Կոտանդիանոս որդի Կոս-
տասայ : Այսպէս 'ի կար-
գի Ա . Օր : Իսկ 'ի լս .
Կոտանդեայ :

647 . յԱրուստատան կողմանէն :

647 . յԱշտիշատ քաղաքէ անցա-
նել :

648 . Սեղբեասարոս , ըստ Օր . Բ .
Գ . և . Զ : Եւսեբիոս . ըստ
Օր . Ա . Դ . և Յն :

659 . Անդ զանձինս ապսպարե-
ցաք , . . առ 'ի մանրակը
տիտ առնելոյ :

1715
The first of the
year was a very
cold one, and the
winter was very
long and severe.
The snow lay on
the ground for
many weeks, and
the frost was very
hard.

Աբրահամ . 49. 116. 130. 225.
226. 227. 238. 243-393. 484.

Ագաթանգեղոս Հռոմայեցի . 15.
Հրաման առնու 'ի Տրդատայ
արքայէ 'ի պատմագրել . 16. 23.

Ագապէս . 627 .

Ադամ . 5. 206. 207. 210. 212.
213. 216. 218. 220. 221. 224. 258.

Աղվտայ . 512.

Աթանադինէս . 604 . 620 .

Աթէնք . 516 .

Աւանք . 26. 624 .

Ահարոն . 313. 315.

Ալբիանոս . 626. 627. 646.

Աղճնիք . 593.

Աղուանք . 26. 27 .

Ամանորայ դիք . 619.

Ամբայիք . 624 .

Ամովս . 345.

Այրարատ . 29. 34. 99. 118. 591.
597. 608. 623. 647. 652.

Անդեղ տուն . 593. 647.

674

Անակ . 32. 98.

Անահիտ տիկին . 47. 50. 57. 102.

Անահտական մեհեան . 45. 46.
580. 581. 587.

Անանիա . 371.

Անգրեառ . 327. 509.

Անի . 586.

Անտիոք . 344.

Անտիոքէօ . 627.

Աշիէն . 571. 590. 597. 608. 610.
617.

Ասցք . 637 .

Աշտիշատ . 603.

Ասիա . 512.

Ասպետութեան իշխ'' . 593. 649.

Աստղիկ դէք . 603.

Ասորեստան . 26. 31. 99. 155. 253.

Ասորեստանեայք . 425. 647.

Ասորիք . 100. 624.

Ասորպատական . 155. 624.

Արամազդ . 48. 57. 102. 586. 587.
590.

Արծրունիք . 594.

Արշակունիք . 30. 105. 584. 646.

Արուեստական գաւառ . 647.

Արսուկէս . 627.

Արտաշատ . 36. 99. 162. 163. 164.
580.

Արտաշիր որդի Սասանայ. 25. 28.

Արտաւադդ . 637 .

Արտաւան , արքայ Պարթևայ .
25. 27.

Արտիթէս . 627.

Աիրոդիտէս . 603.

Բաբել . 426.

Բաբելայիք . 138 . 160.

Բաբելոն . 253.

Բագայադիճ , գիւղ . 590.

Բագուան . 668 .

Բաղասասար . 366 .

Բառնարաս . 509.

Բասեն . 626.

Բասոս . 626 .

Բարթոլոմէոս . 509.

Բարշինիա դիք . 585 .

Բարսարաս . 509.

Բեդզէհէմ . Բեթզէհէմ . Բեթ-
ղահէմ . 284. 287. 289. 293.

Բիւթանիա . 512.

Գաբրիէլ . 306. 319.

Գամիրք . 512.

Գայիանէ . 109. 112. 116. 127. 128.

676

135. 141. 145. 146. 153. 166. 159.
551. 566. 572. 573.

Գայլ գետ . 45. 587.

Գարգարացւոց Իշխան . 593.

Գէդէոն . 240.

Գամորացիք . 273 .

Գուժք . 40. 43.

Գրիգորիոս . Գրիգոր . 39. 45. 46.

48. 92. 93. 101. 106. 108. 162. 163.

165. 166. 167. 177. 179. 536. 541.

544. 546. 549. 565. 568. 569. 576.

581. 591. 592. 596. 597. 598. 600.

601. 602. 608. 613. 617. 642. 646.

649. 652. 653. 654.

Դաղմատացիք . 512. 648.

Դանիէլ . 138. 238. 240. 292. 346.

Դատ կարապետ արքայի . 637.

Դարանազիք . 585. 638.

Դաւիթ . 144. 145. 236. 236. 234.

276. 287. 290. 293. 329. 374.

Դէբովայ . 150.

Դէրջան . 589.

Դիոկղէ տիանոս . 108. 120. 643.

Դիցաւան . Դիցնաւան . 608. 609.

Դպիրք ատենակալք՝ Նշանա-
գրաց . 85.

Երբայեցեք . 229.

Եղիպտացիք . 228. 229. 233. 249.
273.

Եղիպտոս . 229. 295. 409. 512.

Եղեկիէլ . 367. 404. 411.

Եկեղեց . 45. 587.

Եղիա . 629.

Եմաւուս . 360.

Ենովս . 220.

Ենովք . 63. 220. 221.

Եսայի . 290. 326. 354. 361. 367. 482.
485.

Երազամոյն . 580.

Երասխ . 36.

Երեմիաս . 486.

Երէզ աւան . 45. 587.

Երուսաղէմ . 311. 235. 337. 344.
492. 493.

Եւայ . 66.

Եւսերիոս . 626.

Եւտաղիոս . 626.

Եփրաթ . 287.

Եփրատ . 154. 603. 604. 609. 617.
626. 629.

Զարեանգ գաւառ Հայոց . 594.

Զաքարիա Հայր Մկրտչին . 313.

* 29

Չաքարիա մարդարէ . 241. 345.

Էմմանուէլ . 275.

Ըռտտանաակ դաստակերտ . 623.

Թադէոս . 509.

Թեաաղոնիկէցիք . 448.

Թէոփիլէ . 364.

Թիլն աւան . 587.

Թովմաս . 509.

Թորգան . 585.

Թորգոմ . 20. 579. 594.

Թրակայ . 512.

Խաւհակ . Սաւակ . 130. 226. 227.

301.

Իսրայէլ . 114. 232. 284. 287. 301.

Իսրայէլացիք . 229.

Իտալիացիք . 642. 648.

Լակոնիս . 512.

Լիբէացիք . 512.

Լիկիանէս . 38. 41. 42. 43.

Լիւբիկիա . 516.

Լիւիք . 27.

Խաղիսայ քաղաք . 33.

Խաղտիք . 624.

Խոսրով հայր Տրդատայ . 26. 28.

33. 37. 98. 99.

Խոսրովիդուխտ . 161. 163. 571.

597. 608. 610. 617.

ԽՈՒԺաստան . 512.

Ծաւդէից իշխան . 593.

Ծոժկիաց իշխան . 593.

Կաղարջք . 624. *

Կայէն . 66. 217. 219. 222.

Կայնան . 220.

Կապագոժկացիք . 38. 594. 637.

Կապագոժկիա . 512.

Կասպք . 27. 624.

Կաւկաս . 582.

Կեսարացիք . 594. 599. 600. 607.

637.

Կեսարիայ . 38. 610. 614.

Կիւրակոս . 627.

Կիւրենացիք . 512.

Կղէոպեանք . 360.

Կոստանդ . 642.

Կոստանդիանոս . 19. 642. 648.

Կորդիք . 624. 649. 650. 652. 653.

Կորդովտաց, կամ Կորդուաց իշխան . 593.

Հաբէլ . 217. 218.

Հայաստան . 37. 125. 159. 181. 536.

578. 594. 653.

Հայք . 26. 29. 33. 37. 38. 45. 57.

680
 98. 99. 102. 105. 106. 118. 119.
 123. 125. 133. 579. 583. 585. 586.
 593. 597. 602. 608.
 Հեր, Գաւառ. Հայոց. 594.
 Հնդիկք. 512.
 Հոնք. 26. 100.
 Հոփփսիմէ. 109. 110. 112. 116. 126.
 127. 129. 135. 136. 139. 140. 141.
 145. 150. 153. 154. 156. 159. 160.
 551. 566. 571. 573. 634.
 Հում. 15.
 Հոռվմայեցիք. Հոռոմք. 109.
 145. 155. 648.
 Հրէայ. 120.
 Հրէաստանեայք. 295.
 Ղէւի. 314.
 Ղէւոնդիտտ արքեպիսկոպոս Կէ.
 սարու. Ղէւոնդէս. 597. 599.
 601. 610.
 Ղէւառցիք. 419.
 Ղովո. 246. 259. 342. 395. 397.
 Ղովաս. 363. 509. 530. 532.
 Ղովիանոս. 643.
 Ճիզպք. 27.
 Մաթուսաղայ. 220.
 Մաթաք. 594.

Մահաբարտան երկիր . 624.

Մաղաղիկ . 220.

Մաղխազունեան տան իշխան .
594. 647.

Մանայարդ . 638.

Մամբրէ . 226.

Մասիա . 572.

Մապրուծք . 624. 647.

Մատաթիս . 509.

Մատաղացիք . 624.

Մատթէոս . 509.

Մարգարետութեան իշխան . 593.

Մարիամ Աստուածածին . 283.
315. 582.

Մարիամ քոյր Մովսէսի . 400.

Մարկոս . 509.

Մարտիանոս . 643.

Մարք . 512. 624.

Մաքսիմիանոս . 643.

Մաքսիմիանոս . 643.

Մեծամորի կամուրջ . 38. 157.

Միջագետք . 512.

Միքէէ . 367.

Մծբին . 624.

Մոգք Արեւելեայք . 288.

Մոկաց իշխան . 593. 647.

Մովսէս Էպիսկոպոս . 626.

Մովսէս . 188. 229. 230. 232. 233.
234. 242. 243. 246. 291. 313. 316.
332. 404.

Մըհալան մեհեան . 590.

Յակոբ . 227. 239. 240. 276. 290.
301. 317. 328.

Յակոբոս առաքեալ . 327. 509.

Յայէլ . 440.

Յարէդ . 220.

Յեսու . 241. 235.

Յեսսէ . 236. 290.

Յոյիք . 37. 38. 39. 40. 48. 100.
102. 104. 119. 122. 140. 599. 604.

Յոհաննէս Էպիսկոպոս . 626.

Յովք . 245. 345.

Յովէլ . 494.

Յովհաննէս Կարապետ . 274. 300.
305. 308. 311. 313. 317. 319. 340.
483. 604. 620. 629.

Յովհաննէս աւետարանիչ . 278.
327. 509. 528. 532. 533.

Յովնան . 137.

Յովսէփ . 366.

Յուդա Դաւթայեալ . 276. 287.
290. 328. 492.

Յուզա Սկարովտացի . 395. 488.
Նաբուքոդոնոսոր . 160.
Նազարէթ . 396.
Նոյ . 223. 342.
Նորաքաղաք , մականունն վաղարշ
շապատու . 118.
Նանէական մէհեան . 587.
Նաւասարդ . 620.
Նիկիա . 653.
Նիկիացիք . 652.
Նպատ . 609.
Շահապն Չարեւանդ և Հեր գա-
ւառի . 594.
Շահապիվան . 647.
Շիրական . 624. 647.
Շուշան . 138.
Ոյծք , անուն տեղւոյ . 38.
Ոսկիամօր գիք . 603.
Որմիզդ . 580.
Ուղմախանդք Յունաց . 153.
Ուտի . 33.
Ուտիացւոց Իշխան . 593.
Պալհաւ . 32 35.
Պանիիլիա . 512.
Պարթևք , 25. 28. 32. 102. 155. 512.
Պարսք . 25. 26. 27. 29. 31. 33. 35.

37. 45. 99. 100.

Պէտրոս . Հմաւոն . 295. 327. 339.

372. 509. 517. 520. 525. 529.

Պիղատոս . 345.

Պոնտոս . 512.

Պօղոս . 170. 320. 337. 344. 347. 349.

355. 397. 398. 448. 492. 509. 532.

Ռեբեկայ . 130.

Ռշտոսկէս . 636. 638. 639. 641.

646. 653.

Ռուշտունեաց Իշխան . 593. 647.

Սահմի ամիս . 607.

Սամարացիք . 296.

Սառայ . 130.

Սաւուղ . 374.

Սափիրա . 371.

Սերաստացիք . 601.

Սեղեւորոս . 643.

Սէթ . 219. 220.

Սէնէար . 421.

Սիմոն . 509.

Սինէ . 230. 314.

Սիովն . 311. 312. 313.

Սիւնեաց Իշխան . 593. 647.

Սոգոմ . 393. 397.

Սոգոմաղի . 226. 283. 409.

Սոյախան . 257.

Սպանիացիք . 512. 642.

Սպասկապետութեան Իշխան .

647.

Սպարապետութեան Իշխան . 593.

647.

Ստահր գաւառ Պարսից . 25. .

Ստեփանոս . 397. 398.

Վահագն . 102. 603.

Վահէվանեան մեհեան . 602. 603.

Վաղարշ արքայ Պարթևաց . 25. .

Վաղարշապատ . 29. 34. 36. 99.

118. 119. 123. 164. 580. 591. 599.

608. 623. 647. 652.

Վանատրի դիք . 620. .

Վիրապն Արտաշատու . 99. 101.

106. 108. 163.

Վիդք . 26.

Վրթանէս . 636. 637. .

Տաբիթա . 371.

Տաճատ . 637.

Տաճիկք . 31. 154.

Տաճկաստան . 155.

Տարոն . 602.

Տիբերական ծով . 360.

Տիրիկէս . 627.

Տարոն . 26.

Տրդատ , Տրդատիոս , Տրդատէս ,
դովաւթիւն նորա մեծ յԱգա-
թանգեղոսէ , 15. 38. 39. 41. 42.
43. 44. 45. 86. 97. 99. 101. 102.
106. 119. 120. 125. 133. 139. 569.
574. 597. 608. 610. 622. 646. 648.
649. 652. 654. 657.

Տօրոս . 603.

Փայտակարան . 624.

Փառական դաշտ . 160.

Փարաւոն . 366.

Փիլիպպոս . 509.

Փղշտացիք . 130.

Փռիւդիա . 512.

Քանանացիք . 130. 234.

Քարբէ լեառն . 603.

Քորեք . 229.

Քաշանք . 28.

Օտտ . 163. 164.

